3 1761 04572292 3

БИБЛИОТЕКА СРПСКИХ ПИСАЦА

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ПРЕДСЕДНИК

Др. ВЛАДИМИР ЋОРОВИЋ

Професор Универзитета и Члан Српске Краљевске Академије.

ЧЛАНОВИ

ЈЕРЕМИЈА ЖИВАНОВИЋ
Ректор Више Педагошке Школе

ПАВЛЕ СТЕВАНОВИЋ
Хон. Професор Универзитета

УРОШ ЏОНИЋ
Професор књижевности и Управник Универзитетске Библиотеке

СТЕВАН ЈЕЛАЧА
Професор књижевности III Беогр. Гимназије

ИЗДАЈЕ
ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ „НАРОДНА ПРОСВЕТА"
БЕОГРАД

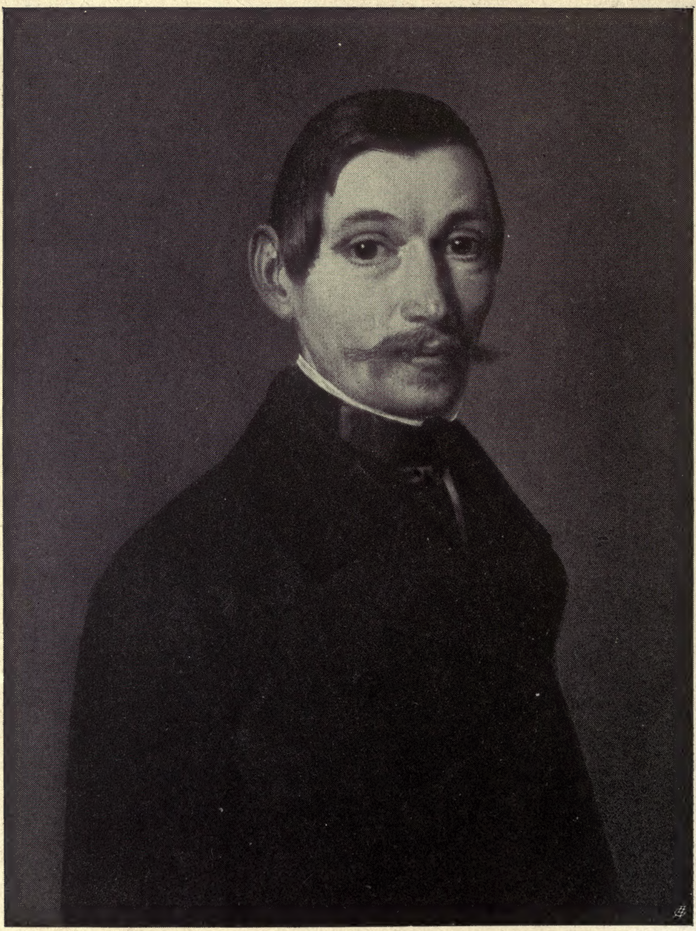

Ј. С. Поповић.

Popović, Jovan Sterija

ЈОВАН СТ. ПОПОВИЋ

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА

Celokupna dela

КЊИГА ПРВА

knj. 1

586140
2.7.54

ЗА ШТАМПУ ПРИРЕДИО
УРОШ ЦОНИЋ

Ел. Стидимъ се, кадъ не ко-
коретира.

Ал. А, зашто то? да самъ се я стидіо, не бы никада ни на-
учіо. — Видите овде веау.

Ел. Што е „бо".

Ал. Изрядно, само мало протегните гласомъ. Ша-бло-а-укъ —

Ел. Шабло"

Ал. Тако, тако; само на-ло осѣтіе. Иначе бы врло до-
бро изговарале.

Ел. Не могу̀ поняти, шта е то „шабло"

Ал. Шабло — шабло долази од шпанскогъ нарѣчія шаблеи.

Ел. Дакле вы и шпански знате?

Ал. Я самъ био 6 месеци у Мадриду. Та вамъ е варошъ!

Рукопис из „Лаже и Паралаже.

САДРЖАЈ.

Страна

1. Лажа и Паралажа 11
(I издање, Будим, 1830; Издање Браће М. Поповића, Нови Сад, 1884; Народна Библиотека Браће Јовановића св. 155, Панчево; Драмски Списи I, С. К. Задруга књ. 73, Београд, 1902; Рукопис Матице Српске).

2. Тврдица 77
(I издање, Будим, 1837; II издање, Нови Сад, 1838; III издање, Београд, 1867; Народна Библиотека Браће Јовановића св. 15, Панчево; Издање Браће М. Поповића, Нови Сад, 1884; Драмски Списи II, С. К. Задруга књ. 79, Београд, 1903).

3. Покондирена Тиква 145
(I издање, Нови Сад, 1838; Народна Библиотека Браће Јовановића св. 33, Панчево; Издање Браће М. Поповића, Нови Сад, 1884).

4. Зла Жена 225
(I издање, Нови Сад, 1838; Народна Библиотека Браће Јовановића св. 117, Панчево).

5. Женидба и Удадба 275
(Позоришна Дела св. III, Нови Сад, 1853; Народна Библиотека Браће Јовановића св. 83, Панчево, 1884).

6. Превара за Превару 327
(Драмски Списи III, С. К. Задруга књ. 122, Београд, 1909; Рукопис Матице Српске).

7. Симпатија и Антипатија 339
(Драмски Списи III, С. К. Задруга књ. 122, Београд, 1909; Рукопис Матице Српске).

8. Волшебни Магарац 373
(Драмски Списи, III, С. К. Задруга књ. 122, Београд, 1909; Рукопис Матице Српске).

9. Цандрљив Муж 387
(Драмски Списи III, С. К. Задруга књ. 122, Београд, 1909; Рукопис Матице Српске).

10. Судбина Једног Разума 451
(Драмски Списи III, С. К. Задруга књ. 122, Београд, 1909; Рукопис Матице Српске).

»МАКАРИЈЕ«
А. Д.

I.

КОМЕДИЈЕ.

ЛАЖА и ПАРАЛАЖА

ВЕСЕЛО ПОЗОРИШТЕ

Сочинѣно

ІОАНІОМЪ С. ПОПОВИЧЕМЪ

Der Lügner und Zulügner.

У ВУДИМУ
Словима Кр. Всеучилища Пештанскога.
1830.

Лажа и Паралажа.

ГОСПОДАРУ

ЈОАНУ АНЂЕЛКОВИЋУ

трговцу вршачком и избраном општества члену

СВОМ ЉУБЕЗНОМ ПРИЈАТЕЉУ

ДЕЛЦЕ ОВО

његовом помоћу трошком издано за знак јавне
и чисте благодарности посвећује

Сочинитељ.

ПРЕДГОВОР.

Људи су од природе више смеју него плачу склоњени, и зато мислим да ово весело позориште при свим недостатцима (од којих ретко која књига, особито код нас, и при овим обстојателствама утећи може) бадава на свет не излази. Конац мога писања био је исправленије ; а мисао, да у шали казана истина више него сува материја дејствује, на овакови ме предмет навела ; нити се ко, по мњенију моме, лакше поправити даје, него кад се сам својим будалаштинама смејати почне. Наћи ће се, може бити, гдекоји од читатеља мојих, који су нарави Алекси сходни ; а биће и читатељица, које су као Јелица воспитане ; овима ако делце моје мало мозак осоли, ја ћу се радовати, и моме труду честитати срећу.

У Вршцу, 1 јулија, 1830.

Сочинитељ.

ЛИЦА

Марко Вујић, богати трговац.
Јелица, његова кћи.
Батић.
Алекса.
Мита.
Марија.

ДЕЈСТВО ПРВО.

1.

(Улица)

Алекса, мало затим *Мита*.

Алекса (држи једно писмо у руци). Добро, добро! Нека иде како јој је воља: напред или натрашке, није ми стало. Ја сам једанпут чуо да девојка није човек, и то ми је доста. Знам да је ово произишло од каквог филозофа, јер су они и са женама имали парнице. Али шта се ја за то бринем? Следство је овог изрекенија да се не морамо баш тако строго држати совести. Моја Марија! Ти си се дала у талијанске песме:

»Ах љубови паклена,
Слатка туго срца мога«.

Боље да си певала ону стару песму:

»Друге моје, не будите луде!«

Тако ја мислим. — А совет мога пријатеља? Е, њему је место овде. (Савије писмо и метне га у џеп). Али сад куда ћу? Хоће скоро да ме изда занат.

Мита (ступи лагано и удари га по рамену). Алекса!

Алекса. Охо, Мита! Какав тебе ветар овамо дотера?

Мита. Зар ти не знаш да је пријатељство два тела и једна душа ?

Алекса. Право ! И ти ниси сиромах, што се голих речи тиче.

Мита. Кад би још могле што помоћи ! Јер чуј, Алекса, моју невољу : нисам ти од два дана окусио !

Алекса. Лепо ! Бар можеш и ти какву моду завести, и то најјевтинију моду.

Мита. Ја нисам моде љубитељ.

Алекса. Шта ? Цео свет трчи за модом : девојке, жене, момци, богати, сиромаси, сами филозофи, и ти један хоћеш да будеш осим света ! То је срамота !

Мита. Махни се срамоте, где крче црева.

Алекса. Па и то може бити по моди. По моди људи кијају, по моди носе штап, држе нож и виљушку ; по моди жене намештају уста, особито ако не уму по моди да говоре. Очи, коса, хаљине, ход, стајање, седење, нокти : све је то по моди, само што нико по моди не умире. Но гле : ја забрбљао, а не питам те како си досад живарио !

Мита. Како ? По нашем обичају. Ако се ко жени, ја проводација ; ако је дања, ја држим слово почившем ; ако је слава, ја веселим госте. Али ми је све то мало помогло. Ко се оженио, тај ме после псује и проклиње ; где сам био на дањи, ту ме попреко гледе, јер се боје, да и њима не ломим погачу : те од свега ништа. Највише је било, ако сам који батак или по који колач у џеп спустио.

Алекса. Па и то је добро.

Мита. Добро, као наопако, кад морам другда по три дана да гладујем. Но у тебе видим лепе халине : ти си морао боље среће бити.

Алекса. О, ја сам ти сила преметнуо преко главе.

Мита. Да чујем.

Алекса. Прво сам ти био адвокат.

Мита. Кад си ти учио права ?

Алекса. Видим да си прост. Треба знати шта је криво, па се за правду не брини. Онај је био код судије и тужи се како га је предусрео : ја му кажем да му је *криво* учинио ; други показује пресуду : ја кажем да је ствар *криво* пресуђена ; онај приповеда како му нису дозволили писмено бранити се : ја примећавам да му је *криво* учињено. Људи, кад чују моје толико »криво«, помисле наравно : »овај зна и шта је право«, пак навале, да им пишем прошенија.

Мита. Шта си ту могао знати ?

Алекса. Алат чини занат ! Ја сам попримао речи »надлежно«, »подобателно«, »касателно«, »у сљедству тога«, »поводом тим« и многе овакве, које страшно звуче а ништа не значе, речи : те сам њима пунио хартију, као и многи други. Али кад од једнога изварам сто форинти, видим шта ми се пише, пак — испод жита ! Затим се дам на докторију.

Мита. Но, ту знам да си све покојне излечио.

Алекса. Ништа зато ! Ја сам их курталисао болести, а то су они желели. Најпре постанем хомеопат. То је лако : у једној оки воде размути пô

драмә нишадора. »На, сад пиј! Притом чувај се сваког јела, пости, пости!« — докле болесник од глади не отегне папке. Затим ударим у водолечиште: увијем га у ћебе докле зној скроз не протече, па онда пуф с њим у воду! Притом мора болесник најмање педесет чаша воде на дан да спусти.

Мита. Ао куку! Толико чаша вина могло би и поднети, али воде...

Алекса. Кад ме и одатле протерају, постанем учитељ славенске граматике.

Мита. Ето ти га сад опет! Та ти из ње не знаш нигде ништа!

Алекса. Алат чини занат! Слушај само: *Ништетен вразумљај тисјашчегубоју хоругвоносјашчеју вешчественостију.* Разумеш ли ме?

Мита. Море, море, ти ћеш још и списатељ постати.

Алекса. Кад књиге пишу ђаци, који у школу иду, зашто не бих и ја, који сам давно школу оставио?

Мита. Али славенски треба и мене да научиш.

Алекса. То је лако: само употребљавај често »понеже«, »дондеже«, и по неколико баталиона »ахова« и »ихова« парадирати пусти, па те неће ни најбољи Славјанин разумети.

Мита. Да се махнемо тога разговора. Ја мислим, Алекса, да си ти још мој пријатељ.

Алекса. Зар би ти сумњати могао?

Мита. Пријатељство се у нужди показује. Чуј, Алекса, моју невољу: Од јутрос како ми је трбух

почео музику правити, па једнако траје ; а ти знаш да ја на музику горе мрзим него на чуму. Не би л' ми могао који грошић дати, да купим потајно хлеба и да га мало умирим ?

Алекса. Бога ми, не могу, Мито.

Мита. Ето ти ми пријатеља ! А зашто ?

Алекса. Из најпростијег узрока : немам.

Мита. Шта ? И ти си ми доктор, адвокат и учитељ био ! Због ! Такав пријатељ мени не треба.

Алекса. О, о, о ! Немој тако жустро.

Мита. Музику нећу да трпим, знаш ли !

Алекса. Па чекај : ваљда се може помоћи. Ево ти који тантуз.

Мита. Проклети твоји тантузи, и ту си ми изварао форинту !

Алекса. Ал' су нам доста и помогли.

Мита. Видим, да морам скапати од глади.

Алекса. Знаш шта је, Мито ? Нисам ни ја баш тако сит, а новаца немам : хајде у ону кућу, што је мало угледнија од других ; та шат се нахранимо нашим лагањем !

Мита. А како ћемо ући, кад смо непознати ?

Алекса. Опет си заборавио : алат чини занат ! Ја ћу бити барон Голић, ти си мој бединтер : какав је газда, онако ћемо се и владати. Ако буде девојка у кући, знаш како треба ! Хајде стави се у позитуру, па да им јавиш визиту од барона Голића.

Мита. Али зашто баш *Голић ?*

Алекса. Име не чини ништа, него титула. Одлази !

Мита. Бре, ја идем у кујну најпре: ако могу што од слушкиња изварати. (Пође).

Алекса. Само пази на »абије«!

Мита. Где су?

Алекса. Шта »где су«?

Мита. Те гурабије.

Алекса. Хеј, простаче! Ти ћеш мени сав посао покварити. »Абије« кажем, »понеже« и друге славенске речи, којима ћемо осведочити мој карактер.

Мита. Ах, ја бих волео сад гурабије него све карактере на свету. (Одлази).

2.

(Соба код Марка)

Марко седи на столици, а *Јелица* близу прозора плете и књигу чита.

Јелица. Göttlich, ах, sehr göttlich!

Марко. Хм, што су ти садање девојке: два посла раде!

Јелица. Ах, татице, шкода, шкода, што не знате немецки.

Марко. Моја ћерко, зато сам те и послао у Беч, да ти научиш, кад ја нисам могао.

Јелица. Ах, како је лепо! Ја вам не могу доста исказати, верујте, не могу. Како је била једна принцеса — ах сирота! — како је за својим љубезним швермовала.

Марко. А шта је то »швермовала«?

Јелица. Ах, »швермовати« је то што у Бечу кажу »швермерај«. Колико сам пута ја швермовала, не могу вам исказати, љубезни татице.

Марко. Али шта је то »швермовати« ?

Јелица. Та кажем вам: то је »швермерај«. Тако је Амалија швермовала за Мором, кад сам Шилера читала. О, тај вам пише ! Кад би само њега читали, слатки татице, коса би вам расла. Како је Карл Мор Амалију убио — то је било срце ! — пак је баш својим дегном убио ! Тако и ова принцеса: страдала је и швермовала, а није ни знала да је принцеса.

Марко. Кажи ти мени: зашто читаш те књиге ?

Јелица. О, татице, како не бих, кад по Бечу прве фрајле и највеће даме читају ? Само узмите на ум, кад се која разговара, одмах ћете приметити чита ли, или не ; јер она која чита, говори хохтајч.

Марко. Зато ти тако српски говориш !

Јелица. О, молим вас, татице, у Бечу се ретко чује српски ; све немецки и француски. То су вам језици ! Кад говоре, мислите: мед им тече из уста. Још једнако жалим, што ме нисте дали да и француски учим.

Марко. А с ким би ти овде говорила ?

Јелица. О, молим вас, татице: имала бих ја доста хасне од тога. Каквих романа они имају! Ево и овај је с француског иберзецован, па да се сакрију сви немачки романи пред њим. Пак какве бих још несрећне принцесе и хелдове нашла: како се жалу-

били, како су страдали, како су се убијали — ах, и шта не бих читала, кад бих знала француски!

Марко. Па шта би се помогла тиме?

Јелица. О, татице, много; јер говорити по моди, унтерхалтовати се, штеловати се и знати шта је бонтон, то се све из романа учи.

Марко. Тако? А има ли у тим твојим руманма: како се готови ручак, како треба бити добра газдарица и ред у кући држати?

Јелица. А, то је сасвим гемајн, то само просте жене раде.

Марко. Хм, а госпоће?

Јелица. У Бечу прве даме и отмене фрајле не знају шта је посао, него спавају до девет; у полак десет донесе им штумадла фруштук; затим устану и даду се обући у неглиже — о, татице, тај неглиже да видите! Тек у полак дванаест обуку се парадно, па или с књигом седе код пенџера; гледајући како пролазе млади официри на коњма и пешице, или праве до два сата визите.

Марко. Зар не ручају?

Јелица. Ручају, али нобл: у три сата пак до пет. Потом устану с ручка, аусфарују, у полак осам иду у театер, после тога вечерају, или, ако је бал, иду на бал.

Марко. Ако то није лудо, онда не знам шта је!

Јелица. Ју, татице, немојте тако говорити, јер ће вам се у Бечу смејати сви као највећем простаку. Како би то могло бити лудо, што прве даме у Бечу раде? Камо среће да се и ми тако уредимо!

Марко. А зар би ти хтела тако живети ?

Јелица. Ја не знам која не би хтела. Ах, татице, по моди живети, нобл живети : то вам је Genuss.

Марко. Моја ћерко, ја видим да је теби Беч сасвим обрнуо мозак. Друго су прве госпође у Бечу, а друго си ти. Зато баци те беспослице, па гледај те буди добра газдарица, и онога, што те је испросио, љуби као верна супруга.

Јелица. Ах, татице, ви још не знате шта је љубов ? Друго је просто и паорски љубити, а друго је љубити бечки и по књишки. Оно је љубов, љубезни татице, кад се који краљ у какву принцесу заљуби !

Марко. Јес' чула, ти гиздушо : немој ти мени мозак завртати. Нисам ни ја никакав принц ни краљ, па сам — хвала Богу ! — лепо с твојом покојном матером живео. Зато баци те лудорије, па гледај преслицу, ако мислиш да будеш честита и срећна.

3.

Батић и *пређашњи.*

Марко. Баш како ваља ! Јес' чуо, Батићу : ја сам теби Јелицу обећао и она је твоја. Али ако желиш да добро живите, не дај јој нипошто да ове врашке књиге чита.

Батић. Ја ћу гледати да се слажем с њом.

Марко. Свуда, свуда, само не овде ! Слушај моју реч ; јер да су ми какве књиге, него : како

треба љубити! Гледајдер им посла! И зато да морамо очи кварити!

Јелица. Ах, татице, ви не разумете . . .

Марко. Доста! Гледај ти ње! Још би изрекла да ја, стар, ништа не знам, него она, јучерашње дете! — Синко, ја сам ти дао совета: ако се по њему не узвладаш, сам ћеш бити крив. А ти, гиздушо, чувај твога мужа и баци те врашке румане, зашто од њих не можеш се најести; а то је најнужније — знаш ли? — јер трбух не зна за шалу, макар да си у Бечу и прва помодарка: он хоће своје, те хоће. Је л' тако Батићу?

Батић. Ви истину говорите.

Марко. Јест, ал' питај њу: да видиш како она мудрује! Него ништа, неће се ни она дуго овуда кострешити! Знаш ли зашто сам те звао?

Батић. Ја не знам.

Марко. Да буде весеље сад у недељу. Зашто би толико протезали?

Батић. Ви сте врло добри.

Марко. Шта? Ја тебе знам за поштена и вредна момка: то ми је доста. У недељу дакле!

Батић. Како је год ваша воља.

Марко. Тако: што пре, то боље! Треба ову помодарку забављати послом, док јој нису ти румани сасвим мозак обрнули. Батићу, сад све знаш. Ако ти је хитно, можеш ићи.

Батић (пољуби га у руку). Ја ћу се трудити, да љубов тако доброг оца задржим. (Јелици) Слуга понизан!

Јелица. Збогом!

Батић (одлази).

Марко. Ви'ш, Јелице: овај није из румана, ал' је зато опет красан дечко.

Јелица. Ах, татице, кад бих се удала у Бечу!

Марко. Опет она! А не мислиш ли ти колико треба имати новаца за Беч?

Јелица. Ах, тамо живети три дана више вреди него овде три године!

Марко. Знам, само да има ко да шаље за трошак.

Јелица. Ја ћу Батићу довече казати, па макар ми шта радили.

Марко. И ја тебн кажем: гледај твоју кућу, па кад стечеш, и твој муж буде исте памети као што си ти, онда можете ићи куда вам је драго.

4.

Мита, пређашњи.

Мита. Барон Голић своју препоруку шаље и жели господину Марку Вујићу, као најотменијем у овом месту лицу, своју визиту учинити.

Јелица. Нама ће особито драго бити.

Марко. Барон Голић! Откуда је он?

Мита. Он је из Волхиније, и сад прави лустразе.

Марко. Па шта ће он код нас?

Мита. Он жели свој ауфвартунг вами учинити.

Јелица. Нашу препоруку на господина барона! Ми ћемо то за чест примити.

Мита (се поклони и отиде).

Марко. Бога ти, Јелице, шта је то ?

Јелица. Визита, татице.

Марко. Па како човек може непознатом доћи у визиту ?

Јелица. Тако је обичај.

Марко. Он барон, а ја прост трговац ! То ми се не свиди.

Јелица. Да има овде грофова или барона, он би ишао к њима. А овако тражи опет који је најотменији. Јесте ли чули како је бединтер казао ?

Марко. Хм, хм ! Ја се радо не мешам с оним пред ким стојим гологлав.

Јелица. Зато се и праве визите : да се људи упознаду, и да не стоје гологлави. Ви не знате како је то у Бечу страшно у моди.

Марко. Девојко, ти ћеш мени с том модом донети какву беду у кућу. Ја се с баронима нисам ни досад мешао, па не желим ни одсад.

Јелица. Кад смо примили визиту, сад не би било галант да му абсагујемо. (Куцање на вратима). Херајн !

5.

Алекса, пређашњи.

Алекса (поклони се). Ја молим за извиненије, што сам се тако непознат усудио мојим присуствијем досађивати вам.

Јелица. Чест од наше стране, господин барон ! Ми за чест примамо визите и других, а таковог господина за особиту срећу.

Марко. Добри људи мени су у свако доба добро дошли.

Алекса. Слуга нижајши!

Јелица (показује на столицу). Ако смем молити.

Алекса. Љубим десницу! (Седне). Ја увек желим на овом мом путешествију са Сербима најпàче благороднима упознати се, и данас се зјело радујем, да сам то шчастије получио.

Марко. Богме, господине, да вам право кажем: ја нисам ни од какве благородне фамилије, и мој је сав немешаг што сам поштен човек.

Алекса. Та то и јест, господине, што нас почитанија достојним твори, најпàче . . .

Марко. Јест да су моју бабу звали Пàче, но зато се ја ни мало не стидим, нит' су јој због каквог рђавог дела тако издели име, него је то добила у детињству.

Алекса. Ви се варате, господине. Ја сам казао »најпаче«, које толико значи као немецки zumahl или besonders.

Јелица. Јест: besonders, besonders. О, љубезни татице, то вам је ауздрук!

Алекса. »Најпаче« убо значи besonders, следовательно ја о вами и вашој дражајшој матери никаковога худаго мнениja имати нисам могао.

Марко. Бога вам, јесте ли ви Србин?

Алекса. Прави, и прозвишчем и племенем.

Марко. Хм, а ја бих рекао да нисте баш прави Србин.

Алекса. И закључавате? . . .

Марко. Ја вас не закључавам, него само тако мислим да нисте прави Србин.

Алекса. Ал' откуд ви то мислите ?

Марко. Зашто вас не разумем, а ја сам јамачно Србин, јер је моја родбина из Пожаревца на ову страну прешла.

Алекса. Да ви прави Сербин јесте, о том неће нико сумњати ; но из тога не сљедује да ја Сербин нисам, понеже сам ја вјежества приобрео, вкус изобразио, чувства отончао.

Марко. Богме, господине, ја вас баш ништа не разумем.

Алекса. Негли зато, зане . . .

Марко. Зане и шунегли ! О њима није била реч.

Алекса. Ви шалу проводите.

Марко. Боже сачувај ! Него бих рад знати каквим то језиком говорите.

Алекса. Ово је језик славеносербски, то јест сербски, но по правилама углађен, којим су се највећи духови, као Стојковић, Видаковић, Вујић и прочи у књигама служили.

Марко. А, и ви сте од књига ! То сте се рђаво на мене намерили, него ево моје Јелице : од ње нећете моћи утећи. Због ! Разговарајте се, док ја неки посао свршим. (Полази).

Алекса. Слуга нижајши !

6.

Алекса и *Јелица.*

Алекса. Ваш су господин отац веселе нарави.

Јелица. Као стар, молим! Не мари вам он ни за какве красоте, које се у Бечу могу видети.

Алекса. Ви сте били у Бечу?

Јелица. Пет година.

Алекса. Прекрасно!

Јелица. Тако ми се, знате, Беч допао, да сам се једва приволети могла кући доћи. Једва сам се додала српском језику, тако сам се на немецки била ангевеновала.

Алекса. То често бива.

Јелица. Сад сам се још добро сербизирала, јер овде код нас слабо има прилике да човек говори немецки. Но зато опет најмилији ми је унтерхалтунг у књигама.

Алекса. То се абије даје видети, понеже књига пред вами стоји.

Јелица. О, молим вас, тô вам је књига! Ја сам их стотинама читала, али овај либшафт, овај швермерај нисам нигде видела. Шкода, што се не зна који је ферфасер; ја бих га у мом тагбуху пренотирала.

Алекса. Дакле ви и списатеља споразумјеније имате! То је заиста много од једне господичне, то показује разум и дивноје воспитаније!

Јелица. Мени је вирклих најмилија забава, кад могу мојим другарицама приповедати шта сам којегде читала. Тако сам код Гете — о, тај вам пише! — код њега сам један прекрасан ферс нашла:

Geh den Weibern zart entgegen:
Du gewinnst sie auf mein Wort;
Doch wer rasch ist und verwegen,
Kommt vieleicht noch besser fort.

Алекса. Заиста, Гете изрјадно пише.

Јелица. Сви га похваљују да је модешрајбер.

Алекса (смеши се). Тај ме је учио играти.

Јелица. Шта ? Гете вас учио играти ? Овај Гете ?

Алекса. То је давно било, године 1835.

Јелица. О, молим вас, он је 32-ге умро.

Алекса. Старац, али његов син . . .

Јелица. Он није списатељ.

Алекса. Још какви ! Знам добро. Ове исте стихове он ми је у рукопису читао.

Јелица (преврће једну књигу). Ова је књига трукована 1810.

Алекса (гледа). Може бити. Но кад је своја дела втори пут издавао, он је сигурно и то узео. О, то је виспрена глава !

Јелица. Читате л' и ви радо књиге ?

Алекса. Сад се само са славенским забављам. Немецки и француски сам у мом детињству читао.

Јелица. Дакле ви и француски знате ? О, тај сам вам језик ја желела учити. Мора да је врло леп ?

Алекса. То само онај може чувствовати који га разуме.

Јелица. Ви дакле морате бити особити гени.

Алекса (поклони се). Ово је за мене комплимент, господична. Но ја искрено исповедам да је највише

моје воспитаније к тому содјејствовало. Где се на трошак не гледи, ту се лако може што и научити.

Јелица. Апропо, кад сам се сетила ! Имам неколико речи, које нисам могла разумети и које сам у мом тагбуху забележила. Ви ћете ми, знам, најбоље протолковати моћи ; ако нисам zudringlich ?

Алекса. О, из драге воље.

Јелица (отиде у другу собу).

Алекса. Не да ми враг мира, него хоћу и француски да знам! Сад не би ништа друго требало него да ме ухвати, пак да ми да пут. Али кураж, Алекса ! Алат чини занат.

Јелица (донесе једну лепо везану књижицу). Ево овде, молим. Једва сам научила читати.

Алекса. Шта, ви знате и читати ?

Јелица. Само не знам је л' добро изговарам, зато желим од вас чути.

Алекса. Извол'те ви само, ја ћу вам потом изговор утончати.

Јелица. Стидим се, кад ме ко корегира.

Алекса. А, зашто то ? Да сам се ја стидео, не бих ништа ни научио. Видите овде *беау.*

Јелица. То је *бо.*

Алекса. Изрјадно, само мало протегните гласом. *Таблеаукс . . .*

Јелица. Табло.

Алекса. Тако, тако, само мало оштрије ! Иначе ви врло добро изговарате.

Јелица. Но молим понизно : шта је то *табло* ?

Алекса. Табло — табло долази од шпанскаго нарјечија *таблес.*

Јелица. Дакле ви и шпански знате?

Алекса. Ја сам био шест месеци у Мадриду. То вам је варош! Шта је Беч, Париз и Лондон? Има шесет хиљада само цркви; сто тридесет и пет пијаца великих, осим малих, које се не могу ни избројати. На пијаци светог Спиридона стоји у ваздуху од самог дијаманта начињен хоризонт, т. ј. сунце, месец и звезде. Тамо се никада не пале у вече фењери као по другим варошима, него ово сунце од дијаманта осветљава целу варош.

Јелица. Не може нико да украде?

Алекса. А, то се не краде! Ја сам хтео купити један камен за спомен; ал' ми рекоше да се скидати не може, нити је ко у стању тамо попети се.

Јелица. То је вирклих много!

Алекса. Ја кажем, господична: нема земље преко Шпаније! Како ми отац умре, одмах ћу се преселити у Мадрид. Ту су вам моде, ту је манир, ту је воспитаније!

Јелица. Ја сам слушала да су ти људи глупи и нерадни.

Алекса. Свашта се сад пише, свашта се може и говорити; али треба отићи тамо, па се уверити. Нерадени могу бити ласно код толиког богатства и толиких машина. Шта ћете више: у гостионици, зовомој код хинеског цара, сами се пилићи закољу, сами очупају, очисте, натакну се на ражањ, испеку се

и донесу гостима, пак и ту још сами се истранжирају, да се гости не труде.

Јелица. Um Gottes willen! Господин барон, како то може бити?

Алекса. Кажем вам: машином. Таквих машина има небројено число. И ја сам на једној радио, с којом смо путовали на месец.

Јелица. У месец, господин барон?

Алекса. У месец. И како смо се вратили, таки смо ту исту машину покварили.

Јелица. Пак што сте у месецу видели?

Алекса. А шта се ту не може видети! Кад ми књига буде готова, имаћете доста читати.

Јелица. Дакле ви намеравате издати ваш рајзебешрајбунг?

Алекса. Засад у шест језика, а по времену видећу.

Јелица. То је врло лепо. Како сте се унтерхалтовали у месецу?

Алекса. Не може боље бити. Баш се онда догодио хоффбал. Нас, као стране, пусте унутра, и будући да сам ја између' мога друштва нешто отменији био, добио сам чест отворити с тамошњом царицом бал.

Јелица. Како игра?

Алекса. Као перо! Но опет месечњацима се допао мој штелунг, премда морам и то исповедити, да сам сва могућна употребио, како бих царици задовољство причинио; и, као што је јавно признавала, била је пуно задовољна.

Јелица. Је ли млада?

Алекса. Она је жена од својих двадесет и пет година, но иначе врло лепа и добре нарави. Та, мислила је нешто, али није могло бити!

Јелица. У чему?

Алекса. Питала ме најпре ко сам, и откуда сам и какве сам фамилије, па кад се известила, упита ме дрхћућим гласом: да ли бих хотео њену руку примити; а ја одговорим на кратко да моја воља није женити се.

Јелица. Um Gottes willen, господин барон, царица!

Алекса. Морате још знати да је њена земља врло мала, да јој приходи нису ни као моји. Und kurz und gut: ја сам предузео себи само девојку узети, а она је удовица.

Јелица. То је лепо, но ја опет не бих пропустила такву партију.

Алекса. Она је морала то соопштити и својим великашима, јер, кад сам пошао, те почести што су ми чинили! Дивило се мало и велико и сви су јавно говорили да, откад им је цар умро, такве параде није било. Било је и поклона и много којешта, али, као што кажем, моја воља није била, премда је иначе жена у сваком смотренију изрјадна.

Јелица. Господин барон, ја ову визиту пећу скоро заборавити.

Алекса. Чини вам се чрезвичајно? О, кад бих хотео приповедати шта ми се којешта на мом путешествију догодило, морала би визита три дана трајати.

Јелица. Ах, да ми је могућно, не бих вас пет дана отпустила.

Алекса. Верујем. То ми се често на путу догађало; ал' тако ми и треба, кад много знам!

Јелица. Дакле, молим за *табло.*

Алекса. О, молим, то је маленкост. *Табло* долази од шпанског нарјечија *таблес*, које толико значи колико *таблеаукс : таблес* дакле ништа друго није него *таблеаукс*, сљедовательно које смисл тако изражава као *табло.*

Јелица. Prächtig!

Алекса. Мало ја високо, знате; али другојачије не може се с оваквим речма.

Јелица. А како би то српски казала? Ја добра Српкиња нисам.

Алекса. А, то се српски и не може изразити, него славенски, и то овако отприлике: мздопреимчивост.

Јелица. То је тешко.

Алекса. Зато се француски језик и зове изображен дијалект.

Јелица. Рихтиг: eine gebildete Sprache. О, како бих ја радо тај језик учила.

Алекса. То је лако: једног искусног шпрахмајстера!

Јелица. Овде нема таковых.

Алекса. Или добру граматику.

Јелица. Ја сам слушала да је неки Мајдингер о том писао.

Алекса. Да: Мајдингер, Лафает, Мирабо, Дон Кишот и многи други.

Јелица. Ја сам читала Дон Кишота; но то је био роман.

Алекса. То је Дон Кишот млађи. Старији је писао граматику француску врло добро. Ако желите, ја вам могу послати из Беча.

Јелица. Дакле, ви у Беч одлазите?

Алекса. Засад управо у Беч.

Јелица. Ах, како вас бенајдигујем.

Алекса. Зашто? Извол'те и ви замолити господина оца да вас води горе, пак можемо заједно путовати.

Јелица. Ах, das würde mich überraschen! Али једно ми стоји на путу: навалио отац да ме удаје преко воље.

Алекса. Преко воље?

Јелица. Stellen Sie sich vor: трговац!

Алекса. Ако је иначе прилика добра...

Јелица. Знате, мој отац не би толико ни трибулирао, него ту је свашта. Моју су бабу његови одржали, удали и потпомогли, пак хоће отац да им врати.

Алекса. То је благородно, премда таква жертва...

Јелица. Ах, помислите само да сам осуђена у овом гњезду живети, која сам на Беч научена! Није ли то трауриг?

Алекса. Вјачески, обаче...

Јелица. Идете л' ви послом у Беч?

Алекса. Чујем да је један пронашао неки особити начин правити хинтове; рад сам да их видим, ако ми се допадне. Иначе је моје претпријатије посјетити старог једног пријатеља, код кога сам се више месеци задржавао.

Јелица. Како се зове тај господин?

Алекса. Шлегл.

Јелица. Шлегл! Дакле ви сте код њега били?

Алекса. Без прекословија.

Јелица. О, молим вас: и ја сам била код њега на косту.

Алекса. То је један изрјадни господин!

Јелица. О, фини господин!

Алекса. Најпаче његова супруга.

Јелица. О, молим, он је удовац од осам година.

Алекса. То је дакле други Шлегл. Овај је ритер.

Јелица. Јест, јест. Но то му је кћи, што му економију води, такођер удовица.

Алекса. Дакле кћи! Ја сам всјачески држао да му је супруга.

Јелица То је врло добра госпоја.

Алекса. Дивне лепоте.

Јелица. А, лепа баш тако није, јер су је богиње покварile.

Алекса. Да, то је једна шкода; иначе се у свему може нарећи једна изрјадна госпоја.

Јелица. Ја бих се усудила с једним писмом вас бешверовати за мој гујтар.

Алекса (поклони се). То ја за велико шчастије примам. Она ће се обрадовати, кад писмо од своје воспитанице прими, најпаче из моје руке, који сам у њиховој кући као у својој.

Јелица. То ми је вирклих весма мило да сам се с вами упознала. Верујте ми, господин барон, врло ми се ретко овакове визите пригађају.

Алекса. Верујем. За вас је једна шкода, што сте из Беча изишли: ваш заиста нежни состав мора велики уштерб терпити! Шта је страна, шта је даља земља? Училиште мудрости и искуства! У туђој земљи може човек видети што није никада видео.

Јелица. Ви имате право. Шта сам ја у Бечу видела!

Алекса. А да одете још у Мадрид; да видите галије, да видите море: шта би онда рекли?

Јелица. Мора сила воде бити?

Алекса. Всјачески. Баш кад сам ја тамо био, запали се случајно: те ватре и тог пожара! То је за удивленије!

Јелица. Um Gottes willen, господин барон, је л' могуће да вода гори?

Алекса. Зар ви о томе нисте чули? Три месеца дана новине нису ништа друго писале него о томе; но, наравно, на шпанском и француском језику.

Јелица. Ах, француски језик! Никад га нећу научити!

7.

Марко и *пређашњи.*

Марко. Но јесте ли претресли све ваше румане?

Алекса. Ваша господична кћи својим дивним разумом и пространим вјежеством тако су ме обвезали, да се отњуд растати не могу.

Марко. Добро, кад ме у чему изменути може, да не жалим што сам на њу трошио.

Алекса. О, заиста, није била у Бечу она всује.

Марко. Нека псује. Знам да га неће више видети.

Алекса. Зашто, љубезни господине?

Марко. Знате, ми смо људи прости, па нам није до шпацира.

Алекса. Али кад се фрајлица уда?

Марко. И вет ми није баш од моде.

Алекса (гледајући на Јелицу). Сожаљујем.

Марко. Прстен је прошао. Ако се будете до недеље задржавали, можете мојој Јелици у сватови бити.

Алекса. Радујем се. (Јелици) Господична, ја и паки честитам!

Јелица. O, ich bitte Sie, 's is' ja gemein!

Алекса. Ништа, ако је само добар.

Марко. О, господине, добар и поштен младић. Сви су Батићи ваљани људи.

Алекса. Батић! За Батића господична полази? Не знате ли ви да сте род?

Марко. То многи мисле, али нисмо.

Алекса. А јесте ли ви из Пожаревца?

Марко. Јесам. Откуд ви то знате?

Алекса. Молим, ваш се дед звао, ако се не варам, Милутин.

Марко. Митар.

Алекса. По обичају! Тако обично тепамо деци, и ако је Јоан, зовемо га Јоцом, Јоцком, Јоциком, и тако даљше. Тако и Милутин, понеже га нема у календару, прозван буде Митром.

Марко. Ту имате право. Но како дођосмо до рода?

Алекса. Вашу блаженопочившу матер држао је стари Батић као сопствену кћер, воспитао је, и удао.

Марко. Али откуд ви то знате?

Алекса. Молим, молим! Мајла ради звали су исту вашу дражајшу матер »паче«; а све ово знате ли зашто? Јербо је Батићева сестра од тетке удата била за брата вашега деда. То је оно што сам хотео доказати: да сте, сирјеч, род.

Марко. Па како да ја о том ништа не знам?

Алекса. Што не знате, можете се известити. Пожаревац није преко света: мало само труда, пак ћете точно известије имати.

Марко. Хм, хм, ако је то тако?

Јелица. О, татице, зар не видите? Присни род!

Марко. Али како да је вами баш то тако познато?

Алекса. То су користи путешествија! Ниједно опстојатељство пренебрегнуто не остављам, које би од ползе или пагубе било. А како би на пример вас совјест гризла, кад би брак дозволили између сродства!

Марко. Истина, сродство није баш тако близу; али ја немам нужде ни то чинити. Свет је велики, а Батић ће увек наћи прилику себи, особито што моја Јелица неће зато скочити у бунар. А, Јелице?

Јелица. О, заиста не, љубезни татице!

Марко. Дабогме, теби да је какав из румана! Но ништа. А шта ћемо с прстеном?

Јелица. Ја не знам, татице.

Марко. Морамо га натраг искати. Биће Батићу жао, али шта ћу му? Свет је широк! Господин барон, учините ми љубав и позабавите се код моје Јелице, док се не вратим.

Алекса. Ја за особено шчастије примам.

8.

Алекса, Јелица.

Алекса. Господична, ја бих желео да ми је ваш господин отац дозволио непрестано код вас пребивати.

Јелица. О, молим, господин барон! А да л' би могла моја радост већа бити, него с таким господином унтерхалтовати се, који је тако учен и белезен? Ја се дивим вашем разуму.

Алекса. Како? Што се сродства тиче? Мени је довољно, ако сам вам услугу у чему учинио.

Јелица. Право да вам кажем: ја се радујем што се тако мимоишло.

Алекса. О, молим, за вас и није ма где обитавати. Ја се чудим да сте се могли рјешити овде пребивати.

Јелица. Само ми је жао, што ми је прстен код тога несуђеника, кога ентберовати не могу, јер ме је мати на смрти заклела, да се без њега не венчавам. Знам да ће мој татица имати доста посла, јер су вам овде људи одвећ пеблхафт.

Алекса. О, молим, они и не могу љубов благородно чувствовати.

Јелица. Натирлих! Овде што сам читала, како једна принцеса једног хелда љубила: то је била љубов!

Алекса. Всјачески! Но ту треба изображено сердце, које ће тако чувствовати, притом и женска персона мора бити особитих качества, особитих својства и врлине духа и тела, која ће моћи такву љубов у сердцу каквог младића возбудити. Ја с моје стране умствујем да би дражест вашега лица све проче лепоте помрачила.

Јелица. Ви ме застиђујете.

Алекса. Мислите ли ви да је ово само празнословни комплимент? О, не тако, ангелскаја господична: уверите се самим делом! Ја сам од благородног, баронског поколенија, ја сам месечну краљицу презрео и одбацио, за које се потом и живота лишила. И ко ће противу судбине? Данас бих срећним себе ценио, кад бих искусио да ме искрено љубите. Ви сте мене стрелом ујазвили, коју никакови балсам залечити не може; ви сте мене обаја-

телном дражестију вашом тако опчинили, да не чувствујем ни шта сам ни где сам. (Ухвати је за руку). Чујте, ангелска господична, глас вашег вечитог роба: ја вас смертно љубим!

Јелица. Ах, Gott, welche Entzückung!

Алекса (клекне). Љубим више него благородство моје, него сво благо сокровишча мојего!

Јелица. Ах, Боже, како је одговорила Амалија, кад је Мор пред њом клечао?

Алекса. Није Мор оно осећао, што ја чувствујем; нит' је могла Амалија тако љубов побудити, као што сте ви у мени!

Јелица (диже га). Молим, господине, устајте.

Алекса. Не! Овде, допустите ми, код ногу ваших, умрети или рјешителни глас чути!

Јелица. Ја сам сасвим gerührt. Но, молим, устајте: може ми откуд отац доћи, а он је чудан човек.

Алекса. Слатка моја господична, ја вас крилом Амора заклињем: Љубите ли ме искрено?

Јелица. О, молим, Лидија је само ћутањем потврдила да Лаузуса љуби. Тако исто и ја.

Алекса (ћипи горе). Ви мене љубите? О, бози, помозите ми, да моја чувства изразим! (Пољуби је у руку). Аморова стрела нека ме ујазви, нека ми сердце ишчупа и на поруганије всјех истинољубјашчих преда, ако заклетву порушим!

Јелица. И ја то исто ћутећи бештетигујем.

Алекса. О, небо, о, судбино, како су путови твоји недостижни! Одбацио сам више од триста пар-

тија, дошао сам у ово место, где нисам мислио што друго наћи кромје одмора од путешествија. И какав ангел указа ми се изненада! Како ме занесе, какву ми срећу донесе! Може ли бити већега шчастија него од таковога ангела љубљен бити?

Јелица. Господин барон, ја се не стидим казати да сам готова и пред олтаром моју љубов потврдити. Тако је и Цораида казала свом љубимцу. Но само то молим: да се у Беч преселимо.

Алекса. Шта? У Беч? Целу Европу морате обићи, да се сви диве вашој лепоти и преизрјадним дарованијама. Водићу вас најпосле и у месец: нека види царица да је вредно било њену руку одбацити оваковог ангела ради.

Јелица. Зар није умрла?

Алекса. Кад ви дођете, мора проживети, да наново од муке умре.

Јелица. Ја ћу мога татицу намолити, да ме за вас дâ, као што је Цулима свог оца намолила. Само му немојте казивати да ћемо горе полазити, јер он за те ствари слабо мари, па нам неће допустити.

Алекса. О, докле само види извор мојих прихода, мислим, да неће имати шта много примећавати, но још ће му бити мило да његова кћи при тако великом богатству свет у удивљеније поставља. Само ако иначе буде његова воља.

Јелица. Ја нећу поћи за другог, макар шта радили са мном, јер је обично у романима — да љубовници најпре страдају, па после да се узму; иначе готови су себи живот окончати.

Алекса. Ви весма благородно чувствујете. И ја бих волео десет пута умрети, него да вас се лишим. Но за сада доста, ево мог бединтера.

9.

Мита, пређашњи.

Мита. Господин барон, једно писмо на вас и вексла.

Алекса (Јелици). Ја ћу морати на једно магновеније препоручити се.

Јелица. О, извол'те бити комотни као у својој кући. (Изиђе).

Мита. За Бога, шта радиш ? Цркох од глади.

Алекса. Ћути, Мито. Наговори само твој трбух да још мало претрпи.

Мита. Да, да претрпи ! Ласно је теби, кад си се нагрувао упреко и уздуж.

Алекса. Нисам ни окусио, веруј ми, па опет стрпим : трпи и ти мало.

Мита. Како ћу, кад сам малаксао, те једва стојим ? Увукао сам се у кујну, да што изварам, ал' кад ми почеше црева крчити, омлађи помисле да што друго радим, па ме истерају напоље.

Алекса. Ништа зато ; само ти мало буди господар од трбуха, пак ћемо срећни бити.

Мита. А, врло срећни ! Марија је овде.

Алекса. Шта ? Марија ? Откуд ћу ђаво овамо донесе ?

Мита. А знам ја.

Алекса. Ej, убио је Бог! Сад ће ми сав посао покварити. Видиш ли ову девојку: тако сам је речима довео, те се заљубила у мене као мače. Него сад лажи, ако мислиш штогод.

Мита. А шта ти ја знам, кад нас је већ видела.

Алекса. Да је враг носи и њено познанство!

Мита. Тако ти треба! Тражи човек љубов, а не гледа да смо сити и одевени.

Алекса. Пст! Промени фарбу.

10.

Јелица носи на служавнику вина и на тањиру пите, *пређашњи.*

Мита. (Ах, канда те је Бог научио!)

Јелица. Једна ми је слушкиња у кујни, друга лежи, штумадла ми је побегла, зато морам сама служити; но ја то вирклих радо чиним.

Алекса. Ваш је труд пун ружична цвећа за мене.

Јелица (наточи вина у чашу). Ако смем служити.

Алекса. Љубим руку! Вина никада не пијем.

Јелица. Ово је ауспрух.

Алекса. И зато нисам расположен.

Мита (на страни). Верујем кад нам пљушти утроба.

Јелица. А оно венигстенс од овог.

Алекса. За не дати вам корпу: хоћу. (Узме парче пите).

Мита. Дакле, господин барон? . . .

Алекса. Кажи му да ћу абије доћи. На, подај му један дукат трингелта. (Извади кесу с тантузима и пружи му један). Сад иди.

Мита (у поласку за себе). Да те ђаво носи!

Алекса. Апропо! Јеси ли ти море што јео?

Мита. Богме, ваше сијатељство, ја нисам.

Алекса. А оно ево и теби један дукат, кад си ми таков глас донео.

Мита. О, господин барон, бадава ми дајете: Овде ни вирцауза нема, где би човек поштено ручати могао.

Алекса. Тја, драги мој, сад ниси у Мадриду.

Мита. О, тамо је живот! Кад ми ваше сијатељство даду по један дукат, ја умем Талијанцима показати да сам младог барона Голића служитељ; а овде?

Јелица. О, молим, нека иде доле код нас у кујну: може поштено ручати.

Алекса. А, зашто? Нек' се мало и напати.

Јелица. Зашто би се патио, кад може и без тога бити? Идите ви, мој драги, у кујну, па ћете све тамо по вољи добити.

Мита. Љубим руку милостивој господични!

Алекса. Потом немој заборавити што сам ти казао.

Мита. Ја ћу све по заповести извршити. (Поклони се и отиде).

Алекса. Добар младић! Он је мој бединтер, но ја га тако радо имам, као да ми је од фамилије. С њим сам од веће части моје путешествије совершио.

Јелица. То је вирклих најлепше, кад човек честитог млађег има. Ја не могу никако да се намерим на добру слушкињу.

Алекса (узимајући пите). Господична, ово је тако пријатно.

Јелица. Сама сам месила.

Алекса. Зато је тако слатко! Заиста: од пријатног мора увек нешто пријатно произићи. Ја, како сам љубитељ теста, то ћете ми морати сами, не сматрајући на две три слушкиње, по једаннут на недељу месити.

Јелица. Ах, кад би то време скорије дошло!

Алекса (пољуби је). И доћи ће оно, ангелска господична! Ја сам и самим изјављенијем љубови ваше паче мјере срећан.

Јелица. Многи љубовници по романима нису толико за свадбу марили; но ја ту другојачије осећам.

Алекса. Јер благородније чувствујете сладост љубови. Заиста: ви ћете украшавати башту живота мога цвећем бесконечног блаженства!

Јелица. Ах, Gott!

11.

Марко, пређашњи.

Марко. Господин барон, ја не могу довољно да вам благодарим, што сте ми отворили очи.

Алекса. Како, господине?

Марко. Ништа, ништа, хвала вам! Једна девојка јавила ми се.

Алекса. О, молим, немојте јој веровати.

Марко. Она ми се заклињала да је преварена.

Алекса. Немојте јој веровати!

Марко. Познајете ли ви њу?

Алекса. Нешто мало: зато и примећавам да јој не верујете.

Марко. Господин барон, то је лепо од вас, да ви другога перете, али није нужно: и тако смо род.

Алекса. (Хеј, тужан! Та ово се не тиче мене!) Господин Вујић, треба знати да се у ствари тек полак случава штогод се приповеда.

Марко. Мени је доста, само ми је жао прстена.

Јелица. А што, татице: зар не да?

Алекса. Ништа, ништа!

Јелица. Ах, татице, ја ћу плакати.

Алекса. Ништа је то. Не брините се.

Марко. Сваки своје зна.

12.

Мита, пређашњи.

Мита. Господин барон, никако неће да ми вовјери векслу.

Алекса. Како то?

Мита. Он каже да је рад с господином бароном говорити.

Алекса. Јеси ли му̀ дао трингелт?

Мита. Јесам онај дукат.

Алекса. Пак шта ће више?

Мита. Он каже да мора с вама говорити.

Алекса. Кад је тако, да идем. (Марку) Ако ми дозволите, ја ћу тако слободан бити вас опет посјетити.

Марко. О, господине, како посао свршите, заповедајте ми.

Алекса. Ја се јако радујем. (Јелици) Госпођична, ја имам чест препоручити се.

Јелица. Dienerin !

Марко. Само немојте нас заборавити.

Алекса. Ја сам на служби. (Јелици полако) Моје срце остаје код вас у залогу.

Јелица. Ах, Gott, како је мени !

Алекса. Слуга сам нижајши ! (Одлази).

Марко и *Јелица* (пратећи га, за њим).

ДЕЈСТВО ВТОРО.

1.

(Соба код Марка)

Марко ступи, мало затим *Јелица*.

Марко. Хм! То ми је врло чудно, да свашта зна, да је тако учтив, паметан — чудо заиста! (Јелици, која долази). Како ти се допада тај барон, Јелице?

Јелица. Ах, татице, канда га је нека цауберин родила! Усред Беча нема њему равна!

Марко. Он ми се види мудра глава бити.

Јелица. Ах, татице, тај вам зна кур правити! Тај зна приповедати: како је у Мадриду био, какво је тамо сунце, какви су у месецу балови; и тај вам зна много романа; а француски говори, као да се у Паризу родио!

Марко. Бре, та махни се Париза, већ како ти зна ово место, канда је одрастао код нас! Па онда, и ону девојку... хм, хм, мени је за чудо.

Јелица. Он је био у Бечу осам месеци. Таки су сви по горњима местима, само што је он њих претекао, јер је био и у Мадриду. Шта ми није приповедао! Можете ли веровати, љубезни татице, да море гори?

Марко. Како би море горело, кад је оно вода?

Јелица. А, видите, у Мадриду, каже барон, да је сопственим очима гледао како је велика ватра била. О том су, каже, све француске и шпанске новине говориле.

Марко. Чудо велико! Кад би хтео код нас остати, волео бих него Бог зна шта.

Јелица. О, татице, он, ако и остане, неће из другог узрока, него због мене.

Марко. Хм, гледај ти ње! Моја ћерко, он је барон!

Јелица. Знам ја још и како је месечну краљицу одбацио; али зато сам га ја опчинила као цауберин у цауберпаласту.

Марко. Шта ти бунцаш о месечној краљици? Каква месечна краљица?

Јелица. Зар ви не знате да је он у месецу био?

Марко. Е, видео ћурку, па хтео да јој пришије магарца.

Јелица. Зацело, татице! Има једна машина на којој се иде.

Марко. Но комедије! И то да чујем!

Јелица. Ту је барон отворио с царицом бал, која се после заљубила у њега и отровала се, што није хтео да је узме.

Марко. Па у месецу зар има људи?

Јелица. То сам и ја читала. Само нисам знала да имају краљице. Барон жали њену судбину, али опет каже да би овде радије живео, и то због мене.

Марко. А милујеш ти њега?

Јелица. О, татице, није могла Геновева већма љубити него ја њега!

Марко. Ето ти!

Јелица. А како не бих, кад је лепши него Аполо, као што Коцебу пише; а видела сам сама кесу дуката у њега; при том име »милостива госпоја бароница!« О, татице, ви не можете ово емпфиндовати. Да сте само један дан били у Бечу!

Марко. А милује ли он тебе?

Јелица. Ја сам њега мојом лепотом тако опчинила као Сикхарда Геновева.

Марко. Врашка девојко, и с тим твојим књигама!

2.

Мита, пређашњи.

Мита. Господин барон су овде своју шнупнтиклу заборавили.

Јелица. Шнупнтиклу?

Мита. Што прости кажу шнуфтихла.

Јелица. Чујете л', татице? Један бединтер само! (Гледа свуда). Овде вирклих није.

Мита. Ја не знам шта је то. Више пута изгубимо шрабпихл с новцима, па ме не шиље тражити; а сад за једну мараму! Мора да му је спомен од кога.

Марко. Но, Бога вам, ко је тај господин?

Мита. А могу ли вам подробно описати? Да је од баронске фамилије, то знате. Фамилија је врло

стара и пуна заслуга. Још пре хиљаду година, кад су српски цареви владали, био је један сиромах војник, кога су подсмевателно Голим Сином називали. Догоди се једанпут битка с Турцима: наши изгубе и почну бежати. Сви би били похватани, али Голи Син врати се натраг, улети међ' Турке и самог великог везира убије. На то они дођу у замешателство, а наши се охрабре и све до једног потуку. Сад цар дозове Голог Сина, пољуби га пред свом војском, даде му село и учини га бароном Голићем.

Јелица. Ах, то је лепо!

Марко. Али шта је управо ваш господин?

Мита. Он је пензионирати обрштер.

Јелица. Обрштер? То ми није казивао.

Мита. О том радо не прича, јер га увек једи. Догоди се упражњено место генерала, и мој се господин надао да ће он постати; али кад га други претерира, он се расрди, сазове тога на дуел и убије га. Потом квитира и закључи приватно живети.

Јелица. Ах!

Марко. Али тако млад, па да дође до обрштера?

Мита. Он је био лајтнант. Једанпут се догоди бал у царском двору, где су многи позвати били, па и мој господин. Царица га види и допадне јој се. »Леп младић!« рекне некима около себе. Једанпут, кад он прође покрај ње, рекне му она: «Но, господин обрштер, како вам се допада бал?« — »Ваше Величество«, одговори мој господин »ја нисам обрштер«. — »Е?« рекне она. »Реч моју не смем натраг да узмем«. С отим дозове цара. Ух, како му је не-

право било! Али није могао да одрече царици, и тако наједанпут постане господин барон обрштером.

Марко. Па чим се сад занима?

Мита. Чита, пише, путује, разговара с ученим људма, истражује филозофију, и шта вам ту ја знам.

Марко. На тај начин мора да је врло богат.

Мита. Спахилуке има бешчислено. Но све то не би му толико доносило, да није сродник са фиршштом Демидовом. Вами је познато да има у Русији фиршт Демидов, који је најбогатији у целој Европи. Овај има рођену сестру барона Голића за супругу.

Марко. Е, онда му је лако трошити. Али ја опет мислим да би лепше било, кад би ваш господин какву службу примио.

Мита. И сад је остао у квартиру одговорити министру финансије, који је навалио да му преда управитељство свију каса у монархији. И ја сам му говорио да прими тако важну службу, али он никако неће. Њему је најмилије кад може ићи од вароши до вароши, и кад се људи диве његовим способностима. Мадрид га неће никад заборавити.

Јелица. Јесте ли и ви били с њим у месецу?

Мита. Свуда сам га ја пратити морао, јер нико не познаје његову нарав тако као ја.

Јелица. Па шта сте видели у месецу?

Мита. А шта се не даје ту видети: сокаци од самих кобасица начињени, зидови су од леда, људи с једном ногом, велики од педља и по.

Јелица. Па како је господин барон био на балу и играо с царицом, кад је тако мала ?

Мита. Е, у царском двору знате да су сви великаши, пак није никакво чудо што је и царица била велика, или, као што сам чуо, од свију највећа ; јер ми, бединтери, нисмо много пазили шта нам раде господа на балу, него смо се и сами унтерхалтовали, и баш добро. Изгубио сам један камен што сам одонуд украо : таквог камена нема овде на земљи. Но ја сам се задржао, а може ме господин тражити. Извините ! (Пође).

Јелица. И још једно : јесте ли се и ви догодили у Мадриду, кад је горело море ?

Мита. Нисам, које ми је врло жао. Но кад сам после стигао, видео сам на брегу печене рибе у великом количеству, и то ме је могло уверити да је ватра жестока била.

Марко. А шта је било с галијама ?

Мита. Пропале, наравна ствар ! И наша једна, коју је господин купио да нас довезе и натраг одвезе, отишла је у дим. Имао је штете до једно пô милиона талира.

Марко. Пô милиона талира !

Мита. Ви знате шта једна галија коштује. При том : друге потребе, баронове ствари, архива и т. д., пак ето ти по милиона талира, ако није и више што.

3.

Алекса, пређашњи

Јелица. А, господин барон, процес на вас!

Алекса. Зашто, господична?

Јелица. Ви ми нисте ни полак приповедали што се ваше фамилије тиче, и да није било вашега момка, не би ни знали готово ништа.

Алекса. А у чему то?

Мита. Опростите, господин барон, ја сам у разговору приповедио и оно, што ви нерадо спомињете: на пример како сте једног генерала у дуелу убили, како вам је Демидов род и т. д.

Алекса. Јесам ли ти казао да о таковим стварима никада не приповедаш!

Мита. Господична су били љубопитни.

Јелица. Опростите му, господин барон! Ја сам крива.

Алекса. Вами за љубов нека му је опроштено; али више да не буде! Разумеш ли?

Мита. Нећe, Ваше Сијатељство!

Алекса. Но ја губим време. (Марку) Господине, ви сте желели ваш прстен натраг имати: ево вам га доносим, и желим да тако шчастљив успјех принесе, као што се помислити може.

Марко. За Бога, господине, како добисте овај прстен?

Алекса. Кад човек не жали мало трошка, може све постићи. Цељ је мога путешествија: по могућству сила мојих добро чинити; а ја у целом мом животу

нисам срећнијега часа имао, него сада, причинивши вашој господични малоје задовољство, која је всјачески достојна усред Беча живети.

Марко. Господине, ја не знам шта ћу да мислим. Јелице, ходи мало у другу собу.

Јелица. Господин барон, entschuldigen Sie auf einen Augenblick!

Алекса. О, извол'те без женирања.

Јелица (с оцем одлази).

Мита. Кога си врага радио, те ниси задржао прстен: бар би поштено неколико дана живели.

Алекса. Ћути, дедаче. Овако ће боље бити. Не видиш ли да су ово маме? Она се, ћурка, заљубила у књиге, а отац блене у њу и чуди се шта га је снашло.

Мита. А како си га добио?

Алекса. Зар не знаш: алат прави занат! Одем његовој кући, ту нађем једну бабу и заиштем прстен, да могу и ја такав начинити. Е, то она неће. Али кад јој пружим пуну кесу тантуза у залогу, баба се промени у лицу и одмах ми да. Чисто би волела да га никад и не вратим.

Мита. Па сад шта мислиш?

Алекса. Да изварам прстен од ових, па да га дам Батићу.

Мита. То ће рећи: »Где си био? — нигде; шта си радио? — ништа.«

Алекса. О, глупоумне! То није тако. Сад долази ред да добијем од ових новаца, да намирим Марију, пак онда да просим ову ћурку.

Мита. Охо!

Алекса. Богатства има доста. Кад се венчам, онда нека дува у прсте за кога је пошла! А зар би ово прва свадба била, где се није или младожења или девојка преварила? Ја ћу старцу толико лагати, докле најпосле изгуби разум.

Мита. А девојка?

Алекса. Она га није ни имала.

Мита. Ја највољијем кратак рачун. Прстен у руци — сигурна ствар, а ово оно...

Алекса. Тако мисле сви бединтери и служитељи; барони пак и отмени људи морају имати и планове отмене. Али пст!

4.

Марко и *Јелица* враћају се.

Марко. Господин барон, ја вам имам једну велику тајну саопштити; само не знам хоће ли се примити.

Алекса. Заповедајте слободно: што је год у мојој власти, уверени будите, да вам нећу одрећи.

Марко. Не знам како вам се допада мој дом; но ја кажем да вас радије имам, него да сте ми рођени син. И моја се Јелица у томе слаже. Ја бих држао да сам најсрећнији човек, кад бих таквог зета добио; и ако је истина да вам се моја кћи допада, ја вам је драговољно дајем за супругу.

Мита. (Аха!)

Алекса. Господине, ја вам на вашем усердију и виспреној о мени благонаклоности тепљејше благодарим. Не тајим да вашу дшчер љубим, а и тко не би таковаго ангела љубио? Но најпрежде морам мојему родитељу јавити и от њега дозволеније просити.

Марко. То је у свом реду.

Алекса. И будући да се мој отац сада находи у Америки, то вам пређе шест месеци не могу никако одговора дати.

Мита. Ја мислим, господин барон...

Алекса. Не, не! Отац мора да пресуди; и ако његова не буде воља, све је всује.

Јелица. О, господин барон, зар се тако чува љубов, коју сте ми отоич ерклеровали? Не знате ли ви да је Карл Мор љубио Амалију и преко воље очине? Сад видим да ваша заклетва није тако тврда као других хелдова.

Алекса. Слатка моја господична, немојте ви о мени тако умствовати. Ја вас љубим искрењејше; али шта помаже љубов, ако ми отац не би дозволио? Онда бих се лишио свију добара и имјенија.

Јелица. Чиста љубов може и у пустињи и с колибом задовољна бити.

Марко. Ти си дете, не умеш о том да судиш. Но ја ћу вам, господин барон, друго што казати. Нисам, истина, пребогат, али толико — хвала Богу! — имам, да можете по вашем карактеру лепо живети. Ја никога више немам осим ње једне, и зато је све што видите Божје па њено.

Мита. Господин барон, ја вам с моје стране честитам, и молим да с господичном у брак ступите, не толико новаца ради колико најпаче гледајући на њену лепоту, штелунг и воспитаније. А ваш господин отац вами ће допустити, јер он зна да ви погрешити не можете.

Алекса. О, Димитрије, ти знаш тко је он!

Мита. Ја знам, опростите: вами је досадно што векcла није стигла. Но господин ће (на Марка) све учинити.

Марко. Све из драге воље.

Јелица. И још сте ungerührt! Ах, сам Сије није могао такав бити, кад је писао Родина.

Алекса. Не, не могу даље противостати! Слатка господична, ваша нежност, ваша дражест победила је сваку сумњу у мени. (Марку) Господине, ви сте мој втори отац.

Мита. Право! Но жертва је велика, али и заслужује.

Алекса. Је ли да је велика жертва? Но опет се надам да ћу задовољство наћи.

Марко (пољуби га у чело). Сине мој, господине, Бог нека вас благослови, а ја ћу вам све чинити.

Мита. (То је леп роман, само да не изађе комедија). Ваше Сијательство, имате ли што заповедати?

Алекса. Да, апропо! (Нешто му шапне на уво). Добро позорствуј!

Мита. Ни мало се не старајте. (Оде).

Марко. Дакле, Јелице, не оклевај; него гледај, те справљај дарове. Прстен мора још довечер бити.

Јелица. Ја се вашој вољи радо покоравам. Господин барон. . .

Алекса. Не *барон*, сунце моје— него *ти!* Ја сам твој супруг.

Јелица. То је цела истина. Но ја сам у Бечу слушала, где многе даме зову своје мужеве *ви*. Нисам распитала је ли то баш у моди.

Алекса. То је љубов лицемјерна. Него у Мадриду што сам видео: да жена свога мужа увек пољубити мора, кад седају ручати или вечерати, то је леп обичај! Тако ћу и ја свободу узети и у присуствију татице. (Пољуби је). Сад иди и гледај шта имаш.

Јелица (одлази).

Марко. Господин барон, ја видим да ви моју кћер радо имате, и то ми је особито мило.

Алекса. Не мислите, господине, да ја њу из каквог интереса узимам — Боже сохрани! — из праве чисте љубови!

Марко. Право имате. Тако и свето евангелије говори.

Алекса. Всјачески. Обаче ја мислим да би нужно било продужити свадбу, докле ми новци не стигну; ја се бо у овим хаљинама и овој оправи отњуд венчати не могу.

Марко. Ако је то, то ми не морамо ништа оклевати. Ја ћу вам дати новаца, колико вам год треба, и тако је све ваше. Причекајте мало. (Изиђе).

Алекса (сам). Па да није добар занат лагање: дошао сам, да зајазим трбух, пак хоћу да се окућим! На моју душу, морам искати допуштење, да

отворим школу од лагања. Мој лепи трбуве, нећеш ти мени више музику правити!

Марко (врати се). Ево овде имате две хиљаде форинти. Ако вам устреба још̀те, само ми јавите.

Алекса. Ја ћу имати чест вами вратити.

Марко. Нашто? Све је ваше. Ево и Јеличиног прстена: можете га носити. Ово је соба ваша: у њој будите као у својој.

Алекса. (Но сад је време!) Господин Вујић, ја вам тепљејше на вашој љубови благодарим. Сада, прво и прво, што ми радити надлежи, јест чоју по достојанију тражити.

Марко. Ја ћу дати да се донесе.

Алекса. А зашто? Ја ћу сам ићи, и тако ми је глава од ове напрасне промене забуњена.

Марко. Како год ви знате.

Алекса. Дакле, ја имам чест мој комплимент учинити. (Пође, но удари на Јелицу).

5.

Јелица, мало затим *Марија*, *пређашњи.*

Јелица. Једна девојка пита за Алексу Никића.

Алекса. Пак што се то мене тиче?

Јелица. Каже: то сте ви.

Алекса. То је лепо. Ако јој је што дужан, добро се и досетила!

Јелица (отвори врата). Ја сам вам казала да ово није тај господин. Ово је барон Голић.

Марија (уђе у собу). Пустите ме само да се с њиме разговорим. Алекса!

Алекса (тронут, на страни). Баш те сад ђаво нанесе!

Марија. Тако треба! То је лепо: изварати од девојке хиљаду форинти, прстеновати се, па онда побећи. Свирепи, на крај света иди, свуда ћу ти следовати!

Алекса (укрепивши се Марку). Тко је ова персона?

Марија. О, сад ме не познајеш! А док ми ниси изварао новце, донде си ме добро познавао. Обећавао си ми златна брда, па кад си ме прстеновао и на глас изнео, сад ме не познајеш!

Алекса. Или сам ја пијан, или је ово неко чародејство? Ја не знам шта ова девица хоће.

Марија. Преневешћујеш се, варалицо светска!

Алекса. Ја нисам ни најмање расположен лудим персонама отвјете давати. (Марку) Препоручујем се.

Јелица (ухвати га за руку). Um Gottes willen, господин барон, немојте оставити да вам се чест гази!

Алекса. Тко ће свету уста запушити?

Марко. Ово је девојче још једанпут код мене било. Драга моја, ово није онај младић, кога ви тражите: онај се зове Батић.

Марија. О, господару, добро ја познајем његово лице.

Јелица. Ово је барон Голић, мој будушти супруг.

Марија. Боран Голић, ваш супруг! Дакле и ваш супруг? Мени је однео хиљаду форинти, а шта ће вама однети? Ах, јадне девојке, како не знамо коме се у руке предајемо! Ко би могао помислити да овакав човек лаже?

Алекса. Јесте ли чули ви: немојте ви у присуствију моме тако што говорити, јер — разумете ли? — Ја вас таки дам затворити!

Марија. Затворити? Још је то остало што ми учинити можеш. Алекса, Алекса! Свега си ме раставио, сад ме можеш и чести раставити.

6.

Мита, пређашњи.

Мита (за себе). Ког врага, нашла га је!

Марија. Ево и овај је с њим заједно око мене облетао. Сад ме неће ни он познати.

Мита. Ја? Господин барон, тко је ова персона?

Алекса. Остави је, молим те. Девојка сишла с ума, пак говори и сама не зна шта.

Марија. Није ли ово Мита, који ми је сваки дан говорио, како је Алекса добар младић и како ћу с њим срећна бити?

Мита. А, сад знам: Ова девица умствује да би добро било постати супругом барона Голића. Хм, густ није рђав, и господин барон научени су на овакова појављенија. Знате ли, господин барон, ону девојку у Америки? На силу хоће да је с бароном

Голићем венчана, и плаче, што неће да је призна за супругу. План је заиста леп, и — не замерите ми, Ваше Сијатељство! — сад ћу и ја почети тражити баронесе. Може бити да ће се наћи каква, која ће ми веровати, као ви овој персони.

Алекса. Ха, ха! Ти добро говориш, Димитрије.

Марија. О, жоло, кад се још смејати можеш! Тешко, тешко мени; ал' тешко и овој доброј девојки, у какве је руке пала!

Мита. А, ово је много! Господин барон, можете ли то отрпети?

Алекса. От безумних мора се свашта терпити!

Марко. Ћерко, ти срамотиш мога зета.

Марија. Лажу, који се издаје за барона.

Јелица. Das ist zu viel!

Марко. Узми се ти на ум!

Мита. Знаш ли ти, безобразнице, ком тако говориш?

Марија. Лажи и паралажи.

Алекса. Шта је толико трпите? Напоље с њом!

Мита (шчепа је за руку). Напоље!

Марко. Стан'те малко, стан'те: ето и Батића.

Алекса (на страни). Тај ми још треба!

7.

Батић, пређашњи

Марко. Баш си у добро време дошао.

Батић. Господин Вујић, не знам како ћу да вам у очи погледам. Моја безумна — тако да ка-

жем — мати полакомила се на речи једног ниткова и дала прстен Јеличин, мислећи да добија дукате у залогу за њега. Но како ми је било, кад сам кући дошао и ове тантузе нашао! (Проспе их по асталу).

Марко. Шта?

Мита (тајно Алекси). Ето ти твоја шпекулација!

Батић. Свуда сам лопова тражио и још га једнако моје слуге траже, но бадава! А није ми толико ни за цену, као за то што је спомен Јеличин од покојне матере. Међутим уверени будите, да ћу ја такав исти начинити дати, ма пошто био, кад се таква несрећа догодила.

Марко. Ја не знам шта ти говориш, Батићу? Прстен је код мене.

Батић. Код вас?

Марко. Да, ту је прстен.

Батић. Но, хвала Богу, хвала Богу! Како ме је ожалостио! Ништа, само кад је код вас. Али како га добисте, за име Божје?

Марко. То ће ти најбоље казати господин барон. (Показује руком на Алексу).

Батић. Господин барон! Зар барони варају старе жене тантузима?

Алекса. Опростите, ја сам јој дао дукате који по Шпанији и Америки ходе.

Батић. Само код нас немају цене. Гледајте, господин Вујић, гледајте! Је ли ово злато?

Марко (гледа, па врти главом). Шта ћеш, кад смо и тако род!

Батић. Ја овог ниткова морам вући у полицију, који старе жене вара. (Ухвати Алексу за прси).

Марко. Хо, хо, хо!

Јелица. Hilfe, Rettung!

Мита. Барона за прси!

Батић. Овај је барон, овај је барон?

Мита. Шта чиниш ти, Батићу? (Растави их).

Алекса. Господична, ово је созакљатије против мене. Они су се договорили.

Батић. Шта »договорили«? Овамо у полицију! (Повуче га).

Јелица. Не дајте, татице: отеше ми барона!

Алекса. Сапрмент! У име моје привилегије протестирам.

Марко. Јес' чуо, Батићу, ја теби лепо кажем да ми не дираш у зета, ил' ћу ти одмах показати врата!

Батић (пусти га, зачуђено). Ваш зет?

Алекса. На сваки начин, па макар ви још толико художества употребљавали.

Мита. Господин Вујић и господична, ја ћу вам абије протолковати ову парницу. Господин Батић, чувши да господична добија таку партију, а њега оставља, наравно, морао се огорчити и с овом девицом договорити, да га од вас отргне.

Алекса. Беспрекословно!

Марија. Ја кажем да он није барон.

Јелица. Ви држите уста, кад сте ме већ рајцовали! Из очију му вири баронство. Моја драга, нећете постићи оно што сте наумили. На мене је једну пала та срећа, да будем госпоја од Голић.

Марија. Ја вам честитам такву срећу! Него се бојим, да господин од Голић не оголи и вас као мене.

Јелица. Немојте се бесорговати!

Мита. Моје би мнениje било да господин Батић узме ову девицу. Прилика може добра бити, а господин барон чиниће своје.

Алекса. Како ми векслa из Америке стигне, нећу пропустити младенцима сјајни презент учинити.

Марија. О, лажљивицо! Вратио си ми и оно што си ми изварао, тек ниси презенте давао!

Марко. Драги Батићу! Не што сам бољу прилику нашао, или што сам какво неваљалство за тебе чуо; него случанјо пронашло се да смо род: и зато ти Јелицу не могу дати.

Батић. Ми — род?

Марко. Присни род! Ето питај господина барона.

Батић. Барона? Дакле и то је барон учинио? Ми нисмо знали да смо род, него он да нас научи! Господин Марко, ја Јелици желим сваку срећу, нити ћу се срдити, ако она за другога пође; само допустите да нам своје баронство осведочи.

Марко. Нипошто! Ја теби лепо кажем да идеш из ове куће, ако мислиш да останемо добри пријатељи.

Батић. Нека нам барем пасош покаже : од тога се ниједан поштен човек не задржава.

Алекса. Шта ? Пасош ! Како ви смете мене срамотити и пасош искати ? Кад су барони носили пасош са собом ? Нису ли они свуда фрај ?

Јелица. Тако је, тако је ! То сви у Бечу знаду.

Мита. Кромје тога, барон путује инкогнито.

Алекса. Зато да свршимо ове детињске ствари. Ова персона (за Марију) увредила ме је, истина, али ја јој опраштам, и желим да у напредак више предострожности има. Ја пак, с моје стране, гледаћу, кад јој се срећа појави, да јој не одречем благодјејаније по достојанију мојему, т. ј. хиљаду форинти, које тражи, даћу јој великодушно. Што се пак господина Батића тиче, њему на сваки начин мора бити жао ; али кад помисли да је господична у Бечу воспитана, то ће се лако моћи склонити, да другу себи партију тражи. Све, што буде у нашем могућству, нећемо му одрећи као пријатељи.

Батић (Алекси). И тако смо готови ?

Алекса. Совершено.

Батић. То ми је мило. Само ћу ја полицији јавити да претресе тога барона и нас извести за кога Јелица полази.

Алекса. Драговољно, драговољно ! Ја се надам најбољој сатисфакцији. (Извади мараму и почне се брисати, но у исти мах испадне му писмо).

Батић. Ха, ево пасоша !

Алекса. Сапрмент ! То су тајне корешпонденције из Америке : не усудите се читати !

Батић. Ништа, ништа ; да видимо само титулу.

Алекса (Мити лагано). Сад смо обрали бостан !

Мита (исто тако). Кад си магарац био. . .

Батић (чита). »Љубезни Алекса !« Аха, ту смо !

Марија. То је његово право име.

Алекса (хоће да узме писмо). Ви знате каква је казна за онога, који туђа писма отвара и чита.

Батић. Ништа, ништа : ми смо сад и тако род ! Особито, нећете пред невестом имати никакве тајне. (Чита даље). »Знај да Марија као утучена иде. Не убијај срећу тој девојки, него сврши, кад си обећао. А што се твога новог имена тиче, морам се смејати : Голић си и по себи ! Шта ће ти још и титула на то ? Твој искрени Пабић.« Но, господин барон ?

Марија. Ви видите да је то писмо мене ради писано. Пабић је мој комшија и човек поштен, коме је врло неправо што је овај са мном учинио.

Јелица. Gott ! Господин барон !

Батић. Леп барон !

Марко (пљесне се по челу). О, луде моје главе ! У какве сам руке хтео себе и своје добро предати

Марија. Господична, сад сте довољно извештени.

Батић. Сад ће господин барон моћи ваљда у полицију. (Шчепа га).

Марко. Стан'те : прстен најпре и новце, за Бога !

Батић. Тако ?

Алекса. Ово је на мене потворење. Ја нећу оставити, макар девет села потрошио ! Но зато ништа : ево прстена, господична ! Ја вам га са оним

усердијем враћам, с којим сам га и примио, желећи да вам задовољство у објатију брака принесе.

Јелица. Gott, како је мени!

Марко. То су твоји румани и барони! Нисам ли ти сто пута казивао, да се оставиш тих будалаштина. Шта би било, да се није случајно овако догодило? Хвала ти, поштени Батићу! Ти си заслужио да мој зет будеш. А ви, господо барони, шта ли сте, уклоните се од нас сместа, јер смо ми људи прости: не умемо да вас чествујемо, па вас можемо по нашој простоти и у гвожђе оковати. Теби пак, ћерко (Марији), ево полутина од оне суме, коју ми је тај твој барон однети хтео. И ти си ми доста помогла. Иди и тражи себи срећу.

Марија. Ах, ја немам другоме, него који ме је изнео на глас. Алекса!

Алекса. Да те ђаво носи! (Напрасно изиђе).

Марија. Ах, ја опет морам за њим! (Отиде).

Мита. А ја? Толико мука само за један ручак, и то је магареће посао! (Отиде).

Јелица (покрије лице рукама). Ах, Gott! Шта се од мога романа учини!

Марко. Јес'чула, девојко! Ја сам теби сто реди казао да ћеш ти мени главе доћи с твојим романима. Више да те нисам видео с тим књигама! Разумеш ли ме?

Јелица. О, татице, а како ћу се унтерхалтовати?

Марко. Унтерандлуј се ти преслицом, шавом и другим, паметним књигама, а не беспослицама и дангубицом.

Јелица. О, татице, ви не знате какву нам хасну романи дају.

Марко. Какву хасну? Да се чепиш као лутка; кад говориш, да се и сама не разумеш; да држиш којекакве протеранице за бароне: то учиш из твојих красних романа. Ја ти последњи пут кажем: да те нисам видео с њима! Гребене — црн вам образ! — и перајицу, а не којекакве мозга баукове!

Јелица. О, татице, да вас чује Чоке и други романеншрајбери, дигли би процес на вас.

Марко. Шта? Процес? И процес да терам кроз тебе. А, нећеш ти мени ту много мудровати! (Ухвати је за руку и доведе до Батића). Сад таки да ми обречеш да нећеш никада више књиге читати!

Јелица. О, татице!

Марко. Таки, велим; јер ти знаш ко сам ја, кад се расрдим.

Јелица. Али, за Бога, татице! Ја не знам какво је ваше срце!

Марко. И још говориш?

Јелица. Ах, Боже! Слатки татице, чекајте бар мало, да се самлујем.

Марко. Не знам ја за сламовање, него ја заповедам.

Јелица (жалостиво). Кад није другојаче, ја вам морам обрећи.

Марко. Тако! Сад још једно: да никада на бароне не мислиш.

Јелица. Ах!

Марко. Е, сад можеш бити Батићева супруга и добра газдарица.

ПОГОВОР.

Мало оно число пренумераната, од веће части доцкан и у невреме послато, није могло у ову књижицу стављено бити из узрока што би је од правог теченија задржало, и тако Лажа и Паралажа на време опредјелено изићи не би могао. Ништа мање сочинитељ се нада, да ће сваки и без тога делце ово добровољно примити, с тим више, што је тврдо уверен, да нико књиге из празног славољубија, да му име у њима светли, не купује, него из праве и чисте ревности и љубови к општем изображенију. — Цена књиге ове изван пренумерације постаје већа, сирјеч 1 фор. w. w. и ово је једна корист, коју сочинитељ, другим народма подражавајући, својим г. г. предчислитељма и предплатитељма за сада опредјелити може.

ТВРДИЦА

шальиво Позориште

у три Дьйства

составлѣно

одъ

Іоанна С. Поповича.

(Друго умножено Изданіе.)

Der Geizhals, orig. Lußſpiel.

У НОВОМ-САДУ,
Печатано у Типографіи Јанковићевой. 1838.

Тврдица или Кир Јања.

ПРЕДСЛОВИЈЕ.

После изданија »Лаже и Паралаже« многи су ми оваковог рода књига љубитељи често напомињали, да не би без ползе било још штогод на исти начин составити и средством печатње читатељем и читатељкам сприопштити. Ја сам истина много којешта — које обаче из неких узрока на свет изићи не може — сочинио, гдешто пак и на печатњу издао; но почем с једне стране дуговремена болест перо из мојих руку истргне, с друге пак променуто званије мене за собом повуче, и нехотећу ми, морала је моја и мојих пријатеља жеља неиспуњена остати. Што предстојеће шаљиво позориште на свет изилази, повод је највише овај, што сам једном с љубезним мојим пријатељем, г. доктором Пекаровићем, о сребролубију беседећи, њему тврдо обећао »Тврдицу« написати и, ако вредно буде, печатњи предати. Окружен теретом званија мога, за одржати пријатељу моме задану реч, морао сам при слабом саставу очију и целог воопште тела мога, тако рећи, часов красти, и к сочиненију овога дела посвећавати. Но овде нека нико не помисли, да је моје намереније хвалити се (премда су гдекоји баш овим поводо

то исто напоминьали), но из тога највише узрока ово наводим, да се види какве је наша литература среће, где сирјеч списатељи све силе ума свога на приватна дела обраћају, а к сочиненију дела једног, које се воопште целог народа тиче, само часове одохновенија, т. ј. у којима списатељ пишући одмора тражи (!!!), посвећавати могу. Сад какова сочиненија следовати морају, лако се закључити може. Но ни по чуда! Положеније бо Србаља засада је таково, да, ако би се који — изузимам имућне, или оне који су у призренију начина живота с друге стране обезбеђени — искључително на књигописање одважио, и званије своје пренебрегао, лако би (да не кажем »извесно«) до нужде и хлеба жељкати дошао, о чем нас не само наши, него и код самих Енглеза списатељи, као Бутлер, који је, при свем класицитету свога дивног сочиненија Hudibras, управо од глади скапати морао, довољно уверавају.

Но ово као узгред. Моје је намеренније при писању »Тврдице« било, узимајући навластито на расужденије мало, боље рећи никакво число комедијâ на нашем језику, таково дело написати, које би читатеља или гледатеља (јер је време, мислим, да се и код нас театри заведу) на зевање не натерало, но паче часове му бригâ и домашњих незгода пуно разгалило, а притом — ако уши слишати има — и науку живленья придодало.

Напоследак, да не помисли тко, да је моје намереније с Кир-Јањом народ грчки на поруганије изводити. Ја имам довољно узрока грчки род не

иначе него с почитанијем предсретати, а видовит ће читатељ лако, и без мога изјасненија, приметити, зашто је ово тако уређено.

Овом приликом нужно је и нека грчка израженија, која се у делу овом находе, растолковати, као н. пр. *Пан метрон аристон* значи: умереност је полезна; *о тис ананкис!* о несреће!; шкиљи, *скилос*, псето; хондро кефали, дебела глава; кака истерна, рђав последак; *О тихи, о керос!* о срећо, о време! *елеимосини*, милосрдије; *апелписија*, очајаније и др. Друге се речи могу лако нагађати.

У Вршцу,
месеца Септемврија 1837.

Сочинитељ.

ПРЕДГОВОР

К ДРУГОМ ИЗДАНИЈУ.

Дело ово имало је срећу такво благоволеније код читатеља мојих нађи, да се не само сви егземплари, који су изван пренумерације остали, у правом смислу речи разграбили, но да су још са свих страна љубитељи дотле с писмама наваљивали, док им нисам обећао »Тврдицу« по други пут на свет издати. Ја сам позориште ово при втором изданију с једним лицем умножио, но с отим мислим, да се делу ништа није шкодило. Ништа мање, ако би се ко нашао, коме ово не би било по вољи, томе као преки лек препоручујем свуда : што му се год не допада, пером неколико пута превући, и с отим ћуд своју задовољити. Ово се средство код сваке књиге слободно употребити може, с отим више, што је помоћ очевидна, а за рецепт се ништа не плаћа. — Међутим при повторителном издавању веселог овог позоришта ништа друго не желим, осим да оно, приликом првог изданија задобивено већ благоволеније и сада, и даље задржи, и радоваћу се, ако дело ово кадро буде моје име и у позније векове с истим дејством, које сад производи, пренети и задржати.

Сочинитељ.

ЛИЦА

Кир Јања.
Јуца, његова супруга.
Катица, Јањина кћи од прве жене.
Мишић, нотарош.
Кир Дима.
Петар, кућевни слуга.

ДЕЈСТВО ПРВО.

1.

Кир Јања разгледа хаљину, *Јуца* шије.

Кир Јања. Пан метрон аристон.[1] Красно грчко мудрост! Све сос мера, све сос мера, па ћиш дођиш до велика слава. Ама проклето садашње свет оћи све високо: оћи мамузу, оћи бал, оћи кафана, оћи свилена кадифа. О тис ананкис![2] Оћиш мода! Камо аспри? Гледиш на барон, гледиш на господа! Каимено! Не знаиш да ћи да пропадни свет? Нема шпекулација, нема трговина. Пошто тифтику? — бађава; пошто памвук? — бађава. Сад је дошло време да човек иди без чизму.

Јуца. И то би лепо још било!

Јања. Што ти ту говориш, шкиљи ?[3] Море, знаиш ли, што је свет? Седиш како милостиво госпођа, чекаш дванаест сата, да једиш, да пиш, да спаваш. Што ћиш да једиш, што да пиш? Што си стекла? Кад је било рат, кад је било кугу, да

[1] умереност је корисна. [2] о несреће [3] псето.

мори мало толики људи ? Море, пропадниш,море, пропадниш, кукавицо !

Јуца. Нисам се ни том надала, да ћу код вас пропасти.

Јања. Ниси си надала ! Што си си надала ? Да си возиш на четири коњи, да ти служи катану ? Сучи рукаву, кукавицо, па чувај твоја кућа, ако мислиш да имаш леба и сол.

Јуца. Кад сте ме просили, ви нисте тако говорили.

Јања. Што сум говорио ? Да ти држим у лутку, да ти правим маска ? Није доста, кад ти зовим : душо Јуцо ; кад ти кажим : пили моје ?

Јуца. Откако сам се у кућу довела, ви још нисте запитали : треба ли ми штогод и како живим. У каквим сам се хаљинама венчала, у тима и данас ходим. Нити марите за мене, нити водите бригу о мени ; него живим као свака последња у вароши.

Јања. О шкиљи ! Не водим брига за тебе ! Што ти фали код Кир-Јања ? Имаш ли доста леба, лепо како земичка ?

Јуца. (А баш !)

Јања. Мумлиш ? Очиш да мумлиш ? Шта је ово? (Донесе хлебац). Тон дјаволон! Ди је толику лебу?

Јуца. Изео се.

Јања. Шкиљи немарљиво, непромотрено ! Изио си ! Сам си лебац изио ?

Јуца. Па изео се у кући.

Јања. Српско хондрокефалос ! Не знаиш гра-

матики ? Како ћи лебац сам да си једи ? Ко је лебу дирао ?

Јуца. Шта ја знам ! Зар је мало у кући ?

Јања. Не знаиш, шкиљи ! А што си газдарицу ? Што сум ти узио ? Да чуваш кућа, или да гледиш на пенџер, на младо официр ? О, сирома Кир-Јања, мораш да пропадниш кроз неваљало свет !

Јуца. Сад да пропадне кроз мало хлеба што се у кући појело !

Јања. Кучко проклето, што ми даиш ватра у моју срцу ? Есмо ручали како фиршт ? Есм казо, да си чека вечеру ? Море, знаиш што је то : *Пан и метрон аристон ? — О тис ананкис !* Кад је највећу сиротињу на овај свет, онда прави парада, широко високо ?

Јуца. Господару, време је већ, да се једанпут и ја као жена са својим мужем разговорим.

Јања. Што ћиш да говориш, да ми правиш штета ?

Јуца. Кад сте ме просили, ви сте мени оно обећавали, што би и за графицу много било. Ви сте мени дукате . . .

Јања. Ћути, ћути, шкиљи ! Какви дукати ? Море, крајцару, море, нема, нема, нема !

Јуца. Ви сте мени дукате показивали, и свакојаким начином сте гледали да ме заслепите, да за вас пођем. Ја сам се полакомила. Но сад видим да сам погрешила, што сам моју матер послушала, а нисам за онога пошла, којега је моје срце изабрало.

Јања. За оно Јован, што седи цео дан у кафана, и игра шервинцлу ?

Јуца. Какав је, такав је ; бар је млад и моја прилика.

Јања. О, лепо ! Тако си почитуи свога господар ?

Јуца. Ја знам да је дужност жене свога мужа почитовати ; но мислим да и жена има право, кад захтева да је муж љуби.

Јања. Е, то је лепо реч, то је лепо слово ! Оди да ти полубим.

Јуца. Није само доста устма љубити ; него треба муж да пази шта му жена захтева, па да јој чини по вољи.

Јања. Ама треба и жена да слуша свога господар.

Јуца. Ја не знам у чему се ви на мене можете потужити ?

Јања. Колико сум ти пута молио и правио инштанција : »Душо Јуцо, немој да си разговариш сос наше младо нотарош !« Аја ! Јуца нећи да ми чуи !

Јуца. Он мене ради и не долази, него вас ради и због грчког језика.

Јања. О, шкиљи, очиш да ми вучиш штрикла преко нос ! Зашто не доћи он, кад сум ја код кућу, нега све кад ја идим по моја шпекулација ? Видиш, како ти уватим ! Море, не можиш да превәриш Грку ! Видиш, ја, видиш ! (Куца се по челу). Нега да му кажиш да ми више не дођи у моја кућа.

Јуца. Тако нико не говори, ко има девојку на удају.

Јања. Што удају? Катица је дете.

Јуца. Од осамнаест година.

Јања. Пак? Кад сум се ја с њену мати женио, имао сум тријанда пенди. Иха, како би госпођо Јуцо желила да донесим читава болта, да правим проклето штафирунг, да чиним парада, да држим свадба! Море, нема аспри! Море, нема, нема! Очи да пропадни свет!

Јуца. Збиља, да ми дате по форинте, да се купе жице.

Јања. Какву жицу?

Јуца. Катици на гитар.

Јања. Кирије имон! Колико сум крајцари већ дао кроз то проклето гитар!

Јуца. Гитармајстор је већ пет сати због жица пропустити морао.

Јања. Да ти керверос носи гитару, да ти носи моду и моју памету! Ej, тихелај Јања, тако си кућа не течи! Не ми више говори. Нема новци.

Јуца. А како ће бити с мојим шеширом?

Јања (уплашен). Какво шешир?

Јуца. Ја мислим време је већ, да ми нов шешир купите.

Јања. У, ху, ху! Па, па, па! Нову шешир! Милостиво госпођа! Кир-Јања! Шешир?

Јуца. Ја сам и код моје матере шешир носила.

Јања. Иди код твоју мати, нека ти купи.

Јуца. Ја мислим да сте ми ви муж.

Јања. Немаш доста аљину? Очиш широко високо? Ох, женско дугачко коса! Море, знаиш ли да је славно Диоген седио у буру?

Јуца. Кад је био луд.

Јања. Што луд ? Грческо славно философ луд ? Непромотрено, нерасужђено ! Море, да изгубиш глава за ово слово, да си у Мореја. Философ, море, славно грческо Диоген седио у буру и ишо без чизму.

Јуца. Ваљда није имао зашта да купи ?

Јања. О хондрокефалос ! Море, славно грческо цар Александер го моли, да прими дукати, велики, како твоје чело — философ нећи ; цар го моли — философ нећи. Е, де, де ! (Гумари, што ниси узио тако лепо новац, па да даш мене, да правимо лепа шпекулација !)

Јуца. Тај Диоген, може бити, да није био ожењен, па је могао чинити што је год хтео ; но ја сам ваша жена. Ја нећу да се смеје свет од мене, — него да ми купите шешир.

Јања. У ха ! Оћиш да се свађиш још сос мене ?

Јуца. Ја сам доста трпела. Шта ће то рећи ? Кад ниси за жену, да се ниси ни женио. Срам да ти буде !

Јања. Срамота на тебе и на твој род, како почитуиш свога господара !

Јуца. Ја сам чинила што је год било могуће. Али видим да је то све бадава.

Јања. Душо Јуцо, што ћиш ти сос мене ?

Јуца. Хоћу да ми шешир купите.

Јања. Ама, за име Бога, нема, море, крајцари ! Како да ти купим, де ?

Јуца. Кад немате, ја ћу да се раставим од вас.

Јања. О, шкиљи, оћиш да ми плашиш ! Не си плаши Јања, море, не !

Јуца. Ви сте при просидби казивали да сте капиталист од сто хиљада форинти; а сад кажете да не можете један шешир да купите. То је очевидна превара. За таково што праведно је да се жена растави. — А шта ту треба више разговора? Дај ми што сам донела, па идем мојој матери. Живећу, како ми Бог дâ.

Јања. Душо Јуцо, што си ти почела?

Јуца. Што сам почела, почела! Ја видим да овде нема за мене живота.

Јања. Па то све тече за једно шешир?

Јуца. Јест, за љубов шешира.

Јања. Ама, море, што ћи тебе шешир?

Јуца. Ја хоћу да имам.

Јања. Е кад оћиш баш, оћим да ти купим за једно љубов! Нега да ми даш грацију три дана, да си промислим.

Јуца. Шта ће . . .

Јања. Ама не ми говори једну реч, де, кад ти милуим, знаиш, једно слово. Оћиш да ми осиромашиш. Ајде, де! »Јања има новци, Јања има велико дукјану, Јања и богато човек!« О, оћи да умри Јања, оћиш да вичиш: »Јао, мајки моја, да правим Јању од блато!«

2.

Бивши, Петар.

Јуца. Ево Петра. Можемо га послати по жиће.

Јања. Да ти дјавол носи сос твоју жицу! Да ти узми памет, да заборавиш! (Петру) Еси скупио ону ђубру сас пијацу?

Петар. Аа ?

Јања (јаче). Еси скупио ону ђубру ?

Петар. Какву тужбу ?

Јања. Твоја проклета увета! (Виче). Море ђубру, ђубру, ђубру !

Петар. Убру, убру ! Што не говориш људски, него се ачиш ?

Јања. Пи, пи, пи, пи, како ми даје ватра у моју срцу !

Јуца. Ја се чудим, зашто га и држите тако стара и глува.

Јања. Хондрокефало ! Оћиш младо катана, да платим пет стотина форинта ? Море, памет, море, ја ! Од десет година му правим рачун.

Јуца. А штету не рачунате што вам чини ?

Јања. Ти си крива. Зашто ниси газдарица у своју кућу, да узмиш на ум ?

Јуца. Та одономад је пред вашим очима квара учинио.

Јања (уздахне). Сирома Јања, мора да пострада чрез неваљало свет !

Петар. Господару, ево једно писмо на вас.

Јања. Ко га шиљи ?

Петар. Таки.

Јања (продере се). Гајдарос ! Ко е посло ову писму ?

Петар. Шта вичеш тако ? Нисам ја глув ! Ћир Дима ми је казао да му таки одговор однесем.

Јања. Кир Дима је моју пријатељ. (Чита). О, дулос сас, Кир-Димо ! Е, е, е, кала — тим, тим,

тим — поштен човек! Кала, кала. (Погледа у Јуцу). Душо Јуцо, иди у твоја соба. Имам једна мала шпекулација.

Јуца (одлази).

3.

Кир Јања и *Петар*.

Јања. Ту ти писму дао Кир Диму?

Петар. А?

Јања. У, што ми једиш, једили ти пси! — Ама графа ј' од Кир-Дима, му познаим слово. (Гледа у писмо). Десет хиљада форинта, триа пер мезо, на четири месец, за едно право трговац, и Рошилдова облигација у залог, пе, пе, пе!!! Красно шпекулација! Харис то Тео![1] Перо, синко, изиђи мало у авлија.

Петар. Казаћу му.

Јања. Што ћиш да кажиш?

Петар. Да вам је по вољи.

Јања. Сметено, глуво! Изиђи у поле, кад ти кажим! Ево 'вако, јä! (Узме га за руку, па га изведе напоље и забрави собу). Проклета посла! Сад да изброим новци. — Охо, чекај мало! (Забрави врата, куд је Јуца изишла). Е, тако! (Отвори сандук). Ама ово проклето Јуцо може да гледи кроз рупа. Кад види новци, зови пусталију, и ми уби. (Виче). Душо Јуцо, душо Јуцо! Ено ћути, пасјо веро! Оћи да ми уби. Кад

[1] Хвала Богу.

броим цванцики да слуша : »Охо ! Јања има новци ! Оди, господар арамбаша, да делимо!« (Затвори сандук). Јуцо, бре, Јуцо, бре ! Нећиш да си зовиш ? (Отвори врата). Јуцо, море, Јуцо !

4.

Бивши, Јуца.

Јања. Псето неваљало, ди си била ?

Јуца. Била сам напољу.

Јања. Напоље, напоље ? Ко е слушио моја шпекулација ?

Јуца. Ја не знам.

Јања. Не знаш, шкиљи ! А ко е шушкио на моја врата ?

Јуца. За Бога, у соби није било никога !

Јања. Никога, проклето кост, само тебе ! Немаш твоја кујна, као газдарица, нега да си скиташ по собу ?

Јуца. За Бога, ваљда знам шта ми је посао ?

Јања. Алопу ![1] Знаиш да изгуби глава твога господара. Апаге,[2] шкиљи, у кујну. Ту ти теби месту ! (Ухвати је за руку, па је истера напоље и забрави како једна тако друга врата). Проклето Ева, оћи да превари свога муж ! (Отвори опет сандук). Мои красни живот ! (Премеће новце, па после устане и протегли се мало). Како ми расти срцу, кад видим мои лепи дукати, кад гле-

[1] Лисицо. [2] Торњај се.

дим мои красни талири и кад пазим велики пакли сос банку! Што ћу да му дам? Ово кажи: »Немој мене, господар!« Ово опет виче: »Немој мене, ја сум лепа!« Шкиљи мали, нећим да вас продам, оћим да вас котим, више, све више, јâ, довде! (Показује врх сандука). Пак онда да легним, да спавам слатко. Одите ви! (Узме банке, па броји). Миа хиљада; екатон, дио, трија, тесера, пенди, екси, епта, окто, иња, дека: дијес хиљадес; трис хиљадес; тесерес хиљадес. Тесерес хиљадес то и десет хиљада у банку. Због ом, ви други моји срци! (Смеши се). Оћим да вас затворим, да вас нико не дира. (Затвори сандук). Е, сад да носим на Кир-Диму, и да иштим облигација. Охо! Има више банку! (Опет изброји). Е, е, ја сум добро трговац. Не може да фали Грку! (Метне новце у џеп). Душо Јуцо! (Одбрави собу). Душо Јуцо! (Одбрави и друга врата). Душо Јуцо!

5.

Јања и *Јуца.*

Јања. Душо Јуцо! Ја ћу да идим по моја шпекулација. Што ћиш ти да радиш?

Јуца. Има се шта радити.

Јања. Да седиш овде, да се не макниш: да чуваш твоја кућа! Знаиш? Кад муж иди по своја посла, добру газдарицу треба да води виршофт. — Разумиш што сум казао? Да си не макниш од твоја соба! Сад ћим ја да дођим.

6.

Мишић и бивши.

Јања. (У, проклето посла ! Сад не смим да идим !)

Мишић. Слуга сам, Кир Јања ! Како се находите ?

Јања (поклони се). Фала Бога, здрав сум ; ама зло, зло !

Мишић. Зашто зло ?

Јања. Рђаву време : нема новци.

Мишић. Е, хвала Богу, кад сте само здрави ! Биће и новаца.

Јања. Како ћи бити, кад је невађалу времену ? Гди метиш, изгубиш ; ди радиш, имаш штета, е, де ! Оваква времена, откад је свету, није била.

Мишић. Хе, хе, хе ! Не бојте се. Нећете пропасти, кад нисте досад пропали. Та ви знате штедети !

Јања. Штедим, господин, од невоља, зашто си нема.

Јуца. Заповедајте сести, господин Мишић. (Покаже столицу).

Јања. А, господин нотариус нећи да си дуго бави ! (Проклето Ево, мора да ти дјавол носи !)

Мишић (Јуци). Кад ме тако лепа госпоја нуди, не могу одрећи. (Седне).

Јања (узме и сам столицу и тако седне, да је заклонио Јуцу од нотароша).

Мишић. Кир Јања, ви имате врло красну госпоју.

Јања. За мене красно, за другога ружно. (Прети Јуци).

Мишић. Е, наравно, да је она за вас. Ништа мање, што је лепо, оно се мора сваком допасти.

Јуца. Ви мени јако шмајхлујете.

Јања. Што си ти мешаш у наше разговор ? Ти си дете, ти треба да слушиш што други паметни говори. Ајде у кујна, гледај твоје ручак !

Мишић. О, ја молим, нека остане госпоја код нас. Та с тим је пријатнији разговор, што је веће друштво.

Јања. (Проклето посла !)

Мишић. А где је господична ? Она се не даје видети.

Јуца. Она је . . .

Јања (пресече јој). Отишла и . . . (Да ти дјавол носи !) (Помркне на Јуцу). Отишла и код своја другарица, знаите, да шије.

Мишић. И то је добро дете ! Само треба да јој добру прилику нађете.

Јања. Е, господин нотариус, сад је погано свет : само новци ! Ето ја : узео сум без крајцару, голосирото. Ама сад, како ти доћи у кућа, не ти пита : »Како ти је кћи ?« нега : »Колико даш ?« Откуд ћим да дам, кад си нема ? Морамо да пропаднемо свију.

Мишић. Сад су већ другојачије почели радити. Тако јуче читам у новинама, где један момак јавља да је од двадесет и четири године, леп и добро васпитан, и жели изиграти се на лотерији.

Јања. Кирије имон ! Да си аусшпилуи ?

Мишић. Јест, и то, по мом мњењију, није ништа рђаво. Он је уредио десет хиљада лоса по форинту сребра : то су десет хиљада форината. Сваком је

слободно метнути, и на коју девојку срећа падне, добива сместа младог мужа и толике новце.

Јања. Хе, хе, хе! Пак после, кад си не милуи, да си вучи за косу?

Мишић. И за тај је случај састарано. Ако се девојка, која је трефер начинила, момку, или момак девојки не би допао: тако на овај случај добива девојка својих пет хиљада форината, момку остаје других пет, па се могу обоје по вољи усрећити.

Јања. Па тако, на ову начину, може и жена удата да узми?

Мишић. О, да како!

Јања. Врашко свет! Како си савија на свака хунсвутарија.

Мишић. То је лепо, по мом расужденију, измишлениje. Ником се не шкоди, а може се многима помоћи. Хоћете ли и ви за фрајлицу узети који лос?

Јања. Лос је три цванцики?

Мишић. Јест.

Јања. О скупо, врло скупо, много новац!

Мишић. Та ви можете и онако усрећити вашу господичну. Но ја се задржавам. Ја морам још даље ићи. Знате ли, зашто сам код вас дошао?

Јања. Кад чуим.

Мишић. Познато вам је да желимо наш варошки шпитал раширити.

Јања. Чуо сум. И то је лепо од наше магистрат!

Мишић. Будући да толико новаца засада у каси немамо, зато смо наумили добре људе у помоћ при овоме претпријатију позвати. Ево дакле листа! Из-

волите записати, колико вам је могуће. Што више, то боље!

Јања. У! За Бога и по Бога, господин нотариус, сад да си чини трошка на ова оскудна времену! Нема људи новци. То не можи да буде. Нећи нико да да ни једну фенику.

Мишић. Ево, хвала Богу, скупљено је већ хиљаду форината. Дајте и ви једну хиљаду, па ћемо лако намерније достићи.

Јања (уплашено га погледа). Хиљада форинта? Откуд хиљада крајцара? Нема, господар нотариус, нема. Знаите да нисум видио крајцара пребијена од месец дана.

Мишић. Наћи ће кир Јања, знам ја, само ако хоће.

Јања. Да ми дјавол носи, ако имам једна крајцара у моју кућу!

Мишић. Та ви ваљда ме нећете празна отпустити.

Јања. Немам, господине, немам једна крајцара засад.

Мишић. Е, хвала Богу, кад немате сад, биће други пут. Ја могу и други пут доћи.

Јања. Што, други пут? (Проклета Ева му мигнила!) Господар нотариус, дајте то цедуља. Видим да морам да пропадним. (Узме перо и ступајући к асталу) Ево да жертвуим по форинта.

Мишић. Охо! Мање се не прима од десет форинти.

Јања. Од десет форинта? Господар нотариус! Камо толики новци!

Мишић. То из моје главе не иде; него како је магистрат закључио, тако се ја владам.

Јања. (Што ћим да радим? Оћим да запишим; оћим да си убиим; нећем да запишим, оћи да дођи, безобразно, више пут). Господар нотариус, ево да даим цело форинта.

Мишић. Ја не могу примити, кир-Јања.

Јања. Ама ми убите; немам више сад!

Мишић. Та, кажем вам, не мора од часа бити. Могу ја доћи и други пут.

Јања. (Ето, мигнила му Ево, да дођи код ње!) Господар нотариус, ево да си убиим; да дам два форинта на то проклето шпитал.

Мишић. Кад би у мојој власти стајало, ја вам не бих јамачно досађивао; али ви знате ко сам ја код магистрата.

Јања (пружи му листу). Господар нотариус: Ево ваша артија, ево моја Јуца! Макар сто пута дођите: ја немам да дам!

Мишић. Та добро. Ви писте такав човек, да ћете се затезати. Нека млађи најпре, па ћете ви, као стар, полагано за њима.

Јања. Ја сум човек убиин. Сваку беду на моју главу. Сиромах кир-Јању!

Мишић (устане). Како се ви тешкате! А има стотину, који би желели у вашем положенију битп.

Јања. Ево и! Нека носи! (Показује Јуцу). И тако оћи шешир.

Мишић (насмеје се). Слуга понизни кир-Јања!

Јања. Слуга понизну!

Мишић (полазећи Јуци). Опростите, што сам вас од посла задржао.

Јуца. О, молим, ви нама с отим чест указујете.

Јања. Велико чест за моју Јуцу. (Тргне жену, која је пошла Мишића испратити). Апаге! (При врати). Слуга понизну!

7.

Јања и *Јуца.*

Јања. Анатемата, анатемата![1] Ћеш да ми изиш тлава!

Јуца. Шта вам је сад?

Јања. Ти си му мигнила.

Јуца. Шта бих му ја намигивала?

Јања. Ти си Ево. Ћеш да превариш твог Адам. Што си му казала да имам толико новци?

Јуца. Како бих му ја казала оно, што и сама не знам!

Јања. Не знаиш — убио ти стрела од гром! — кад си слушила на врата? Ти си оно мачка што преди за фуруна, а гледи што ћи да краде. Ти си ону Езопову лисицу, што вичи: »Цили мили, кир Јања!« А овамо му метиш штранга за врат.

Јуца. За Бога, али шта имате сад опет против мене?

Јања. Што имам, — анатемата! — што имам? Ћеш да кажиш нотариусу да седи, кад човеку има своја посла? Ћеш ца му кажиш: »Мене је драго, мене је чест!« — да дођи опет?

[1] Проклета.

Луца. За Бога, та то је учтивост. Тако сви, који су најмање воспитани, раде.

Јања. О, тако ради : да зови нотариуса на свога мужа ! И још да му краде десет форинта ! Откуд десет форинта ? Ајде подај ти, де, кад кажиш !

Луца (слегне раменима).

Јања. Па што говориш ? Да ми крадиш, да пропадним ? О, талас его ![1] Да си отвори земљу, да ми гута код тако неваљало жена !

Луца. Па не морате дати, за Бога ! Не може вам нико отети.

Јања. Видиш алопу ! Да не даим — да дођи нотариус млого пута, и кад није кир Јању кући, да си унтерхалтуи, а Јања да плати.

Луца. Знате ли како ћете учинити да не платите ? Да разгласимо једно јутро да су нас похарале пустахије ; па онда, кад се прочује по вароши, свакн ће вас жалити, и нико вам неће долазити, да вас узнемирава.

Јања. Пи, пи, пи ! То је мајсторско план ! Тако може и да си носи за мене једно тас по цркви. Да кажу људи : »Пострадо кир Јања, ајде да го помогнимо !« Душо Луцо, ти имаш грчко памет у глава. Ти ниси од сербско род.

Луца. Мислим да се моја баба од грчка колена води.

Јања. Их, их, их ! Што ми не кажиш, да ти пишим у новину ? Какво елинско мудрост ! Кад чуи

[1] О, ја несрећан !

Грку у Мореа, оћи да ти дигни у штатуа, како једна Питија. Ех, славно Грецијa! Једно зрно како си нађи од твога дух, тећи ето памет. Душо Јупо, оћи да си сви Грку радуи за твој род.

Јуца (у поласку, за себе). Да вас ђаво носи! (Отиде).

8.

Јања (сам).

Проклето Ева! Има више памету него ја. »Колико ј' изгубио кир Јања ?« — »Десет хиљада форинта.« — »Ајде да го помогнимо.« На, на, на! Колико ? Сто форинта! Докса си о Теос![1] Треба да течим под мојом старостум. Имам деца. — Пи! Што ми речи оно нотарош за неко лос ? Оћим да узмим за моја Катица. Десет хиљада форинта стребро — лепу суму! Мене пет, Катици пет. Охо! А кад кажи Катица : »Ја сам добила, ја сам господар, папу не дам ништа!« — О, чекај, шкиљи! Нећим да ти узмим! Да узмим боље на Јуца! — Аферим, Јања! На Јуца? Дођи млад момак од двадесет и три годину, да види Јуца. Он леп, Јуца лепо ; он миги, Јуца миги ; он си заљуби, Јуца си заљуби — тече кир Јања у купус. Проклето посла! (Мисли се). Нек иди с Богом ова шпекулација! Ама десет хиљада форинта у стребро! Јања, бре, чуиш ? Десет хиљада форинти стребро! Ма тин тимин му,[2] да узмим! За Катица? Е, Катицу је дете. Да узмим за Јуцу. А оно момак ? Врашко

[1] Слава Богу. [2] Бога ми. [3] Добро дошли.

посла! Зар ја немам грчко глава, да го преварим? *Анев идротос ће поно уден:* ко нећи да пробира, нећи да профитира — каже елинско мудрост.

9.

Кир Дима, прећашњи.

Јања. О кала плтете,[1] Кир Димо!

Дима (тихим гласом, лагано). Дулос сас! — Пос пигени и дуља?[2]

Јања. Ахара![3] Оћимо да паднимо свију преко нос.

Дима. Пистево! (Маја руком). Какос керос![4]

Јања. О аделфе,[5] сваку човеку има свога радост, тећи ја сум нестрећа, сас проклетина на моја глава! Китакси,[6] аделфе, оћи шешир, проклето широко високо, оћи свилена пантљика!

Дима. Пиос?[7]

Јања. Јуцо. Е де! Оћим да купим — оћим да си осиромашим; нећим да купим — оћи да иди проклето на нотариус, ис тон официр, ће та липа.[8] — Знаите садашње свету.

Дима. Тифлуте то филун пери то филуменон.[9]

Јања. Што? На ову кугу од време? О Теос, филакси! Пропаднимо, пропаднимо! Ахара, ахара, ахамна![10]

---

[1] Добро дошли. [2] Како иде посао. [3] Зло. [4] Верујем, зло време! [5] Брате. [6] Гледајте. [7] Тко [8] И тако даље. [9] Што милујем, то ми није скупо. [10] Велико зло.

Дима. Аделфе, оћим да ти речим на сербско слово. Знаиш што сум дошао ?

Јања. За десет хиљада форинта.

Дима. Малиста ![1] То ј' едно. Дај го.

Јања. Ис калин кардианс,[2] аделфе; ама знаиш грческо мудро, т: »То данион фронтидон анаплеон«.[3]

Дима. Не си брини, де! Јä то Рошилдову писму. (Пружи му).

Јања. Е, кала! (Извади новце, па му броји). Ине кала ?

Дима. Евхаристо.[4]

Јања. Не »евхаристо«; нега кад вратите, ондак »евхаристо«, а саде векслa!

Дима. Кала, аделфе, кала!

Јања. Нисам узио интересу.

Дима. Кала, де.

Јања. За три месеца триста форинти.

Дима. Кала. (Броји му).

Јања (скупи новце, па метне у џеп). Евхаристо. Ето векслу.

Дима. Евтис.[5] (Потпише).

Јања (гледа потпис, па онда савије векслу, и тек што метне векслу у џеп, опет извади и преврће). Тимиотатос антропос ![6]

Дима. Е, есмо готови сос прва посла ?

Јања. Докса си, о Теос!

---

[1] Тако је. [2] С драге воље. [3] Дуг је зао друг. [4] Захваљујем. [5] Таки (одмах). [6] Поштен човек.

Дима. Е, да извадимо друга. Кир Јања, ја сум дошуо, да ми даиш твога Катица.

Јања. Катица ?

Дима. Катица.

Јања. Зашто иштиш ти моја Катица ?

Дима. За едно црно око, за едно греческо нос, за едно младост што го има, и за едан поштене.

Јања. А не иштиш за новци, шта има кир Јању?

Дима. О Теос филакси![1] Оћи да ми си допадни девојка, — оћим да си женим; нећи да ми си допадни — ис тон Теон![2]

Јања. Кир-Димо, ви сте једно паметно човеку. Оћим да вам дам Катица, да го воспитавате. Она и младо лудо. Има мати, што го воспитава за шешир, за свилена аљина, за младо официр, а не за кујна и кецеља, да крпи издрту џаку, да носи едни ципели година дана.

Дима. Кала.

Јања. Ми смо људи трговци. Што треба широко високо? Што ћи штафирунг: уа, велико господско ? Не треба тратра на свадба. Узмиш твоја млада сос мало аљину, а едосен о Теос[3]; пак идиш у твоја кућа, и гледиш твоја шпекулација као поштен човеку.

Дима. Ама краксите тин Катица, да видимо оћи да пођи.

---

[1] Сачувај Боже! [2] С Богом! [3] Што је Бог дао.

Јања. Што оћи? Што нећи? Мора, кад кажи папу! Да го шиљим у Атина, да пошљим у Америка: мора да иди, кад оћи папу.

Дима. Е, кала.

Јања. Да буди свадбу, не свадбу — да дјавол носи српско проклето обичај! — да буди, не да буди. Што можи да буди код кир-Јању, кад оћи да пропадни? Да си венчаите на месец дана.

Дима. Ја сум готов, али молим да дођим сутра, да си разговарим сос Катица.

Јања. Копијасете.[1]

Дима. Тора препи на китазо тин дуља му. Игиените![2]

Јања. Дулос сас!

10.

Јања (сам).

Е де де, опет једно шпекулација! Право кажи грческо мудрост: »Тихи тон антропон прагмата ук евулиа«.[3] Кир Диму и поштен човеку: не ишти новци, не ишти високо штафирунг. Оћи само газдарица. Ајде де, нека има! Катицу и добра. Катицу и вредна.

---

[1] Дођите. [2] Сад морам ићи гледати посао. Здравствујте.

[3] Ко је срећан свашта нађе.

11.

Бивши и *Петар.*

Јања. Што ми кваришш шпекулација ?
Петар. Господару, пала нам шупа и убила коње.
Јања. Што, море, што ?
Петар. Мртви коњи, нема више помоћи.
Јања. Кирије имон! Убием си! (Трчи). Убием си !

(Завеса пада).

ДЕЈСТВО ДРУГО.

1.

Јуца, мало затим *Катица*.

Јуца. Ово чудо још нико није видео! Онде се циганише и штеди, где је највећа опасност. Ако овај човек с његовом тврдоћом прође добро, то ће сваки на свету добро проћи.

Катица (ступи).

Јуца. Шта је, Катице?

Катица. Сад је већ бадава! Толико се с људма погађао и цењкао, док нису коњи сасвим угинули.

Јуца. Ја овакову нарав нисам још нигда видела. Кад је у највећој нужди, где сместа потребује помоћи, ту му још на памет пада погађати се! Жао ми је таких красних коња.

Катица. Ја сам досад плакала, а свему је тому папа крив. Колико сам му говорила да погоди за шупу мајсторе, који разумевају. Аја! Хоће он сам да зида, да заштеди. Сад имамо сугубу штету. Сирота, сад не могу ни хаљину добити, да се једанпут и ја поновим!

Јуца. Богме, он мени мора купити шешир, макар му сви по кући поцркали!

Катица. За Бога, мамице, како га можете сад вређати, а знате каква му је нарав!

Јуца. Шта? Зар сам се ја удала, да му гледам ове зидове, и да ме с бурави храни? Моја драга, кад немам мужа по вољи, бар да се по вољи носим. Он да није узео официрску кћер!

Катица. Немојте, слатка мамице! Видите, откад нисам и ја хаљину променула, па не протестирам.

Јуца. Кад си луда! И одономад ми је кума Перса у цркви приговорила, да смо већ последње готово у вароши. Гледам друге: Боже мој, накићене! Ту су ти минђуше, ту су ти валови. У кума Персе капа од блонда, црвена пантљика и бео цвет; око врата ланац од две струке; хаљина лилафарб и црн појас; на врату леп бајадер. Па ти стала код стола сека-Јуле — мило ти је да је погледаш. А ја? Идем као мајстор-Глишина жена. А, нећемо ми тако! Има Јања новаца. Казивали су мени.

Катица. То је истина, да он има новаца; али кад му је таква нарав!

Јуца. Па кад му је така нарав, да ходим као просјакиња? Забога, девојко, ево ти већ деветнаест година!

Катица. Ах, Мица се још јесенас удала!

Јуца. Ако овако устраје, ти се нећеш ни удати. Ко ће тебе без новаца да узме? Ниси још ни оправљена као што ваља. А друго, ниси нигде ни на воспитанију била. Баш трећи дан Ускрса на јутрењу је о том био разговор. Ево, једва сам га натерала, да те дâ учити гитар, а и то не би учинио, да ниси

гитар на поклон добила, и да му није гитармајстор дужан, од кога иначе не може да се наплати. Али која је хасна, кад неће ни жице да купи! Па тако мораш увек последња да останеш у друштву.

Катица. Ја сам баш несрећна на овом свету! Свака се зна штеловати и унтерхалтовати, само ја јадна морам да кукам.

Јуца. Зашто не пазиш како друге раде?

Катица. Ја могу три године пазити, како се везе, па опет, ако ми се не покаже, све бадава.

Јуца. Хајде да те ја научим.

Катица. О, кад би тако добри били!

Јуца. Истина, и ја сама много не знам; но мислим да ће и толико за тебе доста бити. Свака девојка, прво и прво, мора да пази на свој штелунг. Која на то не гледа: мала, висока, сува, дебела, она није ништа. Да треба право ићи, то знаш; но најлепше ћеш право ићи, ако угнеш крстине унутра. Што више, то боље.

Катица (пробира). Богме лепо!

Јуца. Сад ходај, кораке прави ситне, но више у широко него у дугачко.

Катица (пробира). Слатка мамице, ово је прекрасно! Колико сам се пута дивила мајоровици, како лепо ходи. Благо мени, сад ме неће у овом нико претећи!

Јуца. Видиш, то је воспитаније. К воспитанију принадлежи и лице. Руменило на лицу више није у моди, него бледа боја. То је сад нобл. Зато гледај да су ти увек такви образи, а не паорски: цр-

вени. Уста увек тако држи, као да би се смејати хтела, премда је код ноблеса регула ретко, али из гласа смејати се.

Катица (подскакује). Благо мени, сад сам и ја воспитана! Одсад се нећу устручавати, ма какво друштво било. (Улагује се). Молим вас, слатка мамице, научите ме још штогод!

Јуца. То је доста за тебе.

Катица. Боже мој, доста! Зашто ми не кажете све?

Јуца. Ваљда ћеш да будеш принцеза?

Катица. Али молим вас, само још две речи!

Јуца. Шта ће мени после остати?

Катица. Боже мој, ја вам нећу ништа преотети. (Умиљава се). Кажите ми, слатка мамице, медена мамице. Знате како нисам оно папи казала!

Јуца. (Проклета девојчура!) Добро. Ако ти није много на једанпут, не браним. Де да видимо најпре ход и уста.

Катица (продуцира се).

Јуца. Добро, као генералица! Сад стани.

Катица (стане).

Јуца. Гледај ми право у очи. Главу малко више, још више! Видиш, тако да ти глава увек стоји, увек мало горе извијена! Сад, ако хоћеш кога да погледаш, а ти тако гледај, да ти очи к носу иду. С тим си добила, прво, живе очи; друго, нико те не зна, јеси ли заљубљена, или ниси, зашто увек заљубљено издају; а треће, целој персони особито доликују.

Катица (донесе огледало и проба). Је ли овако?

Луца. Мало само очи к носу. Тако!

Катица (пољуби је). Слатка мамице, ви сте моја срећа.

Луца. Сад како ћеш, кад се станеш разговарати? Видиш: кад се с ким разговараш, треба управо да му у очи гледаш; говори не врло брзо но непресечно, тако да онај, који се с тобом разговара, не може реда добити. Никад да не помислиш у себи: »Е, сад сам фалила!« или: »Сад сам се осрамотила!« Како ти то на памет дође, онда си прошла! Него тако говори, као да си ти госпођа, а они око тебе твоје слуге. А, управо, тако и јесте. Зашто иначе не би нам се мушкарци толико улагивали.

Катица. Ви добро кажете како ћу говорити, а не кажете ми шта ћу говорити.

Луца. Шта ћеш говорити? Почетак разговора нека ти је увек о балу, музики, театру. Ако нема тога, а ти почни о времену, о хаљини, како су ти тесне ципеле — па ето ти разговора!

Катица. Мамице, ово није врло тешко!

Луца. Кад би тешко било, откуд би толике девојке научиле? Кад се смејеш, тако намештај усне, да ти се увек зуби виде. Што год чујеш, немој се чудити; зашто, ако је добро — мораш напред знати, ако је зло — не треба да разумеш. Право, ево нам нотароша! Сад можеш таки почети.

Катица. Ах, с њиме нећу моћи.

2.

Бивше, Мишић.

Мишић. Слуга сам понизан! (Клања се прво Јуци, после Катици).

Јуца.
Катица. } Службеница!

Мишић. Ја сам чуо за неки несрећни случај. Је ли истина?

Јуца. За шупу?

Катица. Ах, кукавни коњи, тако сам плакала!

Мишић. То је баш штета! Ови су коњи први били у вароши. Али како се то баш тако догодило?

Јуца. Знате, како наша пословица каже: »Скуп два пут плаћа«. Пређе две године правио је шупу, па човек неће да погоди искусне људе, него хоће да сам зида, да заштеди.

Мишић. Е, гледајте ви, као да је убог сиромах!

Јуца. Он сâм не зна колико има новаца. Али тако се то уселило код њега; само да не пропадне, да штеди. Тако, за кукуруз дају му људи лепо пет форинта. Аја! Он хоће шест. Међутим, није га нико надгледао, док се није уплеснивио, те је још морао плаћати, да га изнесу.

Мишић. Но, чујем да у кући лепо живи.

Јуца. О, махните га, молим вас! Ако има што сира или путера, он донде чува и јести забрањује, док се не поквари и не усмрди. Откад сам ја овде у кући, још се није вина на астал изнело. А у подруму има девет стотина акова.

Мишић. Тако су понајвише стари људи. Све се боје, да неће им стићи. А то је зато, што не могу да раде, као што би желели. Тако сам ја познавао једнога, који је сваки дан у кафану долазио, а никад ни крајцаре није трошио. Овај једанпут опази где се играју карти, па, полакомивши се зар на толике новце, које се у банки нахођаху, упусти се и он. Богат је био, то се знало. Али да сте га видели, кад почне губити: како се стане мењати у лицу и дрхтати и рукама и ногама. Најпосле окрене викати: »Уха, уха!« Како што изгуби, ћипи, па опет седне. Тако, да смо ми околостојећи непрестано мислили: сад ће издахнути. — Но шта сте ви, господична, тако ућутали? Вами је жао за коње? Не печалите се! Купиће кир Јања друге.

Катица. Жао ми је само, што се мора тако стар једити.

Мишић. О, лако се може човек утешити, кад има у сандуку дуката.

3.

Бивши, Јања.

Јања (ступивши никога не гледа, него хода по соби). Ху, ху, ху!

Мишић. Шта је, кир-Јања?

Јања. Ху! Оћи да ми удари шлогу.

Катица. Жалосна, да зовемо доктора!

Јања. Шкиљи, да ми вучиш још која крајцара из џепу?

Катица. За Бога, да не пропаднете!

Јања. Да пропадним! Да дођи једну ветру, да ми узми за косу, и да ми носи у луфту! О, моје лепо Мишка, моје лепу Галин! Сад да узмим штап, да идим да просим под мојом старостом.

Мишић. Не треба тако, кир-Јања. С тим шкодите свом здрављу.

Јања. Што ви говорите, господар нотариус? Шупу ми пало: коштуи ми више од пет хиљада форинта; коњи ми пођинули: две хиљаде форинта! Дајте ми того човеку, кои можи да изгуби толики новци на овим временом, дајте ми, де! Сиромах Јања, твоју је срећу црно! Да узмиш штап, да идиш код цркву, да седиш и иштиш крајцара кроз твоју нестрећу.

Мишић. А ко ће да чува, што је остало код куће?

Јања. Шта има код кућа? Празно дувар, три дрви, два столица.

Мишић. И оних девет стотина акова вина с једним окованим сандуком.

Јања. (Проклето Ево!) Лако је, да си посмејавате сос старом човеком. Ej, господар нотариус, какво црна штета!

Мишић. Штета је велика, особито онаки добри коњи: У целој вароши није им било пара.

Јања. Сад лежи мртво! Барем да можи да си посоли месо! Нега да го једи пси за бађава. Ох, каимено Јања, кака истерна, кака истерна![1]

[1] Рђав последак.

Катица. Слатки папа!

Јања. Не ми говори: »слатку папу«, ми говори: »горку папу«; ми говори: »нестрећну папу«; ми говори: »папу, што ћи да ти увати грозницу; папу, што ћиш да пропадниш; тако јä, како једну велику галију на широку мору«!

Мишић. Зашто се ви печалите онде, где се можете помоћи?

Јања. Да си помогним? Да правим другу шупу, да купим други коњи? Што ћим после да једим с моју децу?

Мишић. Чекајте, да вам кажем што стоји у новина. Један је изнашао у Берлину нов неки начин луфтбалон правити, и то искључително коњском машћу. Зато се сад обзнањује: ако који има такове масти, нека се јави. Може имати за центу хиљаду форинта сребра. Кэко су ваши коњи дебели, изићи ће три центе; па ћете не само штету надокнадити, него још и профитирати.

Јања. Е ли то истина, господин нотариус?

Мишић. Дођите код мене, кадгод хоћете, па ћу вам исте новине дати, да се сами уверите.

Јања. Пи, пи, пи! Господин нотариус, то је добра шпекулација! — Да купим више коњи, па да и гојим и после колим. Каква лепа профита!

Мишић. (Овај је луд!) Баш зато и јесте тако велика цена тој масти, што је од царства строжајше запрећено да се нико под живу главу не усуди марву своју убијати. Јер би се тако коњи, који су

на велику ползу људма, умањили. Него како се случајно код вас догодило, ви сте врло срећан човек.

Јања. Пи, пи, пи! Право кажи греческо мудрост: »Ди и нестрећу, ту ј' и стрећу«. Знаите што, господин нотариус? Оћим и ја да начиним једно луфтбалон и да идим у Америка. Читао сум едно старо мудро греческо књига, да тамо има толико злато и бисер, колико пасул у Европа.

Мишић. Јест, тамо има неке птице, које легу бисер.

Јања. Ух, ух, ух! Како је ту слатку реч. Оћим и ја да прођим свет под мојом старостом.

Катица. Забога, папа, шта вам сад пада на памет!

Јања. Ћути, шкиљи! Оћим и тебе да донесим зрно бисер и златну минђушу, знаиш! Сирото моје Мишко и Галин! Нису могли да ми носи живу у Америка, да ми носи мртву. Господар нотариус, ви сте паметно муж, што сте ми једна лепа шпекулација казали. Ви мора бити да сте Грк.

Мишић (смеши се). То може лако бити.

Јања. Е, што сум казао? Право Грк, право грчко памет! Кад прођим преко Атина, да вас пишим у вивлиотека; и кад си вратим из Америка, да вам донесим једна лула, турска, лепа, и за моја Јуца шешир.

Јуца. Не знам ја: кад се вратите; него ви мени сад да купите.

Јања (разрогачи се). Пусто широко високо! Имаш, море, памету у твоја глава?

Јуца. Прикладно питање!

Јања. Ти немаш памету у глава, ти имаш у главу ђубру! Море, видиш толика штета у кућу, море? Што ћниш да си китиш? Скини штримфли и ципели, кукавицо, и прави тамо блато, да крпимо шупа.

Јуца (погледа у Мишића). Кад би била Јуца луда.

Јања. Луда? Ко ради, онај луд? Ко си кити, паметно! О, проклето немарљиво свет, мораш да пропадниш! Море, оћи да ти гази сиротиња и нестрећа, тако јâ, како бесно коњ трава зелена.

4.

Бивши, Петар.

Јања. Ето моја верна Петра. — Синко Перо, да сучиш рукава и дериш Мишко и Галин, да си помогнимо у наша невоља. Јеси разумио?

Потар. А?

Јања. Проклету уву твоју! (Мишићу) Добро слуга, све слуша, ама га то био Бог, што нећи да чуи. Гумари![1] (Виче). Да наоштриш ножу и да дериш Мишку и Галину.

Петар (гледа га). Сад и коње да дерем? Господару, ја сам доста свакојаке послове извршивао, али сад и поганије да дерем? То, Бога ми, неће бити!

Јања. Проклето, невоспитано, наједено, напијено! Што си ти мене?

[1] Магарац.

Петар. А ?

Јања. У, како ми баца ватра у срцу ! Јеси ти моју слугу ?

Петар. Како не бих подигао хуку, кад сад хоћеш да ме под старост начиниш, што није ни мој дед ни прадед био ?

Јања. Нећи да ми разуми, угурсуз ! Примиш ти од мене плаћа ?

Петар. Кад сам примио крајцаре ?

Јања. Проклету твоју језику ! Ама, море, примиш сваку годину рачун.

Петар. Шта ће ми сапун ! Који хоће, нека дере и без сапуна, ја му не браним; али Петар неће.

Јања. Оћиш да си свађиш сос мене ?

Петар. Шта велиш ?

Јања. Убио ти мати Божија сос једна проклештина на моја глава ! — (Виче што год може). Што ћиш ти код мене ?

Петар. Та шта вичете тако ? Нисам ја глув ! Ено неки људи чекају тамо на врати. Не знам какав разговор имају.

Јања. (То и шпекулација !) Господин нотариус, имате воља да идете у вашу кућу ?

Мишић. Ја се врло радо с вашом госпојом и господичном разговарам. Зато ћете ми допустити да се још мало позабавим.

Јања. (Хунсвутско посла !) Ја имам моја једна шпекулација.

Мишић. О, изволите ви, ја вас нећу узнемиривати.

Јања. (Нећи да ти чуи, проклету веру!) Господар нотариус, нећите мало да видите како је пала шупу?

Мишић. Мало после изићи ћу, да видим тај несрећни случај.

Петар. Хајде, господару! Чекају људи.

Јања. Шта ми једиш, једили ти пси! Иди кажи: не треба ми шпекулација никаква. (Ох, дјаволска посла!) Господар нотариус, оћите ви да се дуго бавите код Јуцу?

Мишић. О, таки ћу изићи да видим шупу.

Јања. Сад ћим ја да дођим. (Отиде с Петром).

Мишић. Чудан старац, како се он за сваку маленкост заузима!

Јуца. Тако ме, видите, по цео дан чангриза и једе.

Катица. О, он је врло добар човек, верујте!

5.

Бивши, Јања (врати се).

Јања. Катицо, и ти, душо Јуцо, идите мало у ваша соба. Имам једно мало разговор сос господар нотариус.

Катица. Хоћемо, папа! (С Јуцом отиде).

Јања. Господин нотариус, да ми опростите, што ћим да вас питам: Зашто долазите ви у моја кућа?

Мишић. Ко не би у вашу кућу долазио, која је од најпоштенијих и најодличнијих у овом месту?

Јања. Моја је кућа поштено, и ја сум поштен човек. Ама, знаите, не си сложи нешто. Видите, господин нотариус, ја вас поштуим, како једно паметно муж. Ама, знаите, имам млада жена, а свет је хунсвуско. Зашто да правим страмота на моја кућа ?

Мишић. Кир-Јања, ја мислим да ви о мени нећете сумњати. Ваша је госпоја чесна и поштена жена. Но, ви имате још и једну кћер.

Јања. Катица је дете.

Мишић. Прекрасно дете ! Тако, да би се сваки, праведно, у њу заљубити могао. Ја бих имао једну прилику за њу, и то је прави узрок, зашто ја тако често к вами долазим.

Јања. О, господин нотариус, имам већ прилика за њу : Кир Диму, мој стари пријатељу, човек поштен, вредно трговац.

Мишић. Забога, за њега да дате вашу господичну кћер ?

Јања. Зашто не, господин нотариус ? Човек, који има трговашко дух у себе !

Мишић. Добро, забога ; али онако стар !

Јања. Што му фали ? Не иди у кафана.

Мишић. И то није највећа добродетељ у кафану не ићи.

Јања. Не игра билијар.

Мишић. Како ће да игра, кад је грбав ?

Јања. Не зна минуту, не зна тајч, не зна калуп. Паши своја кецеља, па чува своја кућа као поштен човек.

Мишић. Забога, кир-Јања, немојте тако строго поступати с вашом кћерју! Та, хвала Богу, ком ћете и ви? Њу једну имате. Подајте је за њену прилику. Зашто да се не усрећи, кад вам је могуће?

Јања. Што могући? Ето сум већи пропао. Немам ништа. Оћим да просим. Што ви говорите, господин нотариус, за ова штета, на овај свет? О Теос, филакси[1], морамо да пођинимо свију!

Мишић. Кир-Јања, ја вас молим, немојте да вучете грех на вашу душу: Немојте је давати старом кир-Дими!

Јања. Господин нотариус, ви мене увређивате! Шта фали моју Јуцу?

Мишић. Е, шта ви узимате вас? Ви сте човек још млад, особито у снаги, и лепи. Ко може кир-Диму с вами сравнити? Ви и он — знате, како кажу Грци — као Аполо и Вулкан!

Јања. Пи, пи, пи, пи! Какво лепо реч, право елинско! — Ко и ту момку, што би тео моја Катица?

Мишић. Хоћете да вам истину кажем?

Јања. То си знаде. Да го познам.

Мишић. Тај је момак Мишић нотарош.

Јања (гледа га). Господин нотариус! Што ви говорите? Не можи да буде.

Мишић. Зашто, кир-Јања?

Јања. Ви сте човек господин. Вами треба много новци.

Мишић. Колико ми треба, толико могу заслужити.

---

[1] Да Бог сачува.

Јања. Ама оћите леп штафирунг и латура.

Мишић. Онако, као што кир Јања може учинити.

Јања. Ама, ма тон Теон, не можи кир Јању ништа! Што ви мислите, господин нотариус? Кир Јања има дукате? Проклето оно дукат, да ми гори на пупку, ако имам!

Мишић. (То је много!)

Јања. Ако оћите без крајцару, ајде де. Ама за новци? Нема сиромах кир Јања. Камо стрећа, да можи да ископа две акове дукате, да дâ вама сто, Катици сто, да будете стрећни!

6.

Бивши, Петар

Петар. Господару, не могу људи више да чекају.

Јања. Господин нотариус, сад сте чули моје плáн. Можете исти кући.

Мишић. Рад сам мало видети шупу.

Јања. Кала, кала.[1] (Петру) Водићеш господин нотариуса код шупу, да види коњи. Он ће ти показати како треба да си дери кожа. Он је учено муж, зна елински. (Отиде).

Мишић. Ха, ха, ха! Леп ми занат дао! Али чекај мало, старче, ухватићу ја тебе! (Петру) Где ти је господична?

Петар. Шта велите, господине?

Мишић. Овај је добар за тајни разговор. (Да му један два десетака). На, иди пиј штогод.

---

[1] Лепо.

Петар. О, хвала Богу, од пет година видех и ја сребрњака у руци!

Мишић (јаче). Па како живиш овде у кући?

Петар. Као наопако. Мој Грк, да може, он би и пару своју продао и у новац учинио. Сад да му дерем цркотине! Нек му дере његов отац. Ја богме нећу, макар он пукао!

7.

Пређашњи, Катица

Катица. Овај се с вама разговара, господин Мишић, а не зна да га је мој отац викао. (Петру). Чича Перо, иди брже. Тражи те господар.

Петар. Наћи ћу ја мајсторе за коже, колико год хоће. Тек моја рука неће приступити. (Отиде).

Мишић. Овај све о коњма бригу води. Сиромах, поплашио се, да не мора дерати. Но ја сам крив, што сам старца на то навео.

Катица. Зар то није истина, господин Мишић, што сте му казали?

Мишић. То сам ја измислио.

Катица. Забога, зашто сте га варали?

Мишић. Та то је благодејаније човека утешити, који хоће да падне у очајаније. Камо срећа, да је то сва штета!

Катица. Зар се још што догодило?

Мишић. Говорио сам с вашим господином оцем о вами.

Катица. О мени ? Каквим поводом ?

Мишић. Случајно у разговору. Најпосле дође реч о вашој будућој срећи. Знате ли: за кога намерава ваш господин отац вас дати ?

Катица. За кога ?

Мишић. За кир-Диму.

Катица. Ви са мном шалу проводите.

Мишић. На моју чест вас уверавам, да је то истина, што вам кажем.

Катица. Може бити, да се он шалио ?

Мишић. То може бити, али не верујем. Он мисли да је то најбоља прилика за вас, будући да не треба новаца дати.

Катица. Сад већ могу веровати. Боже мој, Боже мој ! Ја не знам на што ће ова његова тврдоћа изићи.

Мишић. Је ли истина да је тако сиромах ?

Катица. Махните га с Богом ! Откад га знам, још се није никад похвалио. Него све уздише, као да је свет на њега пао.

Мишић. Дакле ја вам честитам вашу будућу срећу !

Катица. Ви ме с тим обеспокојавате. Но, ја знам да неће ни он против моје воље баш тако поступати.

Мишић. Заиста, шкода би и било. Ваша младост, ваша лепота . . .

Катица. Ја сам несрећна !

Мишић. Господична, смем ли слободно с вама коју реч пробеседити ?

Катица. Нашто то, господин Мишић ? Ви сте нашој кући најпријатнији гост.

Мишић. Ова реч »најпријатнији« даје ми повод оно изјавити, што бих иначе тешко изрећи могао. Господична, ја сам доста вашу доброту и ваша преизрјадна качества у самоћи уважавао и њима се дивио. Данас је прилика објавити вам : да су мене прелести ваше преумилно обузеле, и да би будушче шчастије моје несносно било, кад би ми судбина пакосно укратила с вами дне живота делити.

Катица (уздахне).

Мишић. Ви видите, господична, да ја љубов моју к вами доста просто и без употребленија текстова из романа изражавам. Но с тим мислим, да што је језик простији, то су чувства природнија. Од вас дакле сада очекивам, смем ли зацело жељи мојој надежду давати. — Ви ћутите ?

Катица. Господин Мишић, ја вас као разумног и отменог господина особито почитујем.

Мишић. Мени је ово доста. Ја знам да највећим препјатствијама овде од вашег господина оца надати се имам. Но, познато је, да се тек таква љубов као знатна почитује и у три части романа издаје, где је бракосочетаније на какав год начин припећено било. Што је више овакових пречага, ви знате, то је пријатнији роман. Но, доста овога. Ево вам госпоће мамице.

8.

Пређашњи и *Јуца*

Јуца. Шта мислите, шта је мој старац учинио ?

Катица. Жалосна, да није само штете !

Јуца (Мишићу). Има ли овај пасош своју важност?

Мишић. Овај нема свога печата, не може дакле ни достоверности имати.

Јуца. Е сад, гледајте, на што га његова тврдоћа наводи ! Из превелике штедње обичај има сваки печат с писма, које добива, скидати, и наново у шипку претварати, да восак не купује. То је дакле и јуче радио. Сад, како је до тога дошао, да и с пасоша печат скине, или је, може бити, његов глуви слуга то учинио, не знам. Доста је то, што је пре негде, спремајући се на пут, који до неколико дана предузети мора, пасош извадио, и сад га без печата налазим.

Мишић (разгледа пасош). Хе, хе, хе! То је јамачно слуга учинио, видећи грдно велики печат овде и хотећи своме господару у штедењу притећи. Хе, хе, хе ! Шипка воска може се за петнаест крајцара добити, а за овакови пасош мора платити форинту.

Јуца. И што је свеће потрошио за то, и што је једанпут, с таквим воском писмо, наравно, слабо запечативши, векслу једну изгубио ! Ја вам кажем, господине : кад бих хтела приповедати све његове будаласте послове, могла би се читава књига написати.

9.

Јања с кесом у руци утрчи, *бивши.*

Јања. Каимено, каимено![1] За Бога и по Бога, пропао сум!

Катица. Забога, шта је ово?

Јања. Пустаљије, пустаљије!

Јуца. Где?

Јања. Побегли су. Господин нотариус, ми помозите! Оћим да пођиним.

Мишић. Али шта се то догодило усред подне?

Јања. Украдили ми новци.

Мишић. Ко, ко?

Јања. Пустаљије!

Мишић. Ја вас не разумем.

Јања. Ево, дошли обешењаке Чивути, да мења новци. Имао сум две три дукате, као сиромах човек. Како, тако: променио сум. Е сад дођи други. Оћи цванцики, што има мати Божија. Ајде, да им дам. Пет крајцари на једно парче, лепу профит! Донесим ова кеса, да избира. Он бира, ја гледим; они бира, ја гледим. Видим да све једи карталцетли из џепу. Е, мислим, боли га срцу. Кад плати и отиди, броим моја кеса: нема двадесет форинта стребру!

Мишић. Е, гледај ти сад! Да не будете погрешили пређе, кад сте кесу бројали?

Јања. Није, господин нотариус: две стотине форинта стребро, броио сум десет пут. Него сум нестрећа. Оћим да пропадним. Хуј, господин нотариус,

[1] Тешко мени.

зашто нећете да тражите пустаљије? Да вам дам . . . То је вашу дужност!

Мишић. Ја не могу веровати да су вас могли тако преварити. Та ви сте Грк!

Јања. Грк? Господин нотариус, то је био Чивут! — Кирије имон, Рошилдову облигацију! Нестрећну Јању, каимено! (Отрчи).

Мишић. Ово опет штогод значи.

Јуца. Ево му послови!

Мишић. Ту би требало помоћи. (Поклонивши се пође).

(Завеса пада).

ДЕЈСТВО ТРЕЋЕ.

Јања сам, хода по соби.

Јања, Јања! У нестрећна си си планета родио. Јања, ћеш да пропадниш као Велизариос, што пише грческо мудрост. Шупу ти пало: убила ти скупи коњи! Кукуриз си покварио: толики новци коштуи! Чивутин украли двадесет форинти стребро и Рошилдова облигација од кир-Дима од хиљада форинта стребро. То и штета, што не си можи да плати. Што ћиш сад? Да будиш сиромах ирос под твојом старостом, као што кажи мудро грческо слово, да будиш сиромах Јања. Да чекаш крајцара и не добиииш, и да умриш од глада. Дођи кир-Диму, ишти своја облигација: што ћиш да му даш? Да ти баци у процесу. Да изгубиш твоја кућа! Охо, охо! Стани, Јања. То је зло, велико зло. Већ си паднио у вода. Рука чини: тапа, тапа; вода чини: упа, упа — тећи си си удавио, тећи пропаднио. Нега да си убиииш. Како си убиим? Да напуним пушка. Пу! Убио си Јања. Ајде да го визитирамо. Охо! То није добра план. Да купим штранга — оскудну времену. Докса си о Теос, знам, што да радим. Да украдим од Јуца мало сарачику, што прави белила, па да

си отруим. То не коштуи ништа, и не прави ларма. Тако да умрим, да пропадним, кад немам живот! — Због ом, зелено свет, сад си ми горко! Ох, нећи Јању више да ти види! Због ом, моја шпекулација! Оћи Јању да си пођини. Ох, тамо да умрим. (Показује сандук). Да још те видим мои срци! (Отвори сандук). Моје лепе жуте дукате, моје беле талире, због ом! Оћи Јању да вас остави, да не идите на процес. Ама оћи да умри сос вас, сос моју срцу. (Затвори сандук). Сад да сакриим кључ, да нико не узми моји лепи новци. (Чује се лупа на вратима).

Јања. Ко и то?

Јуца (иза сцене). Отворите.

Јања. Што ћиш?

Јуца. Отворите, имам да вам штогод кажем.

Јања. Не могу, имам посо. (Фришко да си отруим, док није провалила врата, шкиљи!)

Јуца. Бре, отворите! Истекло нам толико сирће.

Јања. Каимено! (Отвори брзо врата).

2.

Јуца и *бивши*

Јања. Ко је истеко сирћету?

Јуца. Чича Пера како је заврнуо славину, не знам. Доста да је отишло по акова.

Јања. Ди и Петру? Ди и хидру паклену? Ди и керверос[1] код Плуту? Ди и, да го таки труим?

[1] Псето.

Јуца. Ено се тамо забунио. Али бадава: сув песак све попио.

Јања. Ох, гром, ди си, да га убиш! (Отрчи).

Јуца. Добро нам је пошао напредак! Ако овако устраје, таман ћу до шешира доћи.

3.

Јања, вуче *Петра* за уво, *Јуца*

Јања. Овамо, какадемоне, овамо, нечисто дух, род сос фуриа! Ко и диро сирћету?

Петар. Та шта ме вучете за уво? Нисам скот!

Јања. Ко ј' истеко сирћету, проклету пас?

Петар. Та махните ме! Јесам ли вам говорио стотину реди: »Господару, купите другу славину! Ова се сасвим ојела, биће штете« — »Немам новци, синко.« Ево сад је боље.

Јања. Још ми си посмејава, проклето нечисто демон! Оћи да ми секира. Нечисто дух, знаиш, да ти сад исечим у моја фуриа!

Јуца. Али, забога, докле ћете га држати, да вам толику штету прави? Није ли вам се кукуруз због њега покварио? Нисте ли стотину друге штете због њега имали?

Јања. Ама му правим рачун.

Јуца. Шта вам је хасна од рачуна, кад не можете да се наплатите?

Јања. Право кажиш, душо Јуцо! Да отерам угурсуз, што ми прави штета. Чуиш, неваљало дух, ниси више мои слугу!

Петар. А ?

Јања. Дјавол ти узио, нећиш више да ми бациш жеравица у моју срцу! (Донесе један велики протокол). Ево тефтеру: »Осамнаести јули погоди Петру Јованов слуга за година по тридесет форинта«. Је ли тако, угурсуз ?

Петар. Шта велиш ?

Јања. Керверос, пошто си погођен за година ?

Петар. Ја не знам ни сâм, зашто нисам још никада новце примио.

Јања. Керверос, јä то тефтерија ! Ту је сву рачун. (Виче). Тридесет форинта.

Петар. Хајде нек буде тридесет.

Јања. Примио си један пут пет грошики: дека пенди крајцарија ; други пут осам грошики : икуси тесера ; један пут по форинта : тријанда. Један пут екси крајцарија ; један пут шест грошики: дека окто крајцарија. Окто ће екси : дека тесера ; ће тесера : дека окто ; ће пенди : икуси трија. Дио, ће ена : трија ; ће трија : екси ; ће дио : окто; инја: ена фијуринија ће тријанда трија крајцарија. Една форинта и тридесет и три крајцара. Е ли тако ?

Петар. Шта ?

Јања. Примио си една форинта и тридесет и три крајцара.

Петар. Хајде добро.

Јања Сад, разбио си две тањире : два форинта.

Петар. Јä !

Јања. Кад си тео да си удави Мишка, оцеко си улару и начинио штета една форинта и тридесет крајцара.

Петар. А ?

Јања. За Мишку улар : форинта тридесет крајцара.

Петар. Господару, шта ти говориш ?

Јања. Што ми правиш штета ? Што не дрешиш лепо, као поштен човек ? — Изио си една кобасица : тридесет крајцара. — Кад си тела да си пали шупу, узио си шафољица сос млека, и угасио ватра : два форинта тридесет крајцара. Сос вода си гаси ватра ! — Кад си био у виноград сос надничар, изгубило си једну сикиру : тридесет крајцара. Кад си носио путуња, пуко кајшу, и просуло си толику кљук : пет форинта. — Сломио си точку на колу : опет пет форинта. — Сад си ми просо сиркјету, три аков по десет форинта : тридесет форинта. У сума : дио, дека ефта : саранда епта ; ће ена тријанда трија крајцарија: саранда окто ће тријанда трија крајцарија. Још си ми дужан ти мене осумнаест форинта, тридесет и три крајцара. Разумиш?

Петар. Шта велиш ?

Јања. Ти си мени дужан осумнаест форинта четирдесет четири крајцаре.

Петар. Добро, одби ми од плаће.

Јања. Дјаволско дух, преко плаћа ! Како ћиш да ми платиш ?

Петар. Господару, ја те служим верно ево има једанаест година, па сад да сам ти још дужан ? То је сасвим чивутски !

Јања. Ха, Чивут, Чивут! Ти си посло Чивут, да ми краде новци и Рошилдова облигација и ш нима делиш. Пусталијо, дај мои новци!

Петар. Шта велиш?

Јања. Си чини глуво! Новци дај, кад кажим лепо!

Петар. Па плати ми, де, како знаш! Ја сам задовољан.

Јања. О чекај, угурсуз! Идим да ти дам на магистрату. Да ти обеси, знаиш?

Петар. Добро, добро. Бар да знам, код кога сам служио!

Јања. Ћиш да ми вучиш штрикла? Чекај! Душо Јуцо, идим на магистрат, да го дам, да го веша. Нега да го чуваш, да не побегни. Разумиш? (Отиде).

Петар. Бога ти, госпођа, шта мисли овај мој господар?

Јуца. А Бог би га знао.

Петар. Та да га је псето толико година служило, па опет би требало другојаче да поступа. Али ништа! Ја видим моје добро јутро. Него дај ми бар да једем штогод.

Јуца. Право кажеш. Да попијем и ја кафу, док се није вратио. (Оду).

4.

Мишић (ступи)

Е, кир-Јања, сад сам те ухватио! Сад ћемо видети хоће ли се моја жеља испунити, или не. Проклети Грк, како је тврд! Пре би, чини ми се, душу испустити волео, него и једну крајцару издати. Но добар је мој гениje. Или ћу ја достићи што желим, или ће се Јања другојаче окретати!

5.

Бивши, Јања нагло ступи, за њим *Катица.*

Јања. Ej нестрећну Јања, ej нестрећну Јања!

Катица. Али забога шта се догодило?

Јања. Ми убио Бог!

Мишић. Шта је, кир-Јања?

Јања. Нестрећу, нестрећу! — Мењо сум дукате и добио фалишни банки. (Лупа се по челу). Ух, ух, ух!

Мишић. Кир-Јања, мени је жао, да вас морам обеспокојавати. Но ви знате да сам ја у служби. Ја сам зато од магистрата и послат, да вас у варошку кућу водим.

Јања. Свако и шала проклето, ди и човек у нестреће. О талас Јања, о талас Јања!

Мишић. Мислите ви, да ја шалу проводим? Ту се ви варате.

Јања. Шта ћете ви, господин нотариус, сос мене?

Мишић. Заповест је: да морате са мном ићи.

Јања. Зашто ? Ја сум човек поштен. — О моје лепе дукате, о моје лепе дукате !

Мишић. Да сте ви поштен, о том нема сумње. Но, видите, код вас се нашле фалишне банке. Ви морате одговарати.

Јања. О тихи, о керос ![1] Ама ја го нисум правио, де. Ја сум човек прост.

Мишић. То не иде у рачун.

Јања. Треба да ми магистрату још плати штета чрез тако угурсузу.

Мишић. То можете у суду казати.

Јања. Пак сад што ћите ви сос мене ?

Мишић. Да идете у варошку кућу.

Јања. У варошка кућа ? Па што ћи после да буде ?

Мишић. Ако се докаже да су банке заиста фалишне, изгубићете све добро, и можете доћи на робију.

Јања. Вас молим, господин нотариус, оставите ми, да држим ненија[2] на мои дукати. Не ми плашите под моју нестрећу за бађава !

Мишић. Мислите ли ви да је моје намерење вас само плашити ? Ни најмање. Гледајте само ко је на врати.

Јања (отвори врата, па се стресе). У, два пандуру ! Господин нотариус, то и лепо, то и трговашки : да ми терате сос пандура под моју старосту ?

Мишић. Ви ћете са мном ићи, а они за нама.

---

[1] О среће (удеса), о времена ! [2] Плачевна песма.

Јања. Ама ја нисум нигда био у магистрат.

Мишић. Верујем, и врло ми је жао, да се тако догодило.

Јања. Знаите шта, господин нотариус: Да кажите да нисум куħи, и да прођи та ствар без мене.

Мишић. То је против мога званија. Ја то учинити не могу.

Јања. Ајде: болесну сум имам количэ.

Мишић. Болест у оваковим случајевима не екскузира.

Јања (узме га на страну). Оħите да ми пустите, да добиете једна лепа јабука од мене?

Мишић. Не смем, кир-Јања.

Јања. Да вам дам пет форинта.

Мишић. Оставите се ви тога.

Јања. Ево, да си убиим: да вам дам један дукат.

Мишић. Не могу ја то чинити.

Јања. Господин нотариус, ја сум немеш!

Мишић. Ово је ствар криминална.

Јања. Ја сум куријанемеш! Како ви смете да доħите у немешка куħа? Знаите, да вас не поштуим: да узмим сабља, да вас сечим како шафран.

Мишић. И ја, кад вас не бих као познатог кир-Јању уважавао, могао бих вас у гвожħе сместа оковати.

Јања. Кирије имон! Господин нотариус, какво је то слово?

Мишић. Драги кир-Јања, ви знате шта је цар и царска заповест. Ко против цара иде, може ли се надати милости?

Јања. О ис то онома ту патрос![1] Кукавно Јањо, што ћниш да пострадаш! Господин нотариус, има ли какво помоћ за мене?

Мишић. Никакве.

Јања. Ама, молим си, господар нотариус, имајте елејмосини.[2] Помозите ми, сиромах човека!

Мишић. Овде је све бадава.

Јања. Господин нотариус, ево овде имам сарачику! Пустите да си отруим.

Катица. Забога!

Мишић. То није слободно! Знате, кад је ко затворен, свако му се средство из руке узима, с којим би себи живот могао узети.

Јања. О, талас Јања, што ћниш да пострадаш како Диоген у Коринт! Господин нотариус, немојте да ми убите моја шпекулација. Ја сум човеку трговац.

Мишић. Хајдете, кир-Јања. Пролази време.

Јања (клекне). Тако вам вашу добру духу, господин нотариус, немојте да ми убите! Ја сум човеку стар!

Катица. Али, господин-Мишић!

Јања. Катицо, моли господин нотариуса. Он ти милуи. Моли го да ми опрости!

Катица. Та, забога, он није правио банке!

Јања. Нисум, тако ми моја трговина. Да Бог дâ да не профитирам нигди, ако знаим да правим банку.

---

[1] Ва име оца.

[2] Милосрђе.

Катица. Гледајте, помозите мом папи!

Јања. Помозите, господин нотариус! Та ја сум ваш човеку. Ви се млого пута сос моја Јуца разговарате.

Мишић. Видите како је то зло, кад немате свога код магистрата.

Јања. Та ви сте мој, господин нотариус! Ви сте казали да милуите моја Катица.

Мишић. Ја и сад то кажем.

Јања. Ево, узмите га.

Мишић (погледа на Катицу). Ја вам за то особито благодарим. Но треба најпре и господичну запитати.

Јања. Оћи она! Ја знаим. Она мене слуша. Е ли, Катицо, ти мене слушаш? Ово је добру прилика. Господин нотариус је човеку паметно, учено. Зна елинска хисторија.

Мишић. А, друго, ви и то знате, како је сад обичај у свету.

Јања. Оћи новци! Немам, господин нотариус. Пропао сум. Изио сум све сос проклета нестрећа.

Мишић. Кад нема, шта ћемо и ми? Да умремо од глади? Хајдете, кир-Јања, у варошку кућу.

Јања. О, талас его! Ајде да вам дам ове фалишне банке за миразу.

Мишић. Да ја одговарам?

Јања. Ама, ви сте човеку учену. (Извади банке, па му трпа у џеп). Узмите, господин нотариус. Ја вам поклоним сос моја Катица. Има пет хиљада три стотина форинта.

Мишић. То су фалишне банке, кир-Јања.

Јања. Ама вам поклоним, де! Не иштим да ми вратите. Да вам дам и Рошилдова облигација од кир-Диму, од хиљаду форинта стребро.

Мишић. Где је?

Јања. Она, што су ми украли проклети Чивути.

Мишић. Шта ћу с њоме?

Јања. Кад си нађи. Узмите, господин нотариус. Ви сте једно паметно муж. Катицо, оди овамо. Ево да будете стрећна. (Благосиља их). Катицу је моја добар девојка. Видите, она ћути: она оћи. Ево да вам дам евлогименон.[1] Да буди свадба у недеља.

Мишић. Више из љубови к вашој господични кћери примам њену руку.

Јања. Е кала, кала! Само да не идимо у магистрату.

Мишић. Нећемо ићи. Но поклањате ли ви нама ове банке и облигацију јамачно?

Јања. У, господин нотариус, скупо време!

Мишић. Ја могу вашу господичну кћер и не узети.

Јања. Е, кад сум казао, казао! Да и просто! Ја сум господар од моје слово. Само да не идим у проклето магистрат. Пропао сум. Ајде нека иди све. Ја видим да је моју планету од гар. Господин нотариус, ви сте моју зет!

Мишић. Јесам, и допустите ми да с вами друкчије мало проговорим. Они Чивути, што су вас похарали, ухваћени су.

[1] Благослов.

Јања. Што ? А ди су новци ?

Мишић. Код мене. Ја сам таки послао момке у потеру, који су срећно, како дукате, тако и Рошилдов папир, нашли.

Јања. Господин нотариус, то су моји дукати.

Мишић. Ви сте их мени поклонили.

Јања. О, Теос филакси! Ја сум вама банки поклонио.

Мишић. Без којих се не могу дукати повратити.

Јања. Оћите да ми отмите са сила ?

Мишић. Што један поклања, други, који прима, не отима.

Јања. Знаите што, господин нотариус ? Та ми смо род: ајде да делимо.

Мишић. Боже сохрани! Ви сте их мени једанпут поклонили. Ја моје право не дам.

Јања. Ама оћу да подигним на вас процесу.

Мишић. Што вам драго. Мене неће процес ништа стати.

Јања (дуго га гледа). Господин нотариус! Усред моја невоља имам ћеф, да пишим једна хисторија.

Мишић. Какву историју ?

Јања. Како је српско глава преварила грческо мудрост.

6.

Јуца и *бивши.*

Јуца. Знате, шта је ново на сокаку ? Кир Дима банкротирао.

Јања. Што, море, што ?

Јуца. Ено запечатили му дућан.

Јања. Кирије имон ! Десет хиљада форинта !

Мишић. Шта ?

Јања. Каимено, пропаднили ми ! Е, Јања, син од Танталос, сад си сасвим пођинио !

Мишић. Али како сте му могли, забога, толике новце поверити ?

Јања. Како да му не даим ? Трија пер мезо ! Ево гу анатематос !

7.

Кир Дима, бивши.

Јања. Оглигора, оглигора, пу ине та аспра ?[1]

Дима (тресе главом). Кака истерна !

Јања. Ама, ис то онома ту Теу,[2] аспра, бре, аспра !

Дима. Ден ине.[3]

Јања. О куга, ди си, да прођиш кроз моју уву, и изиђеш кроз његова уста. Десет хиљада форинта, бре !

---

[1] Брзо, брзо, камо новци ?

[2] За име Бога.

[3] Нема.

Дима (маја руком). Епајсун.[1] Знаиш што, кир-Јања ? Да ти речим на српско једну слово. Сум дошуо, да ми даиш Катица. Нега да ми даиш и аспри.[2]

Јања. Да ти даим кугу, да си давиш ; да ти даим сабља, да си колиш ; да ти даим сарачику, да си труиш. Анатемате ! Ох, мој лепи десет хиљада ! Ох, мој бели десет хиљада !

Мишић. Видите, лепо каже српска пословица : »Скуп више плаћа«. Да нисте жалили за шталу, не би вам коњи пропали ; да се нисте на интерес полакомили, не би толике новце изгубили. Скупоћа вам је више штете него хасне причинила.

Јања. Кир-Јања, имаш уво да чуиш ? Кир-Јања, имаш памет да разумиш? Проклето свака шпекулација сос млого интерес и мало капитал ! Уу! (Стресе се). Десет хиљада ! Ух, ух, ух ! Оћи да ми увати шлогу. — Право има ! Нек ми увати за око, да не видим моја нестрећа на овум светом, да не видим она куга (показује на Диму), што ми изио моје лепе новце ! Ахара, кир-Јања, ахара ; не ахара, нега ахамна !

---

[1] Отишли су.

[2] Новце.

ПОКОНДИРЕНА ТИКВА

весело Позориште

у

ТРИ ДЬЙСТВА

составлѣно

одъ

ІОАННА С. ПОПОВИЧА

У НОВОМЪ-САДУ,
Писмены Павла Іанковића ц. к. Прив Типотрафа.
1838.

Покондирена Тиква

Весело позориште у три дејства

Пречестњејшем Господину
САМУИЛУ МАШИРЕВИЧУ,
архимандриту С. Георгиевском,
свом предрагом пријатељу
посвећено

* * *

ПОСВЕТА

Кад би моја књига била
Љупка, кано лице твоје,
И сву скромност у се влила,
Која краси нрави твоје.

Кад би моја књига била
Чиста, кано срце твоје,
Кад би сладост прибавила,
Коју носе речи твоје;

Јамачно би иста важност
Читатеља њу достигла,
Коју дела твоја сјајност
Јест пред светом себи дигла.

Што мом слогу недостаје,
Нек попуни твоје име,
Често крин и чачку даје
Цену, кад се дружи с њиме.

ПРЕДСЛОВИЈЕ.

Шта су ови наши списатељи наумили? (чује се глас у друштву, где се карте деле, или чаше цеде, или се уз музику игра). Не даду нам ни данути, него књигу за књигом. Какво је опет ово чудо: »Покондирена Тиква!« — Покондирена Тиква, господо моја, јест тако звано весело позориште, које сам ја доле нижајше потписани сочинити шчастие имао за вашу, ако соизволите читати, како ползу, тако и забаву. — »Забаву? Ха, ха, ха! — То ће бити унтерхалтунг? Хи, хи, хи!« — Ја знам, моја високопочитајема госпоже, да бих пет пути више пренумераната имао, да сам објавление на какав всеобшти бал издао, него на Покондирену Тикву, али што ћу: кад ме је строга судбина на књигописање определила. — »Господин списатељ, немојте ви бити тако оштрљатоносати, зашто ако вас почнемо ми, salva venia, жене критизирати, нећете се знати ни ви, ни ваша књига; јер ми ако и на бал одлазимо, опет зато памет не губимо«. — С опроштењем, госпоже, моје намерение није било вређати, јер ја сам научио разлику правити између црног и белог; али опет ми зато, госпоже, замерити не можете што

велим да је увек боље читати какву полезну књигу, него на бал ићи; јер се на бал много противу састава тела чини; тамо се преко мере игра и скаче; не спава се по целу ноћ, Бог зна шта се још догодити може, које неугодности човека при читању какове књиге отњуд напасти не могу. — »Господин ферфасер! — На служби фрајлице. — Једну реч на уво: Али um Gottes willen, г. ферфасер, шта су вам девојке и жене скривиле, те толико на њих атакирате? Тако сте нас у пређашњем вашем делу напали с Јелицом, а сад нам опет Фему представљате. Ко вас је поставио арендатором? Ви знате како је и вама, кад вам ко ваша сувопарна сочинениja критизира. А што на моду вичете, сами се издајете, да вам је плитак мозак, јер кад би се и ви сад онако обукли, као што се ваш дед носио, шта мислите, да ли би вам се и врапци смејали?« Моја лепа фрајлице, жао ми је, што сте мене ради та ваша мала устанца заоштрили. Ја на моду ни мало не вичем, него на злоупотребление, на претеривање, или како ви зовете Uibertreibung. То је, фрајлице, оно што се искорењавати мора, и што ја опорочавам, а не мода. Што се пак Јелице и Феме тиче, и ту ми замерити не можете, јер ја чиним моју дужност. Видите, фрајлице, ја дођем на пример к вами на посјешчение, ви ми таки почнете уши набијати како вас је шнајдер преварио, није вам начинио хаљину по последњем журналу. Како се онај и онај грубо показао, у комплименту два прста фалио од мере; како је нека другарица на балу намештала локне, у игри изгу-

била такт, и овакове ствари тисућама. На овакав разговор шта знам друго радити, него смејати се, а смејати се без вас, било би од мене грубијанство; морам и вас, као што ви зовете, унтерхалтовати, и тако унтерхалтујући вас и преповедајући, што сам које где чуо, и видео, изилази Покондирена Тиква. Је ли тако, господична ?

У Вршцу, 1830.

Ваш слуга,
Сочинитељ.

ДОДАТАК.

Дело ово, као што се горе види, сочињено је било године 1830, таки после Лаже и Паралаже; но из тога највише узрока није се на свет издати могло, што је Ружичић такову ролу играо, која би гдеком зазорна бити могла. Да би пак дело ово — какво је такво је — у мраку не лежало, предузео је сочинитељ Ружичићу невинију ролу дати, и то у време, кад је нечајном жалошћу оптерећени дух свој с тим разгалити мислио. Да ли накаламени Ружичића карактер свом тежењу одговара, не знам; то знам, да не би позориште ово без дејства остало, кад би могућно било првобитну му ролу задржати. Најпосле, да не помисли ко, да ми је сцена, која се у Родољупцу од Г. Чокрљана издатом печатана находи, ко измени овој повод дала, јер је и она из мога пера проистекла.

У Вршцу, месеца септемврија 1837.

Ј. С. П.

ЛИЦА

Фема, богата удовица.
Евица, њена кћи.
Митар, Фемин брат.
Анчица, служавка.
Јован, шегрт.
Сара, чанколиза код Феме.
Светозар Ружичић.
Василије.

ДЕЈСТВО ПРВО.

ПОЗОРЈЕ 1.

Фема и *Евица.*

Фема. Једанпут за свагда, ја нећу да си ми таква, као што си досад била. Какве су ти те руке, какав ти је образ испуцан и изгрђен, канда си од најгоре паорске фамилије. Опет ти кажем, девојко, ја хоћу ноблес у мојој кући.

Евица. Али за Бога, мајко, није ли ме и покојни отац учио да није срамота радити.

Фема. Шта твој отац, он је био, да ти кажем, простак, није разумевао ни шта је шпанцир, ни шта је журнал. Зато је Бог створио пединтере, да они раде, а ми да држимо у једној руци звонце, а другој лепезу.

Евица. Ја сам и код ује радила.

Фема. Твој уја — јес' чула, како те није срамота тако што говорити ! Какав уја ? Немаш ти никаквог од рода чизмара.

Евица. Зар он није ваш брат ?

Фема. Девојко, ти ваљда ниси сасвим изгубила мозак. Ни толико не можеш да расудиш, да он мој

брат бити не може. Ко је још видео, да ја овако у бело обучена пођем с њиме издртим и јадним ; црне му се руке, никаква резона не зна, — видиш и сама се од њега гадиш.

Евица. Није тако, мајко.

Фема. Каква мајка, ваљда ми није седамдесет лета. Зар ти ниси чула, да кћери кажу својој матери мамица ?

Евица. Али кад сам се тако научила.

Фема. То те је научио тај твој ујa и други њему подобни ; но ја теби кажем, девојко, учи се по моди говорити, ако мислиш да останеш моја кћи.

Евица. Мени је ујa . . .

Фема. Опет она ујa ? Јесам ли ти казала једанпут, да он нама не може бити род ? Шта ћеш код њега, да му пређеш судове ? Погледај какве су ти руке, кукавицо, канда си најгора паорентина. — Нека најми слушкиње, ако је рад имати послуге, а не да му ти дириндиш.

Евица. Он ме нигда није терао радити, али ја сама имам вољу.

Фема. Ето ти, исти отац ! Тако је и он имао то лудило у глави, да ради, па да ради. Нити мари какве се хаљине носе, нити како се господа унтерондлују. Иди, кукавицо, на огледало, погледај се каква си, стојиш као ступа, без мидера и неутегнута.

Евица. Ја не могу мидер да трпим, кад се заптијем у њему.

Фема. Така дрнда и не може, него које су добро воспитане (затеже се), ја могу, видиш, а теби је тешко.

Евица. Кад се стегнем, морам да стојим као укопчана, не могу да се сагнем, нити што да прихватим.

Фема. И не треба, зато ти стоје два пединтера за леђи, нека они раде.

Евица. А зашто ми је Бог дао руке ?

Фема. Видиш да си мућурла: да се белиш, да се китиш, да чешаљ намешташ како ти је воља, зато је Бог ноблесима руке дао, а не да вуку плуг (дува у прсте). Не знам, не знам, како ћу те воспитати, француски не знаш, не знаш правити копламенте, а колика си ; сад те морам од азбуке репарирати.

Евица. О, мајко, сад је доцкан.

Фема. Ја знам, али ко би смео споменути док ти је отац био жив ? Он друго није знао, него да тече, да седи код куће, као баба, не марећи ни шта је то пукет, ни шта је кокет. Ево, новаца је оставио доста ; али шта то помаже, кад је оставио после себе краву. Бог зна, шта би од мене било, да нисам од натуре на господство створена. Но још није доцкан, моја лепа Евицкен, само се ти на мене угледај, па се можеш још колико толико поправити.

Евица. (Ах, Боже, шта ће још од мене бити ?)

ПОЗОРЈЕ 2.

Василије, пређашње.

Василије. Добро јутро желим, мајсторице.

Фема. Каква је ово свиња ? (Чепећи се). Драги мој, где си ти тај епикет научио, да у собу ноблеса

уђеш без куцања, без копламента ? Знаш ли ти, да могу таки на пединтере повикати, да те чак на сокак истерају ?

Василије. Ја не знам шта ви говорите, мајсторице.

Фема. Рифтик, рифтик, он неку мајсторицу тражи.

Василије. Шта је то ? Евице, шта је твојој матери?

Фема. Драги мој, ово није Евица, ово је фрајла мамзел. Код ноблеса се не говори ти, него милостива госпођа.

Василије. За Бога, где сам ја ?

Фема. Ти си кућу помео, драги мој. Ти си може бити тражио просте људе, па си дошао код ноблеса.

Василије. Та ја нисам луд, колико сам пута долазио, док је још и покојни мајстор живео.

Фема. Рифтик, опомињем се, кад је хтео за пединтера стати.

Василије. Какав пединтер, кад сте ми обећали Евицу ?

Фема. Шта, мамзел теби обећала ? То је гурбијанство. Јокан, Јокан, кумте писли хер, вирфте гурбијана хинауз.

Василије. Та немојте се шалити, мајсторице, него ја сам дошао да питам какве ћемо хаљине за Евицу.

Фема (подбочи се). Молим те, кажи ми, с ким мислиш ти да говориш ?

Василије. Зар ви нисте Фема, покојног мајстор Пере опанчара жена ?

Фема. Ја опанчарова жена, у ови хаљина опанчарица ? Ах, саме даске морају од жалости плакати !

Василије. Али за Бога, колико сте ме пута назвали вашим зетом ?

Фема. Ти мој зет, с овим издртим лактовима ? Сад ће ме сместа грозница ухватити.

Василије. Али за Бога, мајсторице . . .

Фема. Та триста те врага однело, нисам ти ја никаква мајсторица. — Таки ми се вуци испред очију, немој ми смрадити собу с твојим хаљинама.

Василије. Слатка мајсторице . . .

Фема (ухвати га за руку). Марш из моје куће, тражи мајсторице код твога оца, а не код ноблеса. Ух ! (На једанпут га пусти). Ух, усмрдила сам руку! (Дува у руку, па је после брише марамом). Сад је морам три дана прати, док је опет у ноблес доведем.

Василије. Мајсторице, то није лепо од вас.

Фема (полети на њега, па се опет тргне). Вуци се, кад ти кажем, из моје куће, или ћу таки пандуре дозвати.

Василије. Нисам се надао, да ћете ме с пандури терати.

Фема. С пандури, да како, с пандури се терају они, који чест ноблеса дирају. (Евици) Шта си стала, те га не тураш из собе.

Евица. Али слатка мајко, ово је наш Васа.

Фема. Наш Васа, паорска траго! Хоћеш да се љубиш с њиме ? (Василију) Напоље се вуци !

Василије. За Бога, мајсторице, имате ли душе ?

Фема (пође па се тргне). Ух, што не смем да му се приближим, да га сама истерам. Али чекај безо-

бразник! (Узме лепезу, па га почне с њоме турати). Напоље из моје куће!

Василије. Слатка мајсторице, само још једну реч.

Фема. Кест машир, марш! (Истура га). Безобразник један, опоганио ми лепезу. Сад је морам поклонити Анчици.

Евица. Ах!

Фема. А шта ти ту уздишеш? Паорентино, повела си се за које ким, па и не гледаш, шта је нобл. На мене гледај, ако мислиш да штогод буде од тебе, а не на којекакво ђубре.

ПОЗОРЈЕ 3.

Сара, пређашње.

Сара. Службеница, службеница, како сте? Аа, ту и фрајлица, драго ми је, драго ми је, хибшес ксихтл! Лепе очице, глатки образи, смеђа коса, хипш, хипш! Ви кец, фрајлице, ви кец?

Евица. Опростите, ја нисам кец.

Сара. Ха! Ха! Ја немецки питам, како се находите.

Фема. Не зна вам та ништа, невоспитана је као крава.

Сара. Аа, ништа, ништа, доста су воспитани, још су млади; прекрасно, прекрасно, то ми је драго. (Поклони се). Јуче сам била код госпоје Мирковичке на ручку, то је штогод прекрасно, од свега доста,али сарму што је имала, нисам јела скоро, па срнећи

черек и штрудла, то је штогод коми фо ! Токајер је тако био красан, ја га нисам скоро пила ; па опет кафа, шећера сувише. Ту сам и Финеску повела, о бештија једна, и она се баш добро частила, па најпосле заспала под асталом. Вичем ја : Финеска, Финеска, једва сам је пробудила; то вам је мопс, да се не може исказати ; волим њу, него најбоље печење. Па како сте ми, како сте ви ручали ?

Фема. Мико фо !

Сара. Драго ми је, без друштва то најбоље није баш могло бити. Друштво вам је особито при ручку нужно. Оно се разговара, оно се шали, а највише прави апетит.

Фема. Данас узимам чест аjндловати вас на ручак.

Сара. Благодарим, благодарим ! Немојте се само с многим трудити ; ја сам с најмањим задовољна : мало супе и једно парченце риндфлајша.

Фема. Мико фо !

Сара. Али само да је дебело ; то је куриозно,да ја све дебело милујем, али риндфлајш особито, само ако је добар сос.

Фема. То код мене мора увек бити мико фо !

Сара. Драго ми је, драго ми је, то је за мене доста. Још кад би било мало сарме, то ми је остало у души још од госпоје Мирковичке, а и ајнгемокц не шкоди ; а печење, а, то даје апетит вину. Рихтиг, мало нисам заборавила, торту, то сам баш сама мислила месити ; то је особито јело, још ако ће после конфект доћи. Кафа раствара све, даје добро скувати, особито женским персонама.

Фема (окренута огледалу). Мико фо ! — Мико фо !

Сара. А, нове локне ! Рихтиг ! — По последњем журналу ! Шармант, ала бонер !

Фема. Ово су из Париза, бечке ништа не ваљаду, а мој је пасион, знате, да ми је све француски.

Сара. Хипш, хипш ! Ово нема још ни једна код нас, шармант ! Нек се зна која је госпоја од Мирич.

Фема. Кажите ми, молим вас, како ћемо ову моју девојчуру на ноблес подићи ? Стоји ми као кост у грлу.

Сара. А, мамзел, њојзи ћемо једног лепог младожењу наћи од велике фамилије ; ун шапо, што каже Француз.

Фема. Зна вам та шта је шапов, или капов ; она се држи свога пәорлука, што је од оца примила, као пијан плота.

(Евица изиђе напоље).

Фема. Ето, видите, сад да не свиснем од једа. Друга би начинила копламент, а она . . .

Сара. Ала бонер ! То ће бити мамзел, што ће се пара тражити. Верујте ви мени, мадам, у Паризу неће бити такове. Имате ли вољу удати је ?

Фема. То је моја једна жеља ; али, знате, да ми је какав ноблес !

Сара. О ma chère, имам вам једног младожењу, то је младожења, то вам је младожења, у Паризу нема таковог. Слушајте само : он је од карактера философ.

Фема. Вилозов ? Ах, молим вас, гледајте, настајавајте, само да би се у њу заљубио ; ах, то ће бити нобл ! Настајавајте, молим вас.

Сара. Très volontiers ! Он ће њу воспитати, он ће њу нобилитирати ; он ће је начинити као памук.

Фема. Ах, како ће то лепо бити, кад пођем с њим у шпацир, како ће сваки за мном погледати. Чепи се). Да, да, ја ћу бити на десној страни.

Сара. То ће бити шармант, то ће бити коми фо ! — А гле, моја Финеска, о бештија једна, да се само не изгуби ; ја је морам ићи тражити. Дакле, ја ћу за цело доћи на ручак, немојте се ни најмање сумњати, ја нисам нигда у том моје грубијанство показала. Остала бих код вас до подне, но извините ме, моја Финеска — то вам је мопс, ни француски краљ нема таковог. — Службеница, службеница — препоручујем се.

Фема. Службеница.

(Сара отиде).

Фема. То је жена, како говори француски, канда јој се језик опаризио. Како оно рече ? Аха ! Коми фо ! — (Виче) Евицкен, Евице !

ПОЗОРЈЕ 4

Евица, пређашња.

Евица. Ево ме, мајко !

Фема. Опет она мајко ; чујеш, девојко, немој ме једити ! Каква мајка ? Гледај ме у образу, мислили би људи, да сам ти млађа сестра. Учи се по

моди говорити: мамице, мамицхен, или ако ћеш сасвим француски, мама, а немој довека бити паорка, као твој ујак. — Чујеш, Евице, да ти још једну кажем (узме је за руку). Сад треба да се свега оставиш; на род да заборавиш, и само твоју срећу да гледаш. Сутра ће те један први виловоф просити.

Евица. Филозоф!

Фема. Да како. Него сад иди, па се набели и нарумени, да би се пређе у тебе заљубио, разумеш ли?

Евица. А мој Василије?

Фема. То је несрећа! Ја јој говорим о првом господину, а она хоће свињара. А, нећу се ја много ту с тобом резонирати. Кажи коми фо.

Евица. Шта је то коми фо?

Фема. Таки кажи коми фо, или ће ти пући одмах глава.

Евица. Коми фо.

Фема. Ако сваки дан двадесет реди не чујем од тебе ову реч, ниси моја кћи. Нећу ја непотковану краву да имам, него девојку од моде.

ПОЗОРЈЕ 5.

Анча, пређашње.

Анча. Мајсторице!

Фема. Каква је ово свињаруша! С њом није вредно ни разговарати. (Пређе к огледалу, и почне намештати косу).

Анча. Мајсторице!

Фема. Ух, мора човек у несвест да падне (седне на столицу).

Анча. Мајсторице, шта ћемо за ручак?

Фема. Ух! (Стресе се).

Анча. Мајсторице!

Фема. Ју! За Бога! (Треска се на столици).

Анча. Мајсторице, вами је зло. ,

Фема (ћипи). Та скоте женски, што си ти, та докле ћеш ме јести? Каква сам ти ја мајсторица, ваљда ти чиним опанке?

Анча (загледа се у њу).

Фема. Добро ме гледај, глупавко једна, шта налазиш мајсторско код мене? Јесам ли обучена као фиршкиња?

Анча. Па како хоћете да вас зовем?

Фема. Ја да ти кажем, ти ниси служила код ноблеса?

Анча. Опростите, ја нисам знала шта ви захтевате.

Фема. Добро, нећу ни ја за вас знати. Вуци ми се испред очију!

Анча. А шта ћемо за ручак?

Фема. Кувај макар кремења, кад си таква дроља!

Анча (у поласку). (Међер је моја мајсторица сасвим изгубила памет!). (Отидне).

Фема. Уредићу ја другојаче моју кућу, неће се мени такав сарај правити. Иди ми зови Јована! (Евица отиде). Проклети паорски род, што је научио, научио; не зна осећати како је леп ноблес!

ПОЗОРЈЕ 6.

(*Јован* весео трчи).

Јован. Ево ме, мајсторице!

Фема. Гледај опет овог! Сад да не свиснем од једа. (Подбочи се). Море, имаш ли ти памети, или немаш? Море, зар ме не видиш како сам обучена? Кад си још овакову мајсторицу у твом веку видео?

Јован. Па добро, а што сам ја крив, што ме је покојни мајстор тако научио?

Фема. Твој је мајстор био, да ти кажем, магарац; ти треба да будеш паметнији.

Јован. Шегрт од мајстора?

Фема. Да како, медведе! — Видиш и ја како сам се променила. Да знаш, ја ти више нисам мајсторица. Госпођа, фрау фон, или ма — ма — како врагу француски кажу, не могу од љутине да погодим.

Јован. Шта сте ме дакле звали, ма — мајс — госпођа, хоћу да рекнем.

Фема. Тако сваки магарац ради, да га виче милостива госпоја по три сата.

Јован. Е, шта могу ја зато, кад сам имао посла.

Фема. Ти немаш никаква посла, него да седиш ту, да слушаш заповест.

Јован. А крава да цркне од глади; зар јој не треба дати сена?

Фема. Крави сена, ух! Ух (метне мараму на нос), ала смрдиш! Анчице, Анчице, дај мало ватре, да се окади соба. Иди у крај, не могу да трпим смрад од тебе.

Јован. Само што сам дао крави сена, а како је било, кад сам спавао у штали и с вама заједно јео? Па знате ли, мајсторице, онај наш бели мачак?

Фема. Ју! Мачак, не говори ми више такве речи, хоћу да паднем у несвест.

Јован. Нисте ли га сами вашом руком убили, кад је изео кобасицу?

Фема. Ух, ух! Дајте сирћета под нос, док нисам пала у несвест. Анчице, Анчице!

(Анча донесе ватру и почне кадити).

Фема. Ах, Анчице, како ми је зло, подузима ме мука. Дај мало сирћета под нос! (Анча јој донесе). — Тако, сад ми је већ лакше. Ти, безобразниче, да се више не усудиш преда мном тако што говорити. Не знаш ли ти, да је моје тело слабо?

Јован. Е, слабо, да! Колико сте боја од мајстора изели?

Фема. То је инпретиненција! Чујеш, сад ти последњи пут кажем, да ми више не спомињеш, што је било. Тако би ме безобразник и пред каквом страном персоном осрамотио.

Јован. Па шта сте ме звали?

Фема. Звала сам те, да ти дам регулу, да не будеш као досад, или као што су ове дроље. Прво и прво: ти се нећеш више звати Јован.

Јован. Него?

Фема. Ханц.

Јован. Зар сам ја коњ?

Фема. Будало! Најлепши пединтери имаду то име.

Јован. Нисам ја пединтер, него шегрт, нити је мени отац казивао, да се немчим, него да останем који сам био.

Фема. Кукавицо, то је ноблес. — Ти нећеш више радити као досад, само ћеш за мном ићи, мене и највеће мадаме — мадаме, враг им матери, нисам могла отоич погодити — њих ћеш у руку љубити, и с каруца скидати.

Јован. А где су вам каруце ?

Фема. Ти нећеш носити те хаљине, него сам ти начинила друге, свуда унаоколо са жутим портунетом.

Јован. Шта, да ме правите пајацем ? Мајсторице!...

Фема. Опет он.

Јован. Све заборавим, госпођа, хоћу да рекнем, ја нисам рад, да се прави од мене комендија.

Фема. Тако највеће господе пединтери носе. Добро само пази, кад те викнем Ханц.

Јован. Ја нећу да будем коњ, макар ме убили.

Фема. То је најлепше име, лудо! Гледај како је субтилно Ханц, боље него гурбијанско Јован.

Јован. Макар и гурбијанско, моје је, ја га нећу под старост мењати.

Фема. Хоћеш ли да будеш Жан ?

Јован. Цан, сад да ме правите Циганином.

Фема. Лудо, лудо ! То сви Французи имаду.

Јован. Шта Французи, оне поганије што жабе једу.

Фема. То је нобл Жан.

Јован. Зар би ви јели ?

Фема. Јохан, ти још не осећаш, шта је то ноблес. Штогод је у моди, то је лепо.

Јован. Бога вам, мајсторице, да ли би ви носили чизме с мамузама, кад би то било у моди ?

Фема. Да како, то се зове ноблес.

Јован. И панталоне ?

Фема. Зар ти ниси видео, да мадаме носе фрак ?

Јован. Хе, хе ! Тако бих најпосле ја морао обући сукњу, кад бих се на моду дао.

Фема. То може бити Жан, пропопо Жан.

Јован. Молим вас, мајсторице, немојте ме звати Џаном.

Фема. То мора бити Жан.

Јован. Ја нећу, макар знао овај час тридесет батина извући.

Фема. А ти хајде буди Јохан, то је лепше.

Јован. И то нећу, нисам ја Немац. Боље да идем топити оне коже, што су од мајстора заостале.

Фема. Шта, коже ? Тај смрад у мојој кући неће више бити.

Јован. Кад неће, ја идем од вас.

Фема. То је инпетретиненција! Знаш, шта је, Јокан, ако ме обслужиш три године дана, даћу ти пет стотина фоината.

Јован. Пет стотина фоината ! Па после да дувам у прсте ? — Волим ја изучити занат, па бити поштен мајстор, него битанга светска.

Фема. Јокан, добићеш још и Анчицу.

Јован. Анчицу, Анчицу ! Хм, ала сте ви мајс — онај, госпођа, велики ђаво !

Фема. Ух, ух, ја ђаво!

Јован. Како ви то све знате, као маторац неки.

Фема. Ја сам млада, Јокан.

Јован. Од кад ја на Анчицу мислим. А јесте ли видели, како је лепа? Нос јој је као струк каранфила, образ црвен, као кармажинска кожа, а коса црња, него нашег мачка реп.

Фема. Ух, ух! Иди, док нисам све повратила. Анчице, дај сирћета!

Јован. Немојте, сад ћу ја сам донети. (Пође).

Фема. Гурбијан, безобразник, ти си за свињара, а не за поштеног пединтера. Зар се тако од ноблеса иде? Ниси ни у руку пољубио.

Јован. Шта вас знам ја, кад кажете, да вам је зло.

Фема. Макар да издишем, угурсузе, опет се ноблес у руку љуби. (Пружи му). На!

Јован (гледа је). Мајсторице, ала су вам испуцане руке. (Пољуби је, и брзо изиђе).

Фема. Што је невоспитано, невоспитано! Анчице! Аа, не треба викати, велике госпође звоне. (Узме два цванцигера, и почне куцати). Аја! Не зна паорка шта је звонити. (Виче) Анчице, Анчице!

Анча, пређашња.

Анча. Ево ме!

Фема. Да ми купиш мало хоп-хоп — како га врага зову, хопманише тропн. Овај гурбијан Јохан тако гадне речи говори, да се човеку морају црева мутити. Анчице, данас ћемо имати једну гошћу. Колико има сати?

Анча. Девет прошло.

Фема. Сад је најбоље правити визите, је л' ? Анчице, само добро уреди. Ево ти тринкелта. (Даде јој три цванцика).

Анча. Милостива госпоја !

Фема (успија се). Анчицкен, то је моје право име.

Анча. Милостива госпоја, ви сте врло добри.

Фема (хода, успијајући, по соби). Анчицкен, колико ме год пута мојим правим именом, милостивом госпођом назовеш, толико ћеш пута добити тринкелт.

Анча. Милостива госпоја !

Фема. Коми фо ! (Хода поносито).

Анча. Милостива госпоја !

Фема (чепећи се). Само запиши, Анчицкен, па ћеш ми послати конту. Ти знаш, велике мадаме о новој години тринкелт дају. Апчицкен !

Анча. Чујем, милостива госпоја.

Фема. Ох, ох ! (Опет хода успијајући). Анчицкен, само запиши. — Но ја ћу мени билету начинити, је ли Анчицкен, свака ноблес носи своју билету.

Анча. Јест, милостива госпоја.

Фема. Пропопо Анчицкен. Ти си служила код ноблеса, како се сад носи шал ? Преко руке, или око врата ?

Анча. Преко руке, милостива госпоја. (Забележи).

Фема. То је мој густ. Обично се носи крст на врату, али ја сам наручила звезду ; то је лепше, а и не носи свака шуша. Шта ти се чини, Анчицкен?

Анча. Врло лепо, милостива госпоја. (Забележи). Још вам један сат треба.

Фема. О, имам Анчицема, остало ми је од покојног два сата. (Извади). Истина, сребрн је, но ја ћу га дати позлатити.

Анча. То је врло велики сат.

Фема. Ништа, ја не жалим платити. Је ли, Анчицема, у џепу се носи?

Анча. А, Боже сачувај, овде на левој страни (на прси показујући).

Фема. Рифтик, рифтик Анчице, овај проклету француски језик забунио ми је главу. Све о њем). мислим, па у другом морам да фалим. (Придене сат, Анчицкен,може и овако поднети, док се овај позлатии је ли, Анчицема?

Анча. Јесте, милостива госпођа (забележи).

Фема (хода поносито по соби, све на огледало гледајући). Анчицкен, шта ми још може фалити?

Анча. Један штехер.

Фема. Проклети француски језик, тако ми је забунио главу, да сад управо не знам шта је то ш текер.

Анча. Од белих костију, што се гледа кроз њега.

Фема. Право, Анчицема, и ја ћу да постанем кратка вида.

Анча. Верујем, милостива госпођа (забележи).

Фема. Док се тај, како се без трага зове, штекер купи, могу се и с наочарима послужити, је ли Анчицема?

Анча. Може, милостива госпођа.

Фема (узме наочаре, и гледа кроз њих). Коми фо! — Пропопо Анчицхен, како се ноблес тамо, где си служила, унтерхондлује?

Анча. Лепо. Играју виста, тарока, шаха, бостона.

Фема. Морам овај врашки француски језик сасвим оставити. Тако ми је главу забунио, да не могу ништа да погодим. (Тре чело). Шта је то без трага?

Анча. То су карте.

Фама. Рифтик, рифтик, пунишака, поклопице и марјаша. Коми фо, Анчицема, да купиш карте, то ћемо и ми играти. — Како се даље унтерлондрују ?

Анча. Ударају у фортепијано.

Фема. О, то је давно у моди. Штогод ново, по новом журналу. Пропопо Анчицема, да купиш три дромбуље, да се унтерлондрујем. Могу и какву моду изнети, је ли Анчицхен ?

Анча. Јесте, милостива госпођа (запише).

ПОЗОРЈЕ 7.

Митар, пређашње.

Митар. Помози Бог, Фемо !

Фема. И овај је дошао, да ми смради нос. (Метне мараму на нос, па се окрене огледалу).

Митар. Фемо, шта је теби? Шта си се нарогушила као патак ?

Фема. Коми фо ! Коми фо, данас имам једну особиту визиту. Јокан, ауфшпонен (оде).

Митар. Шта је овој мојој сестри ? Где је Евица ?

Анча. У башти.

Митар. Иди је зови. (Анча отиде). Ког врага, или је полудела, или се чини. Какве су то речи: мико! мико ! Канда краве ваби.

Евица, Митар.

Митар. Девојко, шта је твојој матери?

Евица. Ах ујо, она канда није при свести; гледајте шта је урадила с кућом.

Митар. Ја видим промену, али не знам зашто, та ни шест недеља нема од кад ти је отац умро.

Евица. Она хоће да је код ње све као код највеће господе. Псује ме и грди, што радим, него каже да се накитим, па да седим.

Митар. О, слута једна, а је ли она седела, док је отац био жив? Он се, Бог да му душу прости, кињио и живот прекраћивао, да вам што више прибави, а гледај ти сад ове, хоће да утамани кућу. А, другојаче ћу ја с њоме почети!

Евица. Грдила ме и ружила, што сам била код вас, и што сам радила.

Митар. Да шта, и тебе да васпита као што је она? Безобразница, видела оно мало крајцара, па хоће да спири.

Евица. Некаква госпођа Сара долази, па је тако учи. Све кажу, да нисам васпитана како ваља.

Митар. Кад ниси васпитана, а ти ћеш ићи са мном.

Евица. Ја не смем, ујо, у вашу кућу улазити.

Митар. Зашто?

Евица. Запретила ми је страшно, зашто каже, да нема брата чизмара.

Митар. Шта, та покондирена тиква? А шта јој је отац и муж био, нису ли поштени мајстори

били као и ја ? Хајде ти са мном, па само нека дође по тебе, пребићу јој обадве ноге.

Евица (мазећи се). Ах, ујо !

Митар. Но, шта ти је ?

Евица. Ах, мој Василије ! И њега је отерала.

Митар. Моја ћерко, јест, да је Василије добар, и да је и твој отац још намислио да те за њега да, али ја ти то не могу допустити, а ни зашто друго, него што је сиромах.

(Евица плаче).

Митар. Но, но, ти плачеш ?

Евица. Није ли мој отац и многи други људи, нисте ли и ви сами били оскудни, кад сте се женили, па ето сте, хвала Богу, стекли. Мој је Василије вредан.

Митар. Е, моја ћерко, сад нису она времена, која су била кад сам се ја женио. Сад је све другојаче ; проклета мода јако је обвладала. Твоја се баба, Бог да јој душу прости, у венчаној хаљини сахранила, а од капе јој и сад сребрна дугмета на свечаној ћурдији носим, али наши млађи све хоће да светле, да су пред светом обучени, макар у кући проје не имали.

Евица. Мој Василије није такав.

Митар. Ја знам, али ни он не може из реда изилазити. Видиш, кад би ти метнула златну капу, сви би зинули на тебе као на чавку. Мораш имати од паучине, и натркачити кракље или жирафе, како без трага зову ; око врата куле и таране ; мораш наобручати главу и сапети руке са златним ланцима, а то све од куда ћеш ?

Евица. Нисам ни ја сироче у Бога.

Митар. Видиш ли ти, да ти мати лудује. Она ће све с њеном проклетом модом да спири и измоди, па онда? Не, не, жао ми је, али не може бити. — Који враг, какав је то пандур?

Евица. То је Јован.

Митар. Јован, па шта се тако наружио. — Јоване!

ПОЗОРЈЕ 8.

Јован (униформират), *пређашњи.*

Јован. Ево ме, мајстор Митре!

Митар. О, часни те крст потро; који те ђаво нагрди?

Јован. Мајстор Митре, пазите с ким говорите! Ја нисам више Јован, него Ханц, Џан, или, ако то не можете да упамтите, Јохан. Који ме шегртом назове, онај је пропао од моје госпође мајсторице.

Митар. Твоја је мајсторица сасвим полудела.

Јован. Доста је била паметна.

Митар. Па куд је сад отишла?

Јован. Да јој читају молитву.

Митар. И она ти је заповедила, да се тако обучеш?

Јован. Да како. Ја сам њен пединтер. Сад морам све другојаче уредити, него што је досад било. Видите овај орман? Напоље с њиме, мора соба бити празна, зашто кажу, да људи од моде све празно у соби имају. Видите овај зид, ту ћемо поређати неке голишаве људе и фрајле с раздрљеним грудма

и с неким клобуцима на глави, где се на пауни возе. Кревети морају доћи насред собе успоред, и то, један за госте, а други за мајсторицу. Ова полица...

Митар. Доста, имена ти Божја, преврћу ми се црева. Шта је та жена наумила? Хајде, Евице, од једа нећу моћи читав дан јести (оду).

Јован. Идите ви, Јован је опет од вас свију најпаметнији. Анчицхен, опет Анчице (отшкрине лагано врата), Анчице! — Јао! Ето ми мајсторице!

ПОЗОРЈЕ 9.

Фема ступи, *Јован.*

Фема. Жан, сан тундер божур ту.

Јован. (Дед сад, Јоване!)

Фема. Не парле француз?

Јован. (Право сам ја мајстор-Митру казао, да је полудела).

Фема. Јохан, морам и тебе да дам учити француски.

Јован. А, то ми фали; научио сам и српски, тек нисам француски.

Фема. Жан, то мора бити; барем десет речи.

Јован. Где ћу ја сад под старост да научим, то је тешко за мене.

Фема. Сапр тудер фо. Видиш како није тешко. — Знаш шта је божур?

Јован. Како не бих знао, кад нам је пуна башта божура.

Фема. Сапр бу, то је француски добро јутро. Сад кажи: божур мадам.

Јован. Божур мадам.

Фема. Лес тружес. Видиш како је лако.

Јован. Сапр ђабл сундиер сусунпрпрпардон.

Фема. Видиш, како је лепо. Сад се све француски говори. Пропопо Жан, погодила сам једног ламура за двадесет форинти.

Јован. А мене да отерате? Мајсторице, ја мислим, да вас поштено служим.

Фема. Тумо! Тумо! То је псето, магарац, зар ти ниси видео, да свака ноблес псето води?

Јован. Па какво је то псето за двадесет форинти?

Фема. Мало, лепо, кудраво, коми фо!

Јован. Знате шта, мајсторице, донећу вам ја за пет форинти од мога бабе псето, што више вреди, него десет такови ламура.

Фема. Како изгледа, Жан?

Јован. Длака му је жута, ако није веће од телета, мање није, глава му је као половаче; красно, кудраво, мило вам је да погледате.

Фема. Како му је име?

Јован. Жутов.

Фема. Јохан, то је име гурбијанско, мора бити ламур.

Јован. Па добро, ви му надените име како хоћете. Видећете, сваки ће у њега погледати.

Фема. Донеси га, Жан, да видимо.

Јован. Немајте ви бриге, псето поуздано.

Фема. Пропопо Жан, да купиш чешаљ и сапуна, па ћеш га сваке недеље мити.

Јован. Мајсторице, немојте ме сасвим већ грдити, сад и псе да мијем.

Фема. Угурсуз, кад могу прве даме и фрајле, ваљда и ти можеш!

Јован. Ја то не могу, макар ме убили.

Фема. Види се да ниси створен на господство. Нека, ја ћу.

Јован. Хоћу ли га донети ?

Фема. Апорт. (Јован пође). Пропопо Јохан, сантуртур.

Јован. Семенер ротундер.

Фема. Право, Јохан, право.

Јован. (Због памети!) (Отиде).

Фема (сама). Погрешила сам што сам га научила француски. Сад може гурбијан све разумети, кад почнем говорити с мадамама. Али ништа, кад буде каква тајна, ја ћу почети енглески ; то је још више ноблес.

(Завеса пада).

ДЕЈСТВО ДРУГО.

ПОЗОРЈЕ 1.

Евица и *Василије.*

Евица. Ах, слатки Васо, како ми је жао, кад помислим, шта се с тобом збило. Моја успаљеница, тако да јој кажем,мати, истерала те је као најгорег бећара, и ја нисам смела да јој ништа рекнем.

Василије. Ништа је то, Евице, само кад ти мене милујеш, доћи ће време, те ћемо бити заједно.

Евица. Ах, мој Васо ! Ти ме нећеш моћи узети.

Василије. Зашто, где ме је твоја мати отерала ? О, то је ништа, она ће се лако повратити, познајем ја њено добро срце.

Евица. Али сад хоће да ме да за некога филозофа, па ето наше несреће.

Василије. А шта ће твој ујак казати ?

Евица. Ах, и он ми не да да за тебе пођем.

Василије. То не може бити.

Евица. Цела истина, што ти кажем, а сву ти ману налази што си сиромах (плаче).

Василије. Не бој се ти, Евице, добићу ја новаца и више може бити, него многи што имају.

Евица. Ах, како можеш добити, када си поштен?

Василије. Зато што сам поштен даће Бог, те ћу бити срећан. (Извади решконту). Видиш овде дванаест хиљада форинти.

Евица. То је само хартија.

Василије. То је знак да сам метн'о у лутрији.

Евица. У лутрији ? Ах !

Василије. Да видиш шта сам снио. Као лежим ја на кревету, а ти си дошла, па ме питаш шта ми је, те сам тако невесео. Ја кажем да ми је жао, што не могу да начиним још једну хаљину, него све морам у старом јанклу да идем. Ти ми на то одговориш, да се Бог и за нас стара, па ме пољубиш трипут, одеш к вратима и напишеш кредом велико 3, затим дођеш, и пољубиш ме осам пута, па опет напишеш 8, трећи пут пољубиш ме двадесет и четири пута, па као и пређе испишеш на вратима велико 24. С тим се окренеш мени и рекнеш : упамти Васо, добро ове пољупце, биће ти некада слатки, и одеш. Ја се на то пробудим и таки се сетим сна, јер ко би на твоје пољупце заборавио ? Но кад даље размислим, падне ми на ум да метнем на лутрију на твоју срећу.

Евица. Ах Боже ! Ја ћу сваки дан по трипут метанисати, само да добијеш.

Василије. Онда ми јамачно неће твој ујa кратити да тебе узмем.

Евица. Ах, како ћемо лепо живети, док само добијеш.

Василије. Да видиш, кад згрнем дванаест хиљада. Онда нећу у оваквом јаклу ићи, него герок

од најлепше чохе и два пара панталона. А теби ћу начинити виклер од саме свиле.

Евица. Немој виклер. Боље иберок. Да не кажу људи: ено видиш, добила на лутрију, па дигла нос.

Василије. Па знаш где ћемо кућу купити? На пијаци до »два пиштоља«. Ја сам већ питао.

Евица. О, шта ће ти, Бога ти, та кућа, где ћемо држати марву, краве и другу живину? Боље и у сокаку, само да је пространа.

Василије. Није него још штогод! Сад ће се госпођа од дванаест хиљада с марвом забављати. На пијаци, где су господа, шта ће нама живине.

Евица. Ја другојаче нећу.

Василије. Али ти мораш.

Евице. Ја нећу.

Василије. Кад нећеш, ја ти нећу ни једну хаљину купити, знаш.

Евица. Васо, срдиш се.

Василије (загрли је). Хе, ти си моја.

Евица. Ти си мој Васа (пољуби га).

ПОЗОРЈЕ 2.

Фема, пређашњи.

Фема (гледа их донекле, па се после продере). Бос ис тос? (Они се расташе). Несреће и смради? Је ли то нобл, тако Французи раде? Није ли доста, што се на балу грле, него и по будаци, а? А ти, куковљу од паора, ко ти је рекао да остављаш кућу? Нисам ли ти заповедила, да се овамо не довлачиш?

Евица. Мене је уја силом довео.

Фема. Силом, да се грлиш с момцима? Срам да те буде, каквог си момка изабрала? Гледај, пропали му лактови.

Евица. Он има новаца, мајко.

Фема. Познаје се на њему, ваљда је био гдегод кочијаш. Коми фо крмачо, ноблес, то се сад гледа, а не којекакво ђубре. Таки да си се вукла кући, да те више нигда овде не видим!

Евица. Ја не смем од ује.

Фема. Од ује, уја тебе храни? Сад ћу ти зубе избити, безобразнице једна, чрез тебе сам морала уста покварити. Али платићеш ти то. А теби, ниткове, последњи пут кажем, ако те још једанпут затечем с њоме, ишчупаћу ти сву косу. Слушкиње тражи, а не дирај у кћери ноблеса. (Повуче Евицу за собом и отиде).

Василије (снужден такође изиђе).

ПОЗОРЈЕ 3.

(Соба код Феме).

Сара и *Ружичић* (ступе).

Сара. Ово је кућа госпоје от Мирич. То вам је жена, то је госпоја, што јој нема пара. Што она части, не части ни једна. Особито је за нобилитетом погинула. Како сте ви високих наука, то ће бити за њу апропо.

Ружичић.

Небо грми, земља стрепи,
Сунце сија, трава расти,

Славуј пева, шева трепти,
А дух стихотворца лети
Преко поља, преко брега,
Преко воздушнога снега,
На високи Парнас,
Гди с' извија љупки глас.

Сара. Госпоја от Мирич има једну прекрасну кћер, коју она усрећити жели, и будући да сте ви...

Ружичић. Само благоумиљено Нимфа и Грација обајаније може Ружичићево сушчество восхитити. Непочерпаема симфонија виспрених духов умност своих приверженика воспламењава.

Сара. Она је богата.

Ружичић.

Шта је друго богатство
Нег' на чизми штикле?
Које срећа поклања
Маленима људма,
Да велики издају,
Да познати бивају.

Сара. Будући дакле, да је она врло богата, а и добро воспитана, зато је намислила, то ће лепо бити, верујте — она је наумила своју кћер за вас дати.

Ружичић. Кад се Ружичић химну посвјашчава, сво јестество пачеземно торжествује, змијевидни поток музику прави, а тихопрохладителни зефир у содружеству Богиња и Грација коло води, оку непоњатно, уму непостижно.

Сара. Бре оставите се ви тога, мон фрер, него да правимо ми лепо бал, па да се игра котиљон, галопад, мазур; да се носи пунч, лимунада, барбарас, торте и паштете сваког...

Ружичић. Доста.

Бедни робе града
Не знаш шта је природа,
Не знаш шта је јестество,
Тихо величество,
Гди фауни оде,
Гди се смеју роде,
Гди травчица расте,
И пролећу ласте,
Там' је услажденије,
Там' је восхишченије.

Сара. Дакле, да дођемо к девојки. Били се приволели њу узети?

Ружичић. Само лепо лице може моје сердце обчинити.

Сара. Ја ћу њу таки довести. Она је јамачно у кујни, уређује шта ће се за супу месити, какав ће бити сос, од колико фели цушпајз, какво печење, зашто да вам право кажем, нема гостољубивије жене од госпоје Миричке; и ја сам на ручак позвата, и нећу јој отрећи, верујте ми, мон фрер. Дакле, да доведем фрајлицу; само је ви дочекајте модерн; немојте тако високо говорити, да се не уплаши, јер је девојка млада (отиде).

Ружичић (сам).

Нек' се наше лепотице беле,
Картаџије нека карте деле:
Нек' ћир Јања коти своје новце,
Заљубљене нек' окрећу лонце.
Ком' је мило, нек' се с женом туче,
Нек' се туче, и за косе вуче.
Нека гајде поред свирца јече,
Пуне чаше при весељу звече.
Не завидим, на част сваком своје,
Моја је сва слава стихотворство моје.

ПОЗОРЈЕ 4.

Фема и *Сара* доведу *Евицу* лепо накићену.

Сара. Ово је мој рођак Светозар от Ружичић, који је...

Ружичић (дигне руку). Станте! Ружица је цвећа царица. Кад је богиња Венус, или Афродита Адонису јагњенце давала, раскрвави се од трња околостоећих ружа, и ружицу, која је бела донде била, у црвену претвори. Од туда моје име корен свој водит. Као што је пенородна Венус царица олимпијских богиња, тако је ружа царица пољских цветова, тако је име »Ружичић« цар на верху Парнаса, а Светозар светло озарава име неувјадајемог Ружичића.

Фема (поклони се). Коми фо.

Сара (Ружичићу). Госпоја од Мирич, за коју сам вам кавивала, да је врло нобл, особито што се јела тиче; а ово је мадамојзел Евица.

Фема. Евицкен, Евицкен, то је њено право име.

Ружичић (Евици). Здравствуј, цвете љубови, орошени струјом нимфа. Зефири Амора око твојих

персију лете, и сјајнопуне очи твоје стрелу Купидону затупљају. (Ода горе доле).

Сара. Мамзел, артикајт изискује да одговорите на курмахерај.

Фема. Паорко, зар сам те мало воспитавала? Камо божур, комифо-ле сужес? Зар хоћеш довека да ме срамотиш?

Евица. Верујте, мајко...

Фема. Пст! (Врти главом на њу). Мама, мамицхен. — Но, шта си хтела казати? Сан тундер мамзел. Сан тундер.

Евица. Ја нисам ништа разумела, што је овај господин говорио.

Ружичић. Сестро Мелеагрова богом преобраштена в ћурку! Небеска хармонија из Ружичићевих усти прелива се.

Сара (Феми на уво). Мало света има наша фрајлица.

Фема. Не могу да говорим од једа. Јесте ли видли какав ми копламент даје?

Сара. Да их оставимо саме, он ће њу јамачно дотерати, те ће јој се усладити нобилитет.

Фема. Ху! Камо та срећа, ја сам заиста несрећна мати.

Сара. Не старајте се ништа, ово је филозоф. (Ружичићу) Нас као старе персоне чека по један шољ кафе, ви се међутим унтерхалтујте.

Фема. Евицкен, ти остајеш овдендер. Самосендер паметно владајдер. Шпректе писли француз, мамзел, шпректе писли француз. (Ружичићу) Коми фо!

Ружичић (поклони се).

ПОЗОРЈЕ 5.

Евица, Ружичић.

Ружичић (гледајући час горе, час у Евицу).

Шта је живот без љубови
Него неми стубови ?
Него очи без вида,
Ил' девојка без стида.
Или дан без сунца
Ил' ноћ без месеца (Евици)
Благозрачна Хелено.

Евица. Моје је име Евица.

Ружичић. Ти си Евица, но зато опет Хелена ; девојка, но зато опет богиња.

Евица. Опростите, ја нисам богињава.

Ружичић. Јунонин сопутниче, прекрасни пауне, имаш ли појатија о поезији ?

Евица. Шта је то поезија ?

Ружичић. Ниже неба и превише људи, превише прегрдних планина лежи пачеземни престол на којему песнословије тихо торжествује. Тамо се ми стихотворци на воздушни крили пењемо, и дух пачеземно услаждавамо.

Евица. Није вам зима тамо ?

Ружичић. Огањ стихотворства своје љубимце обилно греет.

Евица. А кад огладните ?

Ружичић. Хелено, Хелено, ти још не знаш с ким говориш !

Евица. Молим, ко сте ви ?

Ружичић. Ја сам онај, који у романма људе по сто година у животу обдржавам, без да штогод једу. Ја сам онај, који курјаке кротке, а магарце паметне правим. Ја сам онај, који много реди казујем, да жене за тајне не маре, да много не говоре, и да мужу за љубов и живот свој жертвују; једним словом, ја сам поета или стихотворец, и на моју заповест таки ће тигри и саламандри, најстрашније звериње света, лафи и скорпије, крокодили и аспиде произићи.

Евица (уплашено). Ах!

Ружичић. Још су и земнородни у мојим рукама. Од моје воље зависи средством басне претворити вас у скакавца, у слепа миша, у гуштера, или сасвим вам живот узети.

Евица. За Бога! (Хоће да побегне).

Ружичић (ухвати је за руку). Хелено, стани! Тако је Дафна бежала от Аполона, и претворена била у лавр који се стихотворцима на дар даје.

Евица (отима се). Ако Бога знате, пустите ме.

Ружичић. Дафно моја, зри мога лица; ово серце (хм) за тебе куца.

Евица. Ах, оставите ме, оставите ме, ја с вештцима нећу ништа да имам. (Отресе се од њега, и побегне).

Ружичић (сам, после кратког ћутања).

Шта је друго љупки брак,
Него рен и црни лук?
Сузе лијеш, кад га једеш.
Ал' га зато опет једеш.
Са музама прави брак,

Јест блаженство, то зна свак:
Кад по кући жена псује,
Муза мене тад милује;
Кад је жена неочешљана,
Муза мени иде сјајна.
И кад шешир хоће жена,
Муза је с цвећем задовољна.

ПОЗОРЈЕ 6.

Сара, Ружичић.

Сара. Но, како вам се допада мадамојзел?

Ружичић. Хелену је Јуно у пауна претворила. Леп је паун, и красан, и с перјем се дичи, али би се постидио, да зна како кричи, каже безсмертни Доситеј Обрадовић.

Сара. Дакле ништа нема од свадбе?

Ружичић. Химен само два једнака серца стеже.

Сара. Имате право, невоспитана је, а и сваштара. Него мати јој је друга жена. Она и вас на ручак позива.

Ружичић.

Велкоможни трбуве,
Твоје силне меуве
Гоне гладног певати,
Гоне стихе правити.
С тебе многе девојке
За старкеље полазе,
С тебе лепи младићи
Бабускере узимају.

Сара. Кажите ви мени право, али само право, мон фрер, како вам се допада госпоја от Мирич.

Ружичић.

Троја пада, но Хекуба живи,
Да као сова унучад преживи.

Сара. Ја имам један леп план; истина ја сам слаба жена, немам толико разума, толико памети као ви, али сам ваша тетка, мон фрер, а тетке, знате, свуда се умеду наћи, а и треба да се за вас старам. Видите, ви сте млади, ја сам мало старија, треба да вас усрећим, да лепо живите, ја имам један врло леп план, да узмете госпоју од Мирич за жену.

Ружичић. Хо, хо, хо! Небо плаче, земља се отвара, да Хекубу у објатја прими.

Сара. Мислите ви, где је она у година? Треба да знате, мон фрер, да су удовице као зелено шибље; што више с једне стране горе, то већма сок на другом крају пуштају. Тако и жене, што више година имаду, то јаче и силније љубе.

Ружичић. А кад аморети дођу на посјешчениje, и кад усхтем Венус појати, и кад ми Грациje воображениje обузму, гди је оригинал?

Сара. Е, није него још штогод, ви не знате, какав је био Вулкан, па шта је фалило вашој Венери. Јести и пити, мон фрер, јести и пити, то је љубов; маните се ваши грација и богиња.

Ружичић (разрогачи се). О, Аполо, гди је твоја сила, да претвориш опорочителницу у краву.

Сара. Гледајте ви, мон фрер, да се усрећите, слушајте мој совет, мон фрер, она је красна жена, ваша прилика. Колико су ваши ти богови са мало постаријим персонама задовољни били, само да им је пун трбу.

Ружичић. Станте, Бауцис и Филемон, срећни пар људи. Хоћу — тек тако могу ја моја сочинениja издавати.

Сара. Хоћете, мон фрере ?

Ружичић. Музе покој љубе, с пренумерацијом се књиге не издају. Миричка ће бити мој ферлегер.

Сара. Vivle! Ја ћу њојзи овај весео глас однети, она ће то волети, него Бог зна што, она ће видити, да сам јој пријатељица. А, ево је, ремаркабл.

ЦОЗОРЈЕ 7.

Фема, пређашњи.

Сара. Апропо, како вас могу назвати богиња, грација, графица, или бароница, ја не могу да се резолвирам.

Фема. Коми фо ! Ја не знам шта ви с овим желите казати.

Сара. Ах, гледајте, како сте срећни, како сте алобонер. Господин филозоф, мој рођак, који се у Паризу могао оженити, мој рођак, ја се дичим, склонио се, хоћете ли моћи погодити ? Склонио се...

Фема. Узети моју кћер.

Сара. О, маните фрајлицу, она је још зелена.

Фема. Слута је она, а не зелена, жао ми је што се и назвала мојом — али нека — шта су се господин филозоф склонили ?

Сара. Гледајте како је дивно, ја вас могу поздравити ле бон тон, ви сте супруга господина филозофа.

Фема. Ох! (Извали се на столицу).

Сара. Хоће да падне у несвест. Фришко фофманише тропфн. (Узме стакло с пенцера, и принесе јој к носу).

Фема (лагано). Јесам ли добро показала како се ноблеса владају?

Сара. Ни моја графица није могла боље.

Фема (стави се у другу позитуру). Господин от филозоф, дакле ви зацело мислите?

Ружичић. Ја с облака силазим, и тебе за мене налазим.

Фема. Ох, ох! (Лагано Сари). Како се француски уздише?

Сара. Алабонер.

Фема. Алабунар, алабунар, господин филозоф, ја сам слаба, нећу моћи...

Сара (лагано). Немојте се устезати, да се не расрди.

Фема (нагло). Хоћу господин вилозов, верујте хоћу. Ја сам вам само хтела показати како ноблеси раде, но ја хоћу. — Ах, ја од радости опет падам у несвест, кад помислим, како ће око мене моје комшинице пузити, како ће ме називати милостивом госпојом филозофицом, а ја ћу њих преко гледати, да покажем да сам вша од њих.

Сара. Ми ћемо се сваки дан на четири коња возити.

Фема. Нећу се ја мешати с којекаквима. Ко си ти? Ја сам ваш брат, ја сам ваш ујак, стриц; јеси ли и ти вилозов? Јеси ли немеш? — Нисам. Марш испред мојих очију! Да си ми ти род, и ти би био вилозов као ја.

Сара. Видите воспитаније?

Ружичић. Која њу у восхишћеније доводи, јест благодетелна муза. Ми ћемо непреривно у содружеству богиња и грација бити.

Фема. Ја ћу бити с њима пер ту.

Сара. Право, право.

Фема. Како се каже француски друга?

Сара. Ма chère.

Фема. Кад их запитам, како сте ми ма шере, како сте спавали, кад ћете у шпанцир, ко вам је правио кур.

Ружичић. Не лармаз. Љубимац муза и грација јест само Аполо.

Сара. И ми њине другарице, право, право, право.

Фема. Па кад донесу пунча, лимунаде.

Ружичић. Парасток; нема тамо пунча; нектар и амброзија.

Сара. Пунча, мон фрер, пунча, ауспруха, токаера, лимунаде, барбараса, ремаркабл! То ћемо и данас имати, је л' те госпоја од Мирич и господин ће филозоф с нама ручати?

Фема. Мекарабл, ја ћу таки ребарбараса справити.

Сара. Право, право! (На уво). Али хоће ли младожења какав дар добити?

Фема. Алабунар, од мога покојног мужа остало је доста ствари. (Начини смешан комплимент и отиде).

Сара. Но, како вам се допада?

Ружичић. Зла волшебница претворила је лепоту Хелене у руготу Хекубе.

Сара. Видите, колика и каква разлика између ње и њене кћери.

Ружичић.

Дође мило време,
Да волшебница бреме
Са Хекубе свуче,
И у грацију обуче.
Тада ће (хм) сунце
Сјајно своје лице,
У Хелене оку
И виспреном скоку
С радошћу гледат'
Задовољств' осећат'!

ПОЗОРЈЕ 8.

Фема (носи бурмутицу и сат), *пређашњи.*

Фема. Господин вилозоф, ви сте мој, и ја сам ваша. Ово је президент, што вам носим. Истина, могло би и друго бити, него бурмутица и сат, али он ће показати колико пути куца срце, кад хоће да буде венчање.

Сара (пљеска рукама). Право, право; то је виц, то је нобл.

Ружичић (скине с врата мараму и почне нагло доле и горе ходити).

Сара. Мон фрер, ви ништа не одговарате на артигкајт госпоје Миричке ?

Ружичић (једнако ходи, никога не гледајући).

Фема. Он се ваљда штогод срди.

Сара. Зашто би се срдио ? Ко се срди на венчање ? (Ухвати Ружичића за руку). Мон фрер, где сте ви ?

Ружичић (као дошавши к себи). На Парнасу, на врх Хеликона.

Сара. Јао, јао ! Млада невеста вас чека. Шта сте скинули мараму ?

Ружичић. Мараму? (пипа се). Жени, гени, треба ли да се с оним занима, којима ви прости робујете ? Дух оставља своје блатно тело, па се у облаке диже, да се наслаждава.

Сара. Мон фрер, у облаку нема овако лепог сата и бурмутице.

Ружичић (Феми, која му исте ствари пружа).

Благодарности благи знаци
Солнцу јесу подобни
С благодатни које зраци
Тму од света прогони.
Скорб и туга изчезава
Равне свака со света,
Љубов тепла где почива,
Пријатељство где цвета.[1]

Фема. За Бога, какве небесне речи !

Сара. Право, право, зато се он замислио. Видите, мадам де Мирич, шта мислите сада ?

[1] Из књиге под заглављем: *Статистическо Описаније Сербије.*

Фема (клекне пред њим). Ја морам овако да га почитујем.

Сара. Охо, охо! Шта је то, мадам де Мирич? Мушки пред женскима клече.

Фема. Ово није човек, ово је вилозов; овако слагати речи.

Сара. Мон фрер!

Ружичић. Тако је Леда пред Јовишем у страхопочитанију клечала, кад је његову силу искусила.

Сара. Госпоја от Мирич, молим на једну реч.

Фема. Заповедајте.

Сара. (Не би шкодило, кад би у кујну отишли, да видимо шта се ради; да се не пресоли супа, да се сарма како треба запражи, да не прегоре печење).

Фема. (О, из драге воље, ако заповедате).

Сара (Ружићу, који се међутим пустио у мисли). Мон фрер, скоро је подне; ми идемо да уредимо, ви међутим дођите.

Фема. Заповедајте, алабунар (отиду).

ПОЗОРЈЕ 9.

Ружичић (сам).

Клечи преда мном? Клечи Ледо, тако муза своје љубимце дижет, тако их славом увенчава. Но зашто ја не бих парни дух на виспрена крила дигао, зашто ја не бих неисчерпајеми источник отворио и славјанским јазиком дух земнородних у восхишченије приводио? — Здравствуј земље разними преизпешчрена цветми; блажен всјакиј в персех тја носјај. Гдје јеси возљубљенаја Ледо, да

узриши, каковиј шећер возноситсја во јазицје љубјашчаго тја жениха. Но да угледу, каковиј мње дар принела. Что јест сије ? Бурмутица, непотребна мње ; не достојит бо високопарјашчему пјевцу бурмут шмеркати, понеже ни једина муза то же сотвори. Сеј сат да будет сопутник мислеј мојих. — Но что глагољу ? Потребно јест, да сочину јединују пјесн к престојашчему торжеству ; и понеже пјењави не имјеју, да пођдет сеј сат у залог, да бих возмогл печатати сеј епиталамиум. Сије да будет и со бурмутицеју.

ПОЗОРЈЕ 10.

Јован, Ружичић.

Јован. Врашко печење, кад сам се једанпут курталисао. Али какав је ово грабанцијаш ? Изгледа канда је по Банстолу путују носио.

Ружичић. Кого ишчеши горјашчими очеси твојими ?

Јован. Аха ! Овај је Словак.

Ружичић. Несмислениј, дажд ми отвјета.

Јован. Пани, просим понижење, ја сам буо шегрт код моје мајсторице, а тераз сам аванцирал; уж сам постал бединтер.

Ружичић. Да прилпнет јазик гортани твојему.

Јован. Пани, просим их пекње, из које су они столици ? Боху присам, ја сам многе Словаке познавал, але таки разговор не чу сам.

Ружичић. Вјеси ли ти, что јест јазик славјанскиј?

Јован. Хеј, ја сам буо до Левочи.

Ружичић. Душе глухи и њеми, о граматическом јазице глаголу ти.

Јован. Черт ме взе, кед знам, чо повједају они.

Ружичир. Магарац!

Јован. Аа, то разумем, так има уши како черт.

Ружичић. Что уже сотворју с отменијем сим рода человјеческаго!

Јован. Ово је белај на моју главу.

Ружичић. Довљејет. (Покаже му сат). Вјеси ли, что јест сије?

Јован. Лен су то ходински, Богу присам, су пекни.

Ружичић. А что јест сије? (Покаже бурмутицу).

Јован. То је так же пекње, то се вола бурмутица.

Ружичић. Всјачески. Обаче не вјеси ли, ким образом могл би аз малоје пјењаз число под лихвоју на сија вешчи получити?

Јован. Хеј панови, будете купит' један пекни ланац за пењази, а потом буђете обесит' и буђете знат' келко је ходини, а потом буђете штакулу, алебо бурмутицу напунит' с бурмутом, и буђете шмеркат' како један моћниј пан.

Ружичић. Магарац, шта булазниш?

Јован. А гле, ви знате српски, па шта ме мучите туђим језиком.

Ружичић. Безумне, не знаш шта је сладост. То сам славјански казао; би ли могао овај сат и бурмутицу гдегод заложити за десет форинти.

Јован. Ако ми штогод дате, могу.

Ружичић. Не старај сја, даћу ти форинту.

Јован. То је лепо. (Узме бурмутицу). Ала би ово било за мене. (Отвори је и пађе решконту). Шта је ово?

Ружичић. Содержи то, то је облигација за ону форинту.

Јован. Хајде, не браним.

Ружичић. Уже дјело совершено јест.

Јован. Уж' буђет ист' достат' пењази.

Ружичић. Јешче једино. Да не уразумјејет никтоже, јако пол лихвоју взјал јесм.

Јован. Буђе, буђе.

Ружичић. Молчаније јест красњејшаја добродјетељ јуноши.

Јован. Уж' буђем питат', уж' буђем питат'. (Један на једну, други на другу страну отиде).

(Завеса пада).

ДЕЈСТВО ТРЕЋЕ.

ПОЗОРЈЕ 1.

Фема (сасвим у црвено обучена, са шеширом на глави, спустила вал преко лица и наслонила се на руку, кокетирајући), *Сара.*

Сара. Мадам де Мирич, ви сте се јако замислили.

Фема. Коми фо. Није то шала, ма шере ; ја сам госпођа вилозовица. Кажите ми, ма шере, која је још тако срећна ? Није то мала брига, ма шере, да знам с ким ћу се мешати и у чије ћу друштво одлазити.

Сара. С графицама, с бароницама, ма шере, то је ваше право друштво.

Фема. Алабунар, али видите, да се сад свака шуша кити. Шта ће бити, да се с којом у незнању помешам, или да се још пољубим ? Нисам ја од оних, што на мој карактер не пазим.

Сара. Сиперб, сиперб, ви вашем рангу чест правите. Али кажите ми, мадам де Ружичић, кад ће бити весеље, кад ће се јести, пити, унтерхалтовати ?

Фема. Ја морам или другу кућу начинити, или гдегод за време под кирију узети. Шта мислите ви, ма шере, кад ми дођу мадаме на визиту ? Не могу

се ја резонирати као каква паорка; ја сам вилозовица, ма шере. У једној соби треба да се руча, у другој да се унтерхалтује, у трећој се визите примају. Још ми нису ни каруце готове, нису коњи купљени.

Сара. Сад вам не шмајхлујем, ви врло леп густ имате.

Фема. Мора се донети из Беча карте за пунишаке и марјаше. Морам бештеловати дромбуље за бонцерт. Морам собе у резон довести, нема још где ће се вући за звонце, где ће се свеће палити.

Сара. Лустер; шармант, шармант!

Фема. Шта ви мислите, није то шала. Ја сам госпоја вилозовица. Која још у варошп има такву титулу? Свака ми мора трипут начинити визиту, док ја њојзи једанпут. Ако не добијем први стол, ја нећу у стол ни улазити. Нисам ја ћифтиница, ма шере, ни крпиница, него госпођа, фрау фон, што има пединтере са портупетом.

Сара. Шармант, ма шере, шармант.

Фема. Нисам ја научила бадава француски, нисам ја дала забадава мој сат на репаратуру и купила штекер; него да се одликујем. Само грофице и баронице могу бити мени равне.

Сара. Прекрасно, прекрасно, верујте, вас ће сав ноблес врло уважавати.

Фема. Камо срећа да ми је така и она дрнда, моја кћи, да се не морам бар од ње стидети.

Сара. А, поправиће се мамзел, верујте ми, ма шере.

Фема. Ако се не поправи, ја ћу њу батином дотерати. Неће она мене страмотити. Неће мидер, неће цвет у руци, да шта ћеш, плуг ? Крмачо једна, чекај, научићу ја тебе ; ако си нобл, моја си, ако ниси, а ти без трага !

Сара. Сиперб, сиперб.

Фема. Нисам ја од оних, што не пазе на себе. Гледам, Боже мој, гдекоје велике госпође, грофице, баронице, па и не пазе шта су. Иду просто обучене, са сваким се разговарају, оне се још прве клањају. Чисто се ја стидим. Благо оном, који је од натуре на ноблес створен. Ето ми је рођена кћи, па каква разлика од мене ?

Сара. Цела истина. Али апропо, мадам де Ружичић, какве ћемо хаљине за венчање ?

Фема. Ја сам двадесет пари наручила, али морам још три за јашење.

Сара. Амазон-клајдер, шармант.

Фема. Мој је особити пасион, знате, јашити. Истина, овде се таково што и не види, али овде и нема прави ноблеса.

Сара. Ма шер, то је у Паризу само у моди. Верујте ми, ви ћете велику параду с тим учинити.

Фема. Морам и једног коња из Париза бештеловати, зашто ови наши нису за тај посао. Јуче сам хтела једног пробирати, али то је прави гурбијан био. Тако ме је бацио, да сам сво колено одрла.

Сара. Гледајте ви, то је безобразлук ноблес увредити. Али молим, мени је тако нешто мучно, не би

ли добро било по један шољ кафе, је л' те и вами се прохтева?

Фема. Коми фо, Жан! Апорт! Јохан, Ханц, Жан!

ПОЗОРЈЕ 2.

Јован, пређашње.

Јован. Ево ме мајстор— (стисне уста). Да ти ђаво носи такав језик, кад све на беду иде!

Фема. Гурбијан, ти ниси рођен за пединтера, него за каквог шегрта.

Јован. Е, а знате, како ми је покојни мајстор . . .

Фема. Пст! Безобразник, какав мајстор? Не знаш рећи покојни господар, или господин.

Сара. Он говори о вашем супругу?

Фема. Да! Имао је, знате обичај кадкад с опанцима унтерлонтовати се, будући да му је доктор тако советовао, а безобразници су изнели да је сам правио опанке.

Јован. Е, него није! Гледајте, још су ми руке испуцане.

Фема. То је гурбијан! Може бити да је кадкад и пробирао, ја вам слабо за то и знам, јер сам вам све једнако у соби седела код мога штрикераја.

Јован. А, баш погодисте! Колико сте реди боси и са мном заједно растезали коже.

Фема. То је импретиненција!

Јован (продужи). Па знате ли, мајсторице, кад вас је покојни мајстор оклагијом чак у подрум отерао, што нисте хтели радити?

Фема (скочи). То је безобразлук ! Таки ми се вуци испред очију, јер ћу ти сву косу почупати, нитков један, ко те пита за то ?

Јован. Е, лако је вама, јер сте утекли у подрум, али ја сиромах ! И сад ме сврби, кад се сетим, какав сам бој за то извукао.

Фема. Да си врат сломио, кад си таква несрећа.

Сара. Овај се момак види грубијан бити, али зато се ви немојте љутити, него молим, извол'те за онај шољ кафе.

Фема. Нитков, заопуцао ме с његовим приповеткама, те сам сасвим на то заборавила. Вуци се код Анче, нека скува две шноле црне кафе !

Јован. А неће бити добро три.

Фема. Нитков, чујеш моју заповест ?

Јован. Хајде, видећемо. (Пође). Охо ! А знате шта је ново мајстор — госпођа? Нашем жутову пребили ногу.

Фема. Каквом жутову ?

Јован. Ламуру.

Фема. Шта, који је тај гурбијан био, што је мога ламура дирао ?

Јован. Гњавио је капова господина Петрича и удавио пудлу једну, па су му зато пребили ногу, и још му прете, да ће га убити дати.

Фема. А, то је гурбијанство. Жан, привежи му ногу, па га донеси овде на канапе (Сари), нек' седи са Финеском.

Сара. Шармант.

Јован. Бре, ако он не смрси и Финески врат, да нисам који сам!

Фема. Мислиш ти да је он гурбијан као ти?

Јован. Хајде, видећемо.

Фема. Неће њему више нико ногу скр'ати (показује канапе), ту је њему место. Пропопо Јохан, донећеш ћилим да простремо овуда (показује астал).

Јован. А нашта ћу после ја спавати?

Фема. То је гурбијан; ја му говорим за ноблес, а он хоће да спава.

Јован (врти главом). Да нешто устане покојни мајстор.

Фема. Опет ти?

Јован. Ала би нас млавио. Све би се преко ћилима и жутова превртали. (Отиде).

Сара. Шаљиво се момче види.

Фема. О, молим вас, гурбијан је одвећ, ништа не пази шта ће рећи.

Сара. Ништа, то не треба да вас интересира.

Фема. Мене и не атресира, али ми је чудо, где гурбијан говори оно што је већ прошло.

ПОЗОРЈЕ 3.

Митар, прђашње.

Фема. Ух, ух! Опет ми долази на врат (метне мараму на нос).

Митар. Бога ти, Фемо, дошао сам да те питам шта си полудела, те правиш комедије по кући. Шта си се нарогушила као патак на кишу, је л' то лепо, што чиниш, је л' то паметно?

Фема (Сари). Је л' те да смрди овај ?

Сара (метне мараму на нос). Врло. Ко вам је то ?

Фема. Мога брата кочијаш.

Митар. Шта сте запушиле носеве, канда сте се увоњале. Говори што те питам, или ћу другојаче почети.

Фема. Коми фо ! Коми фо ! Овде се само по моди говори.

Митар. О, ђаво ти однео и ту моду ! Каква те мода снашла, несрећо, кад ти стоје руке испуцане као пањеви. Ко те воспита на моду ? Ваљда што си служила ? Срам те буди ! Обајгоро једна, лепу си ми чест учинила и целој фамилији. Добила си красног мужа, па га ниси знала чувати, него си га донде чангризала и јела, док се није сдоксао.

Фема (Сари). Син сунзер, сер тузер.

Сара. Уј !

Фема. Сепер се лепр.

Сара. Е биен !

Митар. Бре ако узмем тољагу, сад ћу ти дати сепр лепр, те ћеш се крстити. Крмачо једна, обезобразила си се као вашка !

Сара. Фидон ! Овај је гори грубијан него први.

Фема (ћипи). Та ја нећу ово у мојој кући трпити. Ко си ти, шта тражиш ти овде ? Марш из моје собе, хинауз, марш, апорт !

Митар. Шта, ти ћеш ме још истерати ? А не знаш ли, несрећо, кад ниси имала шта јести, него си се око мене као кучка шуњала ?

Фема. Што сам била нећу да знам, али што сам сад, то ти не можеш бити, да ти се још једанпут нос подужи. Марш, ја те не припознајем за мога брата.

Митар. Ја те опет тражим. Заиста, велику ми чест и правиш! Само сам дошао да узмем ону девојку, па онда кад запитам за тебе можеш се похвалити.

Фема. Сижер, тужер, ти ћеш моју девојку узети?

Митар. Него шта, да је начиниш таквом као што си ти?

Фема. Каква сам, таква сам, за себе сам, и она је моја, видићу, ко се сме усудити одвести је.

Митар. Да видим, смем ли ја?

Фема. Само је дирни.

Митар. Само приступи, па ћу ти обадве ноге пребити, несрећо једна! (Отиде).

Фема. Погани паорски род, никад ме неће Бог од њега курталисати.

Сара. То је велико грубијанство!

Фема. Дошао да ми води девојку, на част му, није ни она боља од њега. О, мој драги! Лако ћу ја без вас живети, али како ћете ви без мене. Доћи ће време, љубићете ви мене у руку и молићете, да вас познам. Марш, такво ђубре мени не треба!

Сара. Шармант, шармант!

Фема. Шта вам се чини, јесам ли га лепо испратила?

Сара. Коми фо! Мени се чинило, да моју графицу гледим. И она је имала обичајкадкад љутити се, али то јој је тако лепо стајало, тако лепо, ја вам не знам казати.

Фема. Коми фо ! Не би ли добро било мало проћи се, док кафа готова буде.

Сара. Шармант, ви врло лепе аинфеле имате. Алабонер ! То ће бити комоција врло пријатна за јаузн. Дакле извол'те! (Отвори врата).

Фема. Молим, ви сте гошћа.

Сара. Ви сте благородни.

Фема. Молим !

Сара. Молим ! (У смешном комплиментирању обадве на једанпут изиђу).

ПОЗОРЈЕ 4.

Евица (сама у башти заливајући цвеће).

Моје мило цветанце, ти ћеш мене срећном учинити. Васа ми је обећао овамо доћи, и ја га сваки час очекивам. Ах Боже, кад ћу га мојим Васом назвати ? Онда ћу му тепати, па ћу га звати Василицом ! Но моја, Боже ми опрости, материнтина, залудила се за оном бабускером, па и не гледа на њега. Шта то тамо шушти ? Ах, мој Васа, мој Васа !

ПОЗОРЈЕ 5.

Василије (као изван себе).

Василије. Евице, ха моја лепа, медена, шећерна Евице, ходи, Евице смоквена, цукерпокерајска Евице, да те пољубим и још једанпут, и још једанпут. Ја сам срећан, ти си моја, гледај ме, ја играм од радости, ти си моја, ходи да те пољубим. Ја сам твој.

Евица. Шта је теби, Васо, ти канда ниси при себи.

Василије. И нисам, вере ми; ја сам на небу, у рају, с тобом, мојом милом, бадемском, алвенском Евицом.

Евица. Ја те не разумем ништа. Шта ти се догодило ?

Василије. Још питаш ? Не можеш сама да се сетиш ? Дванаест хиљада форинти. Јеси ли чула ? Дванаест хиљада, то ће бити живот, то ће бити грљење, ево овако, ево овако (грли је).

Евица. Ја не знам ништа, где су ти новци, и откуда су ти ?

Василије. Где су ми, откуда су ми ? Дај само решконту, па ћеш видети. До по сата пуне три кесе дуката донећу ти.

Евица. Ал' ћеду бити жути ! Благо нама !

Василије. Сад дај решконту, не могу више да чекам.

Евица. Какву решконту ?

Василија. За Бога, решконту, ја сам је код тебе оставио.

Евица. Ниси ти мени никакву решконту дао.

Василије. Како ти нисам дао, кад је остала у твојој руци ? Дај овамо, немој ме толико мучити.

Евица. Ти сниваш, ја не знам ни за какву решконту.

Василије. Ха ! Ето женске верности ! Евице, то је лепо. Тако ли ти мене милујеш ? Дај решконту, за Бога, немој ме убити !

Евица. Ја не знам шта си ти полудео.

Василије. Полудео. (Плаче). Да, полудео, право кажеш, луд сам и био, што сам такву омиловао. То је лепо, да убијеш сиромаха момка. — Евице, ја знам да се ти шалиш; само хоћеш да ме намучиш, дај решконту, да примим новце, па онда узми колико хоћеш.

Евица. Убио ме Бог, ако знам о каквој решконти!

Василије (легне на земљу). Ох, сад сам несрећан! Са сваке, кукавац, стране страдати морам.

Евица. Чекај мало, Васо.

Василије. Иди, ти си отров, ти си змија пред мојим очима.

Евица. Та чекај, кад ти кажем. Кажи ми, шта је то решконта, једе ли се? Како изгледа да видим.

Василије. Не знаш, она плаветна хартија, што сам ти дао у мајстор Митровој кући, кад нас је твоја мати затекла.

Евица. А, то је код мене у бурмутици. Чекај, сад ћу ти донети. (Отиде).

Василије (ћипи). Шта, код тебе је, и ја сам те тако осрамотио! Ах, Васо, шта учини! Како ћеш јој у очи погледати? Но, ја ћу њу молити, она је добра, она ће ми опростити.

ПОЗОРЈЕ 6.

Евица (дође лагано, па седне).

Василије. Где је Евице?

Евица. Уби ме!

Василије. Шта?

Евица. Уби ме!

Василије. Где је решконта ?

Евица. Изгубила сам.

Василије. Ох ! (Седне).

Евица. Ах !

Василије. Шта ћу сад ?

Евица. Ти си магарац, што си ми дао .

Василије. Ти си магарица, што си је примила, кад ниси била вредна чувати.

Евица. Сад нећу моћи начинити хаљине по моди и — и — и ! (Плаче).

Василије. У — у — у ! Сад те опет не могу узети.

Евица. Ја ћу скочити у бунар.

Василије. Ја ћу се убити.

Евица. Ја луда, што сам је тамо оставила.

Василије. Где си је, до триста врага, оставила ?

Евица. У бурмутици. А моја несрећа мати дала филозофу.

Василије. Шта, филозофу ? Код филозофа моја решконта ? Чекај мало ! (Пође).

Евица. Васо !

Василије. Неће се педаљ од мене макнути, док ми решконту не да. Није он снио нумере, него ја.

Евица. Стани мало, Васо, мени нешто на памет паде. Он је мене и тако просио, да се учиним у њега заљубљена, ваљда ћу му лакше моћи изварати.

Василије. Шта, у њега заљубљена ; ту шалу ја нећу да пробам.

Евица. Зар се ти сумњаш о мени ?

Василије. Ја се не сумњам, али . . .

Евица. Немој лудовати, молим те, ко би на оног бивола погледао. Ево га где иде, баш добро. Иди се уклони, док ја с њим свршим.

Василије (страшиво). Евице, немој се шалити, ти знаш да ме то вређа. Ја ћу бити близу, јеси ли чула ? (Удаљи се).

Евица. Ах Боже, сад ми помози !

ПОЗОРЈЕ 7.

Ружичић, Евица.

Евица. Службеница понизна, светли господин филозоф.

Ружичић. Мир тебе, Хелено, очеса твоја звјездоносно блешчат.

Евица. Мени је врло жао, што не могу вашим језиком говорити, но ја ћу се постарати, да што скорије научим.

Ружичић. Изјашчно, изјашчно ! (Које различије между јеја и матери јеја).

Евица. Ја нисам знала ценити филозофе, но сад како сам разумела како су у великој слави и чести, волела бих и слушкиња бити код филозофа, него за себе прва газдарица.

Ружичић. Не подобајет ли сеј сопутницеју бити живота Свјатозарја Розичича ?

Евица. Високородни господин филозоф, кад бих срећна била још једанпут ваше очи на мене обратити, волела бих, него најлепши виклер.

Ружичић. Хелено моја, лице твоје диже те даже до удивленија, допусти прељубезнаја Хелено, да

торжество ово пољубцем украсим. (На ову реч Василије избуљи главу).

Евица. То ћете онда моћи учинити, кад срећна будем ваша жена бити.

Ружичић. Не жена, возљубљенаја Хелено, но нимфа љубјашчаго тја Свјатозарја.

Евица. Ја се радујем. И зато желим да вам какав дар справим.

Ружичић. Највиспренији неба дар јест стихотворство.

Евица. Молим, јесте ли што од моје матере добили ?

Ружичић.

Мати јест пањ стари
Со својими дари.

Евица. Нисте ли какву бурмутицу добили ?

Ружичић.

Дафно моја, зри моје лице,
Недостојно тоже бурмутице.

Евица. Молим вас, нисте ли какав плаветни папир нашли ?

Ружичић.

Рујна боја ружице
Ружичича јест то лице.

Евица. Молим, слатки господин филозоф, ја то нисам разумела, не би ли доброту имали простије ми казати.

Ружичић. Најпростије јест то, да ја за никакову боју не знам кромје црвене.

Евица. А где је бурмутица ?

Ружичић. Отишла је во своја си.

Евица. Ej, тешко си га мени! (Отрчи).

Ружић (сам). Њест ли сија боља от матере јеја? Воистину, сеј образ јест идилскаго живота, сију да возму аз в супругу, не марећи, что со материју јеја будет.

ПОЗОРЈЕ 8.

Сара, Фема, бивши.

Сара. Службеница, службеница, како, ви сами?

Фема. Коми фо! Ми смо на вас заборавиле.

Ружичић. Колеро земли, лице твоје јест предјел руготи.

Сара. Мој господин рођак има вољу све високо говорити. Ко вас је сад разумео?

Ружичић. Кажем за госпоју Мирич како изгледа, канда двадесет прво дете дoји.

Сара. Ха, ха, ха, наш младожења хоће своју супругу с комплиментом ала бонер да пробира!

Ружичић. Шалу проводјат бози, стихотворец природу изображает; гледајте, како јој белило на образу стоит.

Сара. Ха, ха, ха! Ма шере, једва чека прстен.

Ружичић.

Гдје кћи своја дражести показует,
Тамо матер вјенчање не чекает.

Фема. Шта, господин филозоф, шта ви говорите?

Ружичић. Својство јест пјеснословца вешчи подробно описати, зато се ви и не можете разердити. Видите како сте годинами отјагошчени, да се мисли

да сте тристаљетнаго Нестора супруга, с друге пак стране изгледате као Рабенерова сатира. Зато уступите кћери вашој сладост брачнаго вјенца.

Фема. То је инпретиненција тако штогод мени у очи рећи.

Ружичић. Несмислене, да ми још платите да вас у стихови опишем.

Фема. Ја моју кћер не дам.

Ружичић. Бићете преврашчени у блато као лицијанци.

Сара. Ха, ха, ха! Ја мислим, да се наши заљубљени нећеју посвађати.

Ружичић. Розичич остает при своему предпријатију постојан.

Сара. Немојте правити комедије, мон фрер.

Ружичић. Муза моја више за превиспреним трагедијама тежит, нежели за тихотекушчим комедијам.

Фема. Господин филозоф, а зашто сам ја отоич пала у несвест? Зашто сам толико копламента правила? Зашто сам ја по три сата намештала уста на огледалу?

Ружичић. Не гњевајтесја, не гњевајтесја, тако Ариадна гњеваласја, но аз вам кажем, да аз не могу приволитисја да с вашеју руготоју дне проводим. Свјатозар Розичич, пјеснословец, достоин јест да лепшу узме.

Фема. Та триста те врага...

Сара. Пст! (Не шалите се викати, он има такву нарав).

Фема. Бре але га однеле, неће он мене срамотити! Напоље из моје куће!

Ружичић. Не банч, не банч.

ПОЗОРЈЕ 9.

Бивши, Митар.

Митар (Феми). Несрећо и погани, имаш ли памети? Шта си наумила с кућом, море мислиш ли ти остарити?

Фема (метне мараму на нос). Ух опет ми дошао, да ми смради нос.

Митар. Шта се замотаваш, погани једна! Ја ти смрдим, а како ти је било, кад си коже газила? — Зар ти није муж доста новаца оставио, него и ствари да залажеш? (Извади сат и бурмутицу). Шта си имала шиљати ово код мене?

Ружичић. Несмислене, да прил'пнет језик гортани твојему.

Фема. Шта је теби за то, што сам ја то другом поклонила?

Митар. Поклонила несрећо, а јеси ли стекла? Шта траже ове ствари код мене за десет форинти?

Фема. То није истина.

Митар. Није истина? (Виче). Јоване, Јоване!

Јован, пређашњи.

Митар. Говори од куда ти овај сат и бурмутица?

Јован. Ја не смем да кажем.

Митар. Не смеш (ћуши га), ко ти је господар? Говори, кад те питам!

Јован (ухвати се за уво). Дао ми је господин филозоф.

Ружичић. Безумне и нечестиве, что сам заповједил да никтомуже не откријеш.

Јован. Але пре пана Боха, не вићиће же ме бије.

Митар. Но, моја лепа сестро, дед сад!

Фема. Ја сам њему сат поклонила.

Митар. Поклонила, а зашто да му поклониш?

Фема. Ја сам хтела поћи за њега.

Митар. Шта, безобразницо, за њега да пођеш, а ко је он, шта је он, од куда је?

Ружичић. Несмислене, не достојит тебе јазик вложити на муз љубимца.

Митар. Шта, шта?

Ружичић. Аз јесм пјеснословец и никтоже надо мнојУ.

Митар. Та овај је луд, ово је вантаста.

Ружичић. Фантазија јест дар небеснаго сущéства.

Митар. Шта, овај се још фали што је вантаст; на моју душу луд човек; гле како и говори!

Јован. Е, мајстор Митре, само ја могу с њиме на крај изићи. Чи је так' панове? Ми сме друзја.

Ружичић. Да поразит тја Вулкан молнијеју својеју.

Јован. А, то и ја не разумем.

Митар. Ко ће разумети лудог човека. Ej, Фемо, ej Фемо! Тешко теби, тешко теби!

Ружичић. Горе тебје Израиле!

ПОЗОРЈЕ 10.

Евица, Василије, пређашњи.

Евица. Ах, ујо, добро кад смо вас нашли, молим вас, ви нам помозите. Мој је Василије добио лутрију, али је решконта у овога господина филозофа.

Митар. Аа, филозоф је ово ? Зашто ви не дате момку што је његово ?

Ружичић. Хелено моја, твоје (хм, хм) лице возгрјевает моје (хм, хм) серце.

Митар. Бре говори људски, зашто ако те окупим, нећеш се знати ни ти, ни твој језик. Решконту дај овамо !

Ружичић. Да претворитсја в камен моје тјело, ашче знам за какову решконту.

Евица. Није ли вам моја мати дала с бурмутицом ?

Ружичић. Дафно моја, зри моје лице, недостојно тоже бурмутице.

Василије. Ах, моји лепи дванаест хиљада !

Евица. Ујо слатки, немојте га пуштати, није мала сума. Натерајте га, да нам врати, даћемо и њему штогод, је л', Васо?

Василије. Сто форинти. Само да нам да.

Евица. Видите како мој Васа добро мисли.

Митар. Дакле напоље с решконтом.

Ружичић. Фараонови потомци, разумјејте мја, не знам ни за какову решконту.

Евица. Не знате ону малу плаветну хартију исписану.

Ружичић. Никакоже.

Јован. Да не буде ова ? (Покаже решконту).

Василије. Ха, (загрли га), слатки, медени Јоване!

Евица. Код Јована решконта. Ах, ах, како си је нашао?

Јован. Дао ми је овај филозоф.

Ружичић. Бози, вскују аз не вједал тоје.

Јован. Хеј панове, кед бисме ми вједали, за раз бисме отшли и взали пјењази, а потом бисме купили руху.

Василије. Јоване, слатки Јоване, пет стотина форинти — то је мало, осам стотина форинти — хиљаду форинти имаш од мене. Ти си мене срећним учинио. Мајстор Митре, овде имам дванаест хиљада примити, јесам ли сад заслужио Евичину руку добити?

Митар. Јеси мој синко, ти си се увек поштено владао, и само ти је шкодило што новаца ниси имао. Но ево, хвала Богу, и тога си достао. Сад можеш бити мој зет.

Фема. Шта, твој зет, а мене нико не пита, кад се моја кћи удаје.

Митар. Е, ти си од велике фамилије, ко се сме с тобом мешати. Само филозофи се могу с тобом разговарати, други нико.

Василије. Слатка мајсторице.

Фема. Мајсторица, ниткове, ваљда сам ти коже чинила.

Митар. Него ниси. Знаш шта је, Фемо, Васа нека узме Евицу, а ти пођи за филозофа.

Фема. Нек' иде без трата, ја га не требам.

Митар. Зашто ? Видиш како је леп , како је одевен и новчан. Срам те буди, шта си почела ! Зашто не распита најпре, ко је он и шта је ? Не верујем да му и имена знаш.

Фема. Светозар Ружичић.

Митар. Ружичић, Ружичић, да не буде тај што је служио у дућану код Јелкића и штету учинио ? Он је, на моју душу, зашто смо чули, да се после некако на науку дао. Ej Фемо, Фемо ! А ко ти је то до тебе, одкуда је та опет ?

Сара. Ја сам госпоја Сара од Младенић, супруга покојнога господина Младенића, која сам чест имала код графа и код графице Шварц на десној, врло ретко на левој страни бити.

Митар. Аа, сад ми пада на памет, колико сам је пути видео, кад сам покојном графу чизме правио. Ту је она била куварица. — Моја Фемо, стиди се, какво си друштво изабрала.

Фема. Ја не могу бити паорка као ви.

Митар. У чему ти мислиш да си боља од нас ?

Фема (покаже му сат). Ко још ово носи ? То се зове ноблес, а не прати судове.

Митар. Е, ако хоћеш ти на то, то је моја жена од вас свију највећа помодарка, зашто она носи клепетушу око врата, а то је само у Лондону обичај.

Фема (Сари). Може то бити, ма шере ?

Сара. Уј, журналу нема границе.

Фема (успијајући). И ја могу тако исто нобл бити као Енглескиње. Јокан, да ми купиш једну клепетушу, само која добар глас има.

Митар. Да, само која добар глас има, да се из далека чује, да је Фема луда. Поганије женске, шта мислите ви, шта је то мода ? Један има гуке око врата, па мет'о крогн, да заклони своју болест ; а други то таки за моду узимају. Један има криве ноге, мора да их заклони с панталонима ; хајде, то је мода. Једна стоји као петачка, раширена и неотесана, мора своју масу мало да утегне, па даје начинити мидер, то је сад мода ; и оне које као трска стоје морају да се утегну, не пазећи што с тим здрављу свом шкоде. Једна нема косе, узима туђу, да своју руготу сакрије, е, и то је мода, хајде прави локне, натркачи их на очи, макар вид изгубила, и макар како стајало, то мора бити, тако хоће мода.

Фема (Сари). Хи ! Хи ! Хи ! — Сун паурентр.

Сара. Уј !

Фема. Једанпут за свагда, ко је нобл, онај је мој, а ко није марш апорт. (Показује на Василија).

Василије. Милостива госпоја, коми фо, коми фо, ја имам дванаест хиљада, могу бити нобл, само ми дајте Евицу.

Сара. Шармант, ма шере.

Фема. А, коми фо, зашто ниси одавно казао да си нобл, па би добио Евицу.

Василије. И она је моја ?

Фема. Уј, само под тим уговором, да с њоме француски говориш.

Василије. И турски, ако хоћете, само кад је моја.

Фема. Да видимо. Лес финес, лес ламорс.

Василије. Лиус, пиус, бонус, азинус, поркус, мус урбанус.

Фема. Право, право Василес. Ти си мој зет.

Василије. Зацело ?

Фема. Ноблес лукте нит !

Митар. Но, сад видим да си паметан, Васо, с ћуркама и не можеш другојаче, него магареħи, повтори јој још неколико пута оне њене кравље речи : мико, мико, па ће и кућу запалити. Ето шта чини мода.

Јован. Мајсторице, сад имамо ми двоје процес. Кажите ви мени, ко ће ми платити што сам био код вас пединтер, јер како видим, мајстор Митар неће ме више оваквог трпити.

Митар. Ти да радиш, ниткове, а не да се скиташ !

Јован. Али моја служба ?

Василије. Јован има од мене хиљаду форинти.

Јован. Е, али ми је мајсторица још и Анчу обећала.

Митар. Ако спопаднем ону тољагу, сад ћу ти Анчу дати, те ћеш се крстити. Нитков, кад свршиш занат, онда се можеш женити.

Јован. Али онда, могу ли узети Анчу ?

Митар. Узми, ако ћеш и свраку, шта марим ја.

Јован. Право, Анчица моја. Ихуху! (Удари Ружичића). Панови чо су се змрзли; веру, треба бит' весели.

Ружичић. Душе нечестиви, очеса моја зрјат премјенениије от стојашчих громно безаконије.

Митар. Слушајте, децо, ја вас као стар могу мало и поучити. Добро упамтите од Феме како је зло,

кад прост хоће да дигне нос на високо. То баш тако личи, као кад би крмача викала : »Молим вас, метните ми седло, мени то лепо стоји. Ја могу бити камила«. А ти, Фемо, сваки дан да проучиш ону пословицу : »Нема ти горе, него кад се тиква покондири«, па унапредак терај овакове од себе (показујући Сару).

Сара. Шта је то ! Мадам де Мирич, Vous m'avez, troujours fait tant d' amitiés.

Фема. Алабунар, ке сант де мекарабл, ан дантер ту.

Митар. А гле Феме јако !

Фема. Сунт мој братандр гурбијан великандр.

Митар. Узминдер ти кожендер, па правидер опанкендер. — Фемо, памти српску пословицу, кад се тиква покондири. А ви господин филозоф, шта ли сте, да и вама као прост штогод кажем : Човек ма како да је учен и школат, ако нема памети, све је малар.

Ружичић (гледи га са сожаленијем).

Бједно глупости изчадије,
Какво имаши поњатије
О стихотворства цјени,
О мудрости благостини.

Јован. О пани, и ја знам пекње спиват. (Пева).

Наш пан газда
Добри газда
Добро вино ма,
А ми зјехо ласки,
Пиме с тој то флашки,
Наш пан газда; добри газда,
Добро вино ма
Кед хо ма, нег' хо да,
Шак му тон пан Бог пожена.

Ружичић.

Розичичу, ти досјагнеш безчислени вјеки,
Прославивсја между человјеки,
Слава твоја останет до конца,
Сподобивсја лавроваго вјенца.

Јован. Весело сватови!

Митар. Видиш, Фемо, како ти се слави кућа.

Фема. Лес ноблес, лес модес.

Митар. Опет почињеш? Кажи ти нама, остајеш ли ти и даље тако покондирена и луда, или ћеш бити као ми?

Фема. Ноблес кон нит' бити паор.

Митар. Е, кад кон нит', а оно збогом. Право кажу људи, да је моде лудило као кијавица. Од једног прелази на другог, а кад почне, не уме да престане.

Фема. Уј!

Митар. Богме, ујела је многе, ујешће и тебе. Хајдете, децо, да не пређе и на вас ова болештина.

Јован (клања се Феми). Божур, мадам.

Фема. Адиес, Жан. (Василију) Само француз сун мамзел.

Митар. Немај бриге. — Збиља, Фемо, да л' би ти имала вољу ићи у Париз?

Фема (изврће очи). Ах! Лес Париз, лес ноблес, лес модес, лес интов.

Митар. Видиш, ја бих те сам о мом трошку у Париз одвео, само кад би ми обећала три године онако поступати, као што ја хоћу.

Фема. Да будем паорка? Ох, кон нит, кон нит.

Митар. Фемо, само три године.

Фема (метне руку на чело, сасвим жалостиво). Кон нит, кон нит.

Митар. Промисли се добро, овде је разговор о Паризу.

Фема. Ах, и три дана бити без карактера, много је, а камо ли три године.

Митар. У Паризу свака госпођа има по два мужа.

Фема (јако). Ох! (сасвим тихо) Ох! (с једном терцом више) Ох! — Либри прудер, води ме у Париз, води ме у Париз. Видиш како ноблес живи? Ах, по два мужа, разумеш? По два мужа, ах, ах, а кукавне просте?

Митар. Е, оне имају по три.

Фема (дуго гледа га). По три? — Мужа?

Митар. Питај сваког, који је год био у Француској, па ће ти сваки то исто казати.

Фема. Али тамо прости нису као овде?

Митар. А, тамо су последње жене, као код нас ти што си.

Фема. Либри прудер, ја сам већ истерала жељу са ноблесом. Сад хоћу мало да будем проста, да видим како се и просто живи.

Митар. Но, хвала Богу! Једва јој нађох лека.

Фема (чепећи се). Да, просто! Сасвим просто! (Сари). Адиес, ма шере, адиес ноблес, адиес журнал.

Јован. Адиес жутов.

Фема. Ја ћу мало у колиби да живим, да могу после прећи у двокатне куће.

Јован. Ej, красна три мужа! Шта неће учинити!

Зла Жена.

ВЕСЕЛО ПОЗОРИШТЕ У ТРИ ДЕЈСТВА.

Објавленије

на

ЗЛУ ЖЕНУ

весело позориште у три акта

Цена 24 кр. сребра.

При објављенију овога дјела моје читатеље, (а особито) миле читатељке предварително опоменути имам да моја књига није тако *зла*, као што јој је име. Све друге препоруке од моје стране мислим да су излишне. Ја сам мојим читатељма, који ме познају, познат, а они су мени и непознати, врло добро познати. Наша су условија взајмна ; сирјеч, ја, да по *њиховој вољи* књиге им пишем, а они по *мојој вољи* књиге моје купују и читају. Сваки пријатељ књижевства нашег, а с тим и мој пријатељ може бити скупитељ, које учтиво молим, да би љубов имали, као и при *Покондиреној Тикви* без сваке друге препоруке и молбе како имена г. г. пренумерента, тако и новце или на мене у Вршац, или на г. Георгија Кирјаковића у Нови Сад упутити, од кога и књиге примити буду. Време је пренумерације до последњег маја т. г.

Јоанн С Поповић.

(Објављено при крају *Покондирене Тикве*, 1838).

І. С. ПОПОВИЧА

ЗЛА ЖЕНА.

ВЕСЕЛО ПОЗОРИШТЕ

У

ТРИ ДЬЙСТВА.

У НОВОМЪ-САДУ
Писмены Павла Іанковића ц. к. прів. Типографа.
1838.

Ein einzig böses Weib lebt höchstens in der Welt;
Nur schlimm, dass jeder seins für dieses einz'ge hält.

Lessing.

* * *

СВИМ КРОТКИМ, ЉУБКИМ, ТИХИМ
ЖЕНАМА;

помрачителним хоризонта шчастија земног осијателницама, које толико већма мрзимо, колико силније љубимо, и колико више мрзимо, толико већма љубити тежимо; горчастим сладости земне стројитељницама; рода човеческог господствујућим робкињама, волшебно ово огледало посвећује се.

* * *

Крас и лепота славуја јест љупкост славујева гласа,
Крас и лепота жене јест њена нежна тихост.
Мужу је сунце она, дома звезда, а дечици мајка,
С њоме рајска срећа, с њом задовољство цвета.

* * *

ПРЕДГОВОР.

Оном, који је са немачком литературом мало више познат, пашће може бити на памет, да је оваково што и у књигама славног Вајсе читао, ал' ће одмах и то приметити, да између мојег и Вајсиног дела никакве друге слике нема, осим прве једнаке идеје, коју смо обојица — Вајсе за волшебну оперу (Zauber-Oper) ја пак за природну комедију, свак' по свом свиђењу и вкусу, употребили и израдили. Из овог узрока и називам позориште ово сопственим делом, и надам се, да ће од мојих читатеља онако исто примљено бити, као и досадашња моја сочинениja. Што се пак читатељки тиче, њима право остављам онда суд изрећи, кад књигу внимателно прочитале буду. Ја знам, да сам и с пређашњим издањима слаб кредит код женског пола задобио; имао сам срећу сопственим ушима слушати како је гдекоја лепа господична свој удивленија достојни језик против мене пружила, али — ружа остаје ружа, ако ће нас двадесет реди на дан убости. Ја женски род онако исто почитујем као што их најприљежнији Епикура ђак почитује ; и од осам година овамо, то јест, од кад сам намислио женити се, нисам милије сентенције нашао од оне из Шилера:

Чествујмо жене, те преду и ткаду
Шчастија ружу домашњем у саду,
Плету блаженства озарени сплет.

»Зашто, дакле, толико против нас пишете«? Овако ме, фрајлице, једна ваша другарица запитала, и оно што сам њојзи одговорио, мислим да је нужно свима обзнанити. Ја сам момак у најлепши моји година (које су пак момку најлепше године, оне ли кад он мисли да све зна, или оне кад види да ништа не зна, и пр. то је други вопрос). Ја сам момак, ако не леп, а оно нити ружан (који је момак ружан, онај ли коме су рапави образи, а провидљиво срце, или онај који с финим хаљинама погрешке своје покрива, то је опет други вопрос). Ја, дакле, таки и таког створа момак још нисам срећан био да се каква девојка (хоћу рећи господична) у мене заљуби. Ја сам много пути молио и препињао Амора и Венеру, бадава ; резултат је увек био : »и не пријаша јего«. — Је ли, дакле, чудо, моје високопочитајеме матроне, да се сада не расрдим и у љутини штогод против женског пола напишем за које се после увек од срца кајем. Ако сте дакле, моје миле читатељке, раде да се више против вас ништа не пише, ви знате лек : пишите ми и ја ћу абије у чувство доћи (хоће ли пак то бити љубови чувство, или друго какво чувство, то је опет други посао). — Даље мојим читатељкама за утешеније јавити имам, да ћу скорим временом Цандрљивог Човека издати, које дело, ако ништа друго, а оно ће бар достаточно показати колико љубитељица књига српски род броји.

ДЕЈСТВУЈУЋА ЛИЦА

Граф Трифић.
Султана, његова жена.
Персида, собна служавка.
Стеван, служитељ.
Срета, чизмар.
Пела, његова жена.

ДЕЈСТВО ПРВО.

ПОЗОРЈЕ 1.

(Соба код Трифића).

Султана (сама).

Четрнаест дана, више нема, од како сам у ову кућу доведена и, чини ми се, да се четрнаест пута мозак у мени окренуо, тако ме свако једе. Где станем, ту се морам једити. Не госпођа, него канда сам последња у вароши, тако ми се реч слуша. Што год рекнем, све им је неправо ; што урадим, то код њих не ваља. Али нека, или ћу ја све на моју руку довести, или сама морам свиснути. Персида ти ! (Звони). Оставила ме саму, тек да имам узрока једити се. — Персида !

ПОЗОРЈЕ 2.

Персида (дотрчи), *пређашња.*

Персида. Шта заповедате, милостива госпоја?

Султана. Девојко, ти ћеш мени живот прекратити. Колико сам те пута викала ? Хоћеш да трчим у кујну за тобом, да те молим да дођеш, је ли ? Ленњива траго, не заслужујеш ни онај лебац што га мњавиш !

Персида. За Бога, милост. . .

Султана (замахне). Сад ћеш се обрецивати наопако! Мислиш да сам ти ја винцилирка, да се кривиш на мене? Шта си стала? Немаш никаква посла?

Персида (пође).

Султана. Тако, сад ми почни још инат терати. Само ти мени уз нос, па ћеш добро проћи. Куд си се заузела, куда ћеш?

Персида. Та за Бога. . .

Султана. Их! Докле ћеш ме јести, Луциферу, тако да ти рекнем! Три стотине врага из тебе се витлају, кад помолиш тај твој језични језик. — Ох, Боже! Зашто сам дошла у ову кућу? Зашто ме није мати боље уморила, него што ме за ћоравца дала!

Персида. Заповедате штогод, милостива госпођа?

Султана. Заповедам да ти богиње образ изрешетају, да те ни један момак не погледа, знаш, кад ме толико једеш.

Персида. Молим, шта вам се прикључило, те сте тако љутити?

Султана. Гледај ти шпиона, како би хтела да се и у тајне моје плеће! Шкода, што немам рђаву нарав, да ти тај језични језик до краја ишчупам, да не проговориш ни једну реч, док си год жива. (Хода горе и доле). Шта си се усићила? Хоћеш да те молим да говориш? Јогунасти роде, неће ме ђаво од тебе нигда курталисати!

Персида. Кад вам је тешко од мене, а ви ме отпустите, ја ћу мени наћи службу.

Султана (ћуши је). Хоћеш да ми једнако идеш уз нос. Је ли ти изишло време, а ? Хијено женска! Ни два дана нема од кад си дошла, па већ си ми се попела на главу. Убио Бог и онога, који те је довео на мој врат ! Али зна он шта ради, жао му је да ми и један сат, један минут прође у миру без једа.

Персида. (О Боже, Боже !)

Султана. Шта мумлаш, немаш свога посла? Сестро Луциферова, ти ћеш мене у гроб отерати. Шта си стала као проштац на сред собе ?

Персида (пође).

Султана. Али докле ћеш ме јести за Бога и по Богу ! Зар не видиш каква ти је соба ? Како ти је намештена постеља ? Како ти стоји огледало, а? А знаш да се дереш за плаћу.

Персида (приђе кревету да намешта).

Султана. Тако, донеси прах још и с тавана, да ми сасвим прсш изеш. Мислиш, моја је мати била говедарка, као ти што си ? Кукавицо женска, немаш памети ни као бува !

ПОЗОРЈЕ 3.

Стеван, прећашње.

Стеван. Милостива госпоја. . .

Султана (мрдне главом). Сваки ђаво мора да ми се попне на врат. Да сам нека друга жена, да му оним стаклетом расцопам главу.

Стеван. Мени још није нико главу расцопао.

Султана. Одговараш ? Сад ћу се заборавити шта сам, па ћу ти зубе избити, угурсуз један што си ти !

Стеван (неповољно). Милостива госпођа...

Султана (покаже му стакло). Видиш ово? Ни нечи, зашто ће ти се одмах прекинути језик! Кад ииси за служитеља, а ти к врагу! Немој ми живот јести. Шта срљаш у собу као говече? Шта ћеш са мном?

Стеван. Ви сте казали да се упрегну коњи.

Султана. Вози се ти с твојим дедом сад под ноћ. Друга би везала угурсуза за овај поступак у клупче, па би га бацила коњма под ноге, да га свога извазе.

Стеван. Е добро. (Пође).

Султана. Куд си пошао? Свршио си посао, наједио си ме и изуједао као пас, сад можеш ићи.

Стеван. Заповедате још штогод?

Султана. О, што ми није нарав заповедати, да ти језик ишчупају! — Иди ми зови Пелу.

Стеван. Коју Пелу?

Султана (баци се на њега марамом, што је у руци имала). Хоћеш да ме довека једеш? Не знаш која је Сретиница, а знате сви да ми с њоме очи вадите.

Стеван. Хвала Богу, сад је дошло време да и госпође слуге туку. (Отиде).

Султана. Ух! (Персиди) Таки га зови, да му језик мојом руком ишчупам (Плаче). Боже, Боже, зар сам то дочекала да ми се и ђубре, што га газим (лупа ногом) руга? Зар нећу и ја доживити да престане једанпут орјатлук овај? Свака је госпођа у својој кући, само сам ја једна на овом свету несрећна.

ПОЗОРЈЕ 4.

Трифић, пређашње.

Султана. Морам цркнути, другојаче није! (Окрене се на страну).

Трифић. Султано — ти се опет срдиш? — Султано. —Зашто, пиле моје, то чиниш? — С тим можеш твом здрављу шкодити.

Султана (окрене се нагло). Да цркнем, да ме враг однесе, кад немам среће!

Трифић. Шта ти фали, сунце моје! Ти си госпођа у целој кући, што ти хоћеш, оно мора бити.

Султана. Госпођа? Начинио си ме парасницом, као сам што си.

Трифић. Ти мене с тим вређаш. Немој тако, пиленце моје. Треба малко да се умериш, ти си госпођа.

Султана. Гора сам него слушкиња код тебе, напустио си ове да ме кољају од главе до ноге.

Трифић (гледа у Персиду). Шта сте јој радили?

Персида (слегне раменима).

Султана. Што се рогушиш, стрвино женска? (Обзире се да нађе штогод, Трифић је задржи).

Трифић. Немој тако, душо, то није лепо.

Султана. А је ли лепо да напушташ служитеље на мене? Проклет и онај час, кад сам те први пут видила!

Трифић. Али девојка ти није ништа скривила, брате!

Султана. Ти видиш, срам те буди! Мислиш, не примећавам ја зашто је у заштиту примаш. Таки

да ми другу девојку нађеш, а ову марш из куће!

Трифић. Како је твоја воља.

Султана (криви се). Како је твоја воља, како је твоја воља! Мислиш, ја не видим, како ти речи иду.

Трифић. Ти свашта наопако толкујеш.

Султана. Наопако? Лепо, тако човек ни слушкињи не говори. Наопако? Кад умрем, онда ћу ову реч заборавити. (Персиди) Шта ми пиљиш у зубе? Хоћеш да те посадим на канапе? (Персида изиђе).

Трифић. Али кажи ми, молим те, зашто си ти тако незадовољна?

Султана. Мислиш ти да сам ја слепица? Какве си ми хаљине начинио? Каква је оно свила, какав крој? Хоћеш да ме начиниш последњом у вароши.

Трифић. Та за Бога, ти си сама изабрала.

Султана. Тако, још ме гризи и једи, доведи још кога да ти помогне. Зашто ми ниси ти као муж избирао, него си напустио да ме други варају? Хоћеш да изгледам у њој као додоле.

Трифић. Па добро, немој је обући.

Султана. Видиш красног мужа како би он хтео, да никад нову хаљину не обучем. Баш ћу да је теби уз пркос обучем.

Трифић. Добро, обући је.

Султана. Добро, обући је, иди као шљокавица по вароши. Мислиш, не осећам ја шта ти мислиш? Ти си муж! Други би љуснуо од једа, кад би видео, да му је жена незадовољна, а он се још радује.

Трифић. Ти си право дете.

Султана. Дете ? (Плаче). Право кажеш да сам као дете, зашто би иначе морала кућу упалити од толики секатура. Ах, Боже ! Зашто ми не даш да сам и ја једанпут злобна, да се и ја као моје другарице могу осветити ?

ПОЗОРЈЕ 5.

Срета, пређашњи.

Срета (мало наквашен). Добро вече желим, милостиви господине.

Трифић. Бог ти добро дао, Срето, шта ми ти добро носиш ?

Султана. Бог ти добро дао, Срето, шта ми ти добро носиш ! Како се слатко с њиме разговара, радије него са својом женом ! Хајде, пољубите се једанпут.

Срета. Ја то не тражим, милостива госпођо, али то је познато, да је наш господин врло добар и милостив.

Султана. А ја ? Ваљда сам ти очи ископала?

Срета. А, ви сте добри, само кажу да сте мало љути.

Султана. Напоље из моје куће ! Напоље, или ћу те таки са служитељи избацити !

Срета. Охо, милостива госпођа, ја сам био двапут цехмајстор !

Султана. Ти си безобразник, ти си нитков!

Трифић. Султана !

Султана. Први ће ми посао бити да те срамно из вароши протерам.

Трифић. Али шта сад имаш опет с њиме!

Султана. Ако си ти просјак, нисам ја.

Трифић (неповољно). Султана!

Султана. Зашто нисам нека зла жена да пустим нокте и сваком, који ме год дирне, очи ископам.

Трифић. Ти си право дете!

Султана. Ти си — ти си — последњи човек на свету.

Срета. Хехе! Што јој нисам ја муж.

Султана (полети му у очи, *Трифић* је задржи). Пуштај, или сад ћу и теби очи ископати.

Трифић. Али кажи, је ли пристојно?

Срета. Милостива госпођа, ја сам био двапут цехмајстор!

Султана (једнако се отима од Трифића). Молим те, као мога оца, пусти ме, да му само два зуба избијем.

Срета. А, то је много. Господине! Ја вам желим свако добро, али ја сам био двапут цехмајстор. Да је то моја Пела, видела би како се цехмајстор дочекује. Бога ми, то је много, овде треба да је човек као камен. О, сачувај ме, Боже, зле жене! (Отиде).

Султана (још се отима). Пуштај ме, или ћу свиснути!

Трифић. Хоћеш за њим на сокак да трчиш?

Султана. Макар у пакао!

Трифић. Султана, ти си мене јако увредила.

Султана. Увредила сам те, а ти мене ниси? Шта си тражио отмену жену, кад јој не знаш чувати чест?

Трифић. Ја не знам, у чему ти чест полажеш.

Султана. Да ме којекакве несреће са сокака псују и руже, то је чест код тебе!

Трифић. Тебе још нико није обезчестио.

Султана. Није, чекаш док ме ко не попљује, па ће онда добро бити! Срам те буди! Ти си муж! Док нисам новце донела, била сам и лепа и добра, а сад сам неваљала, сад ти нисам по вољи. Где су минђуше с брилијантима, а? За тебе је отмена госпоја?

Трифић. Ја сам ти послао човека, зашто ниси узела које ти се допадају.

Султана. Ја да узмем, а ти не умеш своју жену чим да обрадујеш? Хоћеш да ми Чивутин замаже очи које чим?

Трифић. Па добро де, узећу ја.

Султана. Добро де, добро де! Само ми донеси, па ћу их све изгазити!

Трифић. Сад кажи ми, ко ти може угодити?

Султана (плаче). Ко ми може угодити? Хоћеш да се најпре жива искидам, па онда да ми купиш штогод? Мислиш, да сам ја пањ, да ништа не осећам? Док сам била код родитеља, сваки ми је могао угодити, а код тебе не може. Код тебе сам пакосна, код тебе сам...

Трифић. Каква си била, таква си и сад.

Султана. Их! (Стисне зубе). Иди ми испред очију, или ће сад бити покор од нас.

Трифић. Опет почињеш?

Султана. Иди, молим те, иди, да те не видим. Харсузине! Украо си ми три године живота с твојим поступком.

Трифић (гледа је жалостиво). Ej моја Султано, ej моја Султано! (Наједанпут отиде).

Султана. Чекај само док прођу три недеље. Другојаче ћемо се разговарати! (Звони, Персида дотрчи). Начини ми лимунаде, да ме прође овај јед. (Персида изиђе). Или ћу бити госпоћа у кући, или ћу све растерати. Нисам ја као печурка из ђубрета израсла.

ПОЗОРЈЕ 6.

Пела, пређашња.

Пела. Добро вече желим, милостива госпоћа. (Пољуби јој руку).

Султана. Јеси ли ти Сретиница?

Пела. Јесам, милостива госпоћо, добила сам заповест да дођем код вас.

Султана. Ваљда си чекала лимуне, ниси могла раније доћи.

Пела. Сад ми је момак казао.

Султана. Угурсуз! У свачем ме мора једити. — Кажу људи да много на мене наличиш.

Пела. Тако су и мени казивали.

Султана. Ходи да видим. (Повуче је к огледалу). Заиста — хм! (Љути се). Сваки ђаво на моју главу.

Пела. Ја се радујем, милостива госпоћо, да сам срећна на вас наликовати.

Султана. Видиш ти параснице, како се она радује! Само се гдегод пофали зато, па ћу ти ја показати, каква је разлика између нас. — Знаш ли, зашто сам те звала?

Пела. Ја не знам.

Султана. Да обучеш моје хаљине, а мени дај твоје.

Пела. Милостива госпођо. . .

Султана. Ти не знаш ко сам ја теби ? Да ни једну реч не чујем ! Ја знам што радим. Ти си једнаког лица и мога стаса. Докле год ја не дођем, ти остајеш овде место мене. Похватаће Султана свима крајеве!

Пела. Али ако ме познаду ?

Султана (лупи ногом). Опет почињеш ? Хоћеш и ја да почнем ? Ниси чула, ко сам ја ?

ПОЗОРЈЕ 7.

Персида, пређашње.

Персида. Ево лимунада, милостива госпоја.

Султана (тргне јој из руке). Да се не усудиш за мном доћи, јер ћу ти сву косу почупати. (Пели) Хајде са мном. (Отиде).

Персида. О, аспидо ! Пакао се морао насмејати, кад си се ти рађала. Рис у шуми може се укротити, а ти нигда ни до века. Али чекај, колико сам опијума у лимунаду метнула, знам, да ме нећеш ноћас узнемиривати. Да Бог да не пробудила се !

ДЕЈСТВО ДРУГО

(Соба код Султане)

ПОЗОРЈЕ 1.

Пела (сама у Султаниним хаљинама обучена, на глави има шешир испод којег види се цвет, који јој полак лица заклонио. Мало затим ***Персида***).

Пела. Оваковог стра, од кад сам жива, нисам препатила. Није шала, навуче жена моје хаљине, повеза се, па канда у воду утону, а мене остави да будем место ње госпођа и још да се ником не издајем. Шта ће бити, ако дође милостиви господин? Ево некога ! Ej, тешко си га теби, Пело ! (Пребаци вал преко шешира).

Персида (ступи на прстима). Шта, устала и обукла се још ? Но, сад нек ми сам Бог буде у помоћи.

Пела. Шта ћеш, Персо ?

Персида. Милостива госпоја, само ми сад опростите.

Пела. Зашто, шта си скривила ?

Персида (Како ме заварује, само да ме добро шчепа). Милостива госпођа, ја признајем моју погрешку, али ја се нисам надала, да ћете пре девет устати.

Пела. Шта је теби, девојко ?

Персида. Ах ! Сами сте се морали трудити обући се ; али ја молим, милостива госпоја, ви сте могли звонити.

Пела. (Она ме управо за њену госпођу држи). Ништа је то, срце моје !

Персида. (Срце моје — шта је то ?)

Пела. Зар ти мислиш да се ја не могу сама обући ?

Персида (Све једнако чудећи се). Ја знам моју дужност.

Пела. Ти си добра девојка.

Персида. Боже, је ли могуће ? Милостива госпођа — ја сам срећна девојка, молим, дајте ми руку, да је пољубим !

Пела (сакрива руке испод вала). Хвала, Персо, хвала, ја знам да си ти добра.

Персида. Али ја молим, милостива госпођа!

Пела (све једнако сакрива руке). С тим ме, видиш, јако срдиш.

Персида. Милостива госпођа, ова ваша доброта, ваше милостиве речи мене срећном чине.

Пела. Но, ваљда ћу да трчим у косу ?

Персида. (Ово није она, ово није могуће !) Милостива госпођа. . .

Пела. Но ?

Персида. Заповедате ли штогод ?

Пела. А шта знам заповедати ? Ја видим, овде је као царевина, свуда пуно, свуда чисто, лепо, уредно. Само да седи човек, па да ужива.

Персида. Заповедате ли да вам донесем кафу?

Пела. Богме, девојко, гладна сам ти.

Персида. С места ћете бити служени. Она је већ скувана, јер сам мислила да ћете је у постељи попити. (Брзо простре чаршав преко стола и изиђе).

Пела (сама). Како је могућно, да ме није познала? Може бити где није одавно у служби, или где сам овај бурунџук спустила. (Смотри једне рукавице). Аха! Чекај мало. (Узме, па их навлачи). Мало тесне, али зато ништа, сад неће нико видети какве су ми руке. Хвала Богу, постадох и ја великом госпођом. Да ме нешто види Срета, кад станем пити кафу, како би вртио главом! — Ала баш идем код њега у овим хаљинама, да видим хоће ли ме познати. Јест! Али ако Срети дође ћуд, па окупи батином? Охо! Милостиву госпођу батином? То не иде, зашто би нашој госпођи досад била леђа као чивит. Боже мој, да нешто прођем обучена сокаком! Како би сваки погледао, како би се чудили и дивили! »Ко је то? То је нека страна«. О, луда Пело! Токорсе милостива госпођа, а нисам се ни на каруца возала. Баш хоћу да истерам у том жељу, и онако ћу извући псовку од Срете.

ПОЗОРЈЕ 2.

Персида (донесе кафу), *пређашња.*

Персида. Изволите, милостива госпоја, али млеко није најбоље (сипа).

Пела. Добро је, добро је, Персо, само кад се има. — Персо, бих ли се ја могла данас мало на каруца извести?

Персида. О, милостива госпоја, коњи су у приправности. Заповедате пре подне, или после подне?

Пела. Ја бих хтела сада.

Персида. Сместа ће бити све уређено. (Отрчи).

Пела. Боже мој, лепо ти је бити госпођа! (Савије вал и почне сркати). Богме слатко; зато се међер толико отимају за кафу? Благо оном, који је велики господин! Ту свакојака јела, ту по две три слушкиње, а ја сирота? Пасуља, па и то, ако скувам, сама, ако оперем, сама. Али за Бога, где ми је милостива госпоја, ево већ дан у велико! Што му драго, ја ћу да се возам, а она кад дође, нека обуче друге хаљине, знам, да није спала само на ове. Ево опет некога. (Навуче вал).

ПОЗОРЈЕ 3.

Персида (дотрчи), *пређашња.*

Персида. Таки ће готово бити, милостива госпођа. И Глиша и Стеван се забунио.

Пела. Они су добри момци, и Срета их (тргне се) — сви их похваљују.

Персида. Они су добри; али сад, како су чули за ваше милостиве речи, на врат на нос навољују. Заповедате да вам наместим мараму, милостива госпођа?

Пела. Нека, Персо, душо, ја могу и сама.

Персида (Ово је нечувено чудо!) Заповедате још штогод са мном?

Пела. А шта имам заповедати? Ја видим да је све уређено, а постељу сам сама наместила.

Персида. Је ли могуће ? Ви сте врло милостиви. Шта ћемо за ручак ?

Пела. Како ви уредите, ја ћу бити задовољна; ти знаш, ја много не закерам.

Персида. (Нису јој могли сви кувари угодити !)

Пела. Само молим те, Персо, немој заборавити питу од јабука месити ; па ако и не будем овде, опет ми мало пошљи, зашто ја врло радо једем.

Персида. Биће све по вашој заповести. — Хоће ли се и онај зец пећи ?

Пела. Ух ! Ух, Персо, како не би зеца ? Гледај јој посла !

Персида. Шта ћемо са срнећим череком ?

Пела. Срнећи черек ? Ју, Персо, нека се и тај уреди.

Персида. Донесене су и неке дивље патке.

Пела. И то је добро, Персо, и то је добро.

Персида. Хоћемо ли какав покерај, милостива госпођа ?

Пела. Како не би, гледај ти ње сада ! Него штогод од шећера.

Персида. Разумем.

Стеван, прђашње.

Стеван. Милостива госпођа, готово је.

Пела. Таки, Стево. (Узме велику мараму, Персида јој намести, потом са Стеваном за њом и мало час врати се).

Персида. Ово не може бити да је она. Од онакове аспиде да се таково јагње претвори, то није ни помислити. (Чује се лупа од каруца). И то је чудо, да

пре подне у шетњу иде; ко још изјутра у шетњу одлази?

Стеван (крстећи се ступи). Да ми је ко казао, не бих веровао!

Персида. Зар ти ниси отишао, Стеване?

Стеван (крстећи се једнако). Овде човеку мора памет да стане. Најпре по три служитеља не могу да јој угоде. А сад ми каже: нека, Стево брате, требаћеш може бити милостивом господину. Данас први пут чух и ја од ње лепу реч.

Персида. Бре да видиш, како је са мном поступала, као да сам јој сестра.

Стеван. Све забадава. Њу је морао ко или поштено издеветати, или добро изгрдити, другојачије није.

Персида. Чујем, да је овај чизмар у компилуку јако испрескакао.

Стеван. Срета? Е, то верујем, зашто у тога нема пет на девет, још кад се малко усуче. Не знам, како је с његовом Пелом ноћас провео. Сирота, кад је била синоћ код нас, ваљда је мало јаче повукла. Нађем је на Глишином кревету где спава, те је одвучем кући, да је не лупа Срета; али како је овај био наквашен, а она убрађена, знам, да су се лепо гледали.

Персида (смеје се). Знаш шта је, Стево, ја сам метнула мало опијума нашој госпођи у лимунаду, па ваљда је сирота Пела морала попити.

Стеван. Каква лимунада, кад удара из ње вино као из бурета! Показаће њојзи Срета од чега се укрутила, не брини се ти.

Персида. Да је наша госпођа пала том Срети у шаке, знам, да би се одавно укрочала.

Стеван. Видиш, како не знаш шта говориш. Море, како ћеш да је укрочаш, кад цичи по кући као змија ; где кога види, ту удари. О, Боже ме сачувај ! И мога највећег непријатеља, који ме жели убити, не могу га другојаче клети, него желећи му злу жену ! Нека је човек како на зло брз и бесан, подај му само злу жену, па ће бити као јагње. Хоћеш да кога сневеселиш, подај му само злу жену. Хоћеш да знаш, како се време мења, узми злу жену. Видиш ли кога у друштву, који хоће увек да има право, подај му злу жену, па ће она имати право. Хоћеш гордог да покориш, подај му злу жену. Хоћеш да говорљивац научи ћутати, подај му злу жену, па ће бити као мушица.

Персида. Да те нешто чује наша госпођа !

Стеван. О, ја бих јој приповедио како такове жене и од асне могу бити. На пример. Ако ко радо не части, а долазе му гости, само нека узме злу жену. Ако је ко тужен и не може да нађе доброг адвоката, нека поведе са собом злу жену. Ако кога и куга нападне, нека пусти на њу злу жену, па ће и њу у море отерати. Али мир, ето нам господина.

ПОЗОРЈЕ 4.

Трифић, пређашњи.

Трифић. Је ли вам устала госпоја ?

Персида. Ах, милостиви господине !

Трифић. Шта, опет си добила бој ?

Персида. О, нисам милостиви господине.

Трифић. Ништа, добићеш, то бар код ње није скупо.

Персида. О, милостиви господине, да је видите не би је познали, како се променила.

Трифић. Биће болесна ?

Персида. Није, милостиви господине, али тако добре, тако благе жене нисте још у вашем веку видели.

Трифић (горко). Верујем.

Стеван. Јесте, милостиви господине. За чудо, како се наша госпоја изменила. Мени каже драги Стево.

Персида. Мени каже Персо душо.

Трифић. Је ли то истина, што ви говорите ?

Стеван. Ви ћете се сами уверити.

Трифић (Персиди). Је ли обучена ?

Стеван. О, и извезла се већ !

Трифић. Тако рано ?

Персида. Гледајте, милостиви господине, сама се обукла.

Трифић. А где си ти била ?

Персида. Док сам ја дошла, већ је била обучена. Ја је молим за опроштење, што сам на дужност моју заборавила, а она ми каже : Нека, Персо душо, ја могу и сама.

Трифић. Пређе јој нису могли троје угодити.

Стеван. Ни сви служитељи.

Трифић. Зашто ви мени нисте јавили, кад је полазила ?

Стеван. Ја сам хтео, али милостива ми госпоја каже : нека, драги Стево, може бити да је милостиви господин у послу, њега не треба узнемиравати.

Трифић. Децо, ако је то тако, као што ви кажете, ја ћу вам сваком по два пара хаљина начинити.

Персида. Ту немате ништа сумњати, милостиви господине. Ако ви нађете да је боља, него што је ми описујемо, гора јамачно није.

Стеван. Хоћу ли ићи за чоју, милостиви господине ?

Трифић. Охо, Стеване ! Чекај да видимо, да се лист не преврне.

Стеван. Истина, кажу људи, курјак длаку мења, а ћуд нигда, а жена мужа мења, а нарав ретко. Но код милостиве госпође сасвим је другојачије. Чисто се и у образу променила. Најпре беше набусита, а сад је блага и умиљата ; канда је малко спала.

Персида. Јесте, милостиви господине, ваљда није добро спавала.

Стеван. Ваљда јој је жао било, што нас је толико мучила.

Трифић. Моја децо, овом се није чудити. Страсти човека преобрате у звера, све му природне цртице извуку, постане скот, а не човек. Тако и ваша госпођа, док је била у јарости, није ни могла управо своје лице показати, она се више фурији него жени уподобљавала. Но ви сте ми радосни глас донели, ходите да вас обдарим, па кад се савршено уверим, да је тако, као што ми ви казујете, купићу вам и хаљине. (Он напред, Стеван и Персида радосно за њим).

ПОЗОРЈЕ 5.

(Соба код Срете)

Султана у постељи спава, *Срета* добро наквашен ступи.

Срета. Моли се ти Богу, што ја морам чизме да свршим, а вид'ли би ми, ко би пре под астал пао. Мој брајко, другојаче је јунаке Срета натпио, а не као ти што си; али срећа твоја што ја морам чизме да свршим. Нека, нека, биће време, видећемо, ко је јунак; срећа твоја велика што данас морају чизме бити готове. (Смотри Султану у постељи). А гле ове? Ето, како нема мужа код куће, све је наопако! Пело, ти ваљда чекаш повојницу? (Дрма је појако). Море, ти!

Султана (Обучена у Пелиним хаљинама ђипи). Триста га врага однело!

Срета. Спавај још, бубо женска, хоћеш да ти најмим слуге, да те буде, је ли?

Султана. Шта, триста те врага однело! Сад ћу ти очи ископати, угурсузе и да би ли харсузине! Ко ти је дао слободу дирати ме?

Срета. Море, ти мислиш, да сам ја пијан, хајд, хајд!

Султана. Шта? (Погледа око себе). Где сам ја? Где ме је ђаво довукао? Пу! Како смрди!

Срета. Ти не знаш где си? Дедер, јеси ли навиксовала чизме?

Султана. Виксовали те пред варошком кућом, псино једна! Не видиш ти, ко сам ја?

Срета. Море, жено, а видиш ли ти, ко сам ја? Хоћеш и ти да побесниш, као она аспида?

Султана. Побеснио ти, кад нико не бесни. Не видиш, да сам ја графица Трифићка? Персида, Стеване, куд вас је враг однео? Персида ти!

Срета. Хахаха! Гледај ти ње! Где је малко налик на нашу госпођу, хоће и она да дигне нос! Море, да знам, да си као она, сад бих те као печурку сможднио! Море, оно није госпођа, ону су виле и аждаје излегле.

Султана. Орјатине! Мени тако у очи рећи? Сад ће ти пући глава на четворо!

Срета. Море, Пело, који ти је враг?

Султана. Твоја је мати била Пела, а не ја. Моје је племе благородно, а није из ђубрета постало као твоје.

Срета (мери је). На моју душу, исто наша госпођа, тако и она сикће. Пело, гледај, да се намажу чизме.

Султана. Мазали те турпијом, да Бог да, и тебе и сав твој род!

Срета (извади лагано један кајиш иза кревета, па сакрије испод хаљине). Пело, још јуче је требало да су господину чизме биле уређене.

Султана. Нека девет стотина ђавола однесу твога орјатског господина! Он је мени ово учинио.

Срета (опали је кајишем). Пело, мени је хитно.

Султана. Их! Триста те врага однело, још ме ти ниси тукао! (Полети му у очи).

Срета (опет је опали). Милостива госпоја Трифићка, ја молим, изволите погледати на вашега Срету.

Султана (гледа га). Скоте, шта ћеш ти са мном?

Срета. Милостива госпођа, ја молим, да узмете ону столицу, па да навиксујете господину чизме, зашто ја морам друге да почнем.

Султана. Да вас ђаво обојицу однесе! (Пође на врата).

Срета (опали је, па је затим за руку ухвати). Охо! Тамо нису чизме.

Султана. Јао моја леђа! — Море . . .

Срета. Пело!

Султана. Шта ћеш са мном?

Срета. Да очистиш чизме.

Султана. Ја то не умем да радим.

Срета (замахне кајишем).

Султана. Стани, не удри, хоћу! Ох, Боже, шта сам ја сагрешила! Да се такве чини са мном играју! (Намести столицу). Нигда нисам у мом животу ни видела. Сад како знам у руку да узмем!

Срета. А гле, ти си милостива госпоја, ја сам и заборавио. Чекај, да те научим. Видиш ову четку? Узми је у руку. (Султана узме). Сад умочи у овај викс, тако; сад намажи чизму, тако; сад узми другу, па истри. Та ти знаш, онако као јуче.

Султана. Та разумеш ли српски, не разумео, да Бог да, никога, ја нисам твоја жена. Сам је пакао морао мога несрећног мужа научити, да ме теби у руке преда. Али ће га скупо ова шала стати! Мучићу га као змија, док му живот не исисам.

Срета (извади стакло с ракијом). Добро, добро. (Напије се). Само ти мени много говори. (Приступи к њој

и гледа како ради). Тако видиш, како Срета уме да женама вади господство испод коже. Богме лепо ради.

Султана. Сад и руке да кољам!

Срета. Нека, други пут ћу ти купити рукавице. Дед мало ракије.

Султана. Ја не пијем ракије.

Срета. Од кад?

Султана. Од кад ме је мати на несрећу родила.

Срета. Да шта пијеш?

Султана. Ја сам на кафу научена.

Срета. Хахаха! Ова хоће силом да се погосподи. Још нисам кафу за тебе куповао! Пиј ту!

Султана. Ја не могу да пијем, чујеш ли једанпут?

Срета (замахне). Видиш ли ово?

Султана. Не, молим те, хоћу. (Напије се ракије, па се потом стресе).

Срета. Је л' да је боље него кафа? Па ћеш данас опрати и собу.

Султана (ћипи). Шта?

Срета (замахне кајишем, Султана седне). Није те срамота? Хоћеш да будеш милостива госпођа, а овамо се црниш као Циганка! — А гле, мал' нисам заборавио. Пело, данас цеј даје бал. Гледај да се мало налицкаш, да ми правиш параду.

Султана. Шта, ја на бал, са слепицама?

Срета. Ту ће ти бити и снаша Анђа. Данас пере капу. Знаш, неће бити прави бал, него наше друштво.

Султана. Нипошто! Волим овде погинути, него да се смеје свет од мене.

Срета. Море, жено, шта је теби данас?

Султана. На бал, ја, која сам некада на бароне преко рамена гледала, сад с чизмашима да играм! Волим пређе цркнути, него да се тај покор учини! Ох, Боже, шта се чини од мене!

Срета. И ти баш нећеш?

Султана. Ако си ти слепчовођа, нисам ја. Море, знаш ли, да ћеш за овај поступак у гвожђе доћи!

Срета. А знаш ли ти, да жена треба да бојит сја својега мужа?

Султана. Ја сам ти сто пути казала, да нисам твоја жена.

Срета. Ја знам, да си ти наша госпођа, зашто је ђаво ушао у тебе, као и у њу. Него кажи ти мени, хоћеш ли са мном на бал?

Султана. На какав бал, где крпе играју.

Срета. Море, тако се цеј поштује? Је ли, мило ти је било, кад си била цехмајсторовица. Видиш ли ти ово? Сад ћеш другојаче о балу говорити.

Султана. Удри, угурсузе, тек ти нећеш дочекати што мислиш!

Срета. Је ли тако? (Почне је мазати).

Султана. Јао, триста те врага однело! (Лати шанове, па се на њега баци).

Срета. Шта, на мене руку? Чекај, курјачко семе! (Шчепа је, па је веже). Дед сад!

Султана (цичи отимајући се). Што не могу угурсуза да уморим!

Срета. Угурсува? Јесам ли ја твој муж, или угурсув, а? (Туче је).

Султана. Помагајте! Помагајте, хоће да ме убије!

Срета. Мислиш ти да ти то помаже, курјачко семе! Хоћеш ти бити моја жена, а, или нећеш? Хоћеш ти бити моја жена?

Султана. Не удри више, хоћу.

Срета. Је ли то лепо од тебе, а? (Удари је). Хоћеш ти мене од сада слушати?

Султана. Тако ти имена Божија, немој више! Што год кажеш, све ћу урадити.

Срета. Хоћеш ићи на бал?

Султана. Куд год ти рекнеш, само не удри више!

Срета (одреши је). Сад таки да клекнеш, па да ме молиш за опроштење.

Султана. Шта, ја тебе за опроштење?

Срета (замахне). Јеш ти није доста?

Султана. Не, молим те, хоћу.

Срета. Хајде да видимо.

Султана. Ах! Први пут у мом животу да клечим.

Срета. Први пут и јеси луда. Док си била паметна, тога није требало, а сад хоћеш мужа с шанови! (Претн јој песницом). Курјачко семе, ја ти морам то лудило истерати из главе, макар ти цркла! Таки моли за опроштење!

Султана. Ах! Ово је велико искушење. (Клекне).

Срета. Дигни руке. Тако. Сад говори. Слатки Срето.

Султана. Ах!

Срета. Нећеш ?

Султана. Слатки Срето.

Срета. Молим те, опрости ми, нећу више.

Султана. Молим те, опрости ми, нећу више.

Срета. Тако, сад устани. Видиш, како је зло, кад је човек пакостан. Да тако ради наш господин, не би она његова аспида онако праскала и лупала. Него он цили мили око ње. Бре, лупај ти њу, нека јој се пуше хаљине ! Хајде сад ме пољуби.

Султана. Молим те, само то не !

Срета. Али то мора да буде.

Султана. Ej! Тешко си га мени! (Пољуби га). У! Како смрди на дуван и ракију.

Срета. Е тако, сад смо се помирили.

Султана (Пође).

Срета. Куда ћеш ?

Султана. Да радим.

Срета. Тако. Ти знаш, да данас морају чизме бити готове. (Извади бурмутицу и шмрка). Хоћеш и ти мало ?

Султана. Ја се гадим од бурмута.

Срета. Али мени за љубав. (Султана шмрка). Е, та ти си увек била послушна. (Султана кија). На здравље! Може бити да ће ти бурмут мало мозак очистити.

Султана. Ах, сирота Султано !

Срета (који је међутим сео за посао). Море, зар ти немаш правог имена, него хоћеш да будеш Султана ? Хајд, хајд ! Знаш шта је, Пело, дед да ми мало певаш.

Султана. Још ми то треба на ову несрећу !

Срета (устане). Шта велиш ?

Султана. Ја не знам да певам.

Срета (покаже кајиш). Хоћеш да те научим?

Султана. Ја знам само талијански да певам.

Срета. Опет си почела? Кад твој отац поведе медведа, онда му свирај талијански, а мени певај српски. Дед, немој ваздан да се дајеш молити; други пут не могу да те сносим.

Султана. Ах! (пева).

Ти, серце, не мучи ме.
О, само дај ми мир,
Јер љубити ја не смем,
Нит' казати ја смем.

Срета.

Ти, жено, не мучи ме,
О, буди паметна!
Јер Срета нема шале,
Он хоће да лупа. — Пело!

Султана. Чујем.

Срета. Дај ми ону фордиту.

Султана. Шта је то фордита?

Срета. Милостива госпођо, то је ово. (Покаже јој прстом, Султана донесе му, па опет почне радити).

Срета (пева).

Јер Срета нема шале
Он хоће да лупа. — Пело!

Султана. Чујем.

Срета. Дај ми овај калуп. (Султана му донесе, па опет седне).

Срета. Пело!

Султана. Чујем.

Срета. Пало ми је шило, домашидер га.

Султана. Ах! (домаши му, па и опет седне радити).

Срета (радећи пева).

Чујте, жене, моју песму, то вам каже Срета,
Да је жена брзоћудна од сто ока беда.
Децу треска, слуге бије, муж сиромах ћути,
Док и њега у буџаку невоља не смути.
Он је моли, она праска, судове разбија,
Чаше лете, од страхоте сва се кућа нија,
Ако пође она псује, ако стане, ружи,
Мед јој горак, мало кафе, на сваштa се тужи;
Без ината, кавге распре не може дан проћи,
Ау! Ау! Ко ће мужу кукавцу помоћи.

Пело, нестало је ћириша, гледај да скуваш мало.

Султана. Шта је то ћириш?

Срета. Ако спопаднем опет овај кајиш! Метни туткала и смоле у лонац, па пристави ватри; шта се ту провешћујеш? Вуци се брже, да не дангубим!

Султана (отвори врата, па преступивши праг). Орјатине, сам ме ђаво морао овамо довести! Сав се у ћириш претворио, да Бог да, колико си ме мучио! (Тресне вратима и с поља забрави).

Срета. Шта? (хоће да отвори врата). Море, Пело, отвори, мало ти је било? На моју душу, полудела жена. Ако не буде нагазила на штогод, да нисам Срета. Пело ти! О, чекај, платићеш ти то двоструко! Могу и ја кроз пенџер, немај ти бриге! Или ћу те начинити као што си била, или ћеш сва бити мешина! (Пође к пенџеру, завеса пада).

ДЕЈСТВО ТРЕЋЕ.

ПОЗОРЈЕ 1.

(Двор код Трифића)

Стеван, Султана.

Стеван. Мани се, Бога ти, тога, сека Пело! Иди твојој кући, па гледај посао; ти знаш, да код мајстор Срете нема много.

Султана. Орјатине! Ти се смеш мени противити, не видиш да сам ја твоја госпоја?

Стеван. Сад ће ми још и чизмашице бити госпоје!

Султана (замахне на њега). Скоте и да би стрвино! Ослепио и до века не прогледао!

Стеван. Јеси чула, сека Пело! Доста сам се дао од оне наше аспиде ћушати.

Султана. Ја аспида, орјатине и скоте с пустаре! Ја аспида? Сад ћу ти зубе избити!

Стеван. Јеси чула, сека Пело, ако те звизнем овом шаком, таки ће ти вилице прећи код увета!

Султана. Ти ћеш мене звизнути, орјатине! Не знаш ли, да ћеш за ову само реч у гвожђе доћи? Оковао се и онај, који те држи у кући!

Стеван. А гле мајстор Сретинице, како лепо зна претити !

Султана. Мајсторица ти била мати, па те хлебом хранила! Ја сам твоја госпођа !

Стеван. Иди па спавај, боље ће бити, нека ти мало изиђе из главе бокал.

Султана. Несрећо, мислиш ти да сам ја пијана ?

Стеван. А, ниси, само си од јуче мамурна.

Султана. Сад ће ти пући глава !

Стеван. Бре срећа је твоја, што ја с мајстор-Сретом добро живим, а сад бих ти показао на кога ти замањујеш. Срам те било, ождркељала си се као крмача, па си дошла пре зоре да узнемируј ш људе !

Султана (цичи). Их! Триста те врага однело с орјатином ! (Туче га).

Стеван. Је ли тако ? (Ухвати је једном руком за прси, а другом је лупа). Пело, хоћеш ти бити паметна или нећеш ?

Султана. Орјатине ! (Трчи му руком у очи).

Стеван. Чекај малко, да те ја научим, кад не уме мајстор Срета. (Стисне јој руке уједно, па је туче). Је ли то лепо, сека Пело ?

Султана. Јао !

Стеван. Хоћеш ти примати ћуд од оне наше аспиде, а ? Хоћеш и ти беснити као она, а ? Скорпије и змије што сте ви ! (Удари је).

Султана. Јао ! Уби ме ! Не дајте за Бога ! Јао !

ПОЗОРЈЕ 2.

Трифић, пређашњи.

Трифић. Који враг, каква је то вика ?

Султана (удари Стевана песницом). Орјатски роде!

Трифић (ухвати је за руку). Но, но, шта је то ?

Стеван. Милостиви господине, ождркељала се као свиња, па дошла да је пустим унутра, каже, да је милостива госпоја.

Султана. Скотино, сад ћу ти зубе избити! Зар ме не познајеш? (Трифићу) Лепо ти стоји, напустио си ме, да ме слуге туку !

Трифић. Драга моја, шта ћеш ти овде ?

Султана. Ја сам твоја жена.

Трифић. Ти моја жена ниси.

Султана. Шта, за Бога, где сам ја ? Помагајте ! (Туче се по глави).

Трифић. Ова је с ума сишла.

Стеван. Пијана је !

Султана. Опио се ти и врат сломио! (Трифићу) Слепче, зар ме не познајеш ?

Трифић. (На моју душу, она је, али да се учиним да је не познајем, може бити, да ће јој то помоћи).

Султана. Сам ђаво овде мора играти, други нико ! (Трифићу) Шта ти мислиш са мном ?

Стеван. Није господин твој ти !

Султана. Не дери се, или ћу ти сад показати.

Трифић. Драга моја, иди ти твојој кући.

Султана. Ово је моја кућа.

Трифић. Ти се вараш, твоја је кућа преко пута.

Султана. Ја сам твоја жена.

Трифић. Ја не могу имати две жене.

Стеван. Аха! Ето мајстор Срете, сад ће је он научити памети!

ПОЗОРЈЕ 3.

Срета, бивши.

Султана. Јао! За Бога, не дајте ме! Не дајте ме!

Трифић. Је ли то твоја жена, мајстор Срето?

Срета. Требало би да је моја, али ево ушло јој у главу да је она милостива госпођа, где много на милостиву госпођу наличи. Неће да преде, неће да кува ћириш. (Прети јој песницом). Чекај, палигорко, научићу ја тебе!

Трифић. Она ми се види као да није при себи.

Срета. Шта није при себи, бесна је она, напуштена, а не луда. Две године чинило ми се, нисам имао жену у кући, него јагње, али од кад се милостива госпођа довела, побесни. Чекај, отојич сам ти истерао два ђавола испод коже, али видим има још пет.

Султана (пипа се по леђима). Платићеш ти ово горко! (Трифићу) Љубезни мој, овај ме орјатин сву испребијао.

Срета. Хахаха! Љубезни мој! Милостивом господину љубезни мој! Ти поздеру женски!

Султана. Он је мој муж.

Срета. Хахаха! Ето видите, господине, сад да их човек не вошти! Поганијо женска, вуци се кући!

Султана. Ово је моја кућа.

Срета. Море, јеси ли ти луда, или пијана?

Трифић. Мајстор Срето, твоја је жена у опасности, него гледај те зови доктора, да јој пусти крв.

Султана. Пустили те у гроб, орјатине један! Тако се са женом поступа?

Срета. Море, Пело, који ти је враг? Знаш ли ти, шта говориш и коме ти говориш?

Султана. Орјатин је он, кад своју супругу тако даје бешчестити.

Срета. Већ је то много! (Извади кајиш). Господине, ви ћете ми допустити, да је пред вами мало прокајишам.

Султана (трчи код Трифића). Јао, не дај ме! Не дај ме, Трифићу!

Трифић. Остави је, Срето, видиш да није при себи.

Стеван. Господине, биће оно што сам ја казао.

Срета. Шта, Стево?

Стеван. Сирота, била је синоћ код милостиве госпође, па ваљда је мало више повукла. Тек ја је нађем пред шталом где спава, па је одвучем кући, да је не псујеш. Али видиш, она ти се јако уфитиљила.

Султана. Орјатине, ти си мени то учинио. (Туче га).

Срета. А, то је много! Сад таки кући!

Султана. Ја сам ти пет стотина пути казала да је ово моја кућа.

Срета. Твоја кућа, је ли што има вина и ракије? Чекај, свињећа мати, научићу ја тебе! (Замахне). Кући!

Султана. Јао! Не дајте ме! Не дајте ме!

Трифић. Драга моја, како ти не би ишла твојој кући?

Султана. За Бога, ово је моја кућа!

Срета (ухвати је за руку). Знам, само ти хајде са мном.

Султана (отргне се од њега). Не дајте ме за Бога!

Срета. Хоћеш да те вежем?

Султана. Јао, помозите ми, за Бога! Трифићу, нећу више таква бити!

Срета. Пело, данас морају бити чизме господину гстсве!

Султана. Јао! Тешко си га мени, нико не мари више за мене!

Срета (показује кајиш). Пело, хајде кући!

Султана (клекне пред Трифића). Ако Бога верујеш, опрости ми, нећу више бити као што сам досад била, ја ћу те увек љубити и почитовати.

Трифић. Иди, луда жено, ја немам с тобом ништа. (На страни). Добар лек!

Султана. Слатки Трифићу, само ми сад опрости, па ако се од сада најмање у чему непокорна покажем, ради са мном шта хоћеш. Промисли само, и теби на чест не служи, да ме на овакав начин одбацујеш.

Трифић. Мајстор Срето, познајеш ти добро твоју жену?

Срета. Како је не бих познавао, кад ме од две године једе! Ето јој образ, ето јој нос — вештица! Није се ни умила, него спава до десет сати, па онда овако подбувена у скитњу! Чекај мало, научићу ја тебе памети!

Трифић. Срето, ја бих рекао, да је ово моја жена.

Срета. Хехехе! Кад би оваква остала, као што је сад, не браним; али шта би и ви жалостан радили? Не можете ни с једном да изиђете на крај, а камоли кад вас обадве на једанпут окупе? Оставите ви, господине, да је ја још једанпут промуштрам, па ћете видети, да ће она бити она иста Пела, која је и пређе била.

Султана. Ја нисам твоја Пела, драги Срето, ја сам Султана.

Срета. Е, молим те! Верујем, зашто код Срете нема вина. (Прети јој). Бре ћу те муштом, те ћеш се окрећати!

Трифић. И ти можеш по души казати, да је ово твоја жена?

Срета. Господине, ја сам истина пио, али, хвала Богу, нисам још мозак попио. Што ће Пела за ово страдати, то не желим ником. (Замањује руком). Ох! Ох! Милостива госпођо, ал' ћемо да се рачунамо! Питаћемо се, јесу ли оне милостиве госпође што сваком трче у очи.

Трифић (Стевану). Сад коме да верујем!

Стеван. Милостива је госпођа отишла у шетњу.

Султана. Их! (Тргне се). Оно је била Сретиница, драги Стеване.

Срета. Хахаха! Видиш, Стево, само мало жени попусти, па ће те у тикву сатерати.

Султана. Ух! (Тргне се). Што не смем да га за косе шчепам!

Стеван. Бар ја нисам пијан. Ја знам, да сам милостиву госпођу до каруца отпратио, и Глиша тера коње.

Трифић (на страни). Дед сад, моја ћудљива Султано!

Срета. Господине, само женама не верујте! Та ви знате, сви вилозови да устану, опет не могу њине лукавштине описати.

ПОЗОРЈЕ 4.

Персида, пређашњи.

Трифић. Девојко, гледај добро ову жену.

Персида. (Исто наша госпођа).

Трифић. Сад кажи, где ти је госпођа?

Персида. Извела се на каруца.

Султана. Нисам се ја извела.

Персида. Та ти и ниси.

Трифић. Ово је твоја госпођа.

Персида. Ихихи! (Смеје се). Таква госпођа могу и ја бити.

Султана. Их! (цикне). — Стрвино женска! — (Полети јој, Трифић је задржи).

Трифић. Охо, драга моја, треба да знаш, да си у туђој кући. (Добро, кад је и слуге не познају;

тако ће видети да није шала, па се може како поправити).

Султана. Орјати! Ја сам у мојој кући.

Срета. Видите, господине, тако ме по цео дан једе. Али сад ћу ја начинити разлаз. (Извади кајиш). Кући!

Султана. Слатки Срето, буди барем ти паметан!

Срета. Ја сам паметан, али ти си луда. Кући!

Султана. Окани се, Срето, мене, молим те као мог брата!

Срета. Ни речи више, него кући!

Трифић. Станте, ево долазе каруце. Срето, сада ћемо видети, која је чија жена.

Срета. Ја сам моју изровашио, те ће памтити док је год жива.

Султана (пипа се по леђима). Ах!

ПОЗОРЈЕ 5.

Пела (с валом преко шешира ступи), *пређашњи.*

Трифић. Ходи, сунце моје, хоће мајстор Сретиница силом да ти преотме место.

Пела. Милостиви господине!

Трифић. Шта је?

Пела. Опростите ми, ја нисам крива. Милостива госпођа заповедила ми је, ја сам морала чинити.

Трифић (на Стевана и Персиду). Но?

Персида. Ej, тешко си га мени!

Срета. Милостива госпођа! Пело ти! Немојте правити од мене комендије!

Трифић (Пели). Али како је то могуће?

Пела. Ја нисам ништа крива, милостиви господине.

Султана. Ја сам хтела шалу проводити, али ми је шала зло испала.

Трифић. Немојте ми главу забуњивати.

Стеван. Ово је договор, господине, не дајте се варати, милостива госпођа хоће шалу да проводи.

Трифић (Пели). Молим те, извести ме управо.

Пела (покаже му руке). Ево, милостиви господине, по овим се познаје, да сам ја Пела.

Срета. Да ти ђаво носи и такав посао и такав ред! (Пели) Чекај ти, вештице!

Пела. Слатки Срето, ја нисам крива, ја сам морала слушати заповест.

Срета. Бре ћу те чибукати, док душу у теби не чујем! Даћу ја теби, како се кућа чува!

Трифић. Хм! Хм! Дакле тебе је Стеван место Пеле код Срете однео?

Стеван. Милостива госпођа, молим за опроштење, ја нисам знао.

Срета. А шта ћу ја да рекнем?

Персида. А ја?

Султана. Сви сте ви невини. То је зар тако небо хтело, да искусим оно што нисам нигда ни помислити могла. Мајстор Срета ме је научио да није совестно децу сасвим мазити и распуштати. Моји родитељи су се смејали, кад сам ја праскала

и викала по кући, и што сам већма слушкиње кињила и тукла, то је њима милије било. Али данас ме је мајстор Срета научио да је лако туђи, али врло тешко трпити.

Трифић. Ох ! Ох ! Сунце моје, како ми је жао ! (На страни). Бог те живио, Срето !

Срета. Како ми ђаво обрну памет, те је нисам познао! (Лупа се по челу). О Срето ! Луди Срето !

Султана. Немој се печалити, ја ти од срца праштам.

Срета. Али ја мени нигда, а још мање оној (на Пелу показујући).

Султана. Ако је дирнеш, никад ми више у кућу не долази. Ти си био мој учитељ.

Стеван. (Леп учитељ !)

Срета. Милостиви господине, а како ми стојимо ?

Трифић. Можеш спокојно спавати.

Срета (прети Пели). Разговараћемо се.

Султана. Опет ти почињеш, мајстор Срето ! Хоћеш да ме расрдиш ? Мани жену, моја је кривица.

Трифић. Али кажи ми, молим те, Султано, како ти стиже до штале, да су те морали Срети однети ?

Султана. Знам да ме је сан, кад сам хтелд шупу походити, надвладао, али од куд онако тврa сан, ја не знам; опомињем се, да друго нисам ништа пила осим лимунаде. (Гледа на Персиду).

Персида (клекне на колена). Ах! Милостива госпоја, опростите ми, ја сам метнула мало опијума у лимунаду, желећи вам учинити спокојни сан.

Султана. И теби мирнију ноћ — разумем; то бих и сама учинила, кад би ме ко толико мучио. Устани, девојко, ја ти праштам, јер сам више ја, него ти крива.

Трифић. Децо, ја видим да је овај дан срећан ва мене. Зато да заборавимо сви што је било и да се скупа прочастимо.

Султана. То је лепо, љубезни Трифићу, али ја имам још мало дуга. (Показује на Персиду и Стевана). Треба да вратим.

Трифић. Они добијају по два пара хаљина.

Султана. И од мене један, нека буде три. Љубезни Трифићу, ја имам осим тога још једну велику молбу.

Трифић. Кажи, сунце моје, ја теби ништа не могу одрећи, само кад паметно захтеваш.

Султана. Ти, хвала Богу, доста добра имаш, а и ја сам ти толико донела, да ме никад зато прекорети нећеш моћи. Како би било, кад би Срета и Пела сваке године по једну малу суму новаца од нас добили за свој ужитак?

Срета. Милостива госпођа!

Султана (Трифићу). Они су обоје добри.

Трифић. Султано моја, теби за љубав и друго што, а камо ли оно што је и мени самом по вољи.

Срета. Пело, ти, шта си се удрвенчила?

Султана. Приповеда се, да је официр неки при командирању војске, опазивши изненада свога бившег учитеља, који је строго с њиме поступао, клобук с главе пред њим скинуо. Ово нека се и са

мном збуде. Срета нека остане у нашој кући, и ја како га усмотрим, таки ће ми на памет пасти његов кратак кајиш, и с тим ћу се задржати да нигде таково што не учиним, које би негодовање код других подигло.

Срета. Господине, право људи кажу, да су жене као поток : док су у љутини, кућу хоће човеку да оборе, а кад се уталоже, милина их је гледати.

Султана. Још једно. Ти мораш мене и ону твоју песму научити, и ја ћу је сваки дан певати и другима препоручивати, да се види како је ружна ствар, кад је жена зла и дурљива.

Срета. Видиш, Пело, шта вреди Срета ? — Хајде да пољубимо милостиву госпођу у руку.

ДЕЈСТВУЈУЋА ЛИЦА

У ПРВОМ ОДЕЛЕНИЈУ

Младожења.
Проводаџија.
Девојка.
Њен отац.
Мати.
Кумача.

У ДРУГОМ ОДЕЛЕНИЈУ

Младожења.
Проводаџија.
Девојка.
Отац.
Мати.
Тетка.

У ТРЕЋЕМ ОДЕЛЕНИЈУ

Муж.
Жена.
Њен отац.
Мати.
Проводаџија.

Женидба и Удадба.

ПОЗОРИШТНИ ОДЛОМЦИ УТРИ ОДЕЛЕНИЈА.

Представљано у Београду год. 1842.

ОДЕЛЕНИЈЕ ПРВО.

ПРОСИДБА.

УГЛЕД 1.

Проводаџија и *младожења.*

Проводаџија. Као што вам рекох, педесет управо које мушких, које женских, ја сам, то јест, усрећио ; и ако Бог да, мислим још толико.

Младожења. Али зар се може наклоност тако брзо набавити ?

Проводаџија. Шта наклоност ! Момак хоће да се жени, девојка треба да се удаје, то је све. Кад се венчају, онда ће доћи наклоност, ако су паметни, то јест. Није ли тако ?

Младожења. Ви имате право. Али ту мора тешко ићи, где нема познанства издаље.

Проводаџија. Хе, хе, хе ! Што ти је млад човек. Наклоност, познанство, то су малене ствари. Умети говорити, то је све. Шта мислите, педесет, то јест, и пет, зар је мала шала ? »Ја бих ону. Ја бих онога.

Гледајте, брат Симо.« Зашто не ? Пар хаљина, то јест, или друго што, па брат Сима то тако вешто сврши, да се сви зачуде. Шта мислите ви, то јест ?

Младожења. Непоњатно.

Проводадиија. Сваком је то непоњатно ; али месојеђе не могу да прођу без свадбе, момци су неспокојни, је ли тако ? Какву девојку имам за вас, да вам види око.

Младожења. За мене ?

Проводадиија. За вас, за вас, с пет хиљада.

Младожења. С пет хиљада ?

Проводадиија (хвата се за трбу). Аха, како вам је сад ? Стотину мени, па је с места ваша.

Младожења. Пет хиљада, ви мене у нестрпјеније доводите.

Проводадиија. Још из какве куће. Стотину мени, стоји ли, то јест ?

Младожења. Је ли одавде ?

Проводадиија. Овде и нема девојака за вас.

Младожења. Кад ћемо је видети ?

Проводадиија. Стотина моја, а ?

Младожења. Добро, за Бога; кад ћемо је видети ?

Проводадиија. Истина, мало је . . .

Младожења. Кад ћемо је просити.

Проводадиија. Охо, момче, тако брат Сима, то јест, не ради. Прво и прво, нове хаљине младожењи и проводадији. То је нужно, то јест, јер девојке више гледе на хаљине, него на самог момка.

Младожења. Одмах нека буде.

Проводадиија. Друго, треба узајмити што више

прстења, леп сат, златан ланац, а и дуката, то јест, колико више може бити.

Младожења. То је добро.

Проводација. А ? Зна ли брат Сима шта ради ? Ij, какав си ми дрвен младожења (намешта му мараму), кад сам ја био тако млад, на мени је морало све да трепти. Мало се ваља налицкати, косу, то јест, угладити, бркове намазати, мирисавке поред себе носити. Кад те види девојка, нека јој срце, то јест, заигра.

Младожења. Што чини искуство!

Проводација. Ха, ха, ха ! Допада ли вам се ? Но, сад на посао ; јер сам ја, то јест, већ јавио.

Младожења. Јавили ?

Проводација. А ? Шта држите сад о Сими ?

Младожења. Али како сте могли знати, да ћу ја хтети ?

Проводација. Шта хтети, стотина је моја, а ја толико ваљда искуства имам да знам, то јест, што је за кога. Да нисте ви, био би други. Колико је њих ишту ти Боже знаш ; но ја сам њеним родитељима обећао да ћу наћи прилику добру. Имам ли право ?

Младожења. Ја се врло радујем, да је на мене та коцка пала. Идем одмах справљати што треба.

Проводација. Охо ! Стани мало, момче ! Добар, то јест, трговац кад полази у Беч, он каже : идем у Ердељ. Тако и ви треба да чините. Ником ништа, зашто знате : ко пре девојци, онога је девојка.

Младожења. Ја ћу се владати по вашем савету (пође).

Проводадија. Чоха за хаљине да буде лепа, а не као што ме је један с овом преварио. Али сам га тако усрећио, свађају се као Цигани, то јест.

Младожења. Ја ћу гледати што је најфиније и најскупље. Сад, збогом!

Проводадија. Охо, зар тако? А камо, то јест, алвалук на девојку?

Младожења. Ја мислим, кад свршимо.

Проводадија. Тако се не добија кадуна. Докле год свадба, то јест, не прође, треба да је проводадија код младожење на ручку бар у недељи дана по једанпут, то јест.

Младожења. Па изволте.

Проводадија. Хајде де! Само приправи добра вина и доста киселе воде.

Младожења. Немајте бриге (одлази).

Проводадија (сам). И ти ћеш се усрећити! Проводадија је као восак, то јест, што слепљује ствари, које по себи не стоје. Кад се муж, то јест, са женом свађа, онда вичу: Бог убио, то јест, оног, који нас је свезао, а пре су молили, да их свежем. Сад ко је луђи, то јест? — Моје је скрпити их. Проводадија је као хаљинар, то јест, који је задовољан, ако се хаљина допадне кад се однесе. А што се потом где-који осупио, те му је хаљина постала, то јест, широка, што је чоха била, то јест, изведена од мољаца, или је изгубила боју, шта је он зато крив? Три дана су моја, а после макар вратове, то јест, поломили (одлази).

УГЛЕД 2.

(Код девојке)

Отац и *мати.*

Мати. Али човече, ја не знам, шта ти радиш; не бринеш се ништа за кућу. Ето нам девојки двадесет друга, па још седи. Зар хоћеш да плете седе косе? Већ ми је срамота и у цркву да идем; а она се сирота искида од плача. Не видиш, како се чисто губи у лицу? Није шала, срамота од света. Њене другарице удале се вај када, а она сирота...

Отац. Ја знам да је тако, али што ћу?

Мати. Шта не гледаш, за Бога?

Отац. Како ћеш, кад се испоганио свет. Није честито ни у кућу ступио, а већ разбира колико девојка има.

Мати. Нисмо ни ми сиромаси у Бога.

Отац. Дигла си је с тим проклетим модама, па и онај, који би хтео, не сме да се усуди; а опет други траже колико не можемо.

Мати. За Бога, и други људи немају; али се знају помоћи; а ми, канда је пало неко проклетство на нас. Ко даје хиљаду, он проноси: две; која има три, они вичу: пет; довијају се како могу; само смо се ми стисли, па не смемо да отворимо уста.

Отац. Ти знаш, одкад се поквари оно, што нисам пре венчања положио новце, одбише се људи.

Мати. Ти си му давао векслу.

Отац. А он је искао новце, па тако ти је.

Мати. То се бар зна, да смо од оно доба начинили кућу.

Отац. И задужили се.

Мати. То се не зна тако.

Отац. Да како, ти друге умеш да претресаш.

Мати. Хеј, хеј, хеј, хеј! Сад ми није до другога, него до моје бриге. Да ми је да се девојка отисне, канда бих се родила.

Отац. Само је ти дижи на високо, па ћеш добро.

Мати. За Бога, ти знаш, да је девојка под фелером, па се мора мало више око ње. Помисли само како би изгледала, да јој ниси купио фалишан зуб.

Отац. Добро, то је зуб; али нашто тако скупе хаљине? Нашто те моде и лудорије?

Мати. Ја сам мислила да се ко заљуби у њу.

Отац. О, нашла си! Пружи само хиљаде, па нека је и ћорава и без носа.

Мати. Ја кажем, немамо пријатеља, па то! Другима се напредује; како тако, тек се скрпи, али код нас баш нико; канда смо се све камењем бацали на људе.

Отац. Једног сам молио, и шта нисам обрицао, и обећао ми је да ће наћи лепу прилику; али видим, нема ништа ни од њега.

Мати. Хуј, кад помислим да се покладе приближују, грозница ме хвата.

Отац. Уби се, ако можеш.

Мати. Кукавна девојка осушила се од плача.

Отац. Шта знам.

Мати. Ти све »шта знам, шта знам,« па тако.

Отац. Хајде, не тандрчи ту.

Мати. Да, теби је лако.

Отац (махне главом). Сад мени је лако!

Мати. Не умеш, не умеш, па то је.

Отац. Већ само кад ти умеш.

Мати. Други људи промећу се тамо и овамо, мешају се с људма, обећавају, лажу; а ти, како је Бог дао.

Отац. Ја сад под старост не промени ћуд.

Мати. Предићка удаде кћер без крајцаре у пуну кућу. Гледам, Боже, кад смо били на свадби, ту су ти огледала, ту су канабета, астали — мило ти је да погледиш. Али и уму људи, брате.

Отац. Е, шта ћеш.

УГЛЕД 3.

Девојка (ступи), *пређашњи.*

Девојка. Једно је момче овде, каже да неки страни људи желе нас посетити.

Отац. То ће бити онај (махне главом на матер и одлази).

Девојка. Какви су то страни људи?

Мати. То су просиоци. Ја не знам каква си. Сваки дан читам и говорим да чистиш људски, а тебе ни брига. Дај овамо ту метлу! Гле како ти висе пешкири! (Узме метлу и паја по соби). Шта си ту стала? Хајде у другу собу, па се обуци.

Девојка. Мамо, пестало белила.

Мати. Тако је, нисам ли ти казала да оставиш без трага то белило? — Вуци се, па узми од мога, али немој све! (Привезује наново кецељу). Па кад идеш, иди људски. Врат исправи, шта си се погурила

као баба. Кад дођу, изнећеш слатко и ракију; старог пољуби у руку. Хајде, шта си стала, иди облачи се (девојка пође). Опет рамљеш?

Девојка. Па шта ћу да радим?

Мати. Ја сам ти казала, да се телом све као окрећеш, па ће други мислити, да ти је такав ход, или да се мазиш. Хајде, сад иди! (Девојка одлази).

Мати (сама, код огледала, намешта се). Само да је какав честит младић. Девојка ми је у образу лепа, лако ће му се допасти, а нога се и не познаје. — Куд ми се деде човек? Нисмо се ни договорили како ћемо лагати. (Уређује столице). Морамо свршити, макар како било.

УГЛЕД 4.

Проводаџија с *младожењом* (ступи).

Проводаџија. Помози вам Бог!

Мати. Бог вам добро дао!

Проводаџија. Јесте ли ради, то јест, гостима, хе, хе, хе.

Мати. Добро сте нам дошли. Заповедајте сести. (Младожењи). Молим извол'те.

Младожења. Љубим руку (седну).

Проводаџија. Па како сте, како се находите?

Мати. Благодарим на питању, здрави смо, хвала Богу, а то је, мислим, највише.

Проводаџија. Тако је, здравље је највеће, то јест, благо на свету.

Мати. Е молим вас, благо је лако стећи, само кад је човек вредан.

Проводадија. Верујем, особито кад је место као код вас. Гледам, лепа се варош учинила.

Мати. А ви нисте скоро овде били ?

Проводадија. Има шестнаест година, то јест.

Мати. О, од тог доба много се којешта изменило. И ми смо лане кућу правили.

Проводадија. То се види. — А где нам је газда ?

Мати. Таки ће доћи. Многи послови, знате, а мора свуд да је сам. На слуге човек не може да [се] ослони.

Проводадија. Богме без газде нема ништа. Тако је и код нас, то јест ; кућа сама, свашта доста, па како се човек најмање, то јест, удаљи, ето ти штете. Одкад се канимо мало куд изићи, па пикако ; ја, то јест, у послу на једној страни, овај господар на другој, то јест. Најпосле видимо није вајде ; пет, шест стотина форинти више или мање, што му драго.

Мати. Пропада, богме, господару ! Ако се нигде не пази, то се пази код нас, и ја, и мој муж непрестано код млађих ; а сирота девојка и не види нам се од посла. Чудим се, како се не разболи.

Проводадија. Млади, то јест, могу да поднесу више. (Младожењи) Знате, кад сте ви терали волове у Беч ?

Младожења. Ја нисам никада терао.

Проводадија. Наравно, то јест, да ви, то јест, нисте терали, него сте имали настојнике ; али сте се и ви доста, то јест, напатили. Колико сте онда, то јест, профитирали ?

Младожења. Не знам.

Проводадија (за себе). Мазгов! (јасно) То је чудо, да никада неће, то јест, да каже колико кад профитира.

Мати. Такав је и мој муж; једва и мени каже, а камо ли ком другом. Него све се тешка, канда нема ни пребијене крајцаре. Ја сам се љутила, но видим да има право, јер се овако више чува.

УГЛЕД 5.

Отац (ступи), *пређашњи.*

Отац. Слуга сам понизан, господо моја, мени је драго, да сам ту срећу получио.

Проводадија. Ми смо слободу узели вас посетити (устану).

Отац. Мени је особито мило. Та молим. (Опет се сви посаде).

Проводадија. Па како сте ми?

Отац. Хвала Богу!

Мати. Баш приповедам како смо сами, а толики посао.

Отац. Е, шта ћемо! Човек док је жив, све се једнако мучи: мало храном, мало око стоке, трговина — ти Боже знаш. Али шта знамо, кад човек има деце, треба да се стара.

Проводадија. Тако је богме. (Младожењи) Знате, ваш покојни отац, толике муке, то јест! Па шта је било? Оставио сину кућу, виноградe, толико добро, па отишао, то јест, под земљу.

Отац. Е молим вас, шта човек деце своје ради неће учинити. Ја имам само једну кћер и чини ми се што год радим, све за њу једну радим.

Проводадија. Шта је пријатније за родитеље, него кад знају, то јест, да имају добру децу.

УГЛЕД 6.

Девојка (доноси на служавнику слатко и ракију и послужује проводадију).

Проводадија. Добро здравље и срећу. Да Бог да, да се познамо и боље!

Отац. }
Мати. } Да Бог да!

Девојка (младожењи). Извол'те.

Младожења. Ја благодарим! Ракије никад не пијем.

Девојка. Али мало слатког. (Младожења узима).

Проводадија (оцу и матери). Ја бих молио, то јест, на две три речи.

Отац. Заповедајте. (Оду сви троје у другу собу. Девојка остави служавник на астал, па седне спрам младожење).

Девојка. Лепо време имамо.

Младожења. Врло лепо. (Почивателна). Како се унтерхалтујете овде?

Девојка. Доста рђаво.

Младожења. Имате ли лепих балова?

Девојка. Не баш; знате, музика нам не ваља, а друштво би прилично било.

Младожења. То је најгоре, кад музика не ваља.

Девојка. О, знате, тако ферхунцују да се човек смејати мора. Wir ha'm einen wahren Jucks mit ihr.

Младожења. Ви добро немецки говорите.

Девојка. О молим, ви ме бешемујете. Ich bin eine Deutschverderberin.

Младожења. А, то се не може казати.

Девојка. Какви су код вас балови?

Младожења. Врло лепи.

Девојка. А ви имате и музику лепу?

Младожења. Врло лепу. Него нам је сала малена.

Девојка. О, то ја мрзим! Не може, знате, човек ни да се окрене, особито кад је мало веће друштво. И код нас није тако велика, али је опет прилична, и слабо се кад и напуни.

УГЛЕД 7.

Проводадија, отац и *мати* враћају се.

Проводадија. А ви се разговарате, то јест?

Младожења. Мало.

Девојка (изнђе напоље).

Проводадија. Баш лепу кћер имате, да је Бог живи!

Мати. Бре добра ми је сирота и паметна, а радена, радена — ја не знам, од кад је мало одрасла сасвим сам одморна.

Проводадија. Е пријатељу, да вам кажем зашто смо, то јест, дошли. Као што сам казао, то јест, овај господар, млад као што га видите, има кућу, винограде, стаје и све што му је нуждно, то јест, да може лепо живети. Наумио је, ако буде Божја воља, себи

друга тражити, а и треба да се, то јест, ожени. Без жене бити, то није ништа. Истина, њега су многи, то јест, нудили, но ја како познајем и њега и вас, мислим, то јест, да је за њега најбоља прилика, то јест, ваша кћи; зато сам га, то јест, овамо и довео.

Отац. Ја вам благодарим, али ви знате, као што сам и казао, ништа не може силом, него ако буде од Бога суђено.

Проводадија. Да, да! Ако буде, то јест, од Бога суђено. Ја мислим, да му немате шта забавити.

Отац. Боже сахрани! Ви сте девојку видели; распитајте и даље, а и ми ћемо распитати, па ако буде од Бога суђено.

Проводадија (младожењи). Како вам се допада девојка?

Младожења. Она се мени врло допада.

Проводадија. Е, па шта ћемо ту много, то јест, распитивати. Срећу нико не нађе са свећом. Дајте девојку, да је дарујемо. (Младожењи) А?

Младожења. Како знате, (лагано) гледајте за новце.

Проводадија. Е, шта ћемо више, то јест.

Отац. Кад је тако, нека Бог благослови. Хајде, жено!

Мати. Опростите богме, нисмо се надали, па девојка није ни приправна, а и млада је још.

Проводадија. Е молим вас, само срећа од Бога, и добар, то јест, живот. (Мати одлази).

Отац. То богме. Само нека су од Бога срећни, и нека се пазе.

Младожења. (Новце за Бога!)

Проводадија. Као што ја момка познајем, није лепо да га у очи хвалим, а чућете, то јест, и од других како је добар, вредан и паметан. Не зна вам тај шта су кафане, шта су карте и друга ђаволства, то јест.

Младожења. А, тога нема.

Отац. Само карте не; то је отров за млада човека.

Проводадија. Видећете, и знам да ћете ми благодарити.

УГЛЕД 8.

Мати с *девојком, пређашњи.*

Девојка (приступи проводадији, па га пољуби у руку).

Проводадија. Жива била, снао!

Отац. Послужи, Јулка, наши гости слабо пију.

Проводадија. Стиде се, то јест, ха, ха, ха!

(Девојка понуди проводадију).

Проводадија (тихо). Гледај каквог сам ти момка довео, као да га је молер писао. А још док му у кућу уђеш. — Шта велиш, то јест, би ли пошла за њега?

Девојка. Како каже мама и тата.

Проводадија. Е, добро је! Нећеш се, то јест, ни мало кајати. Пуна кућа, то јест, што ти срце иште. (Гласно). Свако добро и срећу!

Отац. Да Бог да!

Проводадија (напије се, па опет тихо девојки). Проводадији леп дар, то јест. (Младожењи, кога девојка по-

служује). Дед младожења, овакве девојке нема у нас, то јест.

(Младожења дарује девојку, она опет пољуби проводадију у руку и одлази).

Проводадија. Е, хвала Богу, срећно свршисмо!

Мати. Само срећу од Бога!

Отац. То и ја кажем.

Младожења (проводадији тихо). Новце, за Бога!

Проводадија. Ако буду паметни и вредни, то јест, биће и среће.

Мати. Тако је Бога ми, и ми нисмо имали много, кад смо се узели, па ево сад, хвала Богу!

Отац. Та извол'те, пијте. Дед море, пуницо, шта си се ти улењила.

Мати (точи). Заповедајте.

Проводадија. Срећу и здравље од Бога, да Бог да што смо започели, да срећно свршимо, да се похвалите и ви с нама, и ми с вама!

Мати. Да Бог да и мати Божија, само љубав и добар живот.

Младожења. (Та новце, зар не чујете?)

Проводадија. Е пријатељу, ви знате садашњи обичај. Истина, као што сам, то јест, и казао, наш младожења има кућу, винограде, воденице (младожењи) две или три? — уверићете се, то јест, свашта доста. Али ви знате, то јест, какав је свет: ако узме без новаца, срамота. Зато да знамо напред, колико девојка има.

Отац. За то ћемо најлакше. Само нека су од Бога срећни! Ево све што видите овде, то је њино и Божије.

Проводадија. То је лепо.

Мати. И ми смо већ стари, који дан још, па ком ће све, него њима.

Отац. Мислио сам дати пет хиљада, и тако сам и казивао ; но опет мислим, боље је више, него ли мање.

Проводадија (младожењи). Е, видите ли, то јест!

Младожења. Ја управо нисам стао за новцима, нешто сам дао и под интерес, а уложио сам и у ракију ; него сам добио вољу да начиним једну воденицу, па би ми баш сад требало.

Отац. Е, хвала Богу, у нас су новци увек готови !

Мати. Ви сте наше дете, коме ћемо, ако нећемо вама. Само нек' је среће !

Проводадија. Тако је, то јест, тако ; код добрих и поштених људи нема много извијања, то јест, и кубуре. — Кад ће бити веселье? (Матери) Јесте ли ви испитали девојку, то јест ?

Мати. Она вели, како старији уреде.

Проводадија. То је знак да јој је по вољи, то јест. (Младожењи) Па шта велите, кад ћемо ?

Младожења. Како они нареде.

Мати. Знате, девојки ваља много којешта, а ради смо да нам не црвени образ. Зато ћемо јавити, докле још видимо.

Отац. Ако вам је повољно, довече може бити прстен, па већ после видећемо.

Проводадија. То је добро, (младожењи) а?

Младожења. Ја не браним, да не морамо опет долазити.

Мати. И ја кажем, зашто би двапут трошили.

Проводадџија. Већ за трошак није, то јест, ништа, него пропада, то јест, кућа.

Мати. И то, и то.

Проводадџија. Хајде, младожења, жури се што треба, то јест, за довече.

(Младожења пољуби оца и матер у руку, они њега у образ).

Проводадџија. Због ом, пријатељу!

Отац. Због ом!

Проводадџија (у поласку матери). Па пријо, само једну добру киселу чорбу за вечеру, то јест.

Мати. Штогод заповедате, све ће бити.

Проводадџија. Хе, хе, хе, и право је, каква је лепа прилика, то јест. Онако једног печеног ћурка с целером, то јест, а пријатељу, шта велиш?

Отац (смеши се). Тако, тако, кажите им све; јер знате какве су жене: »е, па нисмо знале«.

Проводадџија. За тесто вам слабо марим, само нека је добро вино.

Отац. Већ зато ћемо се потрудити.

Проводадџија. Е сад, због ом! (С младожењом одлази).

Отац. Но, хвала Богу, скиде ми се брига с врата!

Мати. Види се бити добар момак.

Отац. Како је, тако је, само нека иде беда из куће.

Мати. Кога ћемо звати на прстен?

Отац. Зови — комшију једног и другог, па ето ти.

Мати. Ја мислим да зовемо и кума Марка.

Отац. Шта ће ти тај ?

Мати. Та знаш, добар је на језику, ако ови окупе за новце.

Отац. Па ради како знаш (одлази).

Мати (спрема с астала). Добро је, добро је. Хвала Богу, кад се сврши. — Јулка !

Девојка (из друге собе). Чујем, мамо.

УГЛЕД 9.

Девојка, мати.

Девојка. Шта ме зовете ?

Мати. Довече ће ти бити прстен.

Девојка. Ала врагу . . .

Мати. Зар ти није по вољи ?

Девојка. По вољи, кад нема бољега.

Мати. Шта ћеш, ћерко, доста си и седела.

Девојка. Ја знам. Да сте ме удали, кад сам била од шеснаест година, него ви све »млада ми је девојка, млада ми је девојка«.

Мати. Па и јеси била млада.

Девојка. Дабогме млада, сад ето како се удајем.

Мати. Па шта ћеш ? Момак је леп, а види се и добар бити. Уз то је још и богат, па куд ћеш више ?

Девојка (наслони главу на руку, па се замисли).

Мати. Хајде шта си луда. Познајем ја, ти ћеш бити срећна с њим.

Девојка (кроз плач). Нити знам каква му је кућа, нит' има ли што, него хајд па прстен.

Мати. За Бога, девојко, људи нам кажу да врло добро стоји. А друго, богме ћерко, и ти не можеш

много пробирати ; мало ти је време прошло, а други траже и новаца много.

Девојка (плаче). Ја знам да сам несрећна.

Мати. Хајде, немој бити луда ! Тако сам и ја лудовала, кад сам се прстеновала, па после, красно задовољна.

Девојка. Дабоме, кад нисте били лепи !

Мати. Хајд без трага ; ја нисам била лепа, него ти с том ногом !

Девојка (плаче). Сад ми се још подсмевате.

Мати. Но, доста већ, иди те гледај за довече !

Девојка (устане). Да га ђаво носи и с прстеном и удајом ! (одлази).

Мати. Луда девојка ! Али тако свака мора мало да прозанати. Ја сам још горе чинила.

УГЛЕД 10.

Девојчина *кумача* и *пређашња.*

Мати. О, Персо ! Одкуд ти тако ?

Кумача (пољуби је у руку). Ето и ја наканила се, да видим шта ради Јулка.

Мати. Баш си добро дошла, довече је Јулкин прстен.

Кумача. Је ли истина ? А и ја сам чула нешто.

Мати. Од кога си чула ?

Кумача. Та већ говоре сви.

Мати. Кад брже ?

Кумача. Е, ви знате, какав је свет. — Је ли добра прилика ?

Мати. Врло добра. Баш сам задовољна.

Кумача. Но, то ми је особито мило.

Мати. А шта ће, доста је и пробирала.

Кумача. Та пробирати, то није ништа.

Мати. Хајде, па да гледамо после и тебе.

Кумача. Е, за мене има још времена.

Мати. Шта има времена, треба да гледаш за себе. Доста си браћу служила.

Кумача. Та. — А где је Јулка ?

Мати. Е — Јулка ти се забунила. Знаш како је.

Кумача. Остаћу да јој помогнем. Само да јавимо мами.

Мати. Бога ми, баш добро. Хајде, скини ту мараму велику и рукавице, сад ће и Јулка доћи (одлази).

Кумача (скинула мараму, па се гледа на огледалу). А шта мени фали ?

УГЛЕД 11.

Девојка, пређашња.

Девојка. А, гле кумаче !

Кумача (трчи јој, па се пољубе). Боже, па крије, крије ; као да ће јој ко преотети !

Девојка. Бога ми, нисам ни знала.

Кумача. Море је ли млад, је ли леп ?

Девојка. Мани га врагу, велики је.

Кумача. Ћути, лудо, шта ће ти прапорац.

Девојка. Ђаво га знао, нисам ни мало задовољна.

Кумача. Бре, благо теби, кад се удајеш !

Девојка. Е, благо да ! Море док си девојка, бар знаш што живиш ; а кад се удаш, Бог зна како ће те муж држати.

Кумача. Е, мани врагу, опет је боље, кад си удата! Своја си госпођа и себи радиш. А овако код оца . . .

Девојка. Сад како му је, тако му је!

Кумача. Море, кад ће бити свадба?

Девојка. Ђаво га знао.

Кумача. Ваљда нас нећеш ни у сватове звати.

Девојка. Е, нећу да!

Кумача. Море, па после да нам кажеш како се с мужем живи.

Девојка. Чекај док се и ти удаш, па ћеш видети.

Кумача. Ја потрчала, да ти помогнем. Знам да си забуњена.

Девојка. Е, забуњена да!

Кумача. Море, чудно је кад се девојка удаје. Мене је једанпут један просио, па нисам могла три ноћи да спавам.

Девојка. А мени није ништа.

Кумача. Море, немој заборавити кад пођеш на венчање, да ме повучеш.

Девојка. Нећу, само се ти нађи око мене.

Кумача. И да спавам пре венчања код тебе — хоћеш?

Девојка. Зашто не, бар ћеш ме очешљати.

Кумача (загрли је). Ју, благо теби, кад се удајеш!

ОДЕЛЕНИЈЕ ВТОРО.

ШЕСТ НЕДЕЉА ПРЕ ВЕНЧАЊА.

УГЛЕД 1.

Девојка (сама седи и плете).

Право ми је кумаћа казала, да нећу моћи спавати. Како очи затворим, ето ти ми свадбе. Да га ђаво носи, сад опет уредили после Ускрса, зашто нису до године ? Лако је њима ! Да, они мисле да је други луд.

УГЛЕД 2.

Младожења (ступи), *пређашња.*

Младожења. Слуга сам понизан, господична.

Девојка. Службеница.

Младожења. Како сте, господична ? (Пољуби је у руку).

Девојка. Како видите. Извол'те сести.

Младожења. Љубим руку. (Узме столицу и седне до ње ; она се мало одмакне). Па шта сте снивали ?

Девојка. Ја обично не снивам ништа.

Младожења. То је добро. Господична, ја сам узео слободу мало вам време прекратити.

Девојка. Благодарим.

Младожења. Једва чекам час, кад ћемо непрестано заједно бити.

Девојка. Ја сам тако у послу, да ми то слабо и на ум пада.

Младожења. Ваша лепота . . .

Девојка. Ви опет почињете комплиментирати.

Младожења. Ваше очи . . .

Девојка. Ви тако умете шмајхловати, да човек мора мислити да је истина.

Младожења (ухвати је за руку). Слатка моја, ви не знате како за вама чезнем!

Девојка. О, врага, извукла ми се мәшлија.

Младожења. Зар ви мене немате радо?

Девојка. Ја не знам, одкуд сте дошли на то? Да вас немам радо, не бих за вас ни полазила.

Младожења. Па зашто сте тако хладни?

Девојка (смеши се). Моје су руке увек вреле.

Младожења. Јесте ли били кад заљубљени?

Девојка. То не знам шта је.

Младожења. Чудо!

Девојка. Код мушких верујем да је чудо. Они се у сваку девојку заљубе, коју год виде.

Младожења. Зар нас држите за тако непостојане?

Девојка. Већ то је опште познато.

Младожења. Видећете, какав ћу спрећу вас бити.

Девојка. Могуће је, да ћете ви један учинити изјатије.

Младожења. Ви ћете се уверити.

Девојка. То ћу дакле ја бити најсрећнија на свету.

Младожења. Нећу се маћи од вас.

Девојка. И шта ћете још радити ?

Младожења. Непрестано ћу вам угађати. Што помислите, то ће бити учињено.

Девојка. Зацело ?

Младожења. Уверићете се.

Девојка. Чекајте да видимо је ли истина. (Извади разговорне карте из ормана).

Младожења. Шта вам је то ?

Девојка. Карте у вопросима и одговорима. (Промеша) Изволте извући једну.

Младожења. Зар ви тако много држите на карте ? Али кад је ваша воља, нека буде. (Извуче, па чита) »Перете ли зубе ?«.

Девојка. А, није тако, ја треба да вучем.

Младожења. Засад нека остане овако, па ћете после ви.

Девојка. Хајде, кад сам погрешила (вуче).

Младожења. Дакле : »Перете ли зубе ?«.

Девојка (чита). »То мој обичај није«.

Младожења. Ово баш није истина. Ваши зуби су бели као снег. (Извуче) »Милујете ли белило и руменило?«

Девојка (извуче). »Ја бих се за апотекара удала«.

Младожења. Е, да ! (Извуче једну карту) »Колико година имате ?«

Девојка. »Лепа је ствар тајну чувати«.

Младожења. »Зашто каже жена : мој муж ; а муж за жену : моја госпођа ?«.

Девојка. »Узмите се на ум«.

Младожења. Аха! То значи: жена је у кући господар, је л' те? (Извуче) »Може ли вам се на вашу реч веровати ?«

Девојка. »Мачка је мени најмилија у кући«.

Младожења. »Шта би мислили, кад би се удали ?«

Девојка. »О, како су срећне удовице«.

Младожења. Ето видите.

Девојка. Морао је ко тако наместити. (Промеша карте) Извол'те сад.

Младожења (извуче једну). »Зашто се увек љубите, кад се с другарицама састајете, и од њих растајете ?«.

Девојка. »Не уздај се много на постојанство женско«. — Чекајте мало, да ја питам, а ви одговарајте. (Да му карте, које он промеша и потом јој пружи, те извуче једну). »Јесте ли ми верни ?«

Младожења. »Сваког месеца по једанпут«.

Девојка. То верујем. (Извуче) »На чему ви љубов оснивате ?«.

Младожења (извуче карту). »Имате ли новаца?«

Девојка. Као: без новаца нема код мушких љубови. Није ли тако? (Извуче) »Како обично време проводите ?«

Младожења. »Нема веће досаде, него непрестано са женом седети«.

Девојка (смеши се). То је оно, што сте ми отоич казали. (Извуче) »Шта сад мислите ?«

Младожења. »Моја је највећа брига, како ћу вас варати«.

Девојка. Ето видите, такви сте ви мушки.

Младожења. Господична, то су само карте.

Девојка. И карте погађају.

Младожења. А погађају ли за вас ?

Девојка. За мене нису ништа ни казале.

Младожења. Да се оставимо шале, но да се на наш разговор повратимо. Господична, ви ћете видети како вас ја радо имам.

Девојка. То ми је врло драго.

Младожења. Једва чекам дан венчања.

Девојка. И тај ће проћи.

Младожења. Зар сте ви тако нечувствителни ?

Девојка. Не знам и ово време какво је, све ветар — никако да се уталожи.

Младожења. Овај ветар и на мене дејствује. Господична, ја не могу никако да се растанем од вас.

Девојка. А ви извол'те остати.

Младожења. Какву желите да вам купим венчану хаљину ?

Девојка. Како купите, ја ћу бити задовољна.

Младожења. Али ја бих желео знати ваш густ ?

Девојка. Мој је густ онај који је и ваш.

Младожења. О, како сам срећан !

Девојка. Како ?

Младожења. Да такву супругу добијем.

Девојка. Ви ме опет застиђујете.

Младожења. Слатка господична, једну молбу имам.

Девојка. Заповедајте.

Младожења. Али хоћете ли ми учинити ?

Девојка. Ако могу, зашто не.

Младожења. Један пољубац.

Девојка. А, од тога нема ништа.

Младожења. Видите какви сте, а како вас ја радо имам!

Девојка (устане). Опростите, имам посла.

Младожења. Ту не треба много времена, један пољубац!

Девојка. Ви ме вређате тиме.

Младожења. Слатка господична, можете ли бити тако свирепи?

Девојка. Молим, престанте од тога, јер ћу побећи.

Младожења. Само један.

Девојка. Ево ми иде неко.

Младожења. Ах, какви сте!

УГЛЕД 3.

Проводаџија, пређашњи.

Проводаџија (младожењи). А, овде сте; ја знам, то јест, где вас треба тражити.

Младожења. Ја најрадије овде проводим време.

Проводаџија. Е јесам ли добро, то јест, учинио, што сам вас овамо довео?

Младожења. Никад вам нећу моћи довољно благодарити.

Проводаџија. Верујем, каква девојка, то јест.

Младожења. Сваке ћете недеље код нас ручати.

Проводаџија. И треба, то јест, да вас обилазим. (Девојки) А како сте ми ви задовољни? (Она га пољуби у руку). Хе, хе! Нема без мене ништа, а? Па како сте, то јест?

Девојка. Благодарим на питању.

Проводадџија. Јесте ли весели ?

Девојка. Зашто не бих била весела ?

Проводадџија. Хе, хе ! Чекајте само, док отидете у своју кућу. (Младожењи) Како стоји, то јест, с хаљином младе невесте ?

Младожења. Ја питам фрајлицу какав јој је густ, па неће да ми каже.

Проводадџија. Иј ! Какав си ми младожења. Узми, то јест, што је најлепше и најскупље, па ето ти. (Девојки) Није ли тако, то јест.

Девојка. Ја ћу бити задовољна, како ми донесу.

Проводадџија. Шта задовољна ; треба да је најлепша од свију у вароши. Ја сам шестдесет, то јест, усрећио ; али овако добру прилику с обадве, то јест, стране, нисам никада имао. Хајде, младожења, не треба ту много око младе невесте, него гледај те узимај, што је нужно, то јест.

Младожења. Ја ћу одмах свршити. (Девојки) Препоручујем се.

Девојка. Службеница.

(Младожења одлази).

Проводадџија. Заљубљен је у вас као зец. Али сте и добили прилику, добру, то јест, какових мало има.

Девојка. Мама је у другој соби, да је зовем.

Проводадџија. Није нужно, то јест. Видећете само док му у кућу уђете : свашта доста, виногради, воденице, пет стотина јутара, то јест, ораће земље, толика храна, ти, Боже, знаш. Бићете прва, то јест, госпођа.

Девојка. Јесте ли били с татом ?

Проводадија. Он све зна, то јест. Само док видите, то јест, каруце; нема такве нико у вароши. Видећете, то јест; све се не може ни избројати. А ко би другоме могао избројати, што има, то јест, по кући? Хе, хе, проводадији о свадби лепши, то јест, дар, него о прстену.

Девојка. Опростите, Бога ми, нисам била спремљена ; мама је мислила да ме још не удаје.

Проводадија. Али кад се појави овакова, то јест, прилика ! Онда би гриота била пропуштати. Но ја се надам, да ћете ми, то јест, благодарити, што сам вам довео овакову, то јест, партију. (Глади је по образу) Хе, хе, ал' ћеш да се шириш. (Она га пољуби у руку). Сад морам да идем, зашто имам, то јест, још један посао. Због, снао, то јест !

Девојка. Службеница.

(Проводадија одлази).

Девојка (сама). Ју, благо мени ! Док седнем на каруце, па се извалим овако (седне небрижљиво на столицу), како ће ми друге завидети! А моја кумача и Ната Мишина пући ће од једа. (Ђипи, па потскакује) Благо мени, благо мени ! (Одлази).

УГЛЕД 4.

(Друга соба)

Мати и девојчина *тетка*

Тетка (гледа у карте, које су по асталу разређене). Ево млад момак у кући с мислима и персоном ; води венчање у глави. Други један прћомањаст држи

се смртан. (Броји) Један, два, три, четри, пет, шест, седам, осам, девет, десет, — једанаест, дванаест, — тринаест, цела истина. Гледај, како се карте крсте; нешто фришко.

Мати. Хеј, хеј, кад би то било!

Тетка. Да је поклопим. (Скупи карте и мешајући шапуће).

Мати. И ова је прилика добра, али кад би она била . . .

Тетка (почем је карте промешала, хукне, па их да матери, да дигне).

Мати (диже). Да Бог да, да буде истина!

Тетка (ређа карте). Тако једанпут код сека Миље нестала им сребрна кашика. Бацам ја, кашика је у кући. Кад, шта је било: украла слушкиња. (Дигне три карте са стране, па их показује матери). Ево, млад момак с венчањем стоји у кући. (Разгледа друге карте). Цела истина! Ала је овај други смртан; но још се нада. (Пређима куца карте по реду). Венчање за цело; — мала забава. Девојки стоји велика радост, и новци у кући.

Мати. То је.

Тетка (скупи карте). Од кад ја размећем карте, нису ме ни једанпут превариле.

УГЛЕД 5.

Девојка, пређашње.

Мати. Где си ти, девојко?

Девојка. Био ми је младожења.

Мати. Шта је хтео?

Девојка. Ништа, дошао на разговор. Искао је и да ме пољуби.

Мати. Па бићеш му допустила?

Девојка. Нисам.

Мати. Тако треба. Девојка мора да се онде покаже равнодушна, што јој је најмилије. Него, знаш шта је? Од твоје свадбе неће, чини ми се, ништа бити.

Девојка (жалостиво). За Бога, мамо, зар да останем овако? Та ако вам није гриота, да вам је срамота од људи.

Мати. Ћути, лудо, теби се друга срећа појавила. Марић хоће да те узме.

Девојка (радосно). Марић, мамо?

Мати. Марић да како. Је л' ти је сад по вољи?

Девојка. Ју, како је леп и богат!

Мати. Па је бар и господин.

Тетка. Још какав!

Мати. Шта мислиш ти, каква ћеш бити у вароши.

Девојка. Ах, да ме љубе у руку, и да ме зову милостивом госпојом.

Мати. И ја ћу поред тебе бити у части.

Девојка. Па кад аусфарујем, бединтер отрагу . . .

Тетка. Бре толико благо!

Девојка. Зато је он са мном онолико играо на балу.

Мати. И ја сам се чудила, што толико око мене ходи, и тражи да се са мном разговара. Он се заљубио у тебе.

Тетка. Бре, како жали, кад је чуо да си се прстеновала.

Девојка. Па да покваримо. Волим бити милостива госпођа, него да се за трговца удам.

Тетка. То и ја кажем.

Девојка. Зашто овом не јавите да нема ништа од свадбе?

Мати. Не смем, док ти се с оцем не разговорим.

Девојка. Ју, благо мени!

Мати. Само се паметно владај. Немој се јако белити, јер си и тако плава.

Девојка. Мамо, да ми је мало турска белила.

Мати. Ја знам, али кад нема, добро је и ово. Видиш како и мени добро стоји.

Девојка. Само да се сврши.

Тетка. Ево, карте кажу зацело.

Мати. Како би било да одемо каквој врачари?

Девојка. То, мамо, то! Знате, како је из Шеничкине куће прелетела кокошка преко сандука покојне Маце Устићеве, па је после Устић узео.

Тетка. Јесте, јесте; чудили смо се сви, који смо пратили: кокошка црна, таман кад је сандук спроћу пенџера био, излети напоље, па пр преко сокака. Ја сам одмах казала да ће Устић Пелу узети, па тако је и било.

Девојка. Па гледајте, тетка, и за мене.

Тетка. Немај бриге, душо.

Мати. Хеј, хеј! Кад би те Марић узео, онда бих била срећна мати.

Девојка. Је л' истина да је Марић врло љут?

Тетка. То је ништа; кад пођеш на венчање, ако се срећно сврши, ударићемо трипут сикиром о праг, па гледај да баш преко белеге прећеш. У цркви стани му на ногу, а ми ћемо ухватити три жабе, па ћемо облепити лонац и кувати, докле се год из цркве не вратите. — Ја ти кажем, ћерко, можеш га вући за нос, како ти је воља.

Мати. Ето ти оца, уклони се у другу собу, док се с њим разговорим.

Девојка (пољуби је у руку). Слатка мамо, како сам срећна, што ме Марић проси! (отиде).

Мати. Нисам ли ја срећна мати!

УГЛЕД 6.

Отац, пређашње.

Мати. Јеси ли и ти чуо, каква се срећа појавила за нашу Јулку?

Отац. Какьа?

Мати. Марић хоће да је узме.

Отац. Којешта!

Мати. Ако је теби којешта, није мени. Ја хоћу да имам зета господина.

Отац. Шта фантазираш?

Мати. Ти држиш да је то будалаштина?

Отац. Ја знам да Марић тражи десет хиљада.

Мати. Ал' ако се буде у девојку заљубио?

Отац. Зашто се није заљубио досад?

Мати. То је ништа.

Отац. Хајд, остави [се] тога разговора.

Мати. Да, остави се тога! Треба да усрећимо дете.

Отац. Дакле, шта би ти хтела, да покваримо прстен ?

Мати. Да како.

Отац. Јес' чула, једанпут је било комендије у кући, више неће бити.

Мати. Али за Бога, кад је боља прилика.

Отац. Ти си луда жена, па мир !

Тетка. Немој тако, Јово.

Отац. Хајде, ћути ми ти.

Мати. Јао, Бог с тобом, човече, какав си ми ти отац, да не мариш за своје дете ?

Отац. Него ти мариш.

Мати. Али кад је човек проси ?

Отац. Је л' био овде ?

Мати. Како ће да дође, кад је девојка под прстеном ?

Отац. Па одкуд то изиђе, да ће да је узме ?

Мати. Ето, сека Марта зна, а зна и цела варош.

Тетка. Јесте, Јово ! Многи су били, кад се о удадби Јулкиној говорило. Онда Марић рече : да сам знао, вели, да би је за мене дали, и ја бих је искао.

Отац. Ej, ћурке женске, па из тога ви држите, да ће он њу да проси. Човек је казао, као што сви обично хвале девојку, кад се удаје, а ви то држите за готове новце.

Мати. Он је човек поштен, неће да лаже.

Отац. Па шта је обећао ? Није казао : идем да је иштем ; него : и ја бих је просио. Као бајаги,

он се није могао упитати, да је хтео, него сад му је пало на памет, кад се девојка прстеновала.

Мати. Е, да видиш како карте кажу.

Отац. А, карте су вама завртеле мозак? Немој ти гледати што је прилика, него што карте кажу, па ћеш добро проћи.

Тетка. Јесте, Јово!

Отац. Но, сад мир, јер ако спопаднем тољагу, биће вам обадвема доста. Гледај им ти посла; најпре да ме протерају из куће: »Е, па остаде нам дете, па срамота од света, па ово, па оно,« а сад, кад се како тако свршило, стале ту да ми заповетају. — Само ми једну реч више проговори, или коме кажи, па ће се запрашити соба од тебе. (Одлази).

Тетка. Јако се наљутио.

Мати. Мани га с Богом, не смем више о том спомињати.

ЈАВЛЕД 7.

Девојка, пређашње.

Девојка. Шта је тата тако викао?

Мати. Од Марића нема ништа.

Девојка. За Бога, мамо, тако лепа прилика!

Мати. Ја знам, али ти се не да отац ни осолити.

Девојка. Тако марите за мене! Та да вас псето толико служи, па би се више бринули.

Мати. Јао, Бог с тобом, ћерко, како то говориш?

Девојка. Па шта ме не дате, кад ме човек иште.

Мати. Он те још није искао, него је казао: да је знао, он би те сам узео. Па отац ти се боји: упустићемо ову прилику, а онај неће доћи, па шта ћемо онда.

Девојка. Како неће доћи, кад је казао?

Мати. Тражи још десет хиљада.

Девојка. Па подајте.

Мати. А откуда?

Девојка. Ако не пођем за Марића, ја ћу се убити, знате?

Мати. Кажи ти мени, шта ћеш радити, ако покваримо прстен, а Марић не дође?

Девојка. Ја ћу скочити у бунар од срамоте.

Мати. Е, видиш, ћерко, чувајмо оно, што имамо у руци. Шта фали овом?

Девојка. Не фали му ништа, али бих волела за Марића.

Мати. Красан дечко, леп, смеран, да живиш код њега као госпођа.

Девојка. Мамо, и овај има каруце.

Мати. Е, видиш, па шта ћеш више.

Тетка. И у картама стоје новци.

Девојка. Казивао ми је проводадија.

Мати. Тако, ћерко, тако; знаш кад се онда покварило, били смо сви као убијени, па како би нам било, да се опет случи.

Девојка. Е, па нека остане овај. Само да има друго име! Лазар, мамо, то не могу никако да трпим.

Мати. Па зови га Лазицом, Лаком, или како хоћеш. И ја твом оцу кажем »Цицо« место Ника, а тако и друге чине.

Тетка. Мени мој каже »бабо«, а ја њега »Мило«, па добро.

Мати. Та лако је за то, само нека је у другом добро.

Девојка (потскакује). Баш имам једно лепо име за њега!

ОДЕЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

ШЕСТ НЕДЕЉА ПОСЛЕ ВЕНЧАЊА.

УГЛЕД 1.

(Соба мужевља)

Муж (седи па прегледа један протокол), *жена* ступи.

Жена (трчи к њему). Откад те нисам видела! . .

Муж. Има читаво по сата.

Жена (загрли га). Слатки мој, Светозаре!

Муж. Бежи, видиш да имам посла.

Жена. Ти си мој медени Светозар.

Муж. Одлази, кад ти кажем.

Жена. Мило ми је, кад сам код тебе, знаш?

Муж. Знам, знам; само ме остави.

Жена. Шта ћемо данас кувати?

Муж. Кувај, што хоћеш.

Жена. Али шта ти радо једеш?

Муж. Једем, што ми се донесе.

Жена. Хоћеш ли да ти скувам кокошку у расолу? (Хоће да га пољуби).

Муж. Мани се цмакања, молим те!

Жена. И два голупчета да испечем (пољуби га).

Муж. Али, молим те и с тим твојим љубљењем.

Жена. Ја те милујем.

Муж. Сад ја немам друга посла, него да стојим, да ме милујеш.

Жена. Ти си моја сва радост на свету.

Муж. Молим те иди гледај посао ; не тандрчи толико.

Жена. Зар ти мене не милујеш ?

Муж. Е, не милујем !

Жена. Ах, какав си био, кад си био младожења !

Муж (смеши се). То ти памтиш !

Жена. Како си ми лепо правио кур.

Муж. Знам, знам.

Жена. Памтиш ли кад си искао да ме пољубиш, а ја нисам допустила ?

Муж. Памтим.

Жена. Ју, Боже, како ми је било жао, али нисам смела !

Муж. Добро, добро.

Жена. Сад те могу миловати, колико хоћу, је л' ? (Хоће да га пољуби).

Муж. Али, жено, — та доста већ.

Жена. Мени није доста, ти си мој муж (опет му трчи).

Муж. Е, сад — знаш : посвирај, па и за појас задени.

Жена. Зашто си тако хладан спрећу мене ?

Муж. Молим те, иди у кујну, видиш да имам посла.

Жена. Макар ако се на мене срдиш, опет ћу да те пољубим (љуби га).

Муж (удара је лагано прстима). Хајд, хајд, хајд! (Жена одлази).

Муж (сам). Е тако је, човек кад се жени, мисли да лети по рају, а кад прође хука бука, па предузме као трговац протокол да види приход и расход, онда обори крила. Људи у браку не воде обично књиге и протоколе, а трговац, који не држи тачне књиге сврх примања и издавања, најлакше банкротира. Но и да се уведе мода водити брачне протоколе, како би изгледало? На пример: *Приход* »жена.« — *Расход* »свадба, јело, пиће, музика и проче.« — *Приход* »лепота«. — *Расход* »кућевни пријатељи, многе визите, брига.« — *Приход* »љубов«. — *Расход* »својевољство, сваки час нове хаљине, мазање.« *Приход* »деца«. — *Расход* »бабица, колевка, апотека, неспавање, дојкиња.« — *Приход* »помоћница живота.« — *Расход* »знаци од ноктију, примјечаније како човеку нестаје косе на глави, лупање по кући, плач и т. д.« Од кад би сваки почео тачан протокол водити, шта у браку добија, и шта плаћа, то би човек толико имао читати, докле не би од жене побегао. Но кад свет од толико година постоји, и људи нису нашли за добро да се таково књиговодство заведе, нећу га ни ја уводити. Зато да гледам посао. (Почне опет свој протокол прегледати и које шта уписивати).

УГЛЕД 2.

Жена, пређашњи.

Жена. Шта ми помаже седети у кујни, кад ми је све овде памет? (Мужу) Кажи ми, молим те, зашто си тако невесео ? (Метне му руке на раме).

Муж. Остави ме, да радим.

Жена. Ја знам теби није до радње, него само тек тако.

Муж. Хајде с Богом!

Жена. Ти се срдиш нешто.

Муж. Е, срдим да!

Жена (мазећи се). Тако си ружан, кад си срдит! Ниси леп, знаш. (Дира га прстом по образу).

Муж. Иди, молим те, од мене.

Жена. Кажи ми шта је.

Муж. Ништа.

Жена. Јесам ли ти ја крива ?

Муж. Ниси.

Жена. Па зашто си срдит ?

Муж. Та нисам срдит, разумеш ли ?

Жена. Досад си ми свашта казивао, а сад нећеш.

Муж. Иди једанпут од мене.

Жена (мазећи се). Нећу да идем, знаш.

Муж (устане). Ти си бога на моју главу.

Жена. Шта ти је, молим те, зар тако треба ?

Муж. Шта ?

Жена. Док си био младожења : »Господична, ја ћу вама ово, ја ћу с вама овако,« а сад нећеш ни да ме погледиш.

Муж. Ваљда ћу све у тебе да пиљим.

Жена. Ти кад си мислио тако, да се ниси женио.

Муж. Где јако! А како би се ти удала?

Жена. О, мислиш ти да тебе није било, ја бих плела седе косе? Мој драги, имала сам ја просиоца, те још каквих!

Муж. Па си опет волела мене.

Жена. Дабоме да сам те волела. Тако ми треба, кад сам била луда, те сам пробирала.

Муж. Од тешкога пробирања најпосле спаде да те ја узмем.

Жена. Ко те је звао? Шта си облетао толико око тате?

Муж. А шта су они летели око мене? Има девојка ово, има оно. Где су ти они многи новци?

Жена. А где су теби они многи виногради, оне воденице, каруце, и шта ту нема? Најмио човека да лаже за њега.

Муж. Лагали су они који су казивали: »Све је њено и Божије, новци су готови,« докле нису преварили, па после ни честите постеље. Хајде, кажи, чим су те оправили, шта си донела?

Жена. А шта си ми ти купио од кад сам доведена? Видиш, морам да ти кажем, срамота је, ни капу ми ниси још наручио.

Муж. Велика ствар! Зато паметно чине они који неће да се венчају, док се не положе новци. Какви су то послови? Човеку обећали, па после »што ти драго.«

Жена. Који је још тај муж на свету, који својој жени капе не купује? Муж жени капу! Та да те је стид, да се на свету покажеш!

Муж. Како море ти то говориш?

Жена. А како ти са мном поступаш? »Господична, молим за један пољубац; ја ћу умрети, ако вас не пољубим,« а сад, кад га жена љуби, а он се туђи. Срам да те буде!

Муж. Знаш ли ти, да сам ја муж у кући?

Жена. А знаш ли ти, да сам ја жена у кући, а не слушкиња?

Муж. Ти си, ти си — луда!

Жена. Знам да сам луда. Друга би ти се уплела за то у косе.

Муж. Хоћемо ли и даље овако?

Жена. Шта даље, мало што си ме преварио, него да држиш жену као скота, да ми ни оно не купиш што и последња има. Кажи ми како ми можеш у очи погледати?

Муж. Да га ђаво носи, и који те је донео на мој врат!

Жена. Бог убио, који ме је везао с тобом!

Муж (тресе главом). Боље да сам врат сломио, кад сам по тебе пошао.

Жена. Камо среће да те нисам ни познала. Муж, па ни капу жени! О, је ли видео ко на свету ово чудо? Па још узео он ту да се бури; мислиш, не знам ја мушко лукавство? Како је што крив, а он, да га не би жена питала, још с врата почне

викати. — Где си био синоћ, а? Јеси ли имао у џепу осам цванцика, где су ти новци?

Муж. Видиш, много си ми донела, па треба да ти дам рачуна.

Жена. Мислиш не знам ја куд ти тумараш! Па онда — човек је срдит, човек има посла, само да га не питам!

Муж. Ти све знаш.

Жена. Кад ми да цванцик, а њега стане дрека: Куд си толике новце дала; раширила си се, трошиш немилице; а кад он троши по осам цванцика, то је ништа.

Муж. Нисам ли дао за дрва?

Жена. О, дрва! Измисли још штогод.

Муж. С тобом може ђаво на крај изићи (узме шешир).

Жена (смеши се пакосно). Видиш, како он зна! Сад имаш најбољу прилику да можеш на другу страну.

Муж. О женидбо, женидбо!

Жена. Дабогме, и други се људи жене, али купују жени што јој треба. — Шта си узео шешир? Иди, иди, да не изданубиш.

Муж. Дабогме, боље је седети на пенџеру.

Жена. Па ако седим, код мог пенџера седим. Да шта би ти хтео, да се затворим као ропкиња, и да век мој изем? Гледај, и то му је противно!

Муж (слеже раменима).

Жена. Ти кад си хтео да имаш слушкињу, да си тражио девојку просту, а не воспитану.

Муж. Видим како си воспитана.

Жена. Већ каквом сам мужу пала у руке, заборавићу и опо мало што сам знала.

Муж. Камо среће.

Жена. Дабогме, ти би још желео да умрем. Ал' ја нећу да умрем, хоћу да се гојим теби у инат.

Муж. Добро, добро!

Жена. Отишла сам у цркву, злохудно млада невеста, кад тамо: свака, свака боља од мене. Тек видим како се подмигују. Право имају: ко се неће подсмевати несрећи.

Муж. Верујем.

Жена. Верујеш, шта верујеш, да сам несрећа, је ли? Право имаш. — Красан муж, леп муж, благо мени како сам се усрећила!

Муж. Иди до врага!

Жена. То би ти желео, али ја нећу, знаш море, ја нећу!

УГЛЕД 3.

Проводација, пређашњи.

Проводација. Слуга сам, слуга; како сте? Како се, то јест, находите?

Муж. Врло добро, као што сте ми обрицали.

Жена. Да га ђаво носи, који ме је свезао!

Проводација (слеже раменима). Стара песма, то јест.

Жена. Где су каруце, а где су оне воденице, виногради, она силна храна? Лажљива траго!

Муж (проводацији). Напоље из куће!

Жена. Чекај да му кажем како ће свет варати. (Подражава му) »О-хо, снао, гле каквог сам ти момка довео; да видиш док му у кућу уђеш; хе, све је пуно и красно!« Је ли ово та хваљена кућа? Срам да те буде!

Проводадија. Али молим, то јест.

Муж. Лепу сте ми прилику препоручили! Није прошло ни шест недеља, па гле што чини.

Проводадија. Ви сте још срећни, то јест, други почну одмах девети дан.

Муж. Тако ви радите? Напоље из куће!

Жена. Напоље!

(Проводадија побегне).

Муж. Проклет био кад је ступио на мој праг!

Жена. Лепо ме је уредио!

Муж. Тебе је уредио!

Жена. Ни капу жени, о свете!

Муж. Да ти враг носи капу!

Жена. Па, хајде, купи, де, што не купиш!

Муж. Доста!

Жена. А, то умете! Псовати, викати, ту сте неисказани.

Муж. Видиш ли онај штап тамо?

Жена. Ја знам, друго ниси ни научио него псовати и тући.

Муж. Доста!

Жена. А зашто доста? Због једне тричаве капе да се морамо свађати.

Муж. Доста, кад ти кажем!

Жена. Нећу да ћутим, знаш!

Муж. Хоћеш ли да почнем другојаче ?

Жена. Само пробај, па ћеш видети шта ће бити. Срам да те буде !

УГЛЕД 4.

Отац, пређашњи.

Отац. Шта је то, децо, ви као да се свађате, јао, јао !

Муж (оцу). Где су новци ?

Жена (мужу). Где је капа ?

Отац. Ког врага, шта је то ?

Муж. Јесте ли ми при прстену обећали да ћете ми новце, кад хоћу, положити ?

Жена. Јеси ли ти мени казао, да ми код тебе не ће ништа фалити ?

Муж. Је л' то лепо ?

Жена. Је л' то поштено ?

Отац. Овде мора човек да има три главе, да вас разуме.

Жена. Гледајте, тато, молим вас, ни капу ми није купио, а камо ли што друго !

Муж. Зато треба новце напред искати, а не да га после вуку за нос као магарца.

Отац. Јесте ли ви, децо, полудели ?

Муж. Замазати човеку очи, па онда »на храни глобу.«

Жена. Назвао се тобож муж, па ни капу није вредан да купи.

Муж. Ти да ћутиш, кад ја говорим !

Жена. О, како да није! Ја да ћутим, а он може говорити што хоће.

Муж. Ја сам старији.

Жена. То ми је брига! Море, све ћу да кажем.

Муж. Доста!

Жена. Доста ти!

Отац. Децо, то ништа не ваља.

Муж. А ваља ли да обећате, па да преварите?

Жена. Је ли лепо да жени ни капу не купиш?

Муж. Ви сте ми отац!

Жена. Ти си ми муж!

Отац. Да вас враг носи, ја с вама не могу на крај изићи! (отиде).

Жена. Ето и оца ми отерао, још мало па ћеш и мене.

Муж. Море, жено, шта си ти почела?

Жена. А шта си ти толико узео једити ме?

Муж. Престани једаннут море, то није лепо.

Жена. Да престанем; а где је капа, а хоћеш да идем довека у венчаним хаљинама?

Муж. Та убио те Бог, тако да ти кажем, шта си донела, те си напала толико!

Жена. Тако! Изврћи само. Боље кажи: нећу да ти купим.

Муж. Па нећу, знаш.

Жена. Немој.

Муж. Нећу, да видим шта ћеш чинити.

Жена. О, како ти лепо стоји, кад се накострешиш.

Муж. Бре, батине теби, па би била другојачија.

Жена. Неће да те Бог нанесе да пробаш, па би запамтио како се жена бије.

Муж. Јес' чула ?

Жена. Шта јес' чула, шта је ?

Муж. Хоћеш престати, или нећеш ?

Жена. Видиш ти, као да га се неко боји !

Муж. Хоћеш престати, питам ја тебе ?

Жена. Муж жени капу ! О, о, о ! Та смеје ти се свет, знаш ли море ?

УГЛЕД 5.

Мати, пређашњи.

Мати. Шта је то ? Шта чиниш ти с мојим дететом ?

Жена. Ходите, мамо, хоће да ме изе (плаче). Још ми ни капу није купио.

Мати. То је лепо ! То је човек ! Ја кад се с мојим тучем, бар знам зашто ; а он због једне тричаве капе.

Муж. Шта ћете ви, мамо, овде ?

Мати. Шта ћу ? Хоће да ми убије дете, па још има образа питати, гледајдер му ти посла.

Муж. Ви немате овде ништа заповедати.

Мати. Да шта, да ми изеш дете ? Срам те било !

Муж. Ви да идете напоље из моје куће.

Жена (трчи му ближе). Шта, мама напоље ?

Мати. Срам да те буде !

Жена. Пре ћеш ти излетети.

Мати. Ни шест недеља нема, па си почео ; а шта ће после бити ?

Жена. Питајте га где је синоћ био.

Мати. Упути се брже боље, да не изданубиш.

Муж. О, налепе моје!

Жена. Гледајте га, још се он тужи!

Мати. Да га ђаво носи, и који те је први довео!

Жена. Онај нитков, онај, свему је он крив!

Муж. Е сад, или да се човек туче с њима, или да побегне.

Мати. Кога ћеш ти туђи?

Жена. Све ми тим једнако прети.

Мати. Зар немаш шака, да му покажеш, како се туче (подбочи се), дед почни да те видим!

Муж. Што човек више стоји, све је горе (пође).

Мати. Стани, куд бежиш, кад си јунак?

Жена. Ходи, да ти видимо поштење.

Муж. Бежи, Лазо, док си читав! (побегне).

Мати. Тако треба с њиме, па ће знати уважавати жену.

ЛИЦА

Дамјан.
Кузман.

Превара за Превару.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЈЕДНОМ ДЕЈСТВИЈУ.

ЧИН I.

I.

(Велика једна башта)

Кузман.

Кузман (сам, држи једну кесу у руци). Новац је као жена. Докле је не добијеш, уздишеш за њом и преврћеш се; а кад се ожениш, Бог зна шта би дао, да се натраг повратиш. Ту ти је она досадна у кући; ту се бојиш, да је ко не обмане — сам не знаш шта ћеш да почнеш. Тако исто и с новци. Док их нисам имао, чинило ми се да ми је читав свет велика, празна чинија. А сад ми је као оном који се прејео, па не зна шта ће од муке: ако их носиш поред себе, притискују те, и као што је трска некад пуштала: »Краљ Мидас има магареће уши«, тако се око мене канда гласови разводе: »Чујте, људи, Кузман има новаца!« — Ако их код куће оставим, не смем никуда да се макнем. Како чујем овај је похаран, одмах ме грозница хвата, шта је с мојим новцима. А, ово треба да престане. Новац је

у кући ватра. Немир, брига, неспавање, јесу следства тога. Ко хоће да изгуби спокојство, нека само новаца зажели, па ће му се намера испунити. Истина, кажу моралисте, да нам је новац зато дат, да и друге помажемо. Но учене људе ваља само слушати што говоре, нигда не гледати што чине. Онај, који нам умереност препоручује, највише је неумерености одан. А где се највише псује и скаредно говори, него код оног, који нам зна три сата читати како су псовке испод достојанства човека. Тако је. »Вуци се у собу«, мати кћери говори ; а зашто ? — да она може слободније на сокак гледати. Но ово за сад нека стоји, него шта ћу с новцима, с новцима ? Још ће најбоље бити да их испод оног дрвета закопам. С тим ћу мирније моћи на пут отићи и спокојније спавати. (Обзире се најпре, отиде и сакрије новце, да се опет врати). Света земљо, шта ти сакривенога имаш, за које нико не мари ! А кад би хтела говорити, шта би нам којешта могла открити ! Ти би нам најбоље казала, како доктори лече, од чега је гдекоји муж умро. (Одлази).

II.

Дамјан (ступа).

Шта је мој комшѳ онако подозриво изгледао ? Или је што ујагмио, или друго што на срцу има ? Чудно је човек устројен, као стакло с пољa се све провиди што изнутра лежи. Сад бих рад знати каквог су створа интриганти и притворице, који нам лажи с тако невиним лицем продају, канда је с неба

скинута истина. Мој комша кô да није од овог реда, јер се јако обазирао ; или, може бити, да је новајлија. Право ваља рећи, да се и у претварању као и при сваком другом занату, упражњење захтева. Али оно дрво, оно, шта је имало с њиме посла ? Јесен није, да надгледа воће. (Приближи се). Аха, нова земља, нешто закопано! Какве крадене ствари, или, може бити, друго што. Неће кварити, ако се то прови. (Копа). Човек је као кртица. Док је год жив, све једнако рије и копа, па најпосле шта дочека ? Да и њега закопају ! Охо ! Лонац! На моју душу, новци ! (Устане). Хм, новци, и новци мога комше. Њему су јамачно излишни, а мени од највеће потребе. Тако је овај свет неправо устројен. Један, који у богатству плива, тужи се што нема деце, а други би му сиромах радо деветоро поклонио, и опет би му троје на врату остало. Али су ово новци туђи. — Туђе присвојити, значи с њим симпатизирати. — Шта је симпатија ? Наклоност, коју два лица к једној истој ствари осећају. Мој комша дакле има наклоности овим талирима : то исто осећам и ја, следствено, ми се у симпатији находимо која нама, као суседима, на сваки начин приличи. Или ови новци у мом сандуку стајали, или овде у земљи, то је за мог комшу свеједно. Зар онај боље руча, који осам врста јела кроз грло пропусти, од оног, који се од једног насити ? (Покупи новце, метне у џеп. Затрпавајући рупу). Мој комшо! Ми ћемо сад у ортаклук ступити, твоји новци и мој џеп ; а добит ћемо делити. (Отиде).

III.

Кузман (врати се).

Право сам ја казао, да су новци као жена. Тек што се удалиш, стотину брига, шта је код куће, да се није разболела, да је није ко увредио, да јој није дуго време самој, а она Бог зна куда витла по вароши. Ја сам моје новце закопао, па све ми се чини да је рђаво место. И заиста, онде, где свако може доћи и завирити, нису најбоље сачувани. Да их извадим дакле, и на друго место сакријем. (Иде к дрвету). Ходи, бриго моја! (Копајући) Сад нек ми каже ко да је задовољнији човек кад има новаца, од оног који тиме не разбија главу. — Шта ? — Шта наопако? Шта? (Устане) Је ли могуће ? Моји новци ? Тако брзо ? Но, то нико није, него мој комша. Сад да није истина, што сам казао, да су новци као жена: док је код тебе, ту се псујеш с њоме, ту се тераш по конзисторији, а кад отиде, ти би опет рад да је код тебе. Шта ћу сада ? С тужбом није ништа, јер му не могу доказати. Новац и пољубац никакве белеге не остављају. (Мисли се) Не, не, тако лако не могу их прегорети. (Виче) Ој, комшо — комшо ! Не мили му се овај глас. Комшо ! Комшо !

Дамјан (иза сцене). Чујем, комшо.

Кузман. Ходидер, Бога ти, мало. — Долази, али му се као не иде. Јамачно нико није, него он : само да га хоћу уловити.

IV.

Дамјан и *Кузман.*

Дамјан (за себе). Шта ме то мој комша зове? Да не буде осетио штогод?

Кузман (за себе). Како крије очи! Кад би се очи каткад за сведочанство узимале, пре би се истина изнашла, него поред гдекојих сведока, којима је савест чашом ракије покривена. (Гласно) Ја не знам, комшо, од неког времена избегаваш моју кућу, као да смо Бог зна што помешали. Та, хвала Богу, ако се нећемо ми састајати и разговарати, да ко ће?

Дамјан. Е, комшо, знаш, кућа је брига. Човек ваља да не избива из посла, ако хоће да завреди што деци.

Кузман. Е, хвала Богу, сад ћемо ми трокатне куће зидати! Колико се може! — Знаш, што сам те звао. Ево сам се нешто забринуо. Мислим да покварим ову башту, и да направим ар. Шта мислиш? Знаш, од баште никакве вајде нема, само деца трче и кваре.

Дамјан. О, Бога ти, комшо, како те не мрзи бацати се у посао без нужде, а знаш каква је невоља с посленицима.

Кузман. Па знаш, нашло се нешто мало новаца, па не знам како да потрошим.

Дамјан. Ја бих ти рекао, да се ти тога манеш. Па кад ти буде могућно, а ти поквари сву кућу, па начини из нова. Бар кад мислиш штогод, а ти ради људски. А шта је крпити од данас до сутра?

Кузман. Право велиш, комшо; то је много боље, а баштa је, ако ништа друго, а оно да се бар човек прође по њој и по који пут проспава у њој. Но да видиш другу моју невољу. Одвојио сам нешто мало новаца и закопао на једном месту; знаш, времена су свакојака, а жена као жена, па се сад бијем по памети, хоћу ли оно друго закопати, што ми је у сандуку, или да оставим тако. Бар ако на једној страни пропадне, нек остане друго.

Дамјан. А где ти је, комшо, више: што је закопано или што је у сандуку?

Кузман. Па, то ме и мучи, што је у кући тројином више, него у земљи. Па свакојако размишљавам. Велим, по путу сам, кућа сама, Бог зна шта се може догодити.

Дамјан. Е, комшо, кад је тако, боље је да закопаш; и ја сам ти сам то исто учинио. Време је чудно, мучиш се и једиш, па наједанпут да ти други однесе.

Кузман. То и јест, али с друге стране кад помислим, људи смо смртни, да ми се изненада што догоди.

Дамјан. Е, хвала Богу, као да смо сами ми на свету, а друго, има и добрих пријатеља. Ево ја сам више пута мислио да ти покажем, где ми оно мало лежи, па ако ми се што деси, Бог ти, душа ти.

Кузман. Хвала, комшо, на твом пријатељству; али опет не желим да ми место покажеш. Знаш, новац је ђаво.

Дамјан. Иди, молим те, сад ћу ја на тебе, или ти на мене сумњати. Ако се нећемо ми, као комше, пазити, да ко ће ?

Кузман. Па велиш да закопам и оно друго ?

Дамјан. Ја сам тако учинио, а ти можеш радити како ти је воља.

Кузман. Кад теби није ништа, ваљда и мени неће бити ништа. Баш ти хвала, комшо ; често, кад сам на путу, не могу по целу ноћ од бриге да спавам, бар ћу се тога опростити.

Дамјан. Дакако ; куд ће ти боље, него кад скинеш бригу.

Кузман. Па велиш, да не казујем жени ?

Дамјан. Богме, ја мојој нисам још казао, а ти чини како знаш.

Кузман. Баш ти хвала, комшо. Твој је савет у свачему бољи од мога. Чим улучим прилику, таки ћу гледати да скинем ту беду с врата.

Дамјан. Право богме имаш. Но мене послови зову. Због, комшо ! Не могу се даље задржати. (Отиде).

Кузман. Због ! . . . Да видим, хоће ли ми ово помоћи. Мој лепи комша, како је и он своје новце закопао, тако хоће да ми на савест повери ; зато је ваљда и он моје узео. Кад је Епаминонда кућу своју продавао, он је за препоруку и то јавити дао да часног комшију има. Тако ћу морати и ја, кад станем моју продавати. (Отиде).

V.

Дамјан (полако ступа).

Није ни најмање за оклевање. Ако мој комша нађе празну земљу, јамачно неће остало закопати, морао би бити сасвим луд. Сад ћу дакле његовим семеном сејати, а чија ће бити жетва, видићемо. (Затрпава новце). Све је на свету превара и опсена. Жена се с поља кити, да ругобе узнутра покрије. Ко не уме паметно говорити, говори много. Ко је рад дугове правити, он части и накићене служитеље држи. Ко је рад банкротирати, најјевтиније еспап продаје. Ко не уме добро радити, зна добро кудити. Ко је рад знатне дугове правити, он мало важне тачно подмирује. Жена крије своје тајне од мужа, муж од жене; а кад се прорачунају, види се, да су мало једно другом дужни. — Но као да мој комша опет долази. Да се брже уклоним, јер би иначе сумњати могао. (Удали се).

VI.

Кузман (ступа).

Кузман. Мој комша опет се канда врзе око моје баште. Да не буде ухитрио с новци. Не шкоди прокушати. (Приступи месту). — На моју душу, мал' да није радио, јер ми се чини, да је ово место сасвим други вид добило. (Почне копати).

Дамјан (се полако укаже; за се). Аха, овај се већ збунио. Чисто не могу да дочекам час. (Уклони се).

Кузман. Ха, ево их, ево мојих лепих новаца! (Устане). Е, комшо, осрамотили смо се! Сад би ва-

ьало да му се осветим. (Мисли се). Не, то мора бити. Сваки ваља да осети зашто се труди. (Виче) О, комшо, комшо, — комшо !

VII.

Дамјан и *пређашњи.*

Дамјан. Шта је, комшо ?

Кузман. Да видиш, нешто сам се предомислио, и мислим да ће боље бити да новац не закопам.

Дамјан. Шта ?

Кузман. Знаш, комшо, башта је одвјапљена, а сандук у соби колико толико затворен.

Дамјан (притворно). Како знаш, комшо ; но ја бих ти рекао, да закопаш.

Кузман. Нећу, комшо ; а и жена ми нешто зуцну. Боље ће бити да држим новце као сви људи.

Дамјан. Воља ти је ; ја бих се богме страшио, да их држим у кући.

Кузман. Што му год драго.

Дамјан. Та на једну руку и боље је, имаш нешто у земљи ; ако се на једној страни штета учини, није на другој.

Кузман. Да виш, ја сам намислио и оне друге ископати.

Дамјан. Зашто то ? Куд ће ти лепше, него кад их у потаји држиш.

Кузман. Све се бојим да ме није ко увребао, кад сам закопавао, па сам зато наумио одмах откопати.

Дамјан. Одмах ?

Кузман. За то сам и дошô.

Дамјан. Немој, комшо. Остави још неко време, док се промислиш, може бити, да ћеш се предомислити.

Кузман. Богме, што рекох, рекох.

Дамјан. А ти бар остави до довече. Видиш, може те ко опазити, па помислити Бог зна шта чиниш.

Кузман. Право велиш. Али видиш што ми жена каже, шта је сневала, да ће нека птица доћи и однети ми новце.

Дамјан. Иди, Бога ти, зар и ти на сујеверија држиш!

Кузман. Ја не држим, ал' се свашта може догодити.

Дамјан. Кад би то било, то бих ти и ја могао казати, да није пробитачно новце дању копати. Ти знаш, новци се ноћу копају.

Кузман. Ти мислиш »откопавају«, а закопавају се, кад човек доспе.

Дамјан. А друго, комшо, данас је петак; ти знаш, да петком ништа не ваља предузимати. Нек' ти се што деси, нека штетујеш, изгубиш, па да довека жалиш.

Кузман. Зар и ти држиш на сујеверија?

Дамјан. Не држим, него би ми жао било да те нисам опоменуо.

Кузман. Ти се јако за мене бринеш!

Дамјан. Та, комшије смо, па ми је жао да ти се што случи. Истина, не ваља сваким гатали-

цама веровати, али је човек тек спокојнији, кад га савест ни у чем не мучи.

Кузман. Хм, хм ! Па велиш да не дирам у новце ?

Дамјан. Ако себи желиш добра, немој бар до сутра.

Кузман. Али што ћу, кад су ми од потребе ?

Дамјан. Па, хвала Богу, ја ћу ти узајмити колико ти треба. Ти си бар поштен човек. Даћеш ми мало уверење.

Кузман. А хоћеш ти мени уверење дати, ако ми новци нестану ?

Дамјан. Како би ти то од мене захтевао, да ја теби за твоје новце јамчим ?

Кузман. То сам ја напред знао, зато сам ја моје новце и ископао.

Дамјан. Шта ?

Кузман. Тако је, мој комшо ; ја сам моје новце избавио. И ако их желиш у будуће имати, а ти боље проучи ону басну о курјаку и прасету. Овом те је приликом хитрост јако изневерила. (Отиде).

Дамјан. Од куда је то, да човек, кад зло ради, ни мало се не стиди ; а ако се у најмањем чем ухвати, као да га врелом водом поспу.

(Завеса).

ЛИЦА

Самуило Црнокравић.
Марта, његова супруга.
Агница, њихова кћи.
Тода, слушкиња.
Аврам, служитељ.
Доктор Макаријус.
Димитрије.

Пародија ова односи се на Чокеову новелу под насловом »Преображења«.

Симпатија и Антипатија

или

Чудновата Болест.

ПАРОДИЈА У ДВА ДЕЈСТВИЈА.

I ДЕЈСТВО.

I.

Агница (сама, остави књигу коју је читала). Бадава! Коме није разум код куће (што 'но каже један српски философ), боље и да не чита, јер му неће ништа у глави заостати. Сирота Хортензија, не знам ко је од нас две горе среће! Ти си љубила оног, на кога си опет сама мрзила, а ја? Ах, ја онога милујем, на кога моји родитељи мрзе. Боже мој, сваки се дан моде измишљавају, а нико неће да заведе обичај, да се старији не мешају у чувства девојке. Овако морамо сироте да осећамо како се њима хоће; т. ј. кад се они љуте, да се и ми љутимо, и кога они милују, онога и ми да милујемо. — Мој је Димитрије добар, то ми мати сама каже, и само што је у детињству био мало несташан, не могу да га трпе. Боже мој, зар су друга деца боља? (Опет отвори

књигу и гледа). Чудна створа од девојке! У болести љубов, а при свести највећа мрзост. — Ја бих радо код мога Димитрија била, макар ме на овај начин и мрзио; па кад бих оздравила — ха стани! Како [би] било, кад бих и ја покушала? Прекрасно! Прекрасно! Учинићу се болесна, искаћу да ми га довову; они то морају — како не би болесном детету? — и тако ћу га вићати сваки дан, а може бити — јест, јест, на овај начин моћи ћу се и удати за њега. Али треба и њега о томе известити. (Мисли се). Чекај мало! (Отиде к асталу, напише брзо једно писамце, па га стрпа у недра). Овако ће добро бити. Сад да сакријем књигу, јер може коме у очи пасти, премда сам уверена да би мој отац волео чешљати перје, него књигу у руке узети. (Узме књигу). Слатки Чоке, ако ми ово за руком испадне, сваки ћу ти лист потлатити. (Сакрије књигу). Е, сад сам готова, може се зеатер започети. Баш добро, ево ми Тоде. (Седне).

II.

Тода и *пређашња.*

Тода. Господична, шта сте се тако замислили?

Агница. Љубезна Тодо, мене ће страшна судбина постићи. Не примјећаваш ништа на мом лицу?

Тода. Мало сте бледи.

Агница. Ах, шта ће бити од мене? Седим отоич код прозора, ал' наједанпут ми се укаже нека зелена ватра пред очима, и из ње два голуба излете. Ја се уплашим, али голубови навале на мене и кроз уста уђу ми у срце.

Тода. Јао, куку, да вам не прогризу црева. Тако је у мом селу један прогутао био жабу, па му је после кроз трбух изишла. Идем јавити госпођи, да зовемо доктора.

Агница. Немој, слатка Тодо, јер ја ништа не осећам, да ме гризе. Него ћу ти у болест пасти, у тако страшну болест, ах, сама не знам!

Тода. Само немојте дуго лежати; видите да су скоро покладе.

Агница. Ах, мени није до тога! Тако ти сада на момке мрзим, да ти не могу исказати.

Тода. Од кад то?

Агница. Од како сам голубове прогутала. Усели ла ми се противу њих нека антипатија, нека мрзост...

Тода. Господична, чувајте се; јер су девојке тек онда опасне, кад кажу, да на момке мрзе.

Агница. Ја ти верујем, моја Тодо, али јао! (Почне се преметати по столици).

Тода. За Бога, господична! Као да је велика болест. — Госпођа, госпођа!

III.

Црнокравић, Марта, прећашње.

Марта. Шта ти је?

Црнокравић. Каква је то вика?

Тода. Ах, господична...

Црнокравић. Шта господична?

Тода. Пала у велику болест.

Марта. Шта? (Приступи кћери). Агнице!

Агница. Даље од мене нечисте руке! (Отури је).

Марта. Је л' ти зло ?

Агница. Даље !

Црнокравић (Тоди). Шта јој се догодило ?

Тода. Каже да је прогутала два жива голуба.

Црнокравић. Није него роткву ! Сад ћу се ја с вашим будалаштинама бавити. Хајд' устај, немој ми се ту кривељити !

Агница. Самуило Црнокравићу, велики грех товариш на твоју главу. Скоро ћеш ужасну судбину искусити.

Тода. Видите, господине.

Црнокравић. Који је то ђаво ?

Марта. Јао жалосној мени, шта ми се од детета учини !

Агница. Мати, не скорби ; твоја се кћи находи у бољем свету. Неће она од овог умрети, али види много, што нико од вас не види. Скоро ћете несрећни глас чути.

Тода. Она је постала видовита.

Црнокравић. Душе ми моје, ја сам нешто чуо за овакову болест. Какав ће то бити несрећан глас ?

Агница. Смрт, смрт у кући.

Марта. Жалосној мени, ко ће нам умрети ?

Црнокравић. Ја ово све држим за будалаштину. Девојка је размажена.

Марта. Каква будалаштина, кад је пребледила као крпа. О ја несрећна мати !

IV.

Аврам и *пређашњи.*

Аврам. Господине, велика се несрећа догодила. Цица, ваша мачка, без које нисте могли ни ручати ни вечерати, и која је у кући више вредила него макар који гост, ова мачка, наша Цица...

Црнокравић. Но ?

Аврам. Цркла је на пречац.

Црнокравић. Је л' могуће ?

Марта. Сад кажи да девојка није погодила.

Црнокравић. На моју душу, то је велика несрећа. Осам година живео сам с њом у највећем пријатељству. Сирота моја Цица! (Авраму) Како је цркла ?

Аврам. Савила реп и отегла шапе, па је тако свршила.

Црнокравић. О Цицо, о Цицо, ја несрећан човек, како ћу без тебе живети ?

Агница. Ха ! — Ха !

Марта. Ћутите.

Агница. Је л' могуће ? Мој отац у страшној парници, да изгуби сво имање !

Црнокравић. И то још ? Прекрасно !

Аврам (на страни). Ја ћу одмах из службе изићи.

Црнокравић. Ово све даље иде ; ваља послати по лекара.

Агница. Ху, шта видим ? Отац ће пре умрети од маме.

Марта. Није него још штогод ! Када ?

Црнокравић. Питај је : хоћеш ли се после удати.

Срам да те буде ; девојка јој се мучи, а она не гледа да шиље по доктора, него је напало беснило.

Марта. Шта ће ми доктор ? Други људи за скупе новце траже врачаре, да им кажу шта ће се догодити, а ми то бадава имамо.

Црнокравић. Али ако девојка умре ?

Марта. Јеси ли видео како све зна ? Смрт мачке, ко би ти могô тако предсказати ?

Црнокравић. То је заиста чудно ! Такву мачку не бих дао за многе паре.

Марта. Ето видиш. Па чекај, ваљда ћемо још штогод чути. Добро је кад човек напред зна шта га чека, може предупредити. Дед, Агнице, приповеди нам још штогод.

Агница. Ху !

Марта. Немој се устручавати, ми тебе милујемо.

Агница. Оно белило, што је мама начинила, не ваља.

Црнокравић. Шта ? Белило ! Нисам ли казао, да ми се белило у кући не прави ?

Марта. Ћути, ћути ; зна она, шта говори. Иди боље те зови доктора.

Црнокравић. Та ти хоћеш да имаш пророка ! Дед да видим шта је с белилом.

Марта. Ју мени кукавици ! Дете на смрти, а он би остао да се ту свађа. Иди по доктора, кад ти кажем.

Црнокравић. Иди, Авраме, доктору Макаријусу.

Марта. Али како можеш бити тако без чув-

ства. Дете у највећој опасности и он шиље слугу. Иди сам, тако ће скорије доћи.

Црнокравић. А ко ће је чувати ?

Марта. Не брини се ти, кад сам ја овде. Само иди брже ! (Црнокравић отиде). Проклета девојка, добро је била почела, али куд је после одведе враг. Добро, те сам га отерала, јер би могô и друго што чути. — Како ти је Агнице ?

Агница. Мајко, ја спавам ; но ти си невесела. Иди и моли се Богу за здравље твоје кћери.

Марта (Тоди и Авраму). Пазите на њу, сад ће доктор доћи. (За себе). Да сакријем белило, док се није вратио. (Одлази).

Аврам. Бога ти, Тодо, шта је нашој господични?

Тода. Ћути, она је постала видовита.

Аврам. Та вере ти ?

Тода. Видиш, како су јој очи затворене, па ти опет све погађа. Она је напред казала, да ће мачка цркнути.

Аврам. Е, гледај јако ! Богме, кад тако погађа, да је питамо, где има новаца, па да не морамо овако служити.

Тода. Ја бих волела да ми најпре у руку гледа, да чујем хоћу ли се скоро удати.

Аврам. Мени је једна Циганка већ гледала. Баш да видим хоће ли се подударити. (Приступи Агници).

Тода (отури га). Пусти мене најпре. Слатка господична !

Агница. Тодо, ти желиш знати, каква ти судбина предстоји ; но ти ниси чиста.

Тода. Нисам имала кад да се умијем. Ал' ви се зато немојте срдити. Ја много не захтевам, господична, само да чујем, кад ћу се удати.

Агница. Тодо, ти ниси сама.

Тода (Авраму). Видиш, како све зна. — Слатка господична, то је наш Аврам, но ви се немојте ништа устручавати; он зна све моје тајне.

Агница. Удаћеш се, жалосна девојко, после шеснаест година, ал' ћеш бити уде среће. Добићеш мужа пијаницу, који ће те сваки дан по трипут тући, а недељом како се догоди.

Тода. Ах јадна!

Аврам. Јесам ли ти казао да не трчиш напред. Да видиш како ће мени лепо врачати. (Пружи длан). Господична, ви знате, како ја, вас ради, крадом идем којекуда. Молим вас, кажите и мени штогод.

Агница. Авраме, теби је једна Циганка већ погађала.

Аврам. Од куд то зна!

Агница. Циганка је слагала, ти ћеш бити обешен.

Аврам. Ej, куку! А зашто? Тешко мени несрећнику!

Тода. Бар је теби добро погодила.

Аврам. Шта се ругаш; волим и то, него да ме туку сваки дан по трипут.

Тода. Ах, сирота!

Аврам. Ej, кукавни Авраме!

Тода. Бар да могу утећи.

Аврам. Тако је, кад човек нема среће. Од све невоље још једно да чујем. Господична, нисам био

код куће има три године. Кажите ми, молим вас, шта ми ради ба́ба ?

Агница. Он је на орању.

Аврам. Је ли здрав ?

Агница. Жив и здрав.

Аврам. Баш вам хвала. Одавно нисам чуо ништа за њега. Молим вас, поздравите га од мене, и кажите му да ме за бамбадава вешају. Или чекајте, да вам донесем што, да му дате за спомен. (Отиде).

Тода. Ах, сирота ја, није доста што морам чекати шеснаест година, него да ме после бије.

V.

Доктор Макаријус, Црнокравић, Марта и пређашњи.

Доктор (у разговору са Црнокравићем). Ја вас уверавам господине Црнокравићу, да је све онако, као што сам разложио. Ја ћу вама одмах доказати: Систем вегетабилни нервозни јест од система ганглијског сасвим изолират, од церебралног система независим, и обитава у утроби. Особито влада око срца, што прости кажу : око лажице. Кад је човек будан, онда дејствује мозак или церебрални систем — а кад спава, дејствује ганглијски систем. То је сасвим јасно, је л'те ?

Црнокравић. Верујте ми, од целог вашег разговора нисам ништа разумео.

Доктор. Таки ћу вам доказати : зашто човек снива. Јербо они симпатетически нерви, који обе две системе сојужавају, преносе чувство из вегетативног система у мозак или церебрални систем. Је л' те, то је сасвим јасно ; ја ћу вам одмах доказати.

Марта. Молим, господине докторе, да нам видите девојку.

Доктор. Чудна је ствар магнетизмус. Многи су се сумњали; јао, Боже мој! што један докучи, не мора и други. Од куд лунатици, сомнабули, месечњаци? Са затвореним очима иду на најстрменитија места, а зашто? Јербо ови нерви фантазију тако подижу, да они представленијама вид истинитости дају; јер делателност живаца поставља се у движеније и причињава, да човек спавајући ходи. Је л' те то је све јасно, ја ћу вам одмах доказати.

Агница. (Но, тај ће ме уморити!)

Црнокравић. Љубезни докторе Макаријусу, ја нисам изображен за такве суптилности. Зато да се оставимо разговора, и да гледамо шта ћемо с девојком.

Доктор. Ја вас уверавам, господине Самуило Црнокравићу, да је ово све на ползу ваше кћери говорено. Ходите само ближе, молим вас, гледајте како јој је лице румено и, као што ми кажете, да она тајне, другима непознате, предсказује, то је шести степен магнетизмуса. Ја ћу вама укратко доказати, јер ме многи болесници чекају. У првом степену остају чувства у првобитној делателности, и зове се будни степен; у другом ова делателност губи се од части, и зове се криза несовршена. Овде се указује болест око срца, зној, каталепсија итд.

Марта. Али за Бога, господине докторе!

Доктор. У трећем степену чувствителност сасвим престаје, и зове се магнетични сан, *crisis perfecta*. Чеврти је онај, о ком сам вам отоич говорио:

»странствовање у сну«. У петом степену постаје болесник клервојант, ако хоћете, можете казати »видовит«, јер ми клервојанс немамо, т. ј. реч немамо, ал' болести имамо.

Марта. Али за име света, господине докторе, докле ви нама толкујете, девојка може издахнути.

Доктор. Ваша кћи није ни у једноме од ових степена ; она се находи, као што рекох, у шестом степену, који се зове *gradus extasis*, или *universalis disorganisationis*. С непоњатном јасношћу види она што је пред другим сакривено; све што је нечисто, њу вређа и у немир доводи. Предсказује шта ће бити, и кад ће јој болест доћи, најпосле, који су лекови за њу најсвојственији ; јер ви морате знати да она најбоље зна, како је лечити треба. Одмах ћу вам посведочити ! (Приступи Агници, и окреће шаку око њеног срца). Да видите, како ће се одмах из свога сна пробудити и почети говорити.

Агница (стресе се). Докторе Макаријусу, ти ниси чист, зашто ме мучиш ?

Доктор. Јесам ли казао ? Видите, како зна, да сам љутит; јер, пре нег' што сам овамо пошô, испсовао сам слушкињу, што није хтела да меси трганце.

Агница. Докторе Макаријусу, иди у угао од запада, и клекни на лево колено да ми лакше буде.

Доктор. Ја истина радо не клечим, али за моје болеснике, као доктор, све сам готов учинити. (Отиде на опредељено место, и учини као што му је казала). Ево видите.

Агница. Ах, како ми је сад лако ; прејестествена сила из воздушнога круга на крилу природе почива тихо у внутрености мојој ; бајни сан њега величествено покрива.

Доктор. Чујете ли како високо говори ! Прави шести степен !

Агница. Љубезни докторе Макаријусу, ухвати се рукама за уши, али тако, да ти мали прсти горе подигнути стоје.

Доктор. За љубав моје болеснице и то ће бити. (Учини као што је казала).

Агница (полако). Чекај ти, клепетушо ! (Јасно) Ах, колико ми је сад боље; али ми помоћи не можеш. Устани, љубезни Макаријусу, на твојој совести лежи нешто.

Доктор. Што сам онога у врућици сахранио ? Боже мој, *errare humanum est.*

Марта. Господине докторе, шта ће бити од ове наше девојке ?

Доктор. Само стрпљења, госпођа Црнокравићка, само стрпљења ! Већ је почела о својој болести говорити, скоро ћемо чути и лек.

Агница. Само чиста душа може се моме суштеству приближити ; само она зна тајну непостижимих кругова природе. Где си, Димитрије, једини, мили Димитрије ?

Доктор. Пст ! Пст !

Агница. Тебе је дакле природа моја изабрала, да избавитељ будеш дугострадајуће душе ! О, ходи, ходи, зашта одвраћаш мисли своје од мене ? Ја сам

несрећна девојка, болна и невољна, на устију гроба. Само од тебе зависи ми живот. Ако ме ти не ублажиш, нема ми лека.

Доктор (клекне као и пређе, и ухвати се за уши). Ко је тај Димитрије ?

Агница. У суседству нашем находи се један младић од двадесет и три године, очију црних, косе вране, витка стата, коме је име Димитрије. Тај младић нека дође, нек пружи леве руке средњи прст к срцу моме, па ћу одмах к себи.

Црнокравић. Ког врага, господине докторе, шта то ?

Доктор. Победа, победа, нашли смо лек!

Црнокравић. Ја ту фамилију не могу да трпим.

Доктор. Баш зато и јесте лек. Ни једна медицина није пријатна, али је зато опет узимамо, и скупе новце дајемо. Јесте ли видели како сам и ја, као доктор, морао клечати ?

Црнокравић. Али. . .

Агница. Ху, мука, мука! Ко има нечисте мисли овде ?

Доктор. Ето, очевидна пропаст ваше кћери, ако се будете устезали.

Црнокравић. Шта велиш, Марта ?

Марта. И ја их не могу да трпим, од како нам је прасету одсекô реп, али за љубав моје Агнице. . .

Доктор. Немојте отезати.

Црнокравић. Дакле нека буде. (Тоди) Иди Мандићу и кажи, да сам га ја, или боље, да га је Аг-

ница поздравила, нека заповеда мало доћи до нас; али не казуј шта је. (Тода отиде). Он ће се чудити и, може бити, да неће ни хтети доћи.

Доктор. Доћи мора, иначе ћу га ја, као доктор, дотерати.

Марта. Ах, сад ће пући по свој вароши, како ми је дете болесно, па се неће моћи ни удати.

Доктор. Не брините се ништа, госпођа Црнокравићка, она ће бити здравија него што је била. Требало би остати, док не прође кризис, но други болесници...

Марта. Молим, господине докторе, задржите се још мало.

Доктор. Опростите, госпођа Црнокравићка, моја би то највећа радост била, али не могу, не смем. Имам једнога у врућици, који страшно псује. Извините! Но како обиђем болеснике, одмах ћу доћи; јер болест ваше кћери није обична. (Поклони се и оде).

Црнокравић. Паметан човек овај наш доктор.

Марта. Кад би тако сви лечили, морали би сав приход потрошити само на хаљине.

Црнокравић. Али барем и разуме свој посао. Јеси ли видела како је одмах погодио болест?

Марта. А ко га је разумео? Он је могô још три сата говорити, па би опет толико значило, колико да је ћутао.

Црнокравић. Слабост има разметати се са својом науком, то је истина; али тако је, кад се глава усија, па мора да тражи одушку.

Марта. Да видимо шта нам девојка ради. — Како ти је, Агнице?

Агница. Још једнако зло.

Марта. Претрпи се мало, сад ће доћи Димитрије. Имаш ли још какву новину? Дед нам приповеди, али немој из куће, то ми не треба да знамо. (Мужу) Да је питамо ко ће добити први стол?

Црнокравић. Да, да, то је важно; па после, колико ће ти јаја снети кокош, и какви ће бити пилићи.

VI.

Димитрије, пређашњи.

Димитрије. Господине Црнокравићу, ви сте желели са мном говорити.

Црнокравић. Добар дан, љубезни Димитрије, опростите, што смо вас трудили. Истина оно прасе — но, о томе не треба сада говорити.

Димитрије. Ја мислим, да је време заборавити већ једанпут оно, што је дете из несташи учинило.

Марта. Јесте, Димитрије, али треба знати, да није лепо било нагрдити онако прасе. Знате ли шта је прасе без репа?

Црнокравић. Истина, мене је доста стало парницу због тога с вашим оцем терати, јер ваља да знате да сам ја три судије подмитио.

Димитрије. О, молим вас, то је исто и с наше стране учињено.

Црнокравић. Ја мислим да престанемо од овог разговора, јер би нас могао далеко одвести.

Агница. Димитрије, слатки мој Димитрије, немој ни најмање долазити у ватру, јер ми нећеш помоћи.

Димитрије. Шта је ово?

Марта. Ето, видите шта је. Наша се Агница напрасно разболела, и вас захтева, да јој помогнете. Ја мислим, да ћете ви сву мрзост на страну оставити, где се тиче живота невине девојке. Зато приступите к њој и оно чините, што вам буде рекла.

Димитрије. Како јој ја могу помоћи, кад нисам доктор? Господична Агнице, шта је вами?

Агница. Прва је молба моја, љубезни Димитрије, да ништа не говориш. Стани управо спроћу мене и пружи леве руке средњи прст.

Димитрије. Шта ово значи? (Пружи прст).

Агница. О какво спокојство обузима сад чувства моја! Кроз трње среће пролазила сам ја, док нисам дошла до овог блаженства. Нико не разуме тако тугу моју као ти, љубезни Димитрије, ти чувствујеш ово, какогод што је и мени познато шта твоје срце осећа. Само постојан буди и тајну чувај. Ако ме богиња среће не вара, скоро ћемо нашу жељу испуњену видети.

Марта (Црнокравићу). Гледај како се у лицу зарумењила!

Агница. Постојан буди, љубезни Димитрије; ја ћу тебе на јави мрзити, но ти немој узимати на ум; то је само опсена непосвећених очију. Ако ти

умреш, и ја сам умрла; ако ти несрећан будеш, и мене ће туга уморити. Што се год теби догоди, веруј ми, ја тако осећам, као да се мени самој догодило. Сад, љубезни мој, време је кратко: у полак пет добићу ову исту болест, зато дођи, да се много не мучим; смилуј се на судбину бедне девојке, која код тебе сваку срећу очекује. Већ је крај; сад ћу заспати, и мало час пробудићу се здрава. Збогом Димитрије, ах, како те љубим! (Намести се, као да ће спавати).

Црнокравић. Како те љубим? Хм, то ми се мало чудно види.

Димитрије. Ја ништа не разумем.

Марта. Много речи, мало смисла. Но гле, нисмо је за тајне питали. Агнице!

Димитрије. Немојте је дирати, она спава.

Црнокравић. Тако нешто и рече. Жао ми је што нема доктора, да ми протолкује.

Марта. Таман би скоро свршио.

Агница (устане полако). Где сам ја?

Марта. Агнице, да л' ти је што боље?

Агница. Зар сам била болесна?

Марта. Ти си нам много којешта приповедала.

Агница. Ја сам само спавала.

Марта. Доктор ће ти најбоље казати.

Агница. И доктор је био? (Смотри Димитрија). Шта тражите ви овде?

Димитрије. Господична, ви сте ме позвали.

Марта. Он ти је помогô.

Агница. Ја такве посете не примам. Сад сте дошли у нашу кућу, па више никада! (Приступи му нагло, па му једно писамце у руке стисне). Јесте ли ме разумели ? Да ми никада на очи не изађете ! (Отиде).

Црнокравић. Шта опет ово значи? (Изиђе за Агницом).

Марта. Немојте се наћи увређени, Димитрије ; она је болесна, па не зна, шта ради. Но ја ћу је одмах дотерати, нека вас моли за опроштење.

Димитрије. Није нужно.

Марта. А, то мора бити, то мора бити ; она је девојка, то је срамота. (Отиде).

Димитрије (сам). Ког врага, моја се Агница срди на мене, а нисам јој ништа учинио. Колико ми је пута говорила да без мене живети не може. Да видим шта ово значи. (Отвори писамце). »Све ово тебе ради бива, љубезни Мито. Моји те родитељи не могу да трпе, па сам зато овај начин измислила, да дођемо до цели. Ником ништа не казуј, него други пут кад дођеш, понеси и једног врапца са собом, и жели ми добар успех«. — А, сад разумем : Агница моја хоће да превари родитеље, који неће да је даду за мене. Хајде де, ту радо помажем. — Врашка девојка, ако стане и мене тако варати, биће леп посао ! (Одлази).

II ДЕЈСТВО.

I.

Црнокравић и *Марта.*

Марта. Бадава. Затворила се у соби, па не пушта никога.

Црнокравић. А не боји се она, да је што не снађе.

Марта. Како ти могу такове мисли на памет доћи. Ниси видео, шта је претрпела.

Црнокравић. Баш зато, што је болесна, не треба да се затвара.

Марта. Оваква није била никада. Како осрамоти оног човека!

Црнокравић. Димитрија? За њега ми није стало. Више ми је жао, што је увредила кукавног Макаријуса.

Марта. Никога не треба да вређа, док је девојка; а кад се уда, што јој драго.

Црнокравић. Вичи је нека дође, да видимо како јој је.

Марта. Ја знам да ћу је бадава звати. (Виче) Агнице!

Агница (из друге собе). Чујем, мамо.

Марта. Изиђи, ево је рад отац да види како ти је.

Агница. Слатка мамице, само се још мало претрпите; одмах ћу доћи.

Црнокравић. Шта мора сама радити?

Марта. Може бити да је прећашње мисли муче. Није шала толика предсказивања!

Црнокравић. Да, особито моја смрт.

Марта. Ах, кад на то помислим!...

Црнокравић. Одмах ти дође воља удати се.

Марта. Иди, молим те, како те не мрзи тако говорити.

Црнокравић. Та мал' ниси питала: је ли млад и леп?

Марта. Теби је до шале, а не гледаш на дете.

Црнокравић. И она ће се удати.

Марта. Али кад?

Црнокравић. Пре тебе.

Марта. Кад паднемо у парницу и све изгубимо.

Црнокравић. Бога ми, ако то буде, биће ђаволски посао. Мандић ме је научио како се терају парнице.

II.

Агница, прећашњи.

Агница. Ах, слатка мамице, шта се од мене учини!

Марта. Кћери моја, ти си била болесна.

Агница. То осећам, јер канда ми све нешто по срцу ходи.

Црнокравић. Али кажи ми, ћерко, како да ти у такву болест паднеш ?

Агница. Ја не знам, слатки татице, нити да ми је било зло, ни да сам у болест пала. Толико знам да ми се нешто пред очима засветлило, те сам морала на столицу сести. Даље што је било, не опомињем се.

Црнокравић. Ти си нашега доктора јако увредила.

Агница. Ах, то ми је врло жао ! Добри доктор, ја ћу га за опроштење молити.

Марта. Доктор је добар, лако ће ти опростити, особито што зна, каква је то болест. Али, ћерко, Димитрија онако да осрамотиш, па и то при чистој свести ! Шта ће човек о теби говорити ; а он је дошô тебе ради, јер смо га ми звали.

Агница (мазећи се). Њега не могу да трпим, мамо!

Марта. Истина, он нас је јако увредио. Ти добро памтиш кад је нашем прасету одсекô реп. То не би тако страшно ни било, али твој отац у љутини ћуши оца његовог, и избије му три зуба. Истина, зуби му нису ни ваљали, ал' су тек зуби били, и тако се роди парница, где смо доста изгубили. Ти све добро памтиш, но опет, као девојка, треба да му се показујеш притворно, да те на глас не изнесе.

Агница. Грозим се, кад га само видим.

Марта. Ја знам, да си се ти много пута на балу лепо с њиме разговарала, а неки су ми кавивали, да сте и заљубљени. Но ја ово не верујем ; доста, ми смо га звали, и он је дошô, не треба чо-

века вређати. Како си му у болести лепо говорила, како си га називала својим љубезним!

Агница. Ах, је л' истина да сам то учинила?

Марта. Још си му казала да дође опет у полак пет.

Агница. Нипошто, нипошто! Не знате ли ви, да ми је он прстен с руке украо?

Црнокравић. Шта?

Агница. Прстен, који не би дала за цео свет. Знате, мамо, онај мали, што сте ми лане купили.

Црнокравић. Кад је то било?

Агница. Пре подне, кад нисам знала од себе ништа.

Марта. То није истина, ми смо сви ту били.

Агница. Ја сам му у руци видела. Ваљда хоће што да врача њиме.

Црнокравић. Ако је тако, неће ми више у кућу ступити.

Марта. Ћути, молим те, док не прође ова ватра, па онда чини што ти је драго.

Агница. Молим вас, татице, не пуштајте га к нама.

Марта. Нека протолкује ово чудо ко може; у буни љубов, а на јави мрзост.

III.

Тода, Аврам, пређашњи.

Тода. Ах, слатка господична!

Аврам. Медена господична!

Црнокравић. Но?

Тода. Зашто да ме удајете после шеснаест година, па још за пијаницу ?

Аврам. А шта сам вам ја скривио, да ме обесите за права Бога ?

Црнокравић. Који вам је враг, шта сте напели буке ?

Тода. Ах, господине, пре подне, кад је господична била видовита, натера ме Аврам да је запитам шта ће од мене бити ; на то ми она каже да ћу се тек после шеснаест година удати. Не би ни то марила, премда сами знате како је жалосно, кад девојка од деветнаест година мора још шеснаест да чека ; али господична каже, да ће ми муж бити древна пијаница, и да ће ме сваки дан тући.

Марта. Кукавна девојко !

Црнокравић. Ко те је терао, да је питаш ?

Тода. Ах, то би свака учинила !

Аврам. А ја је питам, како се могу новци ископати, а господична ми каже, да ћу бити обешен. Није ли то Богу плакати ?

Агница. Ја од свега овога ништа не знам.

Тода. Смилујте се, господична ; не марим чекати и шеснаест година, кад није другојачије, само не дајте да ме бије на правди Бога.

Аврам. Нека ме затворе, нека ме бију и чине од мене што им је воља, само да ме не обесе. Жао ми је осрамотити род. Хоћете ли, господична ?

Агница. Оставите се ви, то у мојој власти није.

Тода. Ја ћу вас две године за бадава служити.

Аврам. Ја ћу полак плаће моје оставити. Господине, молите и ви господичну.

Црнокравић. Ја да молим? Мене је у парницу бацила, све добро одузела, и пре времена сахранила.

Аврам. То је баш штета, тако добар господин!

Агница (плаче). Ја сам баш несрећна девојка!

Црнокравић. Децо, ми ћемо, као што ми се види, сви страдати; но што му је, ту му је.

Аврам. Сви ће којекако, али ја, сиромах, кад повичу »повуци«, биће и повуци и потегни.

IV.

Доктор (ступи) *Тода* и *Аврам* (одлазе).

Црнокравић. Слуга, господине докторе.

Доктор. Слуга сам. А гле болеснице! Је ли добро?

Марта. Сад јој је добро.

Доктор. Како је дејствовао позвани младић?

Марта. Како је дошô, таки је почела веселија бити.

Доктор. Јесам ли казао?

Марта. Разговарала се с њиме лепо и паметно, али ми нисмо могли од свега тога ништа разумети.

Доктор. Је ли моја реч? Такови болесници нису више на земљи, него иду далеко, далеко; и као што сами лете, тако им се и говор уздиже. Чудна је ствар *magnetismus animalis*, или *magnetismus vitae*. Колико је трајала криза?

Марта. Није се кривила више, него је лепо заспала, и мало час пробудила се.

Доктор. Зар није казала кад ће опет у болест пасти ?

Марта. Јесте, јесте ; у полак пет, молила је Мандића да опет дође.

Доктор. И то би лепо било, кад ја, као доктор, не би погодио !

Марта. Али како вам се допада ово ? Испсовала момка, кад се пробудила.

Доктор. То је наравно следство, јер се у другојачем стању и лекови другојачије осећају. Ја ћу вама таки доказати : Она чује сат, који у његовом џепу куца, а не чује, кад јој се на уво метне. Што он мисли и она с њиме то исто мисли, зашто је сојуз врло скопчан. Тако из ове велике симпатије у болести рађа се на јави антипатија, која све више ишчезава, што се већма болест здрављу приближује. Ви ћете видети, да ће се господична и удати још за њега.

Црнокравић. То нам још треба !

Агница. Пређе смрт !

Доктор. Напред се не може ништа казати. Будући да сам све моје болеснике обишô, зато ћу остати докле јој болест сасвим не прође.

Агница. Ви сте врло добри, господине докторе, и ја вас молим за опроштење, ако сам вас у чему увредила.

Доктор. Ништа, ништа, ми смо научени на то. Ја имам једног, кога се чисто страшим посетити ; али Боже мој, у болесника је раздражљивост велика ; све му је тешко, све неправо, медицина горка !

Но кад оздрави, онда тек дође: Благодарим, господине докторе! — и по који дукатић остави. То је између нас помирење.

Црнокравић. Али, господине докторе, нећете ли штогод нашој девојки преписати?

Доктор. Добро, кад сте ми напоменули. Даћу вам један рецепт, како за људе, тако и за коње врло полезан.

Црнокравић. За коње, господине докторе Макариусу!

Доктор. Вами се ово чудновато види, почитајеми господине Самуило Црнокравићу, но ја ћу вам то одмах доказати. Ви сте много пута искусили, како коњи у помрчини виде; чули сте даље, како има коња, који су колерически; а знате шта је колера? — Болест опасна, која је много људи поморила. Кад је дакле колера болест коњска, но опет зато и на људе напада; кад има више болести, које су и коњма и људма својствене, лако можете сами закључење извести...

Агница (је међутим у другу собу ушла, но опет се вратила).

Доктор. Господична, да Вам није што зло? (Пипа јој жилу).

Агница. Није ми ништа.

Доктор. Не бојте се, кад сам ја код вас. — Хоћу ли добити мало хартије?

Марта. Одмах (Отиде и донесе).

Доктор. Сад је постала као мода код мојих колега кратке рецепте писати. Шта су кратки ре-

цепти за опасну болест ? Кратак ручак за гладна човека. Какогод што при добро устројеном ручку има слатких, киселих, куваних, печених и пржених јела, тако ће и добро написани рецепт морати имати више ингредиенција, да што једна однесе, друга одмах надокнади (Седне и почне писати). Recipe Carbonis praeparati libram semis, mercurii dulcis, resinae jalappae ana drachmas sex, adde...

Агница. Ух ! (Седне и почне се трзати).

Доктор (скочи и извади сат). Полак пет, гледајте, полак пет управо !

Марта. Ах, сирота Агница ! (Трчи к њој).

Доктор (ухвати је за руку). Не дирајте, сад ваља премјечанија да правимо.

Марта. Ја мислим да помогнемо, господине докторе.

Доктор. У пароксизмусу не даје се никаква медицина. Сад ћете се осведочити о свему, што сам вам пре подне казао. Прво и прво долазе муке, тврдо ћутање ; жила јако бије. (Црнокравићу) Ако не верујете, уверите се сами.

Црнокравић. Верујем, верујем, господине докторе.

Доктор. Ово је прелаз од петог степена на шести. Церебрални је систем затворен ; сад дејствује ганглијски систем, али појатија још нису јасна.

Агница. Ах !

Доктор. Слушајте, већ је почетак шестог степена. (Приступи јој и почне шаку около њене главе окретати).

Агница. Опет си дошô, проклети докторе !

Доктор. Видите, она је заборавила, да сам овде био; јер су чувства мозга заспала.

Агница. Иди, иди, ти ми не можеш помоћи! Ах, какав бол око мојега срца! Утроба ми се трза, ја сам жалосна, убијена.

Доктор. Сад тражи лек.

Агница. Где си, Димитрије, долазиш ли? Ах, таки ће ми лакше бити.

V.

Тода, пређашњи.

Тода. Димитрије Мандић дошô је питати, може ли у собу. Каже, да га је господична звала.

Доктор. Видите како она напред зна, да је он овде.

Црнокравић. Али она на њега мрзи.

Доктор. То не чини ништа; то је оно, што сам вам једанпут већ протолковао: антипатија на јави, симпатија у болести. Сад ћете видети. (Приступи јој и почне опет шаку окретати). Хоћете ли, господична, да дође Димитрије?

Агница. Где је та добра душа, зашто не приступи, да ми лакше буде?

Доктор. Ето видите да хоће.

Црнокравић. Али, Бога ти, Агнице, како те не мрзи звати га, кад ти је прстен украо.

Агница. Ах није; ја сам то сама измислила. Ено прстена у огледалу.

Црнокравић. Који је то бес!

Доктор. То је све оно, што сам вам толико пута толковао.

Агница. Ја Димитрија само на јави мрзим и, докле год мрзим на њега, донде не могу оздравити.

Доктор. То ће рећи: докле се антипатија у симпатију не преобрати.

Агница. Ви Агничини непријатељи, зашто не пуштате мога Димитрија у собу, да ми тугу одлакша?

Црнокравић (слеже рамена). Иди, те га зови.

Тода (отвори врата).

VI.

Димитрије и *пређашњи.*

Димитрије. Ја сам опет дошô из почитања к вашој господични.

Агница. Овде си, љубезни Димитрије, о, колико сам те дуго чекала! Сваки минут био ми је година. Опрости, љубезни Димитрије, ја сам тебе увредила, али се нећеш срдити, знајући, да сам ја несрећна девојка.

Доктор. Симпатија, симпатија!

Агница. Љубезни Димитрије, извади тога врапца из џепа, јер је то нечиста животиња; извади га и пусти на поље.

Црнокравић. Имате ли ви заиста врапца у џепу?

Доктор. Зар би ви посумњали?

Димитрије. Један пријатељ замолио ме је, не знам зашто му треба, па сам га уз пут понео. (Извади врапца и пусти га).

Црнокравић. Е, сад верујем да ћу скоро умрети.

Агница. Ах, како ми је сада добро! Љубезни Димитрије, немој бити невесео, јер ме то обеспокојава.

Доктор. Само на њу мислите, па ће јој лакше бити.

Агница. О чувство небеснога строја, у ком се находим, како ме усхићујеш, у блажена ме одводиш места. Ја сам срећна, пресрећна девојка, јер природа не познаје мрзости.

Доктор (Димитрију). Питајте је, од чега ће сасвим оздравити.

Димитрије. Господична, какав лек можемо вам набавити?

Агница. Лек је, љубезни Димитрије, да се за тебе удам.

Црнокравић. Шта?

Доктор. Јесам ли вам напред казао?

Агница. Срећом те твојом заклињем, одважи се. Како рекнеш »нећу«, таки ћу мртва бити.

Доктор. Не шалите се казати »нећу«.

Димитрије. Ја је волим и узети, него да ме после савест мучи.

Црнокравић. Нипошто! Какве се то комедије играју?

Доктор. Опомените се, господине Црнокравићу!

Црнокравић. Без трага, господине докторе Макаријусу, ви ме немате ни на што опоминьати.

Доктор. Ово се тиче живота ваше јединице.

Црнокравић. Ја то добро знам.

Доктор. Волите ли, дакле, да вам она умре?

Агница. Ху! — Ху!

Доктор. Чујете ли муке? Грех нека падне на вашу главу.

Марта. Ја бих рекла, Самуило...

Црнокравић. Да допустим, је ли? Да заборавим сву увреду?

Димитрије. Господине Црнокравићу, ви дуго памтите обиде, а знате да сам ја оно као дете учинио.

Црнокравић Молим вас, Димитрије, ви сте дошли мојој кћери помоћи, и зато не желим да се свађам с вама.

Марта. Шта ћемо дакле чинити? Хоћемо ли пустити да нам дете пропадне?

Доктор. Ако умре, ви ћете бити криви, а не ја!

Црнокравић. Ово је за мене искушење.

Тода. Слатки господине и ја вас молим. Може бити, да ће господична и мени опростити. Хоћете ли, господична?

Агница. Тодо, ако се ја удам, звезда ће се окренути, и ти ћеш до месец дана добити младог и доброг мужа.

Тода. Видите, господине, па ће и вама парницу отпустити.

Агница. Парница ће пасти на доктара Макаријуса.

Доктор. Ја се не бојим парнице, јер за овај посао имам преправљених пилула.

Марта. Дакле, Самуило?

Црнокравић. Ти си готова?

Марта. За љубав детета, шта знам.

Доктор. То је лепо.

Тода. Ја видим, и господин хоће.

Црнокравић. Кад није другојачије, нека буде; доста ми је жалости, што сам мачку изгубио; да не изгубим и кћер.

Агница. Ха!

Доктор. Видите, како све чује.

Марта. Агнице, ти ћеш се удати за Димитрија, сад можеш устати.

Агница. Ја нећу хтети будна поћи, него ме морате натерати.

Црнокравић. Већ за то ћемо лако.

Доктор. Није лако! Докле год не оздрави, мрзиће га као смрт.

Агница. О блаженство, о блаженство и спокојство душе моје! Сад ћу заспати и никад нећу више пасти у ову болест. (Намести се као да ће спавати).

Доктор. Сад више ништа не чује, нити осећа, шта око ње бива. Почитајеми господине Црнокравићу, ви видите, да сам вам кћер радикално излечио. Препоручујем се!

Црнокравић. Слуга сам, господине докторе, ја ћу моју дужност учинити.

Доктор. О томе не сумњам. (Одлази).

Црнокравић (за њим).

Тода. Идем и ја, дарове да спремам. (Одлази).

Агница (устане). Ах, слатка мамице!

Марта. Но, јеси ли оздравила? Ево ти заручника.

Агница. Ах!...

Марта. Немој се затезати, да ти се опет не поврати болест.

Агница. Мамице, опростите!

Марта. Ми смо све заборавили, и то теби за љубав.

Агница. Ах, ја вас преварила.

Марта. Како преварила?

Агница. Ја нисам била болесна. Него сам се само пречињавала.

Марта. Проклета девојка, толики мој страх!

Агница. Опростите, ја Димитрија љубим, друкчије вас не бих могла намолити.

Марта. Шта би било да то отац сазна?

Агница. Ја се на вашу доброту ослањам.

Марта. Хајде, нека те прође, али за белило нећу ти остати дужна!

VII.

Црнокравић и *пређашњи.*

Црнокравић. Е, је л' се већ приволила?

Марта. Једва с тешком муком.

Црнокравић. Видите, Димитрије, мали прасећи реп учинио је, те сам се посвађао с вашим оцем, с којим сам иначе лепо живео. Тако често из мале искре велики пожар произилази. — Дајући вам моју кћер заборављам све, што је било до сад.

Димитрије (пољуби га у руку). Ја вам благодарим на доброти вашој.

Марта. Па пазите да наша Агница не падне и код вас у какву болест.

Димитрије. О, ја ћу бити увек на опрезу!

ЛИЦА

Сељак.

Марко,
Милош, } ђаци.
Јаков,

Волшебни Магарац.

КОМЕДИЈА У 1 ДЕЈСТВУ.

ДЕЈСТВО I.

I.

(У једном крају позорја *сељак* спава, *три ђака* ступе певајући.)

Марко. Добра воља, врућа крв, лаке ноге јесу ступци, на којима цео свет почива. Млад човек све ово има, зато он и највеће вниманије заслужује.

Јаков. Осим кад главом о зид лупи.

Марко. Главом лупити — значи у подобном случају предострожнији бивати. Док се старац искашље, донде је младић извршио намеру. Зар би Наполеон тако силан био, да није младе генерале имао ? Живот је као вино, које се из силе и водених честица састоји. Сила је дух, дух је младост, младост живот, вода старост.

Милош. А искуство ?

Марко. Искуство је стари пут за познатог путника. Сад ћу ја хвалити оног, који је десет реди једним друмом ишао, и није пут помео ! Али начини нови пут, уклони кажипут, па онда, ко не заће,

реци му : аферим ! — Знате, кад су филозофи дошли кушати учене људе у Атини, ко је избавио професоре од срама, него ђаци ? — Филозофи, страшни зверови ! Кудрава коса, нечисте хаљине, набрано чело, па ето ти филозофа ! Али мора и бројанице по сокаку да носи. Ко ће друкчије у стању бити мислити ? Чим узмеш бројанице у руку, ето ти мисли саме трче, каогод зецови у пролеће. — Ко си ти, филозофу ? Ја сам идеалиста. Шта је то ? То је то : што год видиш по свету, тога нема у ствари, него се теби само чини. Дакле, сунца нема на свету, него се нама само чини. (Ухвати Милоша за косе). Шта чувствујеш ти, љубезни друже ?

Милош. Чувствујем да ме пустиш, јер ако те ја заопуцам, биће ти сувише.

Марко. Ја доказујем само моју тему. Зар ти држиш да те ја за косе вучем ? То није истина. Ти само мислиш тако.

Милош. Бога ти, јеси ли паметан ?

Марко. О томе нико не сумња.

Милош. Ти само мислиш да си паметан.

Марко. Тако многи на свету мисле, да нешто важе, а у ствари су разбијено јаје. Један каже, кад што доказује: колико моја слаба глава допушта — а у себи мисли, да је најјача. Може бити, кад би се ораси главом лупали. Друга вели : нисам баш тако ружна — а у себи мисли, да је најлепша. Наравно, колико је могуће, ту се помаже ; зато и јесте у апотеки све скупо. — Један вели : да сам се ја само учио — а у себи мисли, да и без науке више зна него

сви, који су учили. Другом је жао, што није учио школу, да може више говорити, а не зна, да би се тек онда научио ћутати и којешта не булазнити.

Јаков. Тако као ти.

Марко. Свет се дели на људе, који су паметни, и па људе, који су непаметни. Код паметних, ако много говориш, обрао си бостан, каогод и код непаметних, ако ћутиш. Шта су речи ? Вересија. Један хоће да се жени, ту ваља проводадија да говори. Други има *мало* еспапа, тим *више* мора да хвали. Има људи, који рђав еспап и мале способности по скупе новце продају. Речи су штуле, с којима се мали људи пењу, да се за велике издају.

Милош. И тако постају пајаци.

Марко. Па ? Пајаци су знаменити људи. Њима се дпве простаци ; и деца с таковом виком за њима трче, да и сами паметни људи вниманије своје на њих обраћају. Свет почива на опсени, па се и паметни људи могу опсеном преварити.

Милош. За кратко време.

Марко. Док се мудри намудроваше, луди се наживоваше. Док се сазна да је пајац пајац, донде је овај напунио торбу. Ко боље вара професора, мање добија бој. Што жена лепше уме варати мужа, то је он већма уважава.

Милош. А кад и муж жену вара ?

Марко. Онда је хомеопатија. Далеко су и доктори дотерали. Шта је то хомеопатија ? Омио-патија. Исто с истим. Ако те старији избио, дај се наново истући, па ће те проћи, то је хомеопатија.

Ако си покварио желудац, наново се преједи, па ћеш оздравити.

Милош. И кад немаш новаца, преврћи празне џепове, па ћеш добити.

Јаков. Или прави дугове.

Марко. Дуг правити — значи у нужди друга тражити. Новац је господар, што с целим светом влада. Ко не уме говорити преврће своју кесу и дукати најумилније гласове дају. Девојку накит удаје. И кад се мудрице с највећом ватром о чему препиру, богатица се задовољно за ћемер хвата, у себи говорећи: злато је опет најпретежније на свету. Новац је филозоф, новац је лепота; новац је судија, друг, пријатељ, једном речју, цар над царевима.

Милош. Зато се само богатима песме праве, а на сиромахе само сатире.

Јаков. Новац је магнет што почитаније од сваког к себи привлачи. А будући да ми новаца немамо, зато немамо ни почитанија. Жалосно позориште! Почитаније јесте право урођено, које сваки с пуном влашћу захтевати може, и зато нам нико неће моћи замерити, ако ми из једне љубови к самопочитанију овог магарца, што пасе, заложимо и госи пуно право оставимо, да га по својој вољи откупљује.

Милош. Или још боље, хајдете да га продамо.

Марко. Предострожности ради батина, то не може да буде. Онај, који на криво иде, ваља да зна како ће се и опрати. Што год радиш, ради паметно и сматрај на посљедак, то је стара пословица. Кад слуга стакло разбије, господар му каже да је

будала; а кад слуга у подруму најбоље вино пије, онда каже да је његов газда будала, и то је оно: у зајам се говеда лижу. Колико су под Фридрихом и Бонапартом аванзирали, што су вешто одговарати знали? Зато и ми ваља томе да подражавамо. Ко ће да се начини магарац?

Јаков. Шта ћемо се правити, кад има готових на свету. Нема ни једнога, који није рекао: ала сам био магарац!

Марко. То је друга фела. Кад муж жени тепа, он јој каже: о ћурко, ћурко! Но зато се она не срди, но још га пољуби. Него, знате шта? Нека остане један наместо магарца, и кад се сељак пробуди, нека га превари, да га је волшебник један на то осудио, и сад му је истекао рок.

Јаков. Право, право, то је врло добро! Хајде, Милошу!

Милош. Не, ти си вештији за то.

Марко. Ти си вештији, Јашо! Па ћемо донде с магарцем уредити.

Јаков. Добро, ал' му уклоните буџу.

Марко. Шта? Зар се ти бојиш буџе? Где ти је језик? Знаш, да је још Езоп казао, да је језик најбоља ствар на свету.

Јаков. И најгора.

Марко. То само муж каже, кад му жена почне читати предике. Дајте улар да га вежемо. Тиме ће се сељак лакше убедити.

Милош. Тако, тако, на моју душу, биће доста новаца.

Јаков. Пола моје, пола ваше.

Марко. Зар ми нисмо браћа? (Вежу га и одведу магарца).

II.

Јаков (сам). Сад замењујем магарца. Е ништа! Међу људима свашта бива. Али од куд то бива, да магарца толико презиру? Он се није никада опио, није јело повраћао, није непристојно говорио, не пије ракију, нити пуши! Али је глуп. Од куд је глуп, кад уме изабрати јело, које је за њега пријатно и више воли пити бистру него мутну воду. Јер није безобразан, зато га псују. Ја мислим да се сва његова погрешка састоји у смерности. Да је он безобразан, да се размеће и о себи говори с дивљењем, да се у свашта меша и хоће да зна и оно што не зна, многи би се чудили његовој мудрости, па би га огласили за учена човека; али он, сиромах, ћути, клони се и своје сенке, и, што ради, са страхом ради, па зато и остаје незнатан и сви га презиру. Сваки важи у свету толико, колико је уважења кадар себи прибавити, тако вели општа пословица. Па кад човек не уме.

III.

Сељак (тарући очи), *пређашњи.*

Сељак. Баш Бог да прости! Поштено се испавах. Сад ми ваља кући. (Смотри ћака). Шта је то? Ко те ту привеза?

Јаков. Судбина.

Сељак. Шта је то судбина ?

Јаков. Девојка, која људе донде вара, док јој не падну у мрежу.

Сељак. Где је мој магарац ?

Јаков. Ја сам.

Сељак (смеје се). Мале су ти уши.

Јаков. Твоје су веће.

Сељак. Дакле, велиш, ти си магарац. То је лепо. Него где је мој магарац ?

Јаков. Ја сам твој магарац.

Сељак. Слаб си, пребићу ти леђа. Него чу ли, дечко, овде сам ја везао једно магаре овим истим уларем, што је теби о врату. Куд се он део ?

Јаков. О, чича, теби су вечити путеви непознати. Онај исти магарац, кога си ти толико мучио и кињио, коме писи сламу на време давао, кога си на киши и снегу остављао, — онај исти магарац био сам ти ја.

Сељак. Како то ?

Јаков. Подигни високе твоје уши и слушај моју повест, па ћеш о свему бити извештен. Ја сам од благородне фамилије, и из далека. Отац ми је био врло строг и зато се наши поступци нису никако сложити могли. Истина, нисам ни ја баш најмирнији био, али његова строгост увелича мој несташлук стоструко. Случи се једном, да ја из дугог времена све пилиће с квочком заједно једним концем вежем. Кобац дође и однесе квочку и пилиће. Сад ми се отац расрди, дозове једног, који је као волшебник познат, и плати му скупо да ме у магарца претвори.

Осам година определи ми рок, где ћу ја у виду магарца моју судбину оплакивати. И тако на несрећу моју и до тебе дођем.

Сељак. Хм, хм! Шта ми наказива! Али, како се може човек у магарца претворити?

Јаков. О, чича! Ти си прост, ниси читао Мразовићев Магазин за децу. Не у магарца, него у змаја и у аждају претвориће те, само ако хоће. Моли се Богу, да не паднеш у његове руке, јер можеш по мени закључити колико скот страда.

Сељак. Јест, богме: знаш кад сам ти сломио ребро?

Јаков. И кад ми ниси дао јести и кад си ме тукао буџом. А колико си ме пута опсовао!

Сељак. Те још како! Знаш код оне воденице?

Јаков. Знам, и прочаја, и прочаја. Зато, чичо, ја те не могу пустити.

Сељак. Него?

Јаков. Него, да идемо на суд. Ти, мене, од благородне фамилије тако да злостављаш!

Сељак. Синовче, ја нисам знао да си ти човек.

Јаков. Сад знаш, зато хајде на суд.

Сељак. Прођи се суда, човече, шта сам ја крив?

Јаков. Ја и не кажем да си ти крив. То нека суд пресуди.

Сељак. Ја, истина, да сам те тукао; али сам те тукао као магарца, а не човека.

Јаков. Али сам у магарцу био ја. То ће суд извидити.

Сељак. Знаш шта је, дијете! Да се ми оставимо суда и кавге; него ево да ја теби дам три дуката, па иди с Богом.

Јаков. За све? То не може бити.

Сељак. Зар ти је то мало?

Јаков. Помисли само, онолике муке! Други би одавно изгубио главу.

Сељак. То јест; али промисли и ти, колико сам те пута омиловао. Колико сам ти пута и кукуруза давао. А да сам хтео, могао сам те пустити да црknеш од глади; за све ово ваљда и ја заслужујем благодарност од тебе. Зато прими ова три дуката, па иди с Богом.

Јаков. Чича, ти си ме беседом својом сасвим тронуо. Да видиш да сам и ја човек, ево ћу примити што ми дајеш. (Прими дукате). Сад збогом!

Сељак. Збогом, и опрости што сам те онако злостављао! Кукавче, што се ниси казао! Али још нешто. Због тебе сам мог магарца изгубио и још три дуката. Није право да и улар изгубим, зато, дечко, дај ми то натраг. Ја мислим да ти ниси улара имао, кад си магарцем постао.

Јаков. Нисам, чича; зато ево ти улар!

Сељак. Ја идем мени другог магарца тражити. (Отиде).

Јаков. Међер сам ја опет најпаметнији од мојих другова. Још три дуката сам набавио. Али сад да видим где су они и шта се с магарцем учинило. (Отиде).

IV.

Милош и *Марко* (воде магарца).

Марко. Купите магарца, купите магарца! Кукавац Јапа, сад ваљда осећа шта је магарећи зној.

Милош. Играчка. Зар је тешко у ово време постати магарцем? Има филозофа, који држе да ће човек после смрти прећи у магарца. Па зашто не би и за живота? Купите магарца, купите магарца!

V.

Сељак, пређашњи.

Сељак (познавши магарца). Шта, опет си нешто скривио? Ej, несрећни сине, зар си заборавио моје савете и оне муке, које си подносити морао? Али нека, кад си такве памети, а ти се мучи као враг.

Марко. Купи, чича, магарца.

Сељак. Не превари!

Милош. Зашто? Видиш како је леп.

Сељак. Децо, знате ли шта продајете?

Милош. Магарца.

Сељак. Ви се варате, то није магарац него човек.

Марко. Ха, ха, ха! Разумемо. Има много људи, за које би пробитачније било да су магарци.

Сељак. Ту имате право, него је грехота човека уместо магарца терати. Зато, децо, пустите ви тога магарца.

Марко. Иди, чича, Бог с тобом! Него, купи га, даћемо га јефтино.

Сељак. Богме ни за две паре, јер ме једанпут већ опарио.

Милош. Узми, чича, кајаћеш се!

Сељак. Кајаће се онај, који га купи. Ја идем мени тражити другога магарца. (Магарцу на уво) Неће бити тако сваки меканог срца, као што сам ја. Зато, бедни сине, ако се твој волшебник још једанпут смилује, узми се у памет, а сад уздиши, кад видиш како се други печењем части, а ти мораш плеву да грискаш. (Отиде).

Марко. Ха, ха, ха! То му је госа. Ала је опарен!

VI.

Јаков, пређашњи.

Јаков. Победа!

Марко. Јеси ли утекао?

Јаков. Још три дуката добио.

Марко. Његов је госа овде био.

Јаков. Па?

Марко. Неће магарца да купи.

Јаков. Ха, ха, ха!

Милош. Кад је тако поштен, требало би да му вратимо магаре. А нама је доста сваком по дукат.

Марко. Није него још штогод! Он је свога магарца видео, па неће да га прими. Ми више нисмо криви. Купите магаре!

Јаков. Купите магаре, јефтино дајемо!

VII.

Сељак, пређашњи.

Сељак. Море, децо, пођите се магарета! (Спази Јакова). Шта је то? (Ухвати га за руку). Стани мало, дечко! Кажи ти мени, шта си ти?

Јаков. Ја сам ја.

Сељак. А шта је оно?

Јаков. Магарац.

Сељак. Јеси ли ти он?

Јаков. Ја сам ја, ти си он. Ко је сад магарац?

Сељак. Јеси ли ти био везан овим уларом?

Јаков. Јесам. Него будући да си ме јако кињио, створио ми је волшебник још једног магарца.

Сељак. Баш као што је мој. Стани, ниједна вера!

Марко. Шта ћеш ти њиме, чича? Он је наш друг.

Сељак. И мога магарца брат! Ниједне вере!

Марко. Магарац је наш. Ти немаш с њиме ништа.

Сељак. Сад ћу ја вама дати!

Милош. Ти отоич ниси хтео магарца за твога признати, је л'?

Сељак. Јесте.

Милош. Ко се једанпут свога права одрече, он нема више права на то. Је ли истина? — Ко два пута каже: јесте, не може трећи пут казати да није. Је л' тако?

Сељак. Јесте.

Милош. Кад јесте, ти онда немаш права више магарцем располагати.

Сељак. На моју душу, децо, маните се ви тог ђаволства. Магарац је мој.

Сви. Није, није!

Сељак. Ево му жиг.

Јаков. И ја имам жиг.

Сељак. То је на тај начин зло.

Милош. Купите магарца, купите магарца!

Сељак. Мога магарца? То је много. Децо, што ће га други купити? Дајте га мени!

Сви. За шест дуката, за шест дуката!

Сељак. То је много!

Јаков. Није, није.

Сељак. Магарац је мој.

Сви. Није, није.

Сељак. Та, ако сте ви бесни, шта сам ја полудео! (Дигне буџу). Имате три дуката, то вам је доста. Магаре ми оставите!

Сви. Магарац је наш, магарац је наш!

Сељак. Сад ћу ја вама дати! (Појури их).

Сви (бегајући). Три дуката, три дуката! (Побегну).

Сељак. Три дуката? Ништа, многи би и више дали за погдекоју своју будалаштину.

ЛИЦА

Максим, марвени трговац.
Софија, жена му.
Лепосава, кћи му од прве жене.
Јеврем, пензионирани официр, } Максимова
Никола, рукоделац, } браћа
Мага, Николина жена.
Митар, кум Максимов.
Светозар, писар и Софијин сродник.

Цандрљив Муж

или

Која је добра жена.

ВЕСЕЛО ПОЗОРИЈЕ У ТРИ ДЕЈСТВА.

ДЕЈСТВО I.

(Соба код Максима)

I.

Софија и *Лепосава.*

Софија (спрема којешта по соби). Бога ти, Лепосава, како те није срамота ? Велика девојка, па тако неспремљено по кући !

Лепосава. Ја доста растребљујем.

Софија. Зашто ниси собу почистила, него, како смо ручали, и сад стоји свињац ? Шта би било да какав стран човек у кућу дође? (Утире астал и лупа столице). Гледај, гледај, толики прах !

Лепосава. Већ у овој кући друго ништа да не ради човек, него да паја и брише.

Софија. Па да оставимо, да нам се свет смеје. Срамота је, девојко, и помислити то, камо л' да

изрекнеш. Тешко свакој која не љуби чистоћу. Шта си ону маст метнула на полицу, да дирају мачке ? Зар је њој онде место ?

Лепосава. У хитости оставила сам, па сам после заборавила.

Софија. Жалосно је за сваку кућу, где нема реда. (Брише фигуре). Гле, гле, толики прах !

Лепосава. Ала сте ви, Боже, све да вам је као из кутије !

Софија. Није него да се удавиш у ђубрету. Иди погаси ону ватру, да не горе дрва узалуд.

Лепосава (одлази).

Софија (за њом). И оно брашно да се покупи. — Бадава, човек мора свуда сам да завири, јер иначе готова штета. (Узме шав, и почне код прозора радити).

II.

Максим, Софија.

Максим. У овој кући мора све наопако да иде.

Софија. Шта се догодило ?

Максим. »Шта се догодило ?« Завукла си се у собу, да те не опали сунце.

Софија. Тек што сам ушла.

Максим. Провреднила се жена шавом, а напољу како Бог да.

Софија. Јуче си псовао, што не шијем.

Максим. Да враг носи и с твојим послом и с твојим редом !

Софија. Хоћеш да дам другоме да шије ?

Максим. Дабогме ! Код вас две, да плаћам још !

Софија. Тако и ја кажем.

Максим. Хоћеш оставити те трице ?

Софија. Ја мислим да сам посао свршила.

Максим. Свршила као наопако. Како си метнула онај пепео ?

Софија. Као што си казао.

Максим. Онде је њему место. Нисам ли сто пута говорио да се меће поред оџака.

Софија. Ја сам чула : у крају до олука. Али, ако ти није ту по вољи, лако ћу га преместити.

Максим. Тако је ; сад иди те квари наново хаљине. То није могло бити из почетка, него да се опет дангуби.

Софија. За Бога, кад не кажеш управо како ти је воља, него час овако, час онако.

Максим. Сад сам ја крив, што ти не ваљаш. Шта сте дирали у оно буре ?

Софија. Казала сам да се спусти у подрум, да се не расуши.

Максим. Да сам ти заповедио, ти то не би учинила.

Софија. Кад не спремам, опет псујеш.

Максим. У моје послове да ми се нико не меша. Ено сте ми и перо забацили.

Софија. У фијоки је. Оставила сам га да се не изгуби.

Максим. Тако. Тражим, да полудим.

Софија. Зашто ме ниси питао ?

Максим. Дакако ! Да оставим сав посао па да питам милостиву госпођу, где ћу што наћи. Ти да не дираш у моје ствари ! Јеси ли ме разумела ?

Софија. Опет морам да забележим што се троши.

Максим. Тешко мени и мом бележењу! Видим ја моје добро јутро. Жена вредна и уредна, а кад тамо, на свакој страни црна штета. Ено се и даске оглођале од тешка трвења.

Софија. Не можемо седети у свињцу.

Максим. Знам, знам, само с лица нека је чисто, а иначе, како је Бог дао. Тамо мердевине леже, хоће човек врат преко њих да сломије, али је пре собу прати, него којешта спремати.

Софија. Ти си казао да ти још требају.

Максим. Ако сам казао јуче, то да се годину дана не дигну. Али, наравно, лакше је седети код прозора и шити.

Софија (устане). Шта желиш да радим?

Максим. Седи, седи, па шиј, да ти не изгори бело лице. Тешко мени, то ја знам! (Одлази).

Софија (сама). Сам Бог може теби угодити. Ако што урадим, не ваља; ако не урадим, опет не ваља. Ако ходим, не ваља; ако седнем, не ваља; ако стојим, не ваља. Ако је бело, »зашто је бело«; ако је црно, »зашто није бело?« Ако ћутим, »зашто не говорим«; ако проговорим, »шта торочеш којешта?« Овакве нарави ваљда нема нигде на свету.

III.

Јеврем и *Софија.*

Јеврем. Кад један бомбардира, други радо ретерира. (Остављајући капу на астал). Псује Макса, не шали се.

Софија (смеши се и слеже раменима).

Јеврем. Рекао би човек читаву бригаду егзерцира, тако се развикао.

Софија. А шта ћете? Ја гледам што је право, да му угодим; али он се срди, те срди. Већ не знам како ћу.

Јеврем. Хе, хе! Још је стари Макса. Снахо, он је џандрљив, али са џандрљивим човеком не можеш другојаче, него пустити га нека бомбардира, али не излазити из својих шанчева.

Софија. Жао ми је само што се љути, кад ја свашта чиним.

Јеврем. Макса је човек, који непрестано с упаљеним фитиљем ходи. (Седне). Хоће ли по који пут да заћути?

Софија. То не, али увек по штогод нађе зашто ће псовати.

Јеврем. Опет се мало поправио. У детињству за ништа се набури, па не можеш реч од њега да извучеш. Зато су га и прозвала деца »срдило бурило«. Кад је год празник, он неће да руча: зови га, моли га, удри га, он ћути. Мати покојна имала је доста невоље с њиме, али субординације никако.

Софија. Штә знам; да је ваше нарави, волела бих.

Јеврем. Е, сә мном се могло командирати, како си хтела. Зато сам доцније и могô авансирати. Но под приклад, ево командантә!

IV.

Максим и *пређашњи.*

Максим (Софији). Седиш, седиш!

Софија (устане). А да шта ћу, за Бога?

Максим. Лези те одмори твоје кости, струнила си се.

Софија. Нећеш да плаћам швањама, а неправо ти је што шијем.

Максим. Кад треба друго радити, онда те је напао шав. Ја морам пропасти код такве жене. Шта си имала куповати гвоздени лонац? Није ти по вољи од земље.

Софија. Псујеш, што се дрва троше, или кад се који суд разбије, па сам мислила да ће овако боље бити.

Максим. А што се новци издају? Ја сам баш несрећан човек: куд се год окренем, видим штету. Ах, сирота Персо, нисам те знао уважавати. Она ме је, кукавна, слушала као цара.

Јеврем. Па си и њу кињио, док није умрла.

Максим. Ти се у моје послове не мешај.

Јеврем. Командант мора имати прописе, како ће командирати, иначе је деморализација готова.

Максим. Иди у твоју регименту, па командирај како знаш. Овде сам ја господар.

Јеврем. Вараш се. У кућевној регименти жена је полковник. Генерал муж издаје истина заповести, али тек жена командира, и цео полк познаје полковника за господара.

Максим. Зато ми тако и пева срећа. Од кад је она у кући, слуга мора да добије вина кад руча.

Софија. Ја мислим боље је тако, него да краде где што дочепа.

Максим. Дакако! Мора кључ од подрума да стоји у врати, зашто је милостивој госпођи тешко сваки час затварати и отварати.

Софија. Од кућнога пустахије не можеш сачувати. Сам си приповедао како си нашао пуно цеви у бурету. Сада тога нема.

Максим. Та дабогме; сад стоји чаша у подруму. Ти ћеш ме довести до паса, то ја знам.

Софија. Ако желиш ја му нећу давати више, и подрум ћу држати затворен.

Максим. О, сад ћеш му укидати, кад си га једанпут научила. Сад слуга мора да има уредну вечеру.

Софија (слеже раменима).

Максим. Дакако! Кувај му само лепо, да те после приповеда како си добра госпођа.

Софија. Остави се, Бога ти; та и код мога се оца тако радило, па је било добро.

Максим. Проклет био час, кад си ти ступила у моју кућу, то ја знам.

Јеврем. Но, Максо, сад под приклад!

Максим. Шта си ме ти опет заопуцао с твојим егсерциром: хоћеш да је сасвим поквариш!

Јеврем. Софија има најбољу кондуиту.

Максим. Има врага, да је носи и кад сам ју познао! (Одлази).

Јеврем. А, непријатељ је преотео мах; ја ступам с тобом у алијансију.

Софија. Ето видите, браца, сад како ћу да му угодим?

Јеврем. Кад дефензивно стање не помаже, онда се ради офензивно. Није само једанпут добијена битка дрзновеним нападом; зато треба операције

променити. Прво и прво, да се начине јаки редути, да у случају нужде можеш ретерирати без опасности; па онда напред; центрум, десно и лево крило, све треба точно да дјејствује. Међутим ћу ја, као сојузник, с друге стране начинити диверзију. Тако ће непријатељ или капитулирати, или коначно бити побеђен. Дакле, слушај план операције.

Софија. Бога ми, ја нити разумем ваше команде, нити ћу с њиме рат водити. Ако се лепим не одобровољи, трпићу; да шта знам, кад ми је тако Бог дао!

Јеврем. Нипошто, нипошто; ко непрестано пред непријатељем бежи, показује своју слабост и он иде да га већма гњечи; али, како станеш куражно и окренеш му бајонете, да видиш како се одмах у памет узме. Добијеш ли пак прву битку, онда остале лако иду. Дакле, непријатељ се приближује, аларм! Пленкери напред; инфантерија, кавалерија, артилерија, све у движеније; напред, ступај, на штики! Ето си добила битку.

Софија (смеши се). Ви, браца, с таквом ватром командирате, као да сте усред баталије. Али Макса није љубитељ војске; како је види, одмах бежи.

Јеврем. Тим боље. Но сад, к дјелу! Команду у кући примићеш ти; што рекнеш треба да се изврши. Ко се томе успротиви, одмах под војени суд, јер је стање опсадно. Јеси ли ме разумела? Одсад ћеш ти заповедати, а Макса ће слушати.

Софија. Аа, браца...

Јеврем. Војени закони не трпе ни »а !« ни друга примјечанија, него подчињеније мора бити безусловно : »марш, марш«, — »стој, стој«. . . . Кад издаш какву заповест, буди постојана, нити се дај заплашити псовком или претњом.

Софија. Ја то нити хоћу, нити смем, браца.

Јеврем. Де, де, прокушај једанпут, два пута ли, пак ћеш видети да сам ти добро советовао.

Софија (смеши се). Али, ако окупи туђи ? А ја нисам рада да се тај обичај уводи.

Јеврем. Јесам ли ти казао да се сила одбија силом ? Само му покажи да штап има два краја, па ћеш видети како ће одмах ретерирати.

Софија. Моја нарав није за то. Пре бих могла какву шалу предузети.

Јеврем. Добро ; покушај од шале, па ћеш видети да је средство добро.

Софија. Кад би пробитачно било с џандрљивим човеком шалити се. Ви знате. . .

Јеврем. Не бој се ништа, ја сам твој сојузник. Нас двоје јачи смо од њега.

Софија. То би било созаклетије, а ви знате, који прави тајне договоре противу општега мира...

Јеврем. Противу мира, тако је ; али који се жертвује да се поредак одржи, добија декорације. Доста. Што год видиш да си добро урадила, остани при томе постојана ; речма и претњом не дај се поплашити, докле и сам не увиди да је криво имао. Двапут, трипут тако, па ће се одучити.

Софија. Само да не учинимо горе.

Јеврем. Горе не може бити, него што ти је. Ево га где виче, сад да ме не осрамотиш.

Софија. Браца, на вашу ризику.

Јеврем. Не бој се, ти си жена; а жене имају опасније оружје него што су топови и ракетле.

V.

Максим, пређашњи.

Максим. Шта си имала куповати оно месо?

Софија. Треба за вечеру.

Максим. А где је од подне?

Софија. Појело се све.

Максим. Ти си несрећа! Седиш ту, да те виде официри, а напољу нека се размеће и развлачи.

Јеврем (намигује Софији).

Софија. Ја мислим да знам шта се по кући чини.

Максим. Знаш, врага, да те носи! Неће се кувати.

Софија. А шта ћемо јести?

Максим. Ништа.

Софија. Онда би опет псовао.

Максим. Псујем, јер имам неуредну жену; само скувај, па ћеш видети шта ће те снаћи.

Софија (којој Јеврем намигује). Али ја хоћу.

Максим (зачуђен). Шта?

Софија. Ја хоћу.

Максим. Како ти то говориш?

Софија. Ја сам госпођа у кујни.

Јеврем (иде радосно по соби и лагано пљеска рукама). Право, право!

Софија. Ти гледај твој посао, а у кујни ако не буде реда, ја крива.

Максим. Дәкле, да куваш ?

Софија. Мора се кувати, кад је толика кућа.

Максим. Нема лука и хлеба.

Софија. Ћути, ћути, Бога ти ; тако те по вароши и зову »леб и лук«.

Максим. Шта марим ја за свет ? У мојој сам кући ја господар.

Софија. Тешко сваком ономе, који не мари шта свет о њему говори.

Максим. Кувати се неће.

Софија. Али ја хоћу.

Јеврем. Право, снахо !

Максим (Јеврему). А шта ти ту ?

Јеврем. Кад командант не разуме команду, онда се место њега поставља други.

Максим. Ти њу квариш.

Јеврем. Ја сам само од генералштаба.

Максим. У кући те не потребујем, кад си такви.

Јеврем. Опет ја ћу плакати ! И не заслужујеш да ти скоро дођем. (Узме капу, смешећи се). Снахо, непријатељ ретерира ; чувај добро позиције, победа је наша. Због ом, Максо, и желим ти бољу памет. (Одлази).

Максим. Лепо си почела.

Софија. Немој, тако, Максо, та ти знаш, да ја свом душом идем да ти угодим. Нит' ме види шетња, нит' ме види честито црква, па све ти није право.

Максим. Ал' да куваш то хоћеш.

Софија. Та, за Бога, не кувам себе ради. (Приступи му умиљато). Не бој се, не бој се, нећемо пропасти.

Максим. Иди од мене!

Софија. Зар се ти срдиш?

Максим. Иди, кад ти кажем, док си читава!

VI.

Мага, пређашњи.

Мага (небрижљиво обучена и неочешљана, у папучама; кад иде вуче ноге и речи развлачи). Помози Бог, брацо!

Максим. Ево паметне и ваљане газдарице. Шта си ти данас кувала, Маго?

Мага. Бога ми, нисам ништа. Ето, мрзило ме ићи на пијацу.

Максим. То је жена; а не да растури кућу.

Софија. Па шта сте ручали?

Мага. Узела сам, ето, мало сира, а од јуче остало је и мало купуса.

Софија. Не псује л' те браца Ника?

Мага. Ето, псује, али ја ћутим, па га тако и прође, ето, љутина.

Софија. То је добро.

Максим. Није него да разглави вилице као ти.

Софија (Маги). Шта ти ради дете?

Мага. Бога ми, још једнако страда; пишти, пишти по целу ноћ. Ноћас сам двапут морала устајати; — тако сам, ето, ломна.

Софија. Како би било да га сваки дан по двапут купаш?

Мага. Е, ко ће толику воду грејати ?

Софија. Опет је боље, него слушати писку.

Мага. Дао Бог те добро спавам, па слабо и чујем. Мој се често љути, али шта ћу кад не могу, ето, да се разбудим.

Софија. А дете плаче ?

Мага. Љуља га, ето, Никола.

Софија (Максиму). А да ли би ти заљуљао дете?

Максим. Није него да те метнем у кавез, па да ти само лепа јела доносим !

Мага. Е, Боже, брацо, па зашто не би који пут и дете заљуљали ? Ми сироте по васдан кланцамо, час овамо час онамо ; ето, спадох с ногу.

VII.

Лепосава, пређашњи.

Лепосава. Стрина, плаче вам дете.

Мага. Ето, сад ћу.

Лепосава (одлази).

Мага. Што сам дошла ? — Бога ти, секо, како се кува, ето, воће у пари ?

Софија. Метне се у стакло што хоћеш, па онда се наспе подоста шећера и затвори добро крпом, а преко ње бешиком. После се метне у сламу, па се тако кува полагано.

Мага. Нисам, ето, знала за сламу.

Софија. Само треба из тија кувати.

Мага. Хтела сам, ето, још јуче кувати, али нисам могла доспети да дођем. Лепо сам, ето, сложила још прекјучер у чаше.

Софија. Још прекјучер? Е, секо, то се већ покварило.

Мага. Шта говориш?

Софија. Оно треба одмах кувати, како се сложи. А овако мора прокиснути.

Мага. О, тешко си га мени, шта ћу сад да радим?

VIII.

Лепосава, пређашњи.

Лепосава. Стрина, хајдете, заценило се дете од плача.

Мага. Ево ме одмах.

Лепосава (одлази).

Мага. Па не може се помоћи?

Софија. Не може.

Мага. О, тешко мени, толики, ето, шећер! Ако чује Никола, убиће ме. А дошла бих била раније, него сам се, ето, забунила била с пређом.

Софија. Да си мени казала, па бих ти могла средити.

Мага. Сметнула сам с ума. Не можеш, ето, на сваку страну. Опет, онај мој љут, па куд ћу пре. Да ми је ко да ми помогне, него она једна, ето, девојка, не зна ни она сирота шта ће. Ју, да идем, плаче ми дете. (Устане). Па велиш, ето, да бацим?

Софија. А да шта знаш!

Мага. Ох, ох, како сам погрешила! Аратос ти, ето, и пекмеза и свега! Не знам што сам и почињала, кад ми је, ето, толики посао на глави.

Максим. Маго, заборавила си за дете.

Мага. Ју, право кажете. Идем да видим шта сирото ради. Због ом! Ох, тешко си га мени! (Одлази).

Софија. Шта би радио, да ти је оваква жена?

Максим. Опет је боља од тебе. Није трошљива, није бесна, него ћути, па седи код куће, нити тражи сваки дан колача, као твоје господство.

Софија. Ћути, Бога ти; ко те чује, мислио би Бог зна шта се ту троши!

Максим. Него није.

IX.

Светозар, пређашњи.

Светозар. Помози вам Бог!

Софија. Бог ти добро дао, Светозаре! Од куд те среће?

Светозар. Ето се и ја заканио мало.

Софија. Седи. (Седну). Шта ради мама?

Светозар. Хвала Богу, здрава је. Поздравила вас и она и Ката.

Софија. Благодарим. Зашто не дођу за Бога?

Светозар. Е, знате, женске работе: час ово, час оно, па не могу да стигну.

Софија. А што тебе нема?

Светозар. Та, знате, кад је човек у служби. И сад не бих дошао, да немам једну лепу поруку.

Софија. Та Бога ти? А шта ће то бити?

Светозар. Ката навалила одавно, а и ја сам желео, да дамо један бал.

Софија. Гле, гле!

Светозар. Па сам дошао и вас позвати.

Максим. За нас није бал.

Светозар. Зашто ?

Максим. Послови, не знамо где нам је глава.

Светозар. Бар за љубав Лепосавину.

Максим. Има она доста забаве код куће.

Светозар. Али опет, у друштву.

Максим. Друштво није највећа срећа.

Светозар. Та о срећи и ја не говорим.

Максим. Друштво даје често повода да се човек каје.

Светозар. Ја мислим, кад је код својих.

Максим. Најбоље је чувати своју кућу.

Светозар. Па баш нећемо имати срећу ?

Софија. Та доћи ћемо ми, доћи ћемо.

Максим (неповољно). Гле јако !

Софија. Макса се шали, а ти мислиш тако је.

Максим. Ја немам кад шалити се.

Софија. Хоће ли бити много ?

Светозар. Прилично. Већ Ката не зна шта ће.

Софија. Е, девојка је, па јој се мили.

Максим. Зар девојка нема другога посла ?

Софија. Њој је ово сад најмилије. А, Светозаре ?

Светозар. Тако је.

Максим. Није она крива, него они што допуштају.

Светозар. Да шта ће. Треба и они нама да учине што по вољи.

Максим. Хајде, хајде, трошите новце.

Светозар. Та нису ни ту хиљаде.

Максим. Ко не чува пару, неће умети ни хиљаде сачувати.

Софија. А већ ти опет — свакога да учиш. Нека ради како ко хоће.

Светозар. Дакле, ми ћемо вас очекивати на бал.

Софија. Ми ћемо узети слободу.

Максим. Само ако се што не догоди.

Софија. А, на сваки начин, на сваки начин.

Максим. Нама би иначе било жао.

Софија. Можете се за цело надати.

Светозар. Дакле, ја се праштам.

Софија. Због ом, Светозаре ! Поздрави код куће.

Светозар. Хоћу, благодарим. (Одлази).

Максим. Ти си скот !

Софија. Шта ти је сад ?

Максим. Да те стиснем за гушу, па да ти кажем шта ми је. Какав те бал снашао, горопаднице, какав бал ?

Софија. Код својих људи.

Максим. Нећу ни код кога, разумеш ли ?

Софија. Бар ту нећеш трошити.

Максим. Нећу ? Да шта ћу ! А хаљине се неће правити ; цветови се неће куповати ? Кад сам ја још на бал ишао ? За мене је бал !

Софија. Па ти немој ; ићи ћу ја са Лепосавом.

Максим. И дете да ми квариш !

Софија. Да су балови шкодљиви не би их људ држали.

Максим. Доста, ја нећу ићи.

Софија. Како ти је воља.

Максим. Али нећеш ни ти.

Софија. Ја морам.

Максим. Преко моје воље.

Софија. Твоју вољу знам кад треба слушати, али овде немаш право. (За себе). Ej, браца Јевреме, сад да си ми!

Максим. И ти хоћеш?

Софија. На сваки начин.

Максим (узме штап). Хоћеш?

Софија. Штап је за скотове, али не за људе.

Максим. Штап је за свакога који не слуша. (Замане). Хоћеш ли?

Софија (показује столицу). Питај ову.

Максим. А шта значи то?

Софија. Ето шта значи: ако је дошло до тога да се морамо тући, онда ћу ја искати од ње помоћи.

Максим. Свог мужа столицом?

Софија. Боже сахрани! Жена треба мужа да почитује, само не треба ни он да се заборавља.

Максим. Али, убио те Господ, тако да ти кажем: имаш ли, море, памети, да на бал идеш!

Софија. Без памети људи и не иду на бал.

Максим. Шта си ти? Јеси ли ти графица или бароница? Не гледаш нашу сиротињу.

Софија. Чујеш, Максо, ти имаш деце; морамо живети с људма. Да како мислиш девојку удати?

Максим. С баловима да је удам!

Софија. Балови нису ни измишљени за сваке људе, него да се момци с девојкама упознају. Тако је у свету, па шта ћемо.

Максим. И ја сам тебе на балу познао!

Софија. Може бити да би боље било, да смо се пређе упознали. Но сад је излишно речи о том трошити.

X.

Лепосава, пређашњи.

Софија. Преправи се, Лепосава, да идемо на бал.

Максим. Јеси ли ти полудела, море, жено?

Софија. Кажем ти: ти остани код куће, ако те мрзи; ићи ћемо нас две.

Лепосава. Како ћу ићи, кад немам ни белу хаљину?

Максим. Ето, јесам ли казао!

Софија. Па? Треба јој купити, да како!

Максим. И на то да се новци троше.

Софија. Ко има деце, треба да их држи честито, ако није рад да му се покваре.

Максим. Јест, нека их диже на високо, да их ни враг запросити не сме. Доста, хаљину јој нећу купити.

Софија. А оно ћу јој купити ја.

Максим. Море, јеси ли ти полудела данас?

Софија. То заиста нисам: али, као газдарица од куће, треба да се за кућу и бринем. Хајде, Лепосава.

Максим (стане пред њу). Куда ћеш?

Софија. Да купим девојки хаљину.

Максим. То неће бити данас!

Софија. Помисли, човече, та ја нећу мени, него твом детету! То мора да буде.

Максим (узме штап). Али то не мора да буде, кад ја кажем.

Софија. Заборавио си ону пословицу о столици?

Максим. О проклето ђаволско колено и ко те доведе на мој врат!

Софија. Срам да те буде! Напао чинити, да му се свет смеје. Што си тражио честиту жену, кад си такве нарави? Мислиш ли и мене као ону прву? О, вараш се, драги, пре ћемо се раставити. (Одлази са Лепосавом).

Максим (сам). Сад она мене још псује, и она је честита, само ја не ваљам. Тако је, кад јој се попушта; али како се била разрогачила, још би она мене тукла. Хм! Хм! Да сама иде на бал, смем ли је пустити? А каква је, она би то и учинила. Ej, проклета ти душа била, до чега ме под старост доведе!

XI.

Кум (ступи), *Максим.*

Кум. Помози Бог, кума Максо!

Максим. Бог ти добро дао, куме!

Кум. Како је, куме?

Максим. Наопако.

Кум. А шта је?

Максим. Не питај, молим те.

Кум. Да ниси штетовао на свињама?

Максим. Боље и то, него што ми дође ђаво на главу.

Кум. Биће моја кума ?

Максим. Ниси венчао жену, него ђавола, вампира, вукодлака ! По васдан готови, по васдан меси, сад ово, сад оно !

Кум. Благо теби, куме.

Максим. Лепо благо, кад жена размеће кућу.

Кум. А моја не да ни јести. — Ej, како бих се радо с тобом мењао.

Максим. Опет мора бити боља од моје.

Кум. Не говори, брате. Кад дођем кући, не смем искати да ручам, јер одмах полете тањири као пљусак ; него ћутим, па ако донесе што, добро, ако не донесе, опет добро.

Максим. Бар се уштеди што.

Кум. Једна ми је уштеда ! Зар ја знам шта се троши ? Што јој је воља, оно купује, па опет баца, кад се расрди. За асталом ако рекнеш коју, три стотине вила и што ти ја знам ; ако ћутим, а она : »Шта ћутиш, шта не говориш ? Зашто си ме узео, кад мрзиш на мене?« Више бих пута пио и ја мало вина, али она : »Како ја пијем воду, па нисам умрла«. Кад пођем у подрум, а она ми преко уста начини кредом белегу, да не могу пити. Једва се досетим, те преправим сам кроде у џепу, па кад се напијем, а ја превучем преко уста, да не би приметила.

Максим. Добар си домишљан, куме.

Кум. Добар, као наопако ! Једанпут уместо кредом, она ми само прстом превуче преко уста, а

ја сиромах искрен, превучем као што ваља. Шта видим : кад изиђем из подрума, уста бела, а она као рис на мене. Од тог доба немам поштења да идем сам у подрум, него ме увек она прати.

Максим. У механу, куме, кад ти дође жеља.

Кум. Е, мој брате, кад пођем од куће, кад дођем кући, морају да се претресају џепови. Ама за најмању пару морам да јој дам рачуна. О, сачувај те, Боже, с таквом женом живети!

Максим. Опет мислим да је моја гора. Отоич мал' ме није столицом ударила.

Кум. Мал' није? То је још добро. Код мене не иде тако непоуздано, него што науми то и сврши.

Максим. Кад је тако, то смо ми обојица несрећни. Како ћу се помоћи, ја не знам ; кад се псовке не боји, све је друго бадава.

Кум. Ја сам, хвала Богу, пронашао један лек.

Максим. Какав лек? Кажи и мени, тако ти вере!

Кум. Свакојако сам се мучио и кушао, не би ли се поправила. Бре ћутао сам, бре викао сам, бре претио — бадава, све зло, те зло. Једанпут већ обневидим, па ухватим за курјук.

Максим. Тако, тако!

Кум. Али шта сам ти онда тек пропатио! Повучем, а мени сва кика остане у руци. Грозница ме чисто ухвати од страха, мислећи да сам јој ишчупао курјук, а не сећам се да је коса туђа. Од оног доба заклео сам се да нећу руку метнути на њу. Лако се може догодити несрећа каква, па да страдам због неваљалице.

Максим. Дед, Бога ти, куме, за тај лек.

Кум. Шта ти се чини, какав је то лек?

Максим. Да ти право кажем, ја не знам. Псовка, велиш, не помаже, батина не помаже; шта дакле помаже?

Кум. Песма.

Максим. Песма? Како то може помоћи!

Кум. Ево како. Она почне: »Па, убио га Бог; ђаво да га носи; како сам се усрећила, боље да сам цркла!« Ја на то (пева) »Ти, сердце, не мучи ме!« (Вишим гласом, подражавајући жени). »Ти си орјатин, убио Бог и онај час, кад сам те познала«. (Пева) »О само дај ми мир!« (Највишим гласом као жена) »Та убио те Бог с несрећом, та ти си несрећа био, несрећа ћеш и остати; сад ћу те оклагијом, виле ти кожу дерале!« (Пева) »Пјеније миле моје и љубезна писма!« — Тако, она виче, а ја певам, док не малакше, као оно човек од велике болести. После могу ићи по кући и радити што хоћу, само се некако кујне клоним, јер се бојим да се опет не дими.

Максим. Шта то значи?

Кум. Шта значи: доведем једанпут и ја у мом веку госта на ручак, али њојзи неправо, што јој писам напред јавио. Чекам, чекам, нема јела; најпосле промолим главу кроз пенџерчић, да видим шта је; али кад ме одонуд звизну, куме, пођоше ми сузе на очи, а ја натраг! Пита ме гост, шта ми је. Јако се дими кујна, одговорим. Шта ћеш, мораш да покриваш своју срамоту; али од оног доба све

се чувам да се не задими кујна, па се ни у саму песму не уздам.

Максим. Мој куме, твој лек не вреди ништа! Каква је ова моја, још би ми помагала, кад бих почео певати.

Кум. Ко се не узда у песму, нека звижди. На пример: »Гди си био битанго светска, куд те враг једнако носи?«

Максим. Доста, кума Мито, доста. Код мене је друга фела од жене. А фела од злих жена има толико, колико грозница: једна је хладна, друга је с ватром, трећа нема ни зиму ни ватру, не знаш шта је. Моја не виче по кући, али опет мора да буде све по њеној вољи.

XII.

Софија (с еспапом), *пређашњи.*

Максим. Ево је. Но, јеси ли купила?

Софија. Јесам, и врло јевтино, Максо; не бих се надала.

Максим. Да, гледај да ми тиме замажеш очи.

Софија. Не, заиста, врло јевтино.

Максим. Боље да си гледала, како ти стоје судови у кујни.

Софија. Ти се за кујну не брини; ако не буде све у реду, моја срамота!

Максим. И моја штета.

Софија. Не верујем да си имао штете од мене.

Максим. Та куд ће ми веће штете, него што сам узео такву распикућу.

Софија. Ништа, ако ти кућу профућкам, заједно ћемо гладовати.

Максим. Ej, пусти језик! Ђон би њиме могла углачати.

Софија. Е, доста, доста. Немој бар пред страним човеком.

Максим. Је ли, лукава лисицо, све тражиш трагове да забашуриш.

Софија. Доста већ једанпут, стиди се од кума.

Максим. Шта да се стидим, и он има такву аспиду на врату.

Кум. Камо срећа, да ми је таква, те бих и ја прогледао као моја браћа.

Максим. Шта си стала као лутка, допада ти се како је кум леп!

Софија. Е, то је већ много! Јес' чуо, Максо, буди и ти једанпут човек.

Максим. Ја сам човек, али ти си моја зла срећа.

Софија (плаче). Кад муж не уважава чест своје супруге, како ће тражити да је други почитује. (Одлази).

Максим. Плаче ли твоја, куме, кад не може да ти доскочи?

Кум. Плаче; него онда не иде она напоље, него ја. Мој кума Максо, имаш благу жену, па си се размазио; а да ти је моја на глави, знао би шта је рис!

Максим. Па хајде да се мењамо.

Кум. Само да може бити, дао бих ти уз њу пола куће.

Максим. Па би се после кајао.

Кум. Само три дана да живиш с мојом.

Максим. Ама, ја сам се с њоме разговарао : не види ми се тако опака, као моја.

Кум. Већ пресео би ти разговор, само да јој допаднеш шака. Слушкиња, ако је три дана преседела, то је много. Четврти дан или је отера, или она сама побегне.

Максим (тресе главом). Ej, код мене бих је ја отерао, али она не да.

Кум. Ја ти кажем, куме, ти имаш анђела.

Максим. Ђавола, куме ђавола, да је стопим у лисичију маст, да се од ње друге жене плаше, као коњи од курјачког сала.

Кум. Хајде, хајд, куме, ниси наишао на правог ђавола. (Одлазе).

ДЕЈСТВО II.

I.

Јеврем и *Софија* (ступе).

Јеврем. Е, снахо, како испаде баталија?

Софија. Свакојако, но како сам се надала, опет добро.

Јеврем. Рапортирај све тачно, како је дјејствовало лево крило, како десно, како центрум. Где је био најжешћи атак, где је непријатељ слабости показао, и т. д. Дакле, како је ишло?

Софија. Било је свашта, браца.

Јеврем. »Свашта«, то није никакав рапорт. Билетина мора да је обстојателна. Дакле, приповедај.

Софија. Шта ћете више, кад је морао ићи на бал.

Јеврем. На бал, Макса?

Софија. Из почетка сам се страшила, но после мислим: кад сам загазила, да видим па шта ће испасти. Трпило се и тако доста.

Јеврем. Даље, даље: како се дошло до бала?

Софија. Не само што смо ишли на бал, него је и Лепосава добила хаљину.

Јеврем (руком). Стани; како се Макса владао?

Софија. Срдио се, викао, хтео је и да удари, али је најпосле попустио.

Јеврем. Право, право, победа! — Но непријатељ се у редуте повукао; одатле га још треба истерати, па је побијен »на голову«. Дакле, сад треба да ви дајете бал.

Софија. А, то му не смем спомињати.

Јеврем. Шта? Бомбе у редут, иначе се непријатељ истерати не може. С моје пак стране помоћ неће изостати. Јеси ли чула за неких сто дуката?

Софија. Казивао нам је писар.

Јеврем. Сад јуриш на редут! Бал и ништа друго!

Софија. Али...

Јеврем. Пст! Субалтерн не сме рећи »али«. Што командант заповеди, мора да се изврши. Смрт или живот, о том нико не води бригу, — к оружију, непријатељ се приближује!

II.

Максим, пређашњи.

Јеврем. Но, како је било на балу, Максо?

Максим. Питај ту, што је тако лепо учиш.

Софија. Само тако каже, а видела сам како му је било повољно.

Максим. Повољно, што идем неиспаван као пијан.

Софија. Е, Боже, колико си пута остао с твојим друштвом дуже него синоћ.

Максим. Бар је моје друштво.

Софија. Ваљда си и ноћас имао кога познатог.

Максим. Шта сам добио? Идем из једне собе у другу. Ви поседале наоколо по клупама као вештице. Оној се опружио нос као натегача, она отромбољила усне као дромбуља; оној се отегли образи као деверика, па гледа да покрије зубе, што су јој поцрнели од белила.

Софија. Већ у вас су ми све бели.

Максим. Бар нису искварени од белила.

Софија. Него од дувана. Заиста, кад смрдите на дуван, кад трпате бурмут у нос, то је пријатно.

Максим. Опет не чине сви. А ви?

Софија. Као и мушки, како која.

Максим. Хајде кажи, која девојка није била набеђена?

Софија. Сад девојкама тражиш ти рачуна! Пусти их, па кад се удаду, биће све другојачије.

Максим. Хоће. Види се из јутра дан. Она што се чепи и погледа као миш из трпца, што се криви и пренемаже и натркачила на глави којекакве комедије, та да буде паметна, кад се уда? Да Бог сачува! Луђа, несмисленија, безобразнија, то све може бити, али паметнија — никад ни до века!

Јеврем (смеје се). Зна Макса, немам ја бриге за њега. Дакле, снахо, чула си лозинку, само куражно! (Одлази).

Максим. Шта те је опет сад научио?

Софија. Ништа. Него смо се разговарали како би добро било, да и ми дамо један бал.

Максим. Бре, ако те окупим, нећеш се знати ни ти ни твој бал. Гледај ти безобразнице, тек што је ступила у кућу, пак побеснила!

Софија. Чујеш, Максо, човек не може да живи осим људи. Што сав свет ради, морамо радити и ми. Видиш, ми имамо деце.

Максим. Па?

Софија. Па треба да се с људма мешамо. Бог зна шта можемо дочекати, зато је увек добро кад човек има пријатеља.

Максим. Ја се нисам ни туђио од људи.

Софија. Зато, што други чине, морамо чинити и ми. Добро ће дакле бити, да и ми дамо једанпут бал.

Максим. Јеси ли ти полудела, море?

Софија. Зашто? Што је добро, треба чинити.

Максим. Јеси л' чула: ако то учиниш, одмах се сели из куће.

Софија. Ја сам тврдо закључила, и то мора бити.

Максим. Мора? Кучко од жене, та ти си наумила мене да сахраниш! Само нека то буде, па нећеш ни по сата бити са мном.

Софија. Већ за то ћемо лако. Па треба и теби да купиш једне хаљине; срамота је тако ићи. Ако је до штедње, уштедићемо с друге стране.

Максим. Тешко мени и мојој уштеди! Чујеш, Соко, немој се шалити с балом.

Софија. Иди, Бога ти, зар ћемо ми бити осим свију људи. Кажи, која је кућа од нашега реда, која није дала бал; па само нас да проносе људи.

Максим. Али ја нећу, разумеш ли?

Софија. Бадава, кад мора бити.

Максим. Та где је сикира, да убијем душманина!

Софија. Пази, сикира има два краја. (Одлази).

Максим (сам, уплашено). Оваква није била. Сад је зло!...

III.

Никола, Максим.

Максим. Ах, Никола, брате мој рођени, страдаш ли и ти, као што ти ја страдам?

Никола. Шта је, Максо, каква је то невоља на тебе?

Максим. Ej, брате, ја сам ти пропао; ја сам мртав, сарањен, закопан — пропао сам, па то ти је!

Никола. Шта је, брате, по Богу?

Максим. Шта је? Имам жену — не жену, него лопова, пустахију, арамбашу.

Никола. Твоја жена пустахија?

Максим. Не пустахија, то је мало: убица.

Никола. Каква несрећа! Шта је учинила?

Максим. Упропасти ме, па крај.

Никола. Али како?

Максим. Како? Одвукла ме синоћ на бал, па сад хоће да и ми правимо бал.

Никола. Иди, иди! Ја мислим Бог зна шта је учинила, а оно којешта.

Максим. Кажи ми, тако ти Бога, витла ли твоја којекуд?

Никола. То не; али, ако хоћеш да знаш, волео бих да је таква.

Максим. Е, гле, шта овај будали! Море, где си видео да жена треба да је ђаво. Ах, зашто мене Бог прокле, те ударих на аспиду!

Никола. Ej, мој брате, моја је Мага добра, то је истина; али, право да ти кажем, смрди јој траг, куд иде.

Максим. Бар јој није до балова.

Никола. Није, али не што не би миловала друштво, него не може да доспе. Та пипава је, па млитава је; од кад сам је узео, нисам ручао на време. Хајде, Маго! »Ево сад ћу«. Ево сад ћу, па у том и сат прође. Та хајде, за Бога! Једва ми у зло доба донесе што.

Максим. Хej, хej, само кад не троши.

Никола. Не троши, то је истина, осим што плаћа за рад, јер она да доспе да сашије, да прекрпи, — Боже сачувај! Почне како тако, али друга мора да доврши.

Максим. Ја је видим увек у послу.

Никола. Та по цео дан пипа, ал' ништа не излази из руку.

Максим. Хej, хej, срећан си ти човек, то ја знам!

Никола. Шта ћу, да је мало оштрија, волео бих.

Максим. Не знаш што говориш. »Оштрија« — дођи овој мојој, па ће ти пресести и оштрина и љутина.

Никола. Ако ћеш управо, твоја је једна жена, која се може сваком допасти.

Максим. На пример.

Никола. Кућа ти је чиста, уредна; све је на свом месту, све иде као сат. Аспида није, али није

ни смрдљивица. Увек чисто и пристојно обучена, али се не кити као гдекоје лутке. Ко такову жену има, може казати да има добру жену.

Максим. Ти и не знаш шта је добра жена, кад тако говориш.

IV.

Кум, пређашњи.

Максим. Ходи, куме, ти то боље разумеш. Ходи, куме, мученице, као и сам што сам ти! Мој Никола има Магу, па и не зна, шта је зла жена.

Кум. Ћути, куме, сад ћемо дознати, која је добра. Чули сте ваљда, како је стигло писмо на нашу власт од неког неименованог, и сто дуката, да се ово као награда даде оној у вароши нашој, за коју се осведочи, да је добра жена.

Максим. Тај је морао, сиромах, полудети, па не зна шта ради. Међутим, ко има благу жену, и којекако, али шта ћемо ми, ми кукавци!

Кум. Не бој се, куме, опет сам наишао на један лек.

Максим. Већ и твоји лекови — да Бог сачува!

Кум. Истина, за твоју, не знам, хоће ли поднети. Али за моју као наменуто. Заклиње ми се човек, да је тиме једну бабу смирио.

Максим. Е, мој куме, лако је бабу; али младу, па још ако је много млађа од мужа — ту је невоља!

Кум. Бре не говори. Што су старије, све су горе. Моја док бијаше девојка, ништа се није зло чуло, него су је још хвалили, »добра девојка, ва-

љана девојка«. Кад је узедох, осам дана никад боље. После до шест недеља кàља, вàља; али како прође шеста недеља, помами се жена, и од оног доба сваки дан црња и гора. Па ако уживи још двадесет година, куд ћу онда?

Максим. А какав ти је тај нови лек?

Кум. Како уђеш у собу, а ти само овако (прети прстом), па онда (метне руке на ртењачу и хода по соби), али ћути!

Никола. Е куме, па то ће она већма планути.

Кум. То се зна! Баба цикне као змија, али он се чини невешт. Колико год пута уђе у собу, ништа друго, него по који пут (прети прстом), па онда (шета се као пређе), али не говори ништа.

Максим. А кад она окупи лонцима и шерпењама?

Кум. То би, али не зна зашто; него само цичи од љутине; јер је за злу жену највећа мука, кад нико неће да пристане с њоме у свађу.

Никола. Па шта је после било с бабом?

Кум. Шта је било. Пала од муке у болест, и ено је сад лежи на асталу. Ја мислим да почнем тамо од понедељника, можда ћу се опростити беде.

Максим. Да Бог да, ал' не верујем. Мој куме, најбоље би било да се нисмо ни женили.

Кум. То право кажеш. Али што ћу, живео сам као нико, нити има ко да растреби, нити да скува. Једанпут навалиле стенице, те нисам могô целу ноћ спавати. Е, мислио сам, да имам жену, она би кречила, па ме не би стенице јеле.

Максим. Него она.

Кум. Размишљавао сам и о томе, и свакојако: шта је боље да човека једе: стеница или жена; па сам мислио: стеница једе ноћу, жена једе дању, кад се пробуди. Обдан можеш како тако и побећи, а обноћ никако. Но сад видим, како сам се преварио. Најпре су ме јеле само стенице, а сад и стенице ена.

Максим (тресе главом). Сви којекако тек ја најгоре.

Никола. Шта си узео ту, Бога ти! Да благоиш још Богу, што си такву жену добио!

Кум. И ја му кажем.

Никола. Имаш газдарицу, каквих мало има на свету. Али ти с твојом нарави, ху, бу! Па куд ће и она? Јеси ли видео, кума Мито, Гризелду?

Кум. Ее, богме! Таква жена код таквог мужа! Треба и кума Максима да водимо у театер.

Максим. Треба, треба, зашто се и онако мало троши.

Кум. За то је вредно и потрошити штогод. Ти, на пример, да си видио Гризелду, имао би сасвим друго мнение о женама.

Никола. Заиста би имао.

Максим. Па шта је било?

Кум. Како се жена за мужа жертвовала.

Максим. Шта, шта? Може бити у позоришту, али у свету тога чуда нема.

Кум. Зашто, ако жена свога мужа милује.

Максим. О, пуца им срце. Зато се свака убила, кад јој је муж умро.

Никола. Као и ми за женама.

Максим. Бар се не деремо као оне, и не варамо свет.

Кум. Е, куме, мучно је кад се не даш да те човек обавести.

Максим. Па шта је радила та ваша Грезилда?

Кум. Најпре је жертвовала рођено дете за љубав свога мужа; затим се на захтевање његово раставила од њега и страдала као нико њен; најпосле се сама жертвовала за њега.

Максим. Хо, хо, хо! Гола лаж, измишљотина!

Никола. Зашто? То може бити.

Кум. И ја држим да може, само кад је жена честита.

Максим. Знате ли шта је? Ви држите, да је моја Сока добра, је л'те?

Никола. Она је заиста добра.

Максим. Кажеш ли и ти тако, куме?

Кум. Тако и ја судим.

Максим. Е, добро, метнућу је на пробу, па ако буде као Грезилда...

Кум. Гризелда, куме, а не Грезилда.

Максим. Свеједно, жена, жена; не ваља ни једна. Ако буде као та Грез—Гризелда, онда ћу признати да је добра жена.

Кум. Ја мислим, да ће пробу издржати.

Максим. Ако издржи, онда ћу је пустити нека чини штогод хоће, а ја ћу само добовати да се нашла једна добра жена. Али ако не одржи пробу, држ'те се од мене.

Никола. Та богме, ако ти почнеш на њу ху, бу! — наравно да неће; јер жена чини, што чини, само из љубави к мужу.

Максим. О, будаластих мисли! Жена мужу да учини што из љубави! Море, што год чини, чини од страха, или за корист; то добро упамтите. Или се боји, да је муж не бије, или да се не разболи и не умре, па неће имати после од куд да живи, или кога да мучи. Али да не мислите да говорим у ветар, показаћу се сасвим умиљат. (Виче) Соко, о Соко!

V.

Софија, пређашњи.

Софија. Ево ме, Максо, шта ме зовеш?

Максим. Ходи, слатка жено моја, ево ти кључ од сандука с новцима, ево ти кућа: располажи, уређуј како знаш, кувај, пеци, држи балова колико хоћеш; ја видим да си ти паметна жена.

Софија. Шта је опет ово?

Максим. Мислиш ли ти да сам ја џандрљив и опак? О нисам; ја сам се само претварао, да те искушам. Сад сам савршено уверен, да си добра жена, а и кум Мита и Никола дају ти сведочанство.

Софија. Ја мислим да нисам до сада ништа учинила, што би нам било на штету.

Максим. Заиста ниси, и они колачи, што су умешени, служе нам на велику срећу. То сад тек видим.

Софија. У толико, да млађи буду задовољни и да не чине штету, а међутим да охотно раде своје послове.

Максим. Јесте, јесте. Ја видим како сам процветао, од кад сам тебе узео.

Софија. Е, мило ми је ако си увидео, да сам ти верна и да поштено мислим.

Максим. Јеси ли ми верна, милујеш ли ме?

Софија. Какве су то речи! А кад си ти противно од мене видео?

Максим. Софија, Софија, ја сам увек на само сузе умиленија проливао, што ми је Бог такву жену дао.

Софија. Престани, молим те, јер ћу најпосле почети и сама плакати.

Максим. О, Софија, као добра жена, мораћеш плакати. Знај, ја сам несрећан.

Софија. Несрећан, у чему?

Максим. Дира ли те у срце моја несрећа?

Софија. Смешно питање; ваљда нећу певати, кад је теби зло.

Максим. Да избављен будем, од тебе зависи. Хоћеш ли, Сокице?

Софија. Зар би ти посумњати могао? Кажи шта да чиним?

Максим. Да жертвујеш наше дете.

Софија. Како да жертвујем?

Максим. Да га даш убити.

Софија. А зашто?

Максим. Ја сам ти крив, јако крив. Мени прети робија, а може бити и смрт. Но, ако дете наше дамо да га убију, онда ће све престати.

Софија. Ко је тај луд, који дете иште да убије ? Хајд с Богом !

Максим. Ха, јесам ли казао ? — Но још се може помоћи, ако својевољно пристанеш да се од мене аставиш.

Софија. Опет друга комендија.

Максим. Да се раставимо, али тако, да ти моју кривицу на себе примиш. Знај, Софија, ја сам се преварио, па сам украо две стотине дуката. Кажи да си ти то учинила, па ћу ја бити ослобођен.

Софија. Најпре да се раставим од тебе, па после да кажем, да сам украла две стотине дуката, је ли ?

Максим. Јесте, Софице.

Софија. Дакле, да се начиним пустахијом и да срамотим свој род ?

Максим. За љубав твога рођенога Максе.

Софија. Хвала ти лепо ! Поштено моје име нећу нипошто окаљати.

Максим. А ја ?

Софија. Зашто ми ниси саопштио, па бих ти казала да то не чиниш.

Максим. И ти нећеш да се за мене жертвујеш ?

Софија. То би још лепо било : муж да краде, а жену да срамоте.

Максим. Али ти рече, да си ми верна.

Софија. И то би била лепа верност !

Максим. Софија, тек што нису дошли из полиције да ме вуку.

Софија. Ако си украо, ниси добро учинио.

Максим. Ја знам да нисам, али сад треба да ми помогнеш.

Софија. Онако, као што ти желиш, не могу, него ћемо тражити други какав начин.

Максим. Један је начин да све на себе примиш.

Софија. Иди с Богом, како можеш то и помислити!

Максим (Николи). Ето вам ваше добре жене!

Софија. Добре жене не праве се пустахијама.

Максим. Ха, куго! Само сам те хтео кушати, да видим каква си, ил' боље, да покажем овима, да ниси као што те они држе.

Софија. Сад, боља не могу бити.

Максим. Верујем, верујем; само сам доживео да се и други увере.

Софија. Ако ти мислиш да је добра жена она, која мужу помаже да зло чини, то се вараш.

Максим. Ниси ли ми се у цркви заклела?

Софија. Јесам, али не да изгубим моје поштено име.

Максим. За мужа треба све да учиниш, зато си жена.

Софија. Има мужева, који држе да су они господари, а жена скот, која је зато у кући да ради и чисти и да има кога, кад му воља дође, псовати и тући. Та су времена, чини ми се, прошла и, као што велиш да се жена заклела мужу, тако се ваљда и муж заклео жени.

Максим. Слушајте, слушајте, како јој иде језик!

Софија. Нека слушају. Жена је у кући млађа, то свака паметна треба да призна, и као таква дужна је уважавати и поштовати свога мужа, њему покоравати се и за старијега држати. Али зато не треба ни он да је гази и држи за роба, него да је сматра, као што је Бог уредио.

VI.

Светозар, пређашњи.

Максим. Ходите, Светозаре, ви сте млад човек неожењен, да чујете каква је добра жена.

Светозар. То ћемо чути сутра, јер је опредељено, да се сутра даде награда оној, која буде проглашена да је добра.

Максим. Ту част неће нико други добити, него моја Сока.

Кум. Како би моја ту славу другоме уступила! Или она или ниједна!

Светозар. То ћемо видети сутра.

Софија. Која је због награде добра, та заиста није добра.

Максим. Ти си добра и без награде.

Софија. Молим те, Светозаре, хоће ли се искати сведочанство и од мужева?

Светозар. Како ће се у томе поступити, данас се решава.

Софија. Требало би и мужеве упитати. Ево мој би Макса баш истину казао.

Максим. То бих заиста. Тешко бих слагао.

Софија. Више се од мужа не може захтевати.

Максим. Хоће ли се још каква луда наћи, да опредјели награду, који је најбољи муж?

Светозар. А зашто то?

Максим. Само да видимо, како ће се жене у лагању надметати.

Светозар. Ја мислим да је то излишно, јер се опште говори, да су жене зле; а о мужевима тај се глас не разноси.

Софија. Јер жене обично ћуте.

Максим. То је истина.

Софија. Зар није?

Максим. То смо видели на балу. Узаврелe као чавке.

Светозар. Збиља, како сте задовољни с балом?

Софија. Врло добро. И ми смо наумили код нас један држати.

Светозар. То је лепо.

Максим. Само што неће тако брзо бити.

Светозар. Па и не ваља често. Каткад, да се човек проведе. Сад идем да видим, како су закључили с том наградом, па ћу доћи да вам јавим.

Софија. Хајд', хајд', донеси радост мужевима.

Светозар. Ја мислим већу женама. (Одлази).

Максим (Софији). О, о, красницо!

Софија. Опет ти није нешто по ћуди.

Максим. Бре, да није овај дан, дао бих ти те се не би никад сетила бала. Али за данас нек те то прође.

Софија. Та ја и не могу добити награду.

Максим. Добићеш врага, да те носи, и онога који те је донео на мој врат! (Одлази).

Софија (смешећи се Николи и куму). Радите ли ви тако?

Кум. Ја бих радио, али не помаже.

Никола. Не помаже богме ни код моје Маге.

Софија. Иначе би радо поступали. Па смо опет ми криве. Ако ништа друго, а оно смо љуте: »Аспида, брате!« А кад гдекоји муж дође сутрадан кући, кад се скита и троши, а жена сирота гладује с децом, онда је то добро.

Кум. Е да ми је оваква жена!

Никола. И мени.

Софија. Ко није с једном задовољан, неће бити ни с другом. То добро упамтите!

ДЕЈСТВО III.

I.

Максим.

Максим (сам). Сви ме зову џандрљивим, а не знају зашто. Истина, каткад и за бадава пропсујем, али зато се не може казати да жену кињим, кад она има увек по нешто старога дуга. Ено, тек што је омирисала бал, па већ хоће и она да прави. Хајд, хајд! Али од куда је то, те ми се сад отпире? Најпре бијаше мирна, тиха; кад вичем, она ћути и снебива се, а сад ми трчи у очи и хоће столицом. Да јој није Јеврем како учитељ? По свој ће прилици он бити, зашто она те нарави није.

II.

Мага (ступи), *пређашњи.*

Мага. Добро јутро, браца.

Максим. Бог ти добро дао, Маго. Шта радиш, Маго?

Мага. Хвала Богу, браца, здрава сам. Дошла сам, ето, да питам нешто сека Соку.

Максим. А шта ћеш је питати? Ако хоћеш да те поквари, то уме.

Мага. О, Боже, браца, сека Сока је, ето, добра.

Максим. Би л' ти правила бал ?

Мага. Ето, право да кажем, мрзи ме. Волим на време да легнем. И тако, ето, по цео дан кланцам.

Максим. Тако ради свака добра газдарица ; а распикуће и ветрогоње мисле како ће се скитати и где ће се проводити.

Мага. Е, Бога вам, браца, па зашто не би ишла, којој се мили и која, ето, може да стигне.

Максим. Где је та жена, која би могла доспети на бал, ако је добра газдарица ?

Мага. Ето, враг да га зна, друге могу.

Максим. Могу, кад не маре за кућу.

III.

Никола, пређашњи.

Никола. Маго, море, деца тамо мртва гладна.

Мага. Ето, шта ћу да им дам.

Никола. Начини им штогод. Зар хоћеш да им ја кувам ?

Мага. Па дала сам им, ето, хлеба. Шта ћу друго ?

Никола. Што их ниси очешљала и умила, него изгледају као Циганчад.

Мага. Ето, кад не могу да стигнем.

Никола. Ти све не можеш да стигнеш. Соба нерастребљена, по зидовима паучине, — како си почистила кујну, тако си оставила ђубре иза врата. Није л' те стид ? Дошао кума Мита, да пркнем од срамоте.

Мага. Па ја сам растребила.

Никола. Растребила као — тешко мени!

Мага. Е сад се, ето, опет једиш.

Никола. Како се нећу једити на такву потрад

Мага. О врага, не знам, како да ти угодим, да се не љутиш!

Никола. Та растреси се и ти једанпут, да га ђаво носи! Све твоје другарице како тако, ал' ти довека у ђубрету. Од Божића ниси била у цркви.

Мага. Кад не могу да стигнем.

Никола. Свако живо доспе, само ти не можеш. Ej, тешко мени!

Мага. Али, немој да се љутиш, молим те.

Никола. Иди, иди, па гледај децу.

Мага. Ето, жао ми је кад се једиш, а ја ти желим угодити.

Никола. Ено се и краставци покварили.

Мага. О врагу! Ваљда, ето, не ваља сирће.

Никола. Не знам како си метнула, тек видим да је цело буре пропало.

Мага. О тешко си га мени, а лепо сам их, ето, била сложила!

Никола. Чим си их опарила?

Мага. Ето сам заборавила да их опарим.

Никола. Ej, наопако ти звонило! Зар се тако краставци слажу? Тако ће бити и с купусом.

Мага. Купус сам, тешко си га мени, лепо сложила.

Никола. Сложила, као враг да те носи! Видим ја моје добро јутро.

Мага. О тешко си га мени! Толико сирће!

Никола. Иди, иди, не стој! Док тандрчеш и тешкаш се, могла би полак послә свршити.

Мага. Ето, жао ми је, где се љутиш.

Никола. Та иди само, нит' ми помаже љутити се ни певати.

Мага. О, тешко си га мени! (Одлази).

Никола. Ето видиш. Може ли бити боље нарави? Али залуду, кад јој не иде ништа од руке.

Максим. Опет слуша барем, и даје се исправљати.

Никола. Од десет година једнако је исправљам и злопатим, па шта сам добио?

IV.

Кум, пређашњи.

Кум. Помови Бог и опет!

Максим. Да немаш какав нов лек, куме?

Кум. За сад немам, а нећу ни тражити, док не видим како ће дејствовати овај што имам.

Максим. Јеси ли почео?

Кум. Тамо од понедељника мислим, у име Бога.

Максим. Још ти није тако зло, кад можеш одлагати.

Кум. Већ данас свакојако не бих, јер знате ли шта је ново? Наредили су да се изда награда, за коју се осведочи да је најбсља жена. Зато свуда иду комисије, да виде како је која у кући, а особито како је обучена, јер, веле, из хаљина се најбоље познаје жена. Да видите како се моја нацифрала;

ама није жена него лутка. Утегла образе белилом, велиш, шкрипили би под руком. — Мислим који је то враг, али никако ми се не пита данас.

Никола. Баш бих рад знати, на коју ће пасти та коцка.

Максим. Зар може која друга добити осим Маге, ако се баш мора добити.

Кум. Кума Мага је позната у овој вароши као добра и невина жена.

Никола. Бога ми, кад је тако, да гледам. Сто дуката то је лепа закрпа. Да јој кажем да се обуче, јер се неће ни сетити. Баш добро, вратила се.

V.

Мага, пређашњи.

Мага. Ето, заборавила сам да те питам....

Никола. Мани се свега, Маго; данас се раздаје награда доброј жени. Иди брзо, те се обуци, може пасти на тебе коцка.

Мага. Е, морам, ето, да купам дете.

Никола. Остави сад дете, за по дана неће пропасти.

Мага. Али сам, ето, згрејала воду.

Никола. Па мани без трага и воду, само да добијемо сто дуката.

Мага. Ето, не стоји ми лепо шкуртељка.

Никола. Па обуци оно што ти лепо стоји.

Мага. Не знам, ето, што ћу с водом.

Никола. Опет она. Та иди једанпут, црницо! Ej, куку мени!

Мага. Е, ти се срдиш.

Никола. Та не срдим се, него иди, иди само, па зови и Лепосаву, да ти помогне. (Одведе је до врата, она одлази). Мекана је до зла Бога, али шта ћу; ваше су вредне, па опет кажете да не ваљају.

Кум. Моја је највреднија, кад разбија по кући и лупа.

Максим. И моја, кад кува и меси.

Никола. Само да се хоће за времена обући; јер она више пута мисли у цркву отићи, па док се обуче, а оно изишли из цркве.

VI.

Софија, пређашњи.

Максим. А јеси ли се ти, куго, обукла?

Софија. Ја сам обучена.

Максим. Како се ниси нацифрала?

Софија. Зашто? Данас није празник.

Кум. Али се данас даје награда доброј жени.

Софија. Па?

Кум. Данас је прописано, да се свака лепо обуче.

Софија. Праве само комендије са женама.

Максим. Видите, ова је тек од оних правих. И најпакоснија која је, мисли бар да је добра; а ова је тако уверена о себи, да неће ни да се обуче.

Софија. Ако нисам добра у овим хаљинама, нећу бити добра ни накићена.

Максим. Ено се тамо потукоше вичући да теби припада награда.

Софија. Ја им и не тражим.

Максим. Види се како ревнујеш за кућу.

VII.

Светозар, пређашњи.

Светозар. Ја вас често посећујем, али данас по дужности, јер је женски празник.

Максим. Само гледајте да им умножите празнике, и онако мало тумарају. Како човек устане, ништа друго и не види него где се успроходале жене. Шта је ? Света Софија, Огњена Марија, треба да се честита, па не само женама него и малој деци на сиси. Тако и Милицу, Смиљану и Цвету нађу у календару, само да се могу скитати.

Светозар. Већ данас је сасвим друго, треба им опростити. Мене су за овај крај определили, да прегледам како је по кућама и како се која обукла.

Максим. Но, знам да сте имали шта видети.

Светозар. Душа ваља, белила је доста потрошено, а тако и руменила и боје за косу. Једна је тако навукла обрве, да ми се учинило, да је на театру.

Максим. А која није накићена као у комендији ? Ту црвено, ту шарено, ту цветови, ту перје — добро те се краве не плаше од њих.

Светозар. Једну сам осрамотио, али у невиности. Навранила косу што може бити, али заборавила на зулуфе. Ја, прост, запитам је, од куд има двојаке боје косу.

Максим. Та само нека су с поља углађене, само нека је горња хаљина чиста, а за даље не питај.

Светозар. Најсмешнија ми је била моја газдарица, иначе богињава и ружна; али данас, мој брате, гледам жену, а не могу да је познам. Тек она мени: »Добро јутро, господине.« — Газдарице, зар си ти? — »Ја сам.« — О, убиле те силе! Чисти, глатки образи.

Никола. Како вам се допада накит моје Маге?

Светозар. Баш се онда чешљала.

Никола (на страни). Ej, тешко си га мени!

Максим. Је л' свака овако обучена, као моја Сока?

Светозар. Заиста, тетице Софија, ви нисте ни најмање накићени.

Софија. Ја мислим, да кићење за жену, која има свога мужа, није ни најмање нужно.

Светозар. Али бар данас.

Софија. Зашто? Ако се награда даје по лепоти хаљина, то ће добити она, која је најбогатија.

Светозар. То је врло паметно речено.

Софија. Ја ћу, на пример, метнути два низа дуката, друга ће метнути четири; па, ако жену дукати диче, то је најбоље која има да поређа дукате по целој хаљини, па ће бити и најлепша и најбоља.

Кум. Хм! Да се нашалим ја нешто, па да узмем дукате мојој.

Софија. Верујем, али је опет до мужева сва кривица. Хоће да му је лепа, па воли да узима новце на интерес, не жели да је лиши наниза. Верујте ми да мужеви нећеју, не би се ни једна белила.

Максим. А кад муж каже да се не кува ово и ово, зашто се то кува, пасја веро ?

Софија. Друго је јело, а друго је белило. Оно је нужно, а ово не само излишно него и шкодљиво.

Светозар. Али, кад муж не зна да се жена бели?

Софија. Како позна сваку другу, само своју не може ?

Максим. О, убио је часни крст, како зна паметно говорити !

Софија. Мислим да баш тако лудо и не радим. На пример, ти мрзиш на белило, па се зато не белим.

Максим. Ниси ли сама признала да је на балу свака набељена ?

Софија. Е, опет ти сваку шалу узимаш за готове новце. Какогод што се том приликом понајвише лацну, тако би лудо било рећи да је свака набељена.

Светозар. Ја сам се заговорио, а морам да носим извести је. Дакле, молим за сведочанство.

Максим. Какво сведочанство ?

Светозар. Сваки муж треба да дâ од своје стране написмено, каква му је жена, јер ју он најбоље познаје.

Максим. Но, то је лепо.

Светозар. Заиста, одбор у свему мудро поступа.

Максим (за себе). Рад' сто дуката, нека и то буде. (Јасно) Дакле напишите.

Светозар (узме хартију и почне писати).

Максим. Ето, куме, човек мора и преко своје воље да хвали своје чудо.

Кум. Бре, лако је теби, али како ћу ја ? Па још кад чује да сам сведочанство дао.

Софија. Пак зашто дајете ?

Максим. Видиш ли је ? Завиди да добијеш сто дуката.

Софија. Ја не завидим, него кад велите да није право.

Светозар (устане). Ево дакле. (Чита) »Ја доле потписани, по чистој мојој совјести, сведочим, и готов сам на сваком месту потврдити, да супруга моја, Софија рођена Перкић, сваку љубав и наклоност ужива, почем је не само добре нарави, чесна и паметна, него во опште све добродјетели има, које жену украшавају и одликују. За боље вероваље, мој сопственоручни потпис.«

Максим. Добро, Светозаре, врло добро. Још мало, па ће се моја Сока посветити. (Потпише).

Светозар (Николи и куму). Хоћете ли и ви за ваше ? Ево сам овде додао у кратко точку једну.

Никола. Ал' ви моју Магу нисте ни видели обучену.

Светозар. Та ја њу и онако познајем. Потпишите само, ако сте о доброти ваших супруга уверени. А за друго, ја ћу вам лако свршити.

Кум. Хајде, кума-Нико. (Потпишу).

Светозар. Е, сад да идем. (Софији) Желим да коцка на вас падне.

Софија. Кад нисам лепо обучена.

Светозар. Ко зна. Збогом! (Одлази).

Максим. Е, куме, бар ћемо и то чудо доживети да видимо добру жену.

Софија. Бога ми, како су мужеви брзи са сведочанствима, биће их доста.

Максим. Тек она мора да пецне.

Софија. Па зар није тако?

Максим. Већ и онај би био луд, који би помислио да сведоџба није дата за љубав сто дуката, него што је жена добра.

VIII.

Лепосава, пређашњи.

Никола. Шта је, Лепосава? Обуче л' се Мага?

Лепосава. Ево је где иде.

Никола. Но, кад је дао Бог. А зашто се ти ниси обукла лепо?

Лепосава. Е, мене се то ништа не тиче.

Максим. Још би боље тај Перкић погодио, да је одредио тих сто дуката за девојку, која је најбоља, те би се бар уџала.

Кум. Девојка не би ни једна могла добити награду.

Никола. Зашто?

Кум. Јер су све добре. Кажите за коју сте чули да је зла? Моју Јелу фалише те ми уши пробише.

Софија. А сад ?

Кум. Сад видим шта је зец.

IX.

Мага, пређашњи.

Мага (мало пебрижљиво обучена). Ето, и ја сам се обукла.

Никола. Хвала Богу ; а зашто ниси мало пре, да те писар затече ?

Мага. Ето, нисам могла да стигнем.

Никола. Ej, дртино моја ! Како ти стоји та шкуртељка ? Нешто егаво.

Мага. Та добро је, добро је.

Никола. Видим како је добро. (Намешта је). Овде мало изео мољац ; али ништа, само кад није све пропало.

Софија. Браца Нико, и ви канда нисте задовољни с браком ?

Никола. Волео бих да је Мага као ти.

Софија. А ви, куме ?

Кум. И ја бих волео, да је као ви.

Софија. А ти, Максо ?

Макса. Мени пева срећа.

Софија. Ето, вас тројица, па ни један није задовољан. — Како си ти, секо, твојим задовољна ?

Мага. Мој Ника, истина, каткад псује, али је опет врло добар.

Софија. Видите, па да зађемо по целој вароши, нећете наћи ни три да се на мужеве туже.

Максим. Дабогме, и не могу се тужити, кад су мужеви добри.

Софија. Ваљда ће се опет наћи који да не ваља.

Максим. Ма како да не ваља, опет је бољи од жене.

Софија. Па зашто си потрчао да се брже боље жениш, кад је тако зло ?

Максим. Видиш је! — Море, коња сваки дан шибају и туку, па опет иде сам руди. Научен је, шта ће.

Софија. Па кад сте научени, а ви ћутите.

Никола. Право кажеш, снахо. Него, Маго, гледај да те види писар овако обучену, не би ли ми коју цркавицу и ти привредила.

Мага. А како ћу, кад је, ето, отишао.

Никола. Иди те прођи поред одборске куће, може да ће те ко усмотрити ; а о доброти мислим да су сви уверени.

Максим. А, Магина је доброта позната.

Никола. Иди, не дангуби.

Мага. Ето, мрзе ме.

Никола. Та, иди, дртино ; ај, куку леле !

X.

Јеврем, пређашњи.

Јеврем. Какав је то аларм на сокаку ?

Максим. Какав аларм ?

Јеврем. Опколили људи кућу, као да ће на јуриш да је узму.

Максим (гледа кров прозор). Који је то враг ? Та ја нисам никоме дужан.

Софија. Ваљда су чули да ћемо давати бал.

Максим. Бре, ако те окупим, пресешће ти бал.

Јеврем. Шта, — још није непријатељ побеђен ?

Максим. А и теби лепо кажем да ми не кваришъ жену ; јер — ето ти врата !

Јеврем. То није никакав маневар, него на дуел, ако си јунак !

Максим. Марим ја за твоје ратове !

Никола. Опет нам господин Светозар долази.

Максим. Већ и он. . .

Софија. Ваљда ће да се жени.

XI.

Светозар, пређашњи.

Светозар. Ја опет к вами и то с лепом новином. Пресуђено је за награду.

Сви. Па која је добила ?

Светозар. Погодите.

Максим. По правди Мага.

Кум. Јест, јест, кума Мага.

Светозар. Шта ви кажете, тетице Софија ?

Софија. А шта знам ја ту говорити. По мом мнењу добиће награду она, која је најлепша, јер код мушких то много вреди. Само нека је лепа, па је сваки хвали.

Светозар. Видите како неправду чините одбору, а он је баш савесно ствар решио.

Никола. Па ко ће дакле добити ?

Светозар. Послушајте како је пресуђено : она жена, прво, није добра, која по кући једва ходи,

мрзи ју чисто говорити; куд пође, ту седне. Деца су јој нечиста, кућа неуређена, пуно свуда ђубрета.

Никола. Е, моја Маго!

Светозар. Него, жена мора да је жива, окретна, газдарица у кући, која све види, нити смета ако је мало и пољута.

Максим. Да мужа одалачи столицом.

Кум. Или да му лете тањири око главе.

Светозар. Но, второ, ни она жена није добра, која по кући лупа, праска, слуге и слушкињу грува, мужу не да ни писнути, и т. д.

Кум. Е, то није ништа, него да сте мене звали, да вам ту точку напишем.

Светозар. Треће: ни она жена није добра, која је распикућа, па ако ће и најбоље нарави бити; која води бригу само о баловима, увеселењима, соареима, да се лепо накити и иде у визите. Овакова се може прећи рђава него добра жена назвати.

Максим. Само нека кува изобилно, па ће све добро бити.

Светозар. Но ни она жена није добра, која живи кô Циганка, откида од уста млађима и мужу и не да ништа јести.

Максим. Каква је то луда пресуда?

Светозар. Четврто: ни она није добра жена, која непрестано гледа да се кити, да се бели, да обрве навлачи, косу врани и облачи по дванаест сукања, само да лепша изгледа. Јер жена удата нема се ником другом допасти, него својему мужу.

Кум. То је тако.

Светозар. Но ни она није добра жена, или што је све једно, добра газдарица, која је неопраница, која се није умила од пет дана, којој се црни хаљина и т. д.

Максим. Кажем ја да не може ни једна добити награду. Ето, која је мека, не ваља; која је љута, не ваља; која троши, не ваља; која штеди, не ваља; која се кити, не ваља; која се не кити, не ваља. А тако и јесте.

Светозар. Али ако среду држи?

Максим. Каква је у среду, таква је и у четвртак. Од паприке не бива босиљак.

Светозар. И опет кажем вам, нашла се једна, која је достојна награде.

Максим. Па која је? Да видимо и то чудо.

Светозар (пружи руку на Софију).

Максим. Сока?

Кум. Лепо.

Никола. Е, срећно снахо!

Лепосава. Дадо, и мени од тога једну хаљину.

Максим. Видиш, чули где се ја тужим, па, као бајаги, да ми докажу како немам право.

Светозар. Ево новци! (Проспе дукате по асталу).

Максим (врти главом). Чудо, заиста!

Јеврем. Но, сад само реци да немаш добру жену!

Светозар. И о томе има нешто. Будући је пресуда окружнога суда основана не само на општем мнењу, које влада о госпођи Софији, него и на сведочанству тичућег се супруга, зато се одбор пра-

ведно надати може, да ће поменути супруг у будуће с именованом супругом својом не само лепо живети, него да јој неће никада, што она буде у кући по благорасужденију своме наредила, на путу стајати, много мање на њу тужити се.

Максим. Молим, господине, нисам добро разумео ту вашу пресуду. Од сад Сока у кући уређује, како она зна, је л' тако ?

Светозар. Јесте.

Максим. И ја на то морам приклонити главу и ћутати ?

Светозар. Као муж, који је уверен о доброти своје супруге.

Максим. И још да се не смем никоме ни потужити ?

Светозар. Ви ћете се владати по смислу датог од ваше руке сведочанства.

Максим. Ево вам ваши новци, мени не требају.

Светозар. Пресуда се не може апелирати, а баш кад би и могла, то би се допустило само надлежноме лицу.

Максим. Ej, тешко мени, преваришe ме!

Јеврем. Хајд, с Богом!

Максим (бије се по челу). Где се ја избезумих за сто дуката.

Светозар. Али какова штета проистиче од туда за вас ?

Максим. Ћутите, молим вас: три бала, па је отишло сто дуката.

Сви (се смеју).

Софија. Не бој се, нећемо правити бал, ја сам се само шалила.

Никола. Ето, видиш, па си се уплашио.

Максим. Ћути ми ти тамо. Сто начина има да ми већу штету начини, него што је бал. Па, опет, да се не смем ни тужити — та, три месеца, па ме неће бити на свету.

Никола. Није него још штогод; Софија је добра жена.

Кум. Добра богме, те како.

Максим. Свима је она вама добра, само што ја трпим и страдам. Господине Светозаре, та бар да се потужити смем, опет би ми било лакше.

Светозар. Све бадава.

Максим. Ej, луди Максо, будаласти Максо, слепи Максо, где за сто дуката ослепи, те се упропасти и уби!

Јеврем. Кураж! Јунак, ако је и побјеђен, опет не губи духа; а благородан побједитељ зна уважавати падшег непријатеља.

Максим. И ти си ми много крив.

Јеврем. Као сојузник Софијин, морао сам све употребити да се непријатељ побједи.

Максим. Тако ми треба, кад ти писам показао врата.

Софија. Светозаре, смем ли и ја једну реч казати?

Светозар. Извол'те.

Софија. Ја нисам тражила да добијем награду, и не знам, јесам ли је и заслужила. Но, кад ми је

намењена, ја благодарим свима, који су ме удостојили те чести.

Максим. И ја, што су ме преварили.

Софија. При свем том, кад Макси ова ствар није по вољи, ја се одричем тих сто дуката и уништожавам сведочанство, које је мој муж о мени дао.

Јеврем. Шта, снахо ? Трактат је потписан, и не сме се кварити.

Софија. Оставите, браца Јевреме, видим да ту не помаже ништа.

Светозар. И ви не цените признање вашега супруга пред светом, да сте добра жена ?

Софија. Он је мој муж, и ја сам дужна трпити штогод он о мени рекне, било добро, било зло.

Светозар. То је заиста лепо.

Никола. Е, Максо, ако сад не признаш да имаш добру жену, онда ниси човек.

Максим. Што неће да прими сто дуката ? Мој брајко, ти не познајеш женско лукавство. Какогод што хоће да је лепша, па мење на образ белило и руменило, тако тражи да обмане свет, како је добра.

Никола. Али она то чини на твоје захтеваше.

Максим. Дабогме, жена све чини што муж захтева, и опет бива што су оне наумиле. Немој ти гледати што она чини, него што говори, па ћеш добро проћи.

Јеврем. Е, сад видим, да је свако нападање сујетно. Ових сто дуката послао сам ја потајно одбору. Но кад и то не помаже, узећу их натраг и

располажем, да се из тих новаца начини један споменик за џандрљиве људе.

Максим. Ето ти! Договорила се с Јевремом како ће ме преварити. Хајде сад, веруј јој!

Јеврем. На моју официрску реч кажем, да Софија није ништа о томе знала.

Максим. Ако није знала, могла се лако сетити. Не знате ви лукавство женско.

Јеврем. Дакле, на чему остаје ствар?

Максим. На томе, да жена добије награду, што по кући псује, што ради по својој вољи, прави штету и хоће мужа столицом.

Софија. Ако хоћеш да знаш, то је био само вент, које ме је браца Јеврем научио и управо натерао.

Максим. Да те је учио на што добро, не би примила, али зло одмах.

Софија. Ако мислиш да сам те увредила, ја те молим за опроштење.

Максим. То је бар лако.

Софија. Дакле, кажи, како ти се угодити може?

Максим. Сад да ти тражим још учитеља, да те учи. Ти си моја злосрећа, то ја знам.

Софија. Буди једанпут и ти човек.

Максим. То јест, дај се под папучу метнути, па срећан човек.

Софија (публикуму). Е молим вас, сад како жена да се не радује код таквог мужа. Добрим не можеш, зло не помаже, — злу жену могли су и дотерати у чувство.

Никола. Срета кајншем.

Кум. Да видим како би Срета с мојом прошô.

Максим. Једна се жена на свету поправила, па дигле, видиш, ларму.

Софија. Али муж ни један. Ја сам трпела, ја сам ћутала и гутала, па ти нисам могла угодити. Почела сам мало оштрије, то исто! Кажи, како да ти угодим?

Максим. Да куваш, да месиш, да ме вучеш по баловима.

Никола. Максиме, буди једаннут паметан.

Максим. Остави ме, немаш ђавола на врату, па ти је лако.

Кум. Али, кума Максо, кад сви признају...

Максим. Ја један не могу.

Светолар. Ви грешите против правде.

Максим. Умрла је правда. Звоните! (Звонце се чује. Завеса пада).

Судбина
Једног Разума.

ШАЉИВА ИГРА У ДВА ДЕЈСТВА.

ПРЕДГОВОР.

У числу 5. Новина Читалишта стајало је о књижници Читалишта Београдског извјестије једно од г. доктора философије, гл. управитеља основних училишта књажевства Србије, члена Друштва Српске Словесности, члена одбора Просвјештенија и књижничара Читалишта Београдског, у ком се налази ово напечатано: »Истина, да је човек човеком само *через разумну душу*, но као што *тело* рану потребује, да своје *телесне* силе и моћ пита, *крепи* и развија, тако и разум потребује подкрепљивање. — Највећа пак важност умне и душевне ране у том се састоји, што је (рана) *у неизмериве дубине крај свој пустила.* — *Разум* човечески борећи се с великим тегобама у прибављању умне и душевне ране тражио је себи помоћ, и *изпашавши* најпре знаке, којим ће *плодове разума* означавати, и на послетку величествено *пронађење* печатње тако је

се здраво помогао, да помоћу ових одкривења *код куће седећи* и најудаљеније народе, њину вештину и знање познати и себи га присвојити може«.

Даље: »Овај је корак разумног створења божијег човечество на прави и преузвишени степен његов *подигло*« т. ј. човечество је подигло корак створења божијег на преузвишени степен његов. (Чији ? Корака, човечества или створења ?). Кад је један член Читалишта у следујућем числу [6] сасвим невино приметио, да се не само те, него и погрешке противу граматике, које се у истом саставу налазе, избегавају, као: у *каталогу се уписују*, *ни су*, божим, најтврђи [најтврђій] и најпостојан*ији*, ост*адци*, при *прв*ом почетку, при*лозе*, *каталозе*, *егземплар*, *част* [частъ], *из* [изь] и т. д. одговори г. Спасић у [9] числу истих новина, али не да призна, што је погрешно, и да брани учтиво и лепо, гди мисли да има право, него окупи одма лично вређати нарочито једно лице, с којим се он ни у каквом смотрењу успоредити не може, и називе списатеља оних примјечанија чаушом, а саму критику пашквилом; т. ј. кад се каже, гди је г. Спасић против логике или граматике погрешио, то је пашквила; а кад г. Спасић критизира чича Срећка књигу о земљеделију, кад назива другога подлим, неваљалим, деморализиратим, то је лепо и красно. Овај његов непристојан одговор буде поводом, те изиђу Књижевне Забаве, гди се од части и његово »Земљеописанијe«, издано у Београду за младеж основних училишта, (које је Попечитељство Про-

свјешченија забранило), у претрес узме, али г. Спасић, уместо да би се усоветовао, и увидио своје погрешке, други одговор даде од 4 листа, у ком једва 24 реда има о ствари, а друго су све личне грдње и насртања.

Распра ова породила је у мени мисао списати једно весело позорије, као за углед г. Спасићу, да л' би лепо било, кад би се његове погрешне мисли и речи групирале и персонифицирале, и тако је произишла *Судбина Разума.* Све речи, које су одличним словима печатане, јесу сопствени изрази г. др. М. Спасића, извађене од части из »Земљеописанија« његовог, од части из других његових састављака. Но при том, нека нико не помисли, да је карактер докторов копиран с карактера г. Спасића; личност овде нема места, него је доктор философије изведен и састављен из речи, које се у књигама г. Спасића налазе, а оваковим ће се начином најбоље видити: има ли г. Спасић право, што своја књижевна дела брани и за безпогрешна издаје.

Ја сам пак ову књигу на свет највише зато [ставио], да умножим књижевство наше с једном оригиналном комедијом, јер ћемо ми имати доста превода и подражанија туђих драматичних дела, а подлини, као што је »Тврдица« и »Судбина Разума«, која се не могу на туђ језик превести, мало; премда је г. др. Спасић до тога знања дошо, да је и »Тврдицу« за превод с немачког огласио, но доказати није мого.

ЛИЦА

Доктор философије.

Исаило } његови служитељи.
Машјло }

Путник.

Шаљивац.

Место дејства у Београду.

I ДЕЈСТВО.

I.

(Велика отворена дворана, која на улицу изгледа. Изнутра виде се једна врата од собе, из које Исаило излази).

Исаило. Е, де, де ! Сад и тај покор на моју главу. Да ме чује кум, прекрстио би се. (Почути мало, па се почне церити и крстити).

Манојло (пролазећи стане, па удари Исаила руком по леђи). Хеј, побро ! Зар си полудео, те се сам на улици смејеш ?

Исаило. Полудео би и ти, да си служитељ код ученог човека.

Манојло. Каквог ученог човека ?

Исаило. Код доктора.

Манојло. Та Бога ти ? Баш добро, и тако ми неке бубуљице досађују. Хајде, да ми да какав лек.

Исаило. Е, он је доктор филозофије.

Манојло. Па ? Зар ако је доктор Софије, не сме и мушке лечити ?

Исаило. Видим да си прост. Море, *филозофије* доктор, а не Софије.

Манојло. Па добро, добро! Или лечио Софију или философију, мени је све једно; само да се опростим бубуљица.

Исаило. Али философија није жена.

Манојло. Па нека је и девојка, ја је, знам, нећу просити.

Исаило. Јест, ал' није ни девојка.

Манојло. Дакле баба?

Исаило. Аја!

Манојло. Побратиме, или сам ја луд, или си ти. Шта је дакле *та* Софија?

Исаило. Није Софија него философија, а то је нешто високо.

Манојло. Је ли твој господин доктор?

Исаило. Јесте.

Манојло. Лечи ли он философију?

Исаило. Он не лечи никога.

Манојло. Па зашто је доктор?

Исаило. Знам ли ја? Питао сам једног писара, а он ми рече да је философија нешто велико, и ко њу поред себе носи, тај је учен човек.

Манојло. Е, сад знам шта је. Твој господин хоће да буде советник.

Исаило. И може, кад је учен.

Манојло. Ама, вере ти, како говоре ови учени?

Исаило. Као буди Бог с нама. Слушам га по два сата, па не разумем ништа. А како ћеш да га разумеш, кад хоће оно, што ниси ни снивао. Најпосле му се не допада ни моје име, зашто, каже, није српско, него хоће да се зовем Перверин.

Манојло. Како ?

Исаило. Перзерин, ха, ха, ха ! Шта би ти рекô, да си ми кум ?

Манојло. Ја бих рекô, да ти је господин полудео. Али пст! (Метне руку на уста). Советник! И две хиљаде талира ! Хајде и ми да се дамо на науку.

Исаило. Ти можеш, али ја нећу.

Манојло. Да л' би ме хтео учити ?

Исаило. Стани код њега у службу, па ћеш све научити. Зашто он једнако којешта говори ; само ме мрзи слушати.

Манојло. То већ показује да је човек учен. Мора да много чита.

Исаило. По дана иде с књигом по соби, и једнако таре руком чело, и свађа се с косом, а по дана седи на огледалу.

Манојло. Ваљда гледа, колико му нарасло чело од науке.

Исаило. Не знам шта ради. Тек час га видим, где очима жмири и намигује, час се смеши и мига уснама.

Манојло. Јамачно узаврила наука, па тражи одушку !

Исаило. Кад овако дуго постоји, онда се обуче и иде каквој пријатељској девојки или каквом ученом човеку.

Манојло. А ти ?

Исаило. Мене оставља ; да му чувам — не можеш погодити, пошто си Србин.

Манојло (љубопитно). Шта је то ?

Исаило. Ћути, ево га, где долази.

II.

Доктор (с књигом у руци), *пређашњи.*

Доктор. »Земљеописаније Штајна«, по најновијем државном стању, од године 1822. Није ли то совршеније од »Земљеописанија« Соларовићевог и новије од Вујићевог ? Срби могу бити само через мене богати у просвети.

Исаило (тајно Манојлу). Видиш, како је учен.

Манојло. Заиста, јер му се чисто коса накострешила ; ваљда је много мислио.

Доктор (Исаилу, гледећи у књигу). За ручак ћеш преправити трифеља.

Исаило. Трифеља ?

Доктор (опет гледа у књигу). Јест, трифеља.

Исаило. А шта је то : трифеља ?

Доктор. То је трифељ.

Исаило. Лепо, само кад бих знао шта значи.

Доктор. Како не би знао, шта је трифељ, шимаовина и луково растеније, кад у књиги стоји, да добро участвује на вкус ? Или хоћеш да ја и твоју дужност извршујем ?

Исаило. Боже сачувај, господине докторе; само бих рад знати шта ћу купити; јер се бојим да не погрешим.

Доктор. Купићеш — трифеља.

Исаило. То морам записати, па питати кога, вашто ја сам човек прост, ви добро знате.

Манојло. Да није то немачко трифел ?

Доктор. И Немци тако зову.

Манојло. Е, па то су гљиве.

Исаило. А од куд ти знаш ?

Манојло. Како не бих знао, кад код нас у кући Немци сваки дан готово једу.

Доктор (гледа у Манојла, прстом показујући у земљу). Јест, гљиве, и гљиве су врло пријатне. (Исаилу) После ћеш донети и датела.

Исаило. Шта је то ?

Доктор. Роди у Берберској, где има и јужног воћа и кориног и смоквиног дрвета, које Бербери осим свега љубе. Реке су ту само приморне, и мороразбојство је познато. Познат је Тунис са лепим двором баја и касарнама. Земља се осим Алгира дели на три бајатства.

Исаило. Па у којој ћу берберници купити то што кажете.

Доктор. Каква берберница ?

Исаило. Ви рекосте да роди у берберници са смоквиним дрветом, и да то бербери највише једу.

Доктор (подигне обрве). Пикљеницо људска, ја сам казао, да се дател као производ у берберској земљи рађа. Зар ти не знаш производе разних земаља ? Сваки је предел богат на другима. У Гвијани су производи: јагуаре, тапире, мравождерни медведи, батати и друге зачине. У Западној Индији: карабијско грознично дрво, гвоздено, махагонско и лебово дрвеће. Ово је доста да постигнеш појатије датела.

Исаило. Али шта је то дател ?

Доктор. Како не би знао шта је дател ?

Исаило. Не знам ни како ћу искати, ни где ћу га тражити.

Манојло. Да није то што и Немци зову дател ?

Доктор. То не граничи ни на каку сумњу.

Манојло. Е, па код нас се каже урма.

Исаило. Урма ? Урма ? То сам и ја знао.

Доктор. Урму нисам хотео употребити, јер је реч турска, а од таковог ђубра треба језик чистити. (На страни). Овај би ми дечко могô помагати— при писању земљеописанија. (Јасно) Од куда си ти, драги ?

Манојло. Ја сам терзијски момак, но познат сам са Исаилом.

Доктор. Кажи : Перзерином.

Манојло. Па како сам од њега чуо да сте човек учен, зауставио сам се да вас видим, јер и ја имам вољу на науке, да могу бити по времену чиновник. Зато бих драговољно и служио код вас, само да бих науку поцрпио.

Доктор (хода подупрвши књигом чело). Мој драги, ја видим да си ти добро упамтио оно моје изречение : »човек је човеком само через разумну душу« и зато треба да се разум бори у прибављању умне и душевне хране, и то само при првом почетку, а при другом и трећем почетку биће му много лакше.

Манојло. О, да лепих речи ! Кад бих само смисао њихов знао.

Доктор. Знаћеш, драги мој, јер свашта има своје клипе, које треба прећи. Како ти је име ?

Манојло. Манојло.

Доктор. То је реч туђа, а Србин треба са српским духом да дише. Зато ћеш се у напредак звати *Освим.*

Манојло. Освим ?

Доктор. Само те на то условије у службу примам, и уместо што бих ти плаћао, ступићеш у плодност науке. То и желиш, мили. За неколико месеца можеш бити доктор философије.

Манојло. Доктор, доктор ? Као ви ? Ej Исаило, чујеш ли ?

Исаило. Хајд' не лудуј, кад не знаш ни стране језике.

Доктор. О ти отобољене памети ; зар ти је непознато да ће за триста талира добити диплому, да се и не макне од куће ; па може још постати и член краљевог ученог друштва.

Манојло. Молим, господин доктор, како оно рекосте : човек је човеком чрез — ?

Доктор. Само через разумну душу.

Манојло. Ах ! Само через разумну душу. — Дакле, кад човек има душу, а ова није разумна, онда није човек.

Доктор. Није.

Манојло. Баш добро ! Један ме луд човек увек задиркује и грди. Бар ћу га моћи убити, кад није као други човек.

Доктор. Није слободно извртати, јер подлом и лукавом извртању речи нема краја ни конца.

Манојло. Ви се срдите, господин доктор ?

Доктор. Срдим се на све што граничи на подлост и неморалност ; а подло је речи извртати.

Манојло. Ја не знам како се могу речи извртати.

Доктор. Јербо је душевна храна у неизмериме дубине крај свој спустила.

Манојло. Уху, ала је то дубоко! Ко је то спустио у дубине крај? Ко?

Доктор. Душевна храна.

Манојло. А каква је то душевна храна? Оно, што обично једемо, не пушта тако јако корен.

Доктор. Као што тело своје телесне силе и моћ крепи, тако се разум бори у прбиављању умне и душевне хране.

Манојло. Али каква је та душевна храна; је ли обична: пасуљ, купус, месо, хлебац?

Доктор. Душевна је храна наука.

Манојло. А-а! Зато мађер треба науку јести.. Само да је слатка.

Доктор. У првом почетку је укангорка.

Манојло. Ништа, само нека буде у другим почетцима слатка, а у првом можемо и мало шећера метнути.

Доктор. Ја морам одлазити, зато да повторим што сам до сада говорио, па да закључимо. Дакле: Човек је човеком само через разумну душу. Јеси ли упамтио?

Манојло. Јесам.

Доктор. Душевна је храна у неизмериме дубине крај спустила.

Манојло. И то знам, само не знам зашто че тако крије.

Доктор. Јербо се разум бори у прибављању душевне хране.

Манојло. То је јунак неки. Молим, господин доктор, како се зове та наука, где се разум бије ?

Доктор. Не бије, него бори. То се зове философија.

Манојло. Шта је дакле философија ?

Доктор. Философија је тако висока наука, да само опај може бити учен, који је из ње доктор. Она се предаје у многим недостаточним свеучилиштама, но најбоља је у Германији, а најгора онде, где се предаје мађаро-латински, као н. пр. у Кезди Фазарели, Арањиосу, Цибину и т. д. За сад је доста. (Исаилу) Мој ће разум и данас остати код куће седећи. Зато узмите на ум.

Исаило. Немајте бриге господине докторе, као да га сами чувате.

Доктор (Манојлу). Повторавај често и уписуј у књигама мудрост, коју сам ти рашчленио, па ћеш доћи до двадесет и четири предела неба. (Отиде).

Манојло (крсти се). О! О! О! Да чудна човека!

Исаило. Јесам ли ти казао ?

Манојло. Хоће да ме пење у небо. Куку, мајко, шта нећу још доживети !

Исаило. Такви су доктори ! Јеси ли видео, како српски говори ?

Манојло. Да не знам да је доктор, рекô бих сметен је. Но шта оно рече да чувамо ?

Исаило. Разум.

Манојло. То ми је за чудо. Зар није разум у глави?

Исаило. Он ми увек говори, кад полази куд, да његов разум оставља код куће да седи. А зашто, Бог би га знао.

Манојло. Па јеси ли га који пут видео?

Исаило. Бога ми, ја нисам. А шта ми је до његовог разума? Ја се извалим па спавам, а он или ишô с разумом или без разума, мени није стáло.

Манојло. Ја бих баш желео видети како изгледа разум, а особито докторов разум. Хајде да видимо.

Исаило. Мани се тога, може бити да му је што поремећено, па ће казати ми смо му покварили.

Манојло. Али мене све нешто копа. Ако ти нећеш, идем ја сам, и тако сам докторов ђак.

Исаило. Остави сад, ево некога.

III.

Шаљивац и *пређашњи.*

Шаљивац. Ко седи овде, момци?

Исаило. Господин доктор.

Шаљивац. Има ли код доктора готових рецепата, да ми дате један.

Исаило. Он није доктор за болеснике, него за философију.

Шаљивац. А, то је што друго. Како му је име?

Исаило. Ми не знамо.

Шаљивац. Дакле ви нисте код њега.

Исаило. Јесмо код њега послужитељи.

Манојло. Ја сам његов слуга и ђак.

Шаљивац. То је добро! — А шта си научио?

Манојло. Тек сам данас ступио у службу; но опет знам да је човек човеком само через разумну душу, да је душевна храна у неизмериме дубине крај свој пустила, и философија је тражи.

Шаљивац. Па мислите ли је наћи?

Манојло. А како ћемо је наћи, кад се дубина ни измерити не може, а камо ли ископати.

Шаљивац. Ако ми добро платите, ја ћу вам показати један алат, којим се земља може скроз пробушити. Па ћете моћи наћи и душевну храну.

Манојло. То ће доктор волети него све трифеље и дателе, зашто ми је више пута говорио како се сиромах разум бори за душевну храну. Сад могу и ја казати, да ћемо отићи до двадесет четвртог предела неба.

Шаљивац. Где је тај двадесет четврти предел неба?

Манојло. То само доктор зна.

Шаљивац. Је ли код куће, да ми растолкује?

Исаило. Није, код куће му је само разум, а он је отишô у шетњу.

Шаљивац. И оставио код куће разум?

Исаило. Доктор често говори, да треба разум да седи код куће. И зато ми увек наручује, кад оде куд, да пазим на њега.

Манојло. И сад нам је то наручио.

Шаљивац. Па где седи разум?

Исаило. Ено га у соби.

Шаљивац. Децо, мени се чини да ћете ви да страдате од доктора. Отоич сам видео једног ући кров пенцер, мал' да није докторов разум украо.

Исаило (гледа у Манојла). Биће тај ђаво.

Шаљивац. Идите само погледајте, па ћете се уверити.

Исаило. Хајде!

Шаљивац. Или су ови врло прости, или је тај доктор луд. Човек има прилику сваки дан смејати се будалаштинама људским. (Приступи к вратима и смешећи се пази шта слуге раде) Кукавци, како су се забунили! Али није ни чудо, кад слуге траже газдину памет.

IV.

Исаило и *Манојло* (врате се), *пређашњи.*

Манојло. Ej наопако!

Исаило. Ej тешко мени!

Шаљивац. Шта је, момци?

Исаило. Нема. Како сам јутрос наместио собу, тако и сада стоји, а разума ни од корова.

Шаљивац. Јесам ли вам казао?

Исаило. Ej, тешко мени, не смем му изићи на очи!

Манојло (жалостиво). А како ће мене учити без разума?

Шаљивац. Сад гледајте, што ћете радити; ја вам помоћи не могу. (Смешећи се отиде).

Исаило. Знаш шта је, Манојло. Да ми не казујемо доктору. Он како је заборавaн, неће ни знати да нема разума.

Манојло. Е, како то говориш, а да се сети после неколико дана, па још горе. Боље да му ка-

жемо сад; а, може бити, да га је гдегод сакрио, тек смо се бадава уплашили само.

Исаило. И то може бити. Ево га.

V.

Доктор, пређашњи.

Манојло. Господин доктор, где сте ви оставили ваш разум?

Доктор. Перзерин зна: код куће да седи.

Исаило. Богме њега нема.

Доктор. Како то?

Исаило. Ако га не будете где затворили; у соби га нема.

Доктор. Немој се шалити! Зар нисте чули да је човек човеком...

Манојло. ...само через разумну душу.

Доктор. И мој разум да се изгуби? Ко је улазио у собу?

Исаило. Нико, него нам је један човек казао да се неки провлачио кроз прозор. Тако је, кад сте тврди, па нећете да метнете гвожђе.

Доктор (претећи). Ја хоћу да ми се разум нађе, разумете ли? Човек не може бити без разума.

Манојло. Куд га знамо тражити?

Доктор. Ја хоћу да ми се разум нађе: јер иначе у полицију.

Исаило. Ја ћу казати да нисте ваш разум никоме показивали, па, може бити, да га нисте ни имали, него нам само беду правите.

Доктор. Умочи у моралност твој залазећи језик.

Исаило. Да га не будете оставили код какве пријатељске девојке ?

Доктор. Ти знаш да ја разум не носим са собом. Ви треба да одговарате.

Исаило. Ако је баш до тога, ми ћемо платити. Бог зна, ваљда ништа и не вреди.

Доктор. То ти кажеш.

Исаило. Ево да вам ја дам мој разум, кад вам је баш тако од потребе.

Доктор. Твој разум не може мој заменути.

Манојло. Да не будете мислили оставити га код куће, па сте га понели са собом и на путу где изгубили ? Како би било, кад би потражили по вароши, ваљда се неће нико отимати за ваш разум.

Доктор. Стани, идеја је добра ! (Отиде на страну и почне писати).

Исаило (Манојлу). Видиш како смо га забунили. Мора да ућути.

Манојло. Опет је добар човек. Други да изгуби разум, изео би се од муке, а код њега је свеједно, или имао разума, или немао.

Доктор (ступи на среду и чита). »Разум долепотписаног доктора нестао је. Или је то учињено из ачећег оштроумија, или из пакости, или случајно. Сваки који дознао буде, где лежи истом доктору разум, нека се њему пријави, па ће добити сто талира«. (Исаилу) Данас изилазе новине. Иди брзо, нека се ово стави, још има времена.

Исаило. Разумем, господин доктор. (Отрчи).

Доктор (Манојлу). Ми ћемо међутим науку продужити.

Манојло. Без разума?

Доктор. То не чини ништа. Прво и прво, треба учити земљеописаније.

Манојло. Шта је то земљеописаније?

Доктор. Земљеописаније јест наука, која учи оно небесно тело познати, без ког би овај свет бити и ми суштествовати престали. Ишчислително земљеописаније сматра земљу као једно тело, на ком људи живе.

Манојло. То не разумем.

Доктор. Ишчислити значи мерити.

Манојло. Па зашто ишчислително земљеописаније сматра земљу као тело, на коме људи живе, кад се људи не мере?

Доктор. То ћеш чути, док дође разум кући. — Јестествено земљеописаније има је у виду као једно природно тело, које се на више части дели, и све те части, као пределе, воду, поднебије, производе и људе по за себе описује.

Манојло. Зар су људи част земље? Али право, човек је по Светом Писму створен од земље; него како је поднебије част земље?

Доктор. Јер се земља дели на поднебије, производ и т. д.

Манојло. Производ је и магарац, дакле и магарац је част земље.

Доктор. Знаш ли где је север, восток, запад и југ?

Манојло. Знам.

Доктор. Дакле, вид је наше земље на подобије ђулета, које је на северу и југу нешто мало угнуто. То је сасвим јасно.

Манојло. Јесте, само молим где је на ђулету север и југ.

Доктор. Отоич си казао да знаш.

Манојло. Знам по сунцу, али на ђулету не знам.

Доктор. Кад ти се јасно протолкује, немој казати не знам, јер ћеш бити оскудан на мудрости. Дакле даље: Знаш ли шта је пол?

Манојло. Знам, пола има два.

Доктор. Добро.

Манојло. Један је мушки и један женски пол.

Доктор. Није слободно извртати. Даље, круг знаш шта је, а черта знаш шта је, дакле круг черте.

Манојло. Молим, то не разумем. Круг је нешто округло, а черта иде право. Шта је то круг черте?

Доктор. То се учи у математики, коју ја нисам учио. Тако се исто у математики учи, да се екватор дели на триста шесет части, т. ј. степена.

Манојло. То мора да је лепа наука, шкода, што је нисте учили?

Доктор. Земља освим движења око сама себе има друго око сунца.

Манојло. Шта је то: око сама себе?

Доктор. Око себе. Ваљда српски знаш.

Манојло. Код нас се говори: око саме себе, или: сама око себе, а не: око сама себе и освим.

VI.

Исаило, пређашњи.

Исаило. Господин доктор, баш сам добро стигô. Тек што су хтеле новине изићи, ја дођох. Новинар се насмејао, кад је читао, јамачно помисливши на сто талира. Али ја њему кажем да вам разум и више вреди.

Доктор. Разум је изнашао пронађење печатње.

Исаило. До који час знаће цела варош, како сте изгубили разум; и ја мислим да ће вам донети, макар га ко нашао.

Доктор. Мој разум није за друге. (Манојлу) Да продужимо науку. Стари су мислили по некима списатељима.

Манојло. То су морали бити велики глупаци.

Доктор. Зашто?

Манојло. Кад нису умели сами мислити, него по другима.

Доктор. Ачећа оштроумија немају места код човека жељног за науком. Остаје сад показати, шта су предели неба, климата. К првом пределу неба принадлеже сва места под равнитељем. За овима она, на којима разлика између најдужих и најкраћих дана није већа од једног сата и т. д. до двадесетчетвртог предела неба.

Манојло. Ах, сад знам шта је двадесетчетврти предел неба. Само не знам зашто климата.

Доктор. Ко климата?

Манојло. Ви сте казали предел неба — климата.

Доктор. Видим да за тебе није ово; зато ћу прећи на благше ствари. Производ знаш шта је.

Манојло. Знам: трава, коњ, камен и т. д.

Доктор. Дакле: природан производ дели се на три царства природе: царство животиња, растенија и минерала.

Манојло (врти главом). Хм! То ми је мало чудно. На пример коњ да се дели на три царства. Коњ није ни за једно царство, а камо ли за три. Доста му је сиромаху, што се земља на њега дели.

Доктор. Није слободно извртати као пијан торбу. Твоје ачеће оштроумије биће узрок, те нећеш ништа чути о Бести, о атмосвери и о Боспорусу.

Манојло. Немојте ми замерити, господине докторе, ја само желим што да научим, зато и говорим; а иначе, како су ваше речи страшне, не знам пошто бих их слушао.

Доктор. Предел назива се и поднебије. Ово може бити врућо, а може бити и хладно. Може бити суховрућо, влажноврућо и меко.

Манојло (смеши се кроз зубе). Уху! Не смем да говорим, а казао бих нешто.

Доктор. У врућом пределу ветар је усијан.

Манојло. Ту треба ватре, док се ветар усија.

Доктор. И через то је опастан.

Манојло. Зар и кад се усија постаје мастан.

Доктор. Опастан, шкодљив.

Манојло. А, опасан. (Врти главом). Ја сам рекô да не знам добро српски. — Молим, господине докторе, како бива ветар?

Доктор. То спада у физику, која није моја струка.

Манојло. Хм! Добро би било, те би бар и ја научио.

Доктор. Остаје још, да о грађанском земљеописанију неколико речи рашчленим. Грађанско земљеописаније учи нас познавати све оно, што смо у ишчислителном и јестественом казали опширније.

Манојло. Па кад је тамо опширније, шта ћемо сад наново да се мучимо?

Доктор. Знаш ли која се земља дели на три народности?

Манојло. Отоич се земља делила на коње, људе и магарце, а сад опет на народности.

Доктор. Оно је земља, а ово је књажество седмоградско. Власи су бројем највећи, — но залуду.

Манојло. Моја је најмилија наклоност земље видети.

Доктор. То ћеш само онда моћи, кад добро научиш земљеописаније. Учи, драги мој, пак ћеш постигнути у којој земљи хватајуките, где су лави, слони, риси. Видећеш каквих има вулкана на грбини брега; познаћеш југообртне земље; знаћеш где је острово свети Бартелема, и где су људи заврнутих усница. А можеш видети и бојадисане људе.

Манојло. Је ли то далеко, господине докторе?

Доктор. У Африки и Америки.

Манојло. То је нека чудна земља. Код нас се бојадишу жене, па се једимо; а шта би било, кад би видели људе бојадисане!

Доктор. Ти си прост; они су од природе бојадисани.

Манојло. Е, то би наше жене једва дочекале, да не морају сваки час куповати белило.

Доктор. Кажем ти да није белило него црнило.

Манојло. Да нису то Арапи?

Доктор. И Арапи овамо дођу.

Манојло. Па Арапи нису набојадисани, него им је таква фела.

Доктор. То се разумева; но доста, јер морам погледнути шта је с разумом учињено.

Манојло. А шта се бринете, господин доктор, зар се само једна ствар изгубила на свету? Ја видим, ви и без разума говорите, па добро.

Доктор (у восхишченију узме своје Земљеописаније). Јест, док је овога, ја ћу остати бесмртан! (Хода величествено).

Манојло. Господин доктор!

Доктор. Кад се о мојој слави мисли, онда слуга ћути.

Манојло. Јао, куку, како је сад страшан! Ваљда га стиже, што је разум изгубио.

VII.

Шаљивац (преобучен), *пређашњи.*

Шаљивац. Имам ли чест господина доктора поздравити?

Доктор (пружи му књигу). Нека чита, који је на разуму и на науки оскудан.

Шаљивац (узме књигу и отвори). Заведеније сиђених с памети. Лепо! (Преврће). Свилен шешир, недостачно, свеучилиште. Лепе ствари.

Доктор. Тек је овај корак Српство на преузвишени степен подигло.

Шаљивац. Благословен разум, који је то написао!

Манојло. Е, разум смо изгубили, па је то и без њега написано.

Шаљивац. Јесте ли ви дали у новине, господин доктор, објављеније о неком изгубљеном разуму?

Манојло. Јесмо.

Шаљивац. Боже мој, такву ствар, па не чувати! Како би могô ја разум оставити код куће?

Доктор. Зар је вама непознато, да је разум и код куће седећи изнашô пронађење печатње.

Шаљивац. И то је истина. Најбоље се мȋсли код куће рађају. Но ваше објављеније није доста точно, т. ј. нисте описали како изгледа, какве је боје, величине, силе и т. д.

Доктор. Ја сам зато пропустио, што сам држао да други нико није таку ствар изгубио. Но, ако је нужно, ја ћу додати да је мој разум помален, четвороугалан, крут и несавитан.

Манојло. И зато га не може нико појести.

Шаљивац. Такав сам ја видео у заведенију сиђених с памети.

Доктор. То је моје заведеније, и ту ћу га наћи. (Манојлу) Освиме, кажи Перзерину, нека иде у заведеније сиђених с памети, и нека заиште мој разум.

Манојло. А где је то заведеније ?

Доктор. Сваки добар слуга зна шта господар има. Чуо си да је ово заведеније моје.

Манојло. Ваљда нисте ви с памети сиђен.

Доктор. Драги мој, ученик учитељу треба да даје пристојну чест ; и никако напротив тога ; јер ја бих те одмах отерао, да ми ниси нуждан за друго изданије земљеописанија.

Шаљивац. Овај момак канда има право. Ви кажете да је заведеније сиђених с памети ваше. Сад на питање »чије је заведеније ?« следује : »сиђеног с памети« : а то сте ви.

Доктор. Ја чаушке разговоре не трпим, где се речи изврћу као торба пијаног.

Шаљивац. Ви се срдите, господине докторе, а не знате каквим сам послом к вама дошô.

Доктор. Извините, мени је доста.

Шаљивац. Али где се тиче ваше славе. . .

Доктор. Како ? Говорите !

Шаљивац. Ја сам истина обећао ћутати.

Доктор. Ако је дело чисто као моја слава на што ћутање ?

Шаљивац. Ја, ако вам и откријем, то ћу само моћи на само, и под условијем. . .

Доктор. Под каквим условијем ? (Манојлу) Иди по разум !

Манојло. Али где ћу га наћи ?

Доктор. Хоћеш да заборавим на моју моралност ? . .

Шаљивац. Оставите, господин доктор, потражићу га ја.

Доктор. Ви ?

Шаљивац. Мени су и тако позната ваша заведенија сиђених с памети.

Доктор. Ви сте неки особити човек. (Манојлу) Одлази.

Манојло (отиде).

Доктор. Мени је жао, да сам вас отоич увредио ; али ви знате каки су учени људи, кад им се за право не да.

Шаљивац. Знам, особито од људи, који су неучени као ја.

Доктор. Ако и нисте учени, ви сте код човека, где се можете помоћи.

Шаљивац (поклони се). О томе не сумњам.

Доктор. Шта сте ми имали казати ?

Шаљивац. Ја ћу вам саопштити, али молим да се даље не чује.

Доктор. О томе можете бити уверени.

Шаљивац. Дакле : једна фамилија, која науке и људе учене љуби, притјежава једну чашу златну и драгим камењем искићену. . .

Доктор. Ваљда вам је познато из мога земљеписанија, да се у Ческој налази млин или воденица, где се драго камење углађава и саставља.

Шаљивац. Срећна земља, кад и воденице имају посла с драгим камењем ! Но послушајте. Та је чаша, као што се извесно зна, од Аристотела философа, коју му је Александар Велики поклонио. Да она

дакле много вреди, о томе нема сумње ; но већа је њена вредност, што је Аристотелова.

Доктор. Аристотел је био највећи философ, само што се није одао на земљеописаније.

Шаљивац. Фамилија ова, која није учена, но која, као што сам казао, науке љуби, закључила је да ову чашу поклони ономе, који је најученији, разумева се, ко је доктор философије.

Доктор. И ја сам тај.

Шаљивац. Зато — но да видите, под каквим условијем. Фамилија је закључила — и ово је што нико не зна — да чашу ономе поклони, који је тако великог духа и ума, да је лако и с малим трудом мудрост постигао ; али, да видите чуда, сваки који се за увенчану награду јави, не знајући за тајну, коју сам вам саопштио, како га запитају, колико је учио, одмах почне описивати труд и муку, која је с науком скопчана.

Доктор. Ако је то, ја могу показати сведочанствима да нисам учио ништа.

Шаљивац. Само да вам докторат не буде на путу.

Доктор. Ни најмање. Ја нисам ни мислио полагати докторат, него кад сам хтео поћи кући, кажу ми сви, да је то лепо ; новаца су ми послали, па тако се и збило.

Шаљивац. То је добро. А знате ли, што бих ја још радио, да сам као ви ?

Доктор. Да чујем.

Шаљивац. Ово опстојатељство, што нисте ништа учили и опет сте доктор философије, показује да сте великог ума и духа.

Доктор. То показују и моје књиге.

Шаљивац. Тако велики дух могô је имати сам Аристотелес. Да нећете ви бити какав потомак Аристотелев ?

Доктор. То није, јербо сам ја Србин. Него је то овако : Познато је из списанија Аристотелесови, да душе прелазе из једног тела у друго, на пример из коња у човека, из човека у птицу и т. д. Како се то у философији зове, казаћу вам док ми се разум кући врати.

Шаљивац. Сад вас разумем. Тако дакле ви ћете доказати, да је дух Аристотелев ушô најпре у змију, из змије у лисицу, из лисице у лафа, из лафа у камилу, из камиле у коња, из коња у вас.

Доктор. Све је тезис, па може бити и ово.

Шаљивац. Кад је тако, онда чаша ником не може припасти, него вама.

Доктор. За оваку услугу вашу ја ћу вам поклонити све оне књиге, које сам претплатницима дао, а новце нисам примио ; и још ћу вас к томе уписати у каталогу мојих ученика.

Шаљивац. Ја ћу вам бити вечито обвезан.

VIII.

Путник, пређашњи.

Путник. Опростите господо, ја сам стран, рад бих у какву гостилницу.

Доктор. Од куда сте ви ?

Путник. Ја сам из далека, и управо да кажем обитатељ света, јер непрестано по свету путујем.

Доктор. По свету? Но, нашô сам једаннут човека, који дође у моју струку. — Освиме, столице! — Ја вас не могу тако лако од себе пустити, јер има људи, који учествују на путовање.

IX.

Манојло (износи столице), *пређашњи.*

Доктор (Манојлу). Ту ћеш и ти остати, јер си ђак; да штогод научиш. (Шаљивцу) А ви узмите ову књигу, (даде му своје Земљеописаније) и судите, коме може чаша припасти. (Путнику) Па где сте путовали?

Путник. А куда нисам тумарао.

Доктор. Јесте ли били у рускоj Азији, у египетскоj Африки?

Путник (зачуђен). У рускоj Азији, у египетскоj Африки?

Доктор. Ви сте се збунили? (Погледа са задовољством на шаљивца и Манојла). Но ја ћу почети редом. Турску знам да нисте обишли.

Путник. Нисам, осим Влашке и Молдавије.

Доктор. Како вам се допадају влашки сланици?

Путник. Ја мислим да неће бити лепши од бечких.

Доктор. У Бечу, да се вади со!

Путник. А, ви мислите солокопње. Опростите, Бога ми, код нас је сланик оно, где се со држи.

Доктор. Ја се чудим што Бибешко трпи, да је изображење и трговина још у детињству.

Путник. Ко је тај Бибешко?

Доктор. Књаз.

Путник. А, Бибеско.

Доктор. Како је Букареш на Дубровици ?

Путник. Букурешт лежи на Думбовици.

Шаљивац (гледа у књигу). Овде стоји Букареш и Дубравица. Ви нисте добро чули.

Путник. Може бити, премда ја знам и влашки.

Доктор. Шта вам се чини од Императорства Архидуката Аустрије ?

Путник. То не знам шта је. До сад се звао император Аустрије.

Доктор. Шкода, што аустријска држава само о Јадарско Море удара, иначе, како је на производима благословена, и како има вредне житеље, као Чесе, Словаце, Пољаце, Русњаце, Србље, Хорвате и Власе, могла би цветати, особито због бесплатежног пристаништа тријестанског.

Путник. Какво је то бесплатежно пристаниште ? Ја нисам до сад чуо да се за пристаниште где плаћа.

Доктор. Али где је трговина слободна ?

Путник. А, слободно пристаниште.

Доктор. Јесте ли били у Праги ?

Путник. Јесам, ја сам обишô целу Пољску.

Доктор. Ја говорим о Златној Праги.

Путник. Молим, то се не зове Прага, него Праг.

Шаљивац. Прага, Прага треба да буде, тако пише у књиги.

Доктор. Шта вам се чини од младог Болеслава с чојаним и кожним фабрикама ?

Путник. Није ми познат, а ко ће све фабриканте и познавати.

Доктор. То је фабрикатно место.

Путник. Није ми познато.

Шаљивац. Видите, код нас чујете што нигде нема на свету.

Доктор. У Паризу сте били ?

Путник. Задржавао сам се три недеље. Заиста варош неописана.

Доктор. Јесте ли често одлазили у камеру париску ?

Путник. То не знам где је.

Доктор. Како не би знали ? Камера париска и департамента.

Путник. То се зове камера перâ, а не париска.

Доктор. О не треба изврдати. Мени је то познато, као и художни мост, звјездочтена кула, болница за глувослепе, ослабљене војнице. Шта вам се чини од Хербурга, Калаиса и Булонге ?

Путник. То ми је све непознато.

Доктор. Зар ви нисте били у Хампагне на Весли, у којој се иначе краљ круноше и благосови ; у Дијону, у Ангерсу на Сарте, у Појитијерсу, где се находи марве лекарно училиште и фабрика свилешешира? Шта вам се чини од Дауфине, Провенсе, Ланведок с Русилан и Гвијене с Гаскогне.

Путник. Господин доктор, или ви зло изговарате те речи, или ја нисам био у Француској. Али ја вас уверавам да такових места нема на свету.

Доктор. Знате ли ви како се те речи пишу француски ?

Путник. Ако ви тако узимате, то је друго, но можете бити уверени, да вас неће разумети ни један Француз.

Доктор. Француски језик граничи на оне житеље, који португалски (кћи латинског језика с многим арапским речма помешана) говоре. Но да пређемо на Енглеску. Шта мислите, не би ли Енглези боље учинили, кад не би протестанску веру делили на бишофску и енглеску.

Путник. Такове вере нема.

Доктор. Шта ? Шта !

Шаљивац. У књиги стоји.

Путник. Нека стоји, колико му је драго. Тек ја кажем, да бишофске вере нигде нема.

Доктор. Дакле ви не верујете на Нови Тестамент.

Путник. Какав тестамент ?

Доктор. Евангелије.

Путник. То се зове Завет, а не тестамент. Опростите, други би помислио да сте Немац.

Доктор. О, све Швабе, који немачким духом дишу, треба удаљити као кугу, да не трују бар младеж нашу. Ја да могу, попео бих се на највеће клипе, оборио бих купе на црквама, жертвовао бих све перле књажества, само кад бих могô Швабе истерати.

Путник. То су саме немачке речи.

Доктор. Ништа зато, опет не дишем духом немачким, као Срби, који су из оне стране овамо

прешли. Пређе него што бих од тога одступио, волео бих бити језичник, или сунцо-звездо-ватро-људо итд. почитатељ.

Путник (уплашен седне, за себе). То су страшне ствари.

Доктор. Нико ме неће од мојих мисли одвратити. Пређе ће реке изгубити рамена, пређе ће престати жита рађати се и патити се; пређе лутерани и калвини неће веровати западну цркву.

Путник. А кад су лутерани и калвини прешли опет западној цркви?

Доктор. Но мене су предмети одвели од праве ствари. Опростите, морам да дођем у ватру, кад видим како се отечествени синови презиру, а Швабе се уважују. Да се повратимо на наш разговор. Није ни мало чудо, што у Енглеској људи од глади умиру, кад се узме, да је земљеделије пренебрегнуто.

Путник. Ја сам Енглеску обишô у накрст, и могу вас уверити да је земљеделије најбоље на свету.

Доктор. Јесте ли били у доњој кући?

Путник. У чијој доњој кући?

Доктор. Нижих чиновника.

Путник. Многи и од нижих чиновника имају високе куће; — то зависи од богатства.

Доктор. Жао ми је да путовањем не постајете плодни у знањама. Зар нисте никада чули о парламенту?

Путник. А, то је друго; но то се не зове доња кућа нижих чиновника, него камера депутираца.

Доктор. Како вам се допада полиција лондонска, кад има у вароши сто петнаест хиљада пустахија.

Путник. Опростите. Има у Лондону људи, као и свуда, који хоће што и да украду; али правих пустахија особито сто педесет хиљада никако нема.

Доктор. Дакле ви ћете одрицати да и пријатељских девојака има до седамдесет хиљада.

Путник. Ако је коме стало разбирати, која је девојка пријатељска, која није, може да је и избројао. Али то је ствар врло чудна. Колико се догађа по свету, да нам је један човек данас пријатељ, а сутра није, па тако је и с девојкама.

Доктор. Видите, опет не знате; ја разумевам оне које су рђавог поведенија.

Путник (смеши се). Богме, господине, то баш нису пријатељске девојке, него, ако хоћете да им ново име дајете, боље их назовите непријатељске девојке. Ја бих волео кад би ми што о Србији приповедили, па да идем тражити какву гостилницу.

Доктор. Јесте ли били у Бетлехему?

Путник. Где је то?

Доктор. Исуса Христа место рођења.

Путник. Ја сам казао да ви нисте Србин. Та у Св. Писму стоји Витлејем, а не Бетлехем. Но молим штогод о Србији.

Доктор. Познато вам је да је у Цариграду све у највећем непоретку, који (непоредак) престолни градови захтевају; улице су пуне ђубра, премда има и шибајуће изворе . . .

Путник. Ја ћу у Цариград морати ићи, молим дакле о Србији.

Доктор. Пређе него о томе што почнем, треба да знате, да Срби живе и у Босни, где је знатно место Дубица на реки Сани у пределу сребрних и гвоздених руда налазећим се. Познат је и Мостар, где има ковачнице врло добрих сабљи. Но ви ћете волети што чути о Црној Гори.

Путник. То, то!

Доктор. Поднебије је у Црној Гори истина опоро, али је воздух здрав; владјеније је духовно-војничко.

Путник. Духовно-војничко?

Доктор. Тако је, јер најстарија је особа и Господар владика, који духовну и светску власт притјажава. — Прах пушчани и олово Црногорцима продавати забрањено је у суседним државама.

Путник. Боље нека чувају за себе.

Доктор. Њима није слободно продавати.

Путник. Та да, да! Нека задрже за себе.

Доктор. Они не смеју куповати.

Путник. А-а! То је што друго.

Доктор. Сад ћемо доћи на Србију. Да она граничи од истока на Тимок и Бугарску; од југа на Македонију; од запада на Херцеговину и Босну, Дрину, а од севера на Саву и Дунав, то је сваком познато. Земља је брдовита, има река, од које Морава десно раме к Нишу пружа и преко које једна ћуприја иде. Број житеља може до милион душа изнети.

Шаљивац. То је било године 1845. Сад има петнаест хиљада мање.

Путник. Дакле ви натрашке идете.

Шаљивац. Једно »Земљеописаније« иде напред, а све друго задњачи.

Доктор. Земља је брдовита. Планине су Мироча.

Манојло. Није Мироча него Мироч.

Доктор. Омолин.

Манојло. Омоље.

Доктор. Твој језик уздржи.

Манојло. Бар то знам, јер сам тамо одрастао.

Доктор. Перзерин.

Манојло. То је име Исаилово, а брег се зове Призрен.

Доктор. Земља је плодна на сваком житу, дрвима, која жир роде, особито има доста камења.

Путник. Ко би рекô код толиких планина!

Доктор. Владајући је језик српски, црковно старо-славенски. Поглавар је цркве митрополит.

Путник. Дакле ви нисте цркве источне ?

Доктор. Јесмо.

Путник. Па одкуд да је митрополит глава цркве ?

Доктор. Јер му цариградски патријарх митру на главу положи. — У земљи има нешто мало Власа.

Манојло. Бога ми, није нешто мало него доста.

Доктор. За сачувати народ од болести куге и друге опасне болести, заведено је пет карантина. Шта се у њима ради ?

Путник (смеши се). Бога ми, ако ви не знате, који сте овде рођени, ја још мање. Него кажите ми, какве су то друге болести, које карантини предупређавају.

Доктор (поклони се). Ја сам само доктор филозофије.

Путник (устане). Ја вам благодарим на вашем толковању. Бар јасно имам сада појатије о Србији.

Доктор. Да би још јасније имали, ево вам једно »Земљеописаније«. Читајте, учите, пак ћете се просветити. — Освиме! (Уђе у собу, за њим Манојло).

Путник (гледа дуго за њим, потом шаљивцу). Не знам шта ћу да мислим о овом човеку.

Шаљивац. Украли су му разум.

Путник. Шкода, иначе човек млад, могô би од ползе бити.

Шаљивац. Док му се само врати изгубљени разум.

Путник. Треба га лечити.

Шаљивац. Ја мислим, да му се разум метне у један лонац, да се к томе дода смерности три драма, учтивости сто драма, невисокоумија две оке, а самопознанија највише; потом да се лонац добро облепи, и да се све то добро скува.

Путник. Не, не; треба га лечити. Ја ћу опет доћи.

Шаљивац. Нећу ни ја пропустити. (Отиду).

II. ДЕЈСТВО.

(Соба код доктора)

I.

Доктор (сам, држи једно писмо у руци). Не могу му помоћи, јер бих радио против моје славе. Зар је то мало да цео Париз за мене зна, и да моја књига буде сачињена и на француски ? — Чест и поштење свакоме, био од куд му драго, поштеном и чесног срца човеку, а нечесном и неваљалом Боже дај бољу памет и поштеније срце !

II.

Шаљивац и *пређашњи.*

Шаљивац. Добар дан, господине докторе !

Доктор. Добро кад сте дошли, да чујете каква слава може постићи Србина.

Шаљивац. Како ?

Доктор. Моје »Земљеописаније« побудило је највеће вниманије у Паризу.

Шаљивац. О томе не сумњам. Само треба човек да чита ; а да ће се потом чудити, то је извесно.

Доктор. Но још више, моја је књига скинула наличије једном неваљалом човеку.

Шаљивац. То не разумем.

Доктор. Ево читајте.

Шаљивац (узме писмо и чита). »Покорњејши слуга Александре Германн војени министер«. О-хо!

Доктор. Читајте само! (Хода около).

Шаљивац (чита). »Превисокоучени Господине«. —

Доктор. Јесте ли видели? »Превисокоучени Господине«; па да не буде чаша моја!

Шаљивац (чита даље). »Ваше Земљеописаније по најновијем државном стању сочињено довело ме је до пропасти. Несрећом прочита га један депутирац из камере париске, и нађе да у Француској има четрдесет флота. Будући да се баш онда списак правителствених ствари прегледао, где више не стоји него само три флоте, тај исти член, иначе мој непријатељ, јави камери, да сам тридесет седам флота или продао или утаманио, и тиме народу грдну штету причинио. Зато навали, да се ваша књига, о којој нема сумње, за документат узме, и да се ја под суд дам«.

Доктор. Тако му треба; зашто је непоштен.

Шаљивац (чита). »Представите себи моју несрећу и срамоту; под суд ја, који сам до сада у чести и уважењу био. Ја се уздам у ваше милостиво и добро срце, и долазим вас молити, да пишете овамо, да је то погрешка вашега перета, и да ме од стида избавите«.

Доктор. Нема од тога ништа.

Шаљивац. А зашто не би човеку помогли, кад вас тако лепо моли?

Доктор. Никако, нека се узме сваки у памет.

Шаљивац. Знате ли, кад сте пали у клопку, како вам је мило било, кад сте нашли ко ће вас бранити.

Доктор. Друго је, кад нема доказателства, а друго је, кад књига печатана сведочи. Читајте само даље.

Шаљивац (чита). »Ако моју молбу не испуните, мене очекује још већа несрећа. Јер како се зна, да свака флота мора имати свога адмирала, то ће наравно морати изићи, да тридесет седам адмирала нема, и да сам ја утаманио те људе. Препоручујући се вашој милостивој учености јесам итд.« — То је велика несрећа, господин доктор!

Доктор. Нека себи припише.

Шаљивац. Ја бих опет молио за тог бедног човека.

Доктор. Нема му помоћи. Моју славу не дам ја тако лако из руку.

Шаљивац. Али, је л' то писмо баш из Париза?

Доктор. Ко би о томе сумњао?

Шаљивац. Наравно, то ће и натпис посведочити.

Доктор (гледа натпис). На натпису нема знака, од куда иде. Но, из Париза мора бити.

Шаљивац. Да не буде — но ко би смео то овде писати? Само ми је за чудо како министер добро српски зна.

Доктор. Зар нисте чули, да се моја књига чита у Француску? Чекајте, док ми само разум дође — но да, шта је учињено с разумом?

Шаљивац. Он има неку особиту судбину. Кад сам отишао у заведеније сиђених с памети, нађем где га један из тог заведенија држи у руци. Ја му кажем да је разум ваш, а он се расрди, па га баци у реку мудрости, која туда близу тече.

Доктор. Шта, мој разум у реку! За Бога, удавиће се, удавиће се!

Шаљивац. Да видите чуда, неће да потоне. Да ли би тако било у свакој води, не знам; али у реки мудрости пливао је као зејтин, ни оквасио се није!

Доктор. Лак је мој разум!

Шаљивац. Но друга невоља појави се. Један магарац, који је ту на обали пасô, како намириса ваш разум да се помами. Почне по обали заигравати се, скакати, бацакати се, па наједанпут скочи у реку мудрости, од које се иначе чувао као од ватре, зграби ваш разум, па искочивши напоље наједанпут га прогута и потом одмах почне бити тако учтив и проницателан, да су се и сами сиђени с памети чудили.

Доктор. То ми је мило, али ја без разума не могу да будем.

Шаљивац. Колико је то велика несрећа, толико је с друге стране срећа.

Доктор. Како?

Шаљивац. Ви сте казали да је дух из коња прешô у вас. Што је магарац изео ваш разум, показује симпатију с коњем и потврђује, да сте ви Аристотелев потомак, па тако, да вам чаша она мудрости припада.

Доктор. То је истина. Но опет ми је нужно, да имам каткад разума. Зато мислим, да се тај магарац закоље, па да ми се извади разум.

Шаљивац. Шта ће бити, ако се буде у желудцу скувао ? Него бих ја рекô, да ви тога магарца купите, и поред себе држите. Па кад год вам треба штогод важно писати, да само вашу главу на његово чело метнете.

III.

Исаило, пређашњи.

Исаило. Господин доктор ! Ово су ми дали да вам предам. (Да му неколико печатаних листова, које доктор узме и почне читати).

Шаљивац (Исаилу). Ако онај стран човек дође, пустићеш га унутра.

Исаило. Хоћу. Је ли господин доктор нашô свој разум ?

Шаљивац. Ништа се не брини.

Доктор. Неваљали и покварени адвокати !

Шаљивац. Шта је, господин доктор ?

Доктор. Критике, против мене критике ! Ко су то ? Два ђубра, чауши, који нису вредни ни слуге бити правоме чаушу.

Шаљивац. А шта пише ту ?

Доктор. Подлост и пакост демоларизиратих људи, који туђим духом дишеду.

Шаљивац (подигне броширу). Да видимо.

Доктор. Ја бих волео обитавати С. Бартелему, или Никомедију, или Бетлехем, него с којекаким

покваренim људима имати посла. (Исаилу) Где си нашô ово ?

Исаило. Ја прођох кроз књигопечатњу, а оно пуно људи тамо, отимају се за ове листове и смеју се нешто.

Доктор. Тако је, кад се трпаду људи неваљали, који невина чувства и срца других трују и кваре.

Исаило. Један, кад ме спази, почне викати: Исаило, Исаило! Ја се окренем.

Доктор. Јеси ли казао, да се више не зовеш Исаило ?

Исаило. Кажем ја како сте ми надели име Перзерин, као и Манојлу Освим; а он се почне још већма смејати. »На, рекне ми, носи ово доктору, знам, да ће му мило бити«.

Доктор. И ти си примио ту пашквилу ?

Исаило. Како се зове не знам, јер не умем читати; него сам мислио, кад вам се што шиље, треба као добар слуга да донесем.

Доктор. Чујеш Перзерине, чувај се неваљалих људи, који пашквилама нежна и невина чувства куже. То кажи и Освиму.

Шаљивац (слегне раменима читајући). Доста је умерено писано.

Доктор. То ? Није ли то права пашквила ? Гледајте подло извртање речи. Је ли то лепо и поштено: честим старцима, који су сузе проливали видевши моју књигу на сред издату, радост кварити, и показати, да њино дете не зна ништа.

Шаљивац. Па ништа, господине! Кад ви толико оцева имате, немате се чега бојати; ако је један отац плакô онда, кад сте књигу издали, други ће плакати, кад ушчита критику. Ако не будете једном по вољи, бићете другом, трећем. Ништа није боље, него кад човек више оцева има; ја да имам само два, па би ми доста и много било.

Доктор. Ја сам овдашње дете, зашто страни да нападају на мене?

Шаљивац. Ви се можете тешити, што сте још дете, па ће вас ваши оцеви моћи опет послати у школу.

Доктор. Зар ја нисам петнаест година доста тумарао по варошима, где има недостаточних училишта и свеучилишта; и петнаест година с другим занимао се?

Шаљивац. Али какве су то недостаточне школе? Ја не бих моје дете тамо никако шиљао.

IV.

Манојло, пређашњи.

Манојло. Господин доктор, њих десеторица дошли су и ради су купити књиге, које сте издали.

Доктор. Сви десеторица?

Манојло. Сваки, кажу, хоће да купи за себе, јер до сад нису читали.

Доктор. Што до сад нису читали требало би их казнити; но у ово време, кад је критика изишла, заслужују паметнице; подај им бадава, нека се просвете.

Манојло. Та, господине, бар штогод нек плате.

Доктор. Ништа, ништа.

Манојло. А како ћемо подмирити оних сто талира?

Доктор. Одлази с запојућим језиком и чини што сам ти заповедио.

Манојло (оде).

Доктор (шаљивцу). Ево колико може учинити пакост и злоба. Уместо да ме убију, ја већу још славу добијам.

Шаљивац. Има свакојаких начина, да се човек прославити може.

V.

Путник, пређашњи.

Путник. Ја сам опет узео слободу . . .

Доктор. Јесте ли читали ону пашквилу?

Путник. Какову пашквилу?

Доктор. Што је против мене печатана.

Путник. Зар се код вас пашквиле печатају? У Енглеској је заиста цензура слободна; али опет нико није казао: ову пашквилу печатао сам ја.

Доктор. Штогод се печата без потписа, или под измишљеним именом, то је пашквила.

Путник. Ја мислим оно је пашквила, где се на чест кога напада.

Доктор. Може ли веће бити бешчестије, освим кад се каже, да моја књига не ваља.

Путник. То још није тако велика увреда; јер може бити, да онај, који тако пише, има право.

Доктор. Питам ја вас: јесте ли ви читали то неваљалство?

Путник. Које неваљалство?

Доктор. Ову пашквилу (пружи му критику) из које гвире лична призренија.

Путник. А, то ми је познато; но колико сам приметио, писано је без сваке увреде личности.

Доктор. То? То је дело подлих и неваљалих људи, које ћу позвати на сред, да се види каки су.

VI.

Манојло, бивши.

Манојло. Господин доктор, шта ћемо сад радити? Навалило мало и велико, грабе се за ваше књиге.

Доктор (путнику и шаљивцу). Сад говорите!

Путник (смешећи се). Па и то вам је добро учинила критика. Док она није изишла, нису се људи толико грабили.

Манојло. Сачувај, Боже!

Путник. Сад вас и они знају, и хоће да читају ваше дело, које иначе не би може бити ни у руке узели.

Манојло. Хоћу ли дати, господине докторе?

Доктор. Распространуј ми паметнице мојим књигама.

Манојло. Оне сам друге давао без новаца; хоћу ли и ове?

Доктор. За добре и поштеног срца људе, а особито за ђаце, моја је књига бадава; а отровани

и окужени нека плате. Но ти то не умеш, ја морам сам расположити. (Путнику и шаљивцу) Сад ћу се ја вратити. (Отиде с Манојлом).

Путник. Ја сам казао да га ваља лечити.

Шаљивац. Њега ће излечити његов магарац, који му је разум појео.

Путник. Не, шалу на страну. Казао сам вам, да ћу га излечити, и дошô сам да одржим реч. Шта може бити лепше, него младом човеку повратити разум!

Шаљивац. А у чему се састоји ваш лек? Ја мислим, као што сам рекô, да му дајемо сваки сат по једну кашику смирености и невисокоумија.

Путник. Не, не, мој је лек дејствителан. У Сенегамбији расте једно дрво, које има чудновато својство. Свака сирјеч грана, ако се у знаку телца отсече, има ту силу, да човек разуман мора мало сврнути памећу, ако га ко дебљим крајем удари; напротив, кад се у знаку овна отсече, има ту силу, да се будала опаметити мора.

Шаљивац. Ви сте дакле неки волшебник?

Путник. Нисам, него то је дејство природе.

Шаљивац. Да не буде то оно дрво, које је онако лепо описано у докторовом »Земљеописанију«?

Путник. То исто.

Шаљивац. Е сад верујем; само молим вас, да ме не додирнете њиме по глави, те ће прећи његова сила у мене.

Путник. Ја мислим да је дужност наша човеку помоћи.

Шаљивац. Јесте, но знате ли шта? Желио бих да покушам ја срећу лечити га, и то симпатетично, то јест, речма, онако, као што бабе зевају на болесника, кад бају, па, ако се од тога не помогне, онда покажите ваше художество.

Путник. Ја бих управо и волео, кад би се он од чега другог излечио; јер, ако је мој лек и известан, опет се болесник после тога некако чудно осећа. Нема прећашње оне ватре, разметања и живости; него више ћути и замишљен је.

Шаљивац. Тако је, кад у кућу дође нов газда.

Путник. И тело канда није с овим газдом задовољно.

VII.

Доктор (врати се), *прећашњи.*

Доктор (путнику). Је ли то благодарност, што сам вас са стањем Србије упознао?

Путник. Ја вас не разумем.

Доктор. Ко је од вас двојице ону пашквилу писао?

Путник. Ја заиста с пашквилама се нисам никада бавио.

Доктор (шаљицву). А ви?

Шаљивац. Ја?

Доктор. Што ћутите? Мислите да вас не познајем.

Шаљивац. (Сад је време да почнем лечити.) Ја само идем по свету, гледам и бележим, што други раде, па, ако је то пашквила, моја није кривица.

Доктор (у јарости). Ха, чауш! Ти си она цалајућа посуђа, у коју неваљали људи којекаку ђубру бацају.

Шаљивац. И која је испуњета трифељом и клипама.

Доктор. Ха, овај је још плодан на безобразлуку. Ко говори: испуњето?

Шаљивац. Кад ви кажете: учињето, онда могу и ја казати: испуњето и ожењето, сочињето и сакупљето.

Доктор. То је чаушлук, ти си луд.

Шаљивац. Кадгод вашим језиком и мислима говорим.

Доктор. На шта је мој језик оскудан?

Шаљивац. На правилима, а богат је на погрешкама.

Доктор. Мој језик богат у погрешкама? Који је кудожество — начињет.

Шаљивац. И где гвири и гамиже незнање.

Доктор. Знаш ли ти у колико мој језик участвује на изображење народње?

Шаљивац. Зато ће вам и подићи паметнице, ка десетом пределу неба, да вас круноше и благосови.

Доктор (путнику). Ето како је опастан чаушлук; земља се може наврнути, а он никако!

Шаљивац. Ја сам видео у вашу књигу, како су реке због наврtања ослабиле.

Доктор. Па? То је само у стражњој Индији.

Шаљивац. А шта би било, да је у предњој Индији?

Доктор. Последњи прве на броју прелазе.

Шаљивац. Јербо је предел са шумама покривен.

Доктор. Које имају црвене чврце.

Шаљивац. И једуђа се гнизда. Знате, гнизда се могу сама јести; јер изгледају као уста.

Доктор. Овај једнако свој запојући језик у подсмеј умаче.

Шаљивац. Да памаже ваше заведеније сиђених с памети.

Доктор. Престани, пикљеницо од човека, или покажи твој чаушлук боље, ако мислиш да ти отку чаушку капу.

Шаљивац. Не, ја бих желео да ми се начини један или два моста с добрим ногама.

Доктор. С ногама?

Шаљивац. Јест, да покажем, како ваши мостови иду преко реке.

Доктор. О подли и пакосни чауш!

Шаљивац. ... који докторовим мислима и језику подражава.

Доктор. Шта фали мом језику?

Шаљивац. Што је погрешко-незнањо-сујето-почитатељ.

Доктор. Докажи, докажи. Шта фали, кад ја кажем: каким, на пример каким телом.

Шаљивац. Чим хоћете.

Доктор. Каки, кака, каке.

Шаљивац. Ха! Ха! Ха!

Доктор. Смеје се? А зашто је добро било каким?

Шаљивац. То је добро за вас, а за мене и то не ваља.

Доктор. Добродјетелна намера.

Шаљивац. Добродјетелна *крава.*

Доктор. Није слободно извртати, крава не може бити добродјетелна.

Шаљивац. А шта је боља намера од краве? Бар ова даје млека.

Доктор. На уголу.

Шаљивац. На чешалу.

Доктор. Опет чауш изврће.

Шаљивац. Кад угол добија степен на уголу, зашто не би и чешаљ на чешалу, и кашаљ на кашалу?

Доктор. О зашто није убивен овај чаушки језик?

Шаљивац. Те би постао језичник.

Доктор. Језичници не вјерују истина никаку цркву, и обитавају дивље предјеле, али су опет благше нарави и у њих тињају добродјетељи, које запојући језик чауша непоштено грди. Ка овом дође, да су сви народи оставили чауше, а код нас се сад тек појављује чауш књижевни.

Шаљивац. Који толико већма чаушко име заслужује, колико више господину доктору труди се бити раван.

Доктор. Наш књижевни чауш није кадар добром и вештом чаушу ни слуга бити, јер чауши су не само оштроумне шале замећали, и своје влада-

теље веселили, него су им и истину на очи мећали, и тако их у којекаким стварима упућивали.

Шаљивац. Ви добро знате житија чауша, господин доктор, но кад се сад нов чауш појавио, треба и нешто боље да произведе, као што је и ваше »Земљеописаније» совршеније од досадашњих. Зато ћу вам нешто представити, ако будете имали милост, да ме саслушате.

Доктор. Од књижевног чауша не може ништа паметно бити.

Шаљивац. Ако није паметно, није ни скупо тако као ваша књига. Послушајте: Била је једна пловећа кућа.

Доктор. Кажем ја да је чауш луд! Како може кућа бити пловећа.

Шаљивац. Ја нисам хотео одмах изаћи на сред, а то је ваше: пловеће училиште.

Доктор. Да чујемо даље.

Шаљивац. Ова пловећа кућа погледне, како је једна река подигла лево раме.

Доктор. Сад река подигла раме!

Шаљивац. Имају ли реке рамена?

Доктор. Имају.

Шаљивац. Па кад имају, зашто га не би могле подићи? Пловећа кућа, или боље, пловеће училиште приступи к тој реки...

Доктор. А како ће кућа да ступа?

Шаљивац. Кад сте јој дали силу да може пловити, зашто не би могла приступити?

Доктор. О чауш, та то је училиште, где се учи пливати, а не које плива.

Шаљивац. Пловеће училиште, дакле, приступа реки, увати ју за раме и рекне: Видиш ону кулу с позлаћеним купама; тамо су тирани затворили докторов мозак.

Доктор. Шта, тамо је мој мозак; а где је магарац?

Шаљивац. Ово је само приповетка, басна, но допашће вам се. — На то дође једна пикљеница (а шта је пикљеница, може ваша књига казати) и рекне да ће с једним другом из марвелекарног училишта купе, али не купе од вина, него купе на кули скинути и докторов разум спасти.

Доктор. Може ли што подлије бити од овог чауша?

Шаљивац. Дакле, онај је подал, који вам тражи разум? Тако се обично услуга награђује. — Но чекајте: Док су ови гледали, како ће разум спасти, скупе се од свих страна докторова деца, која за своје суштествовање само њему имају благодарити. Ту дође будгет, клипа, трифељ, академија природе, зданија с људским ликовима покривена, мирораз-бојство, потопна брда и т. д., па почну се разговарати.

Доктор. Брег се разговара!

Шаљивац. Кад може ићи, ваљда се може и разговарати. Но послушајте: Време се почне хвалити, како је уставообнародовано, на које сви ударе у смеј, грдећи га што је чуло да је устав обнародован, па то хоће себи да присвоји. Оно се почне изговарати на вас.

Доктор. Кажем ја да чауш мора свој цапајући језик да забоде.

Шаљивац. Опростите није на вас, него на вашу књигу. Случајно увреди трифељ Перзерина.

Доктор. Перзерин је мој служитељ.

Шаљивац. Тамо је био брег и варош. Наједанпут подигне грбине, — ви знате, да брегови имају у вашој књиги грбине, — и био би га сможднио, да му нису датељ, индиго, перле, клипе, абтај и многи други у помоћ притрчали.

Доктор. Шкода, што није и чауш ту био !

Шаљивац. Сад се отвори страшна вика и буна. Перзерин повиче : Нећемо стране, нећемо клипе и перле ; него хоћемо да смо чисти од туђинства.

Доктор. О, да се хоће протерати сви, који туђим духом дишу и мисле ! Видићемо.

Шаљивац. На то трифељ рекне : А какав си ми ти Србин : тебе је доктор произвео као и мене, и ако сам ја из једне стране, ти си из друге. На ово Перзерин баци се ђубром на њега и у јарости повиче : Безобразниче, ти ли се усуђујеш мене бешчестити ? Ево брат Освим зна, да сам ја прави Србин. Сви се на то почну смејати.

Доктор. О чауш !

Шаљивац. Сад после басне требало би да следује нравоучение, но мислим да је остало у разуму.

Доктор (прође неколико пута по соби таруђи чело). Не, ако их овако оставим, још ће горе безобразници нападати на мене. Одговор морају добити,

каки нису читали. (Шаљивцу и путнику) Ту останите, да вам платим за чаушлук. (Изиђе брзо).

Шаљивац. Сад је бадава, ја сам мислио да ће га моја басна излечити, али је глава јако одебљала; радите, шта знате.

Путник. Само да га има ко држати.

VIII.

Исаило и *Манојло.*

Исаило. Шта је нашем господину ?

Манојло. Тако нас гледао страшно да сам мислио : сад ће нас прогутати.

Исаило. Ја му више не смем излазити на очи.

Шаљивац. Моја децо, треба да се узмете у памет. Разум вашег господина прогутао је један магарац!

Исаило. Јао, куку !

Шаљивац. Па што је прогутао, ни по јада, него је побеснео !

Манојло. Да неће прећи то и на господина ?

Шаљивац. Ако се не излечи за четрнаест дана, богме обрао је бостан.

Манојло (Исаилу). Па да бежимо из службе.

Шаљивац. Не, ево овај је господин лекар.

Исаило. Хоће л' да му сече испод језика ?

Шаљивац. Он ће га излечити ; само му морате и ви помоћи.

Манојло. Ја не смем да му више на очи изиђем.

Шаљивац. Немате шта много радити. Само га ухватите, па га држите добро.

Манојло. Е, а кад ме дохвати зубма ?

Шаљивац. Ваша је дужност своме господину помоћи.

Манојло. Бога ми, ја не смем.

Шаљивац. Та он није још побеснео.

Манојло. Шта знам ја, оно се показује на шест недеља.

Доктор (иза сцене виче). Освиме !

Исаило. Ено виче.

Манојло. Јао, куку !

Доктор. Освиме !

Манојло. Иди ти, Исаило.

Исаило. Мене не зове него тебе.

Манојло. Али ја се бојим.

Доктор. Освиме, Перзерине, зар не чујете ?

Манојло Ено сад зове обојицу ; сад можеш ићи.

Исаило. Да видиш, ђаволски је посао.

IX.

Доктор, пређашњи.

Доктор. Зар ви не чујете кад ја вичем је л'те, или вас ови трују ? Овамо се вуците.

Манојло (тајно Исаилу). Иди, Исаило !

Доктор. Јесте ли оглувили ?

Манојло (гледа на шаљивца, овај му намигује). Куку, ала је страшан !

Доктор. Освиме, Перзерине, шта сам ја данас?

Манојло (опет гледа шаљивца и путника).

Доктор. Та ову ћубру треба умирити ! (Пође к њима).

Манојло. Исаило, држи! (Ухвате га обојица на један мах)

Доктор. Шта? (Отима се).

Манојло. Не пуштај, не шали се!

Доктор. Руку на свога господина?

Манојло. Држи само.

Доктор. Тиранство, тиранство!

Манојло (путнику). За Бога, господине, свршујте! (Чува главу).

Доктор. Шта сте наумили са мном?

Исаило. Господине, не бојте се ништа, хоће да вам секу мало испод језика.

Доктор. Мени испод језика! О, платићу ја вама за то!

Манојло (упиње се). Не пуштај, Исаило, не шали се!

Исаило. То ће најбоље још бити, ако нас буду преварили.

Путник (извади један прутић). Производе Сенегамбије, доведи заблуђеног у чувство! (Приступи и удари доктора три пут по челу). Сад је готово.

Шаљивац. Бог и душа тај штап вреди много!

Путник (Исаилу и Манојлу). Сад га пустите.

Манојло. Бога ми, ја не смем.

Путник. Пустите, кад вам кажем! (Приђе и растави их, који се страшљиво један у један, а други у други угао собе уклоне).

Доктор (дуго ћути, па после као из сна). Шта се са мном учинило?

Исаило. Опростите, господине докторе, али знате како сте нам казали, да вам разум код куће чувамо.

Доктор. Какав разум код куће ?

Манојло. Ваш, што је седео код куће.

Доктор. Ти си луд ; како ће разум код куће седети ?

Манојло. И ја се чудим. Али ви сте тако казали.

Доктор. То није истина.

Манојло. Ето, зна и Перзерин.

Доктор. Какав Перзерин ?

Манојло. Па ви сте му дали име српско Перзерин, и мени сте казали да се зовем Освим.

Доктор. Перзерин и Освим, смешне речи !

Путник. Уместо : Призрен и осим.

Доктор. Па ко тако говори ?

Шаљивац. Зар сте заборавили како су велике клипе начињете до двадесет четвртог предјела неба.

Доктор. У-у ! Какав је то језик ?

Шаљивац. Је л'те, граничи на будалаштину, ал' тако је, кад је човек плодан на високоумију, пак сенку и ђубру издаје за перле разума.

Доктор. Од куда сте ви, те тако говорите ?

Шаљивац. Ја сам живео међу Власе и Словаце.

Доктор. Зар се тамо тако говори ?

Шаљивац. Не, него будући је ваша књига благословена на оваким, које-каким, погрешкама, то је она тако учествовала на мене, да сам као ваш чауш морао себи просвојити.

Доктор. Ја то ништа не разумем. (Путнику) Молим вас, можете ли ми ви ово растолковати ?

Путник (да му његову књигу). Ево, нек вас ова обавести.

Доктор (преврће). Шта? Шта? Ко је могô овако што лудо написати?

Путник. Погледајте наслов.

Доктор. Је л' могуће? Моје име носи ова нагрда!

Шаљивац. Због које сте се толико жестили, и мене чаушом називали.

Доктор. Ужасно, ужасно!

Манојло. Па знате ли, господине, како је човек човеком само через разумну душу, и како је душевна храна у неизмериме дубине крај спустила.

Доктор. Хајде, не будали!

Манојло. Ви сте ме тако учили.

Доктор. Како бих могô ја тако што говорити?

Путник. Јесте, то су ваше сопствене речи; шта више, једном сте казали, да је разум човечески и код куће седећи јако помогао се, и да је разум изнашô пронађење печатње, и знаке којим ће он т. ј. разум плодове разума означити.

Доктор. Та од овога не може будаластије што бити!

Манојло. Па, шта сам ја бадава оставио терзилук?

Доктор. Коме имам благодарити за повратак разума?

Шаљивац. Управо вашем лепом дрвету из Сенегамбије, али да овај господин путник није са собом донео и вас трипут по глави ударио, остао би вам разум и сада код куће седећи, или у магарцу, који га је појео.

Доктор. Дакле ви сте ме вашом добротом довели у чувство. О, како вам за то могу благодарити!

Путник. За мене је доста, ако будете увидели шта је погрешно, и ако се будете исправљали и увек учили, не поносећи се високоумно и лудо да све знате, и да су они неваљали, који вас исправљају.

Доктор. То су речи златне, које ћу сваки дан повторавати. Како вам је име, господине, да га непрестано у памети носим?

Путник. Мени је име критик.

Доктор. Критик, на кога сам ја толико викао.

Путник. То обично бива код људи (смешећи се) којима разум код куће седи.

Доктор. Ах, овакова велика погрешка била би за сваког неопростима, а доктору философије?

Путник. Доктор ће се исправити.

Доктор. Не, ја морам ову сујету одбацити. Шта приноси потписивати се Др. и Др., а овамо погрешке правити, које се и ћацима не могу кроз прсте гледати.

Шаљивац (врти главом). Ко би се надао овоме, какав сте мало пре били?

Доктор. Ја знам да сам вас увредио; али шта можете друго од празне главе очекивати? Срамота ми је од млађих.

Путник. Признати погрешку није никада срамота.

Манојло. Господине, а шта ће бити од нас двојице?

Доктор. Како, Манојло?

Манојло. Ја сам стао у службу код вас, да ме уместо плате учите. Али како ми се види ја сам лепо уређен, јер сам вас служио као што треба, а ви сте мене учили све наопако.

Доктор. Мој драги, и ја сам треба још да учим.

Манојло. А што сам вас служио ?

Доктор. За то ћу ти платити, па ти иди, те гледај да ти време не пролази.

Манојло (Исаилу). Ej куку, лепо смо се намерили!

Исаило. Ја нисам никад ишô, да будем учен.

Манојло. Знате ли шта је, господин доктор ? Ја мислим, да се ми обојица држимо терзилука.

Доктор. Боље је бити и добар терзија, него жалосни доктор философије.

F-L. 2-11-54

260—

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET